

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

3 3433 06637662 9

AM

1/1/1/1

Vertical line of text or markings on the left side of the page.

Handwritten marks or symbols, possibly initials or a signature, located in the bottom right corner.

GESCHIEDENIS
VAN HET
ADMINISTRATIEF TOEZICHT OP DE LAGE VERVEENINGEN
IN FRIESLAND.

G E S C H I E D E N I S
VAN HET
administratief toezicht op de lage verveeningen
IN FRIESLAND.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. G. D. L. HUET,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

op Maandag den 29 Juni 1885, des namiddags ten 4 ure,

DOOR

Wiardus Willem Wichers Wierdsma,

GEBOREN TE WÖMMELS.

LEIDEN

LEIDEN,
P. SOMERWIL.
1885.

4. 1885

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
92585
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Aan mijnen Vader.

1844

ROY VAN
GLEN
VAN

INHOUD.

INLEIDING	Blz. XIII
---------------------	--------------

HOOFDSTUK I.

<i>Het eerste toezicht van de overheid tot aan het</i> <i>K. B. van 17 Febr. 1819 Stb. N°. 6</i>	4
1756 Maart 3. Staatsresolutie	4—5
1765 " 15. "	5—7
1766 April 16. Voorl. rapport van gecommiteerden van het Mindergetal	8—9
1766 April 16. Publicatie van Prov. Staten	9—11
1766. (O. Z. VAN HAREN.) Zeedige aanmerkgn. over de veengra- verijen in Friesland	13, 26—28
1766. S. RINSONIDES. Eenvoud. pract. aanmerkgn. over de veen- graverijen	13, 28—29
1766 Aug. 15. Remonstrantie aan Prov. Staten over het regt van vergraving door geïntresseerden	13, 30
1766. J. GERLSMA. Consideratn. op de veengraverye	13, 30
1766. ONEIDES. Middelweg in het stuk der veengraverye	14, 30
1766. M. JANS'. Kreupelrijm	14, 30
1766. J. VEGILIN VAN CLAERBERGEN. Vertoog	14—26
1767. Febr. 19. Rapport van gecommiteerden in het Minder- getal	30—39
1767 Maart 2. Publicatie van Prov. Staten	40—41
1777 Mei 17. Aanschrijvg. aan den offic. van Stellingwerf Westeinde	42

	Blz.
1786 Maart 16. Notificatie rakende contracten omtrent het uitgraven van klijn	42—43
1805 Jan. 9. Resolutie van het depart. bestuur	43
1805 Febr. 7. Rapport van de Commissie voor de Bouwzaken .	44—47
1805 Febr. 21. Publicatie van het departement. bestuur . .	47—49
1805 Juni 6.	49
1810 April 21. Loi concern. les mines, etc.	49—50
1818 Sept. 18. Kon. besluit	50

HOOFDSTUK II.

<i>Het K. B. van 1819 tot aan de vaststelling van het eerste provinciaal reglement in 1849</i>	<i>51</i>
1815. Grondwet, art. 223	51—52
1819 Febr. 17. Kon. besluit	52—55, 256
1819 Maart 12. Missive van den Minister van Waterstaat .	56, 256
1819 Maart 16. Resolutie van Ged. Staten	56
1819 Maart. Missive van Ged. Staten aan den Minister van Waterstaat	56—59, 256
1819 Maart 29. Missive van den Minister aan Ged. Staten .	59
1819 Aug. 12. Aanschrijving van Ged. Staten aan de plaat- selijke besturen	60—61
1820 Dec. 21. Missive van Ged. Staten aan den Minister van Waterstaat	61—64
1822 Sept. 2. Kon. besluit	65—68, 256
1822 Oct. 23. Resolutie van Ged. Staten	68—69
1822 Oct. 23. Missive van den Minister van Waterstaat aan Ged. Staten	69—71
1822 Dec. 24. Missive van Ged. Staten aan den Minister van Waterstaat	71
1823 Jan. 9. Kon. besluit	74
1823 Jan. 14. Concept-adres aan den Koning	71—74
1823 Febr. 22. Kon. besluit	76—79, 101
1823. E. DE LA COSTE. Bepalingen en voorzorgen	79—93, 256
1823 April 30. Missive van den Minister van B. Z. en W. aan Ged. Staten	103—105
1823 Mei 6. Kon. besluit	93, 257
1823 Oct. 30. Rapport van de commissie uit Ged. Staten .	93—94

	Blz.
1823 Oct. 30. Reglement op de invorderg. van armengeld	94—98, 257
1823 Oct. 30. Missive van den grietman van Lemsterland aan Ged. Staten	99
1823 Oct. 30. Request van veenlieden	99—100
1823 Oct. 30. Aanschrijving van Ged. Staten aan de Grie- tenijbesturen	98
1823, Nov. 17. Kon. besluit	102—103
1826 Juli 19. Missive van Ged. Staten aan den Minister van B. Z.	98
1826 Juli 26. Kon. besluit	99, 257
1826 Aug. 11. „ „	100—101
1826 Nov. 14. E. DE LA COSTE. Rapport	105—106
1826 Dec. 31. Kon. besluit	106—111
1837 Jan. 17. „ „	93
1841 Dec. 18. Missive van gouverneur van Sijtsama aan de grietenijbesturen	111
1842 Nov. 6. Kon. besluit	112
1842. Resolutie van Ged. Staten	112—113

HOOFDSTUK III.

AFDEELING I. *De geschiedenis van het reglement
van 1849 tot en met de vaststelling van het pro-
vinciale reglement van 1852* 114

1845 Juli 23. Resolutie van Prov. Staten	115
1847 Juni 22. Missive van Ged. Staten aan Prov. Staten	115
1847 Juli 14. Resolutie van Prov. Staten	116
1848 Juli 24. Missive van Ged. aan Prov. Staten	116—122
1848 Juli 25. Resolutie van Prov. Staten	116, 257—258
1848 Aug. 15. Memorie van Ged. Staten	122—134
1849 Jan. 23. Resolutie van Ged. Staten	134—135
1849 Febr. 27. Vergaderg. van Prov. Staten	135
1849 April 3. Rapport van de Commissie uit Prov. Staten	135—141, 258
1849 April 3—10. Vergadergn. van Prov. Staten	141—144, 259
1849 April 10. Reglement op de lage verveengn.	144—161
1849 Juli 4, 5. Vergadergn. van Prov. Staten	162
1849 Aug. 1. Rapport van de Commissie uit Prov. Staten	162—164
1849 Aug. 2. Vergadering van Prov. Staten	164—165

	Blz.
1849 Nov. 22. Kon. besluit	165
1850. Voorstel F. H. van Beyma thoe Kingma	165—167
1850 Dec. 11. Rapport van de Commissie uit Prov. Staten	166—168
1850 Dec. 17. Vergadering van Prov. Staten	168
1851 Maart 24. Rapport van Ged. Staten.	169, 170—173
1851 Maart 27. Nota van 3 leden bij dit rapport	169, 173—176
1851 April 23. Vergaderg. van Prov. Staten	169
1851 April 30. " " " "	169—170, 173
1851 Mei 1. " " " "	176—177
1851 Juni 10. Voorstel van 5 leden van Prov. Staten	177—180
1851 Vergadergn. van Prov. Staten	180—181
1851 Aug. 12. Vergaderg. van Prov. Staten	181
1851 Nov. 6. " " " "	181
1851 Nov. 6. Voorstel van F. H. van Beyna	181—182
1851 Nov. 28. Verslag v. Comm. v. Rapp.	182—183
1852 Jan. 11. Kon. besluit	183
1852 Jan. 16. Missive van den Minister van B. Z.	183
1852 Jan. 22. Besluit van Ged. Staten	186
1852 Jan. 28. Vergaderg. van Prov. Staten	183—184
1852 Juli 23. Concept-reglemt.	184—189
1852. Bedenkingen van den Minister van B. Z.	189—190
1852. Verslag van de Comm. van Rapp.	190—192
1852 Nov. 22. Reglement op de lage verveeningen	192—220
1852 Dec. 18. Kon. besluit	220

HOOFDSTUK III.

AFDEELING II. *De wijzigingen, tot 1880 gebracht in het provinciaal reglement van 1852.* 220

1852 Dec. Missive van den Minister van B. Z.	220—222
1853. Voorstel van Ged. Staten	222—223
1853. Missive van den hoofd-ingenieur van den W.	223
1853. Verslag van de Comm. van Rapp.	223
1853 Maart 10. Kon. besluit.	224
1861. Veranderingen.	224—227
1864. "	227
1866. "	227
1872 Aug. 22. Besluit van Ged. Staten.	231—232

	Blz
1873. Veranderingen	232—235
1876. "	235
1876. "	235—238
1878 Juni 21. Circulaire van Ged. Staten	238—239
1880. Veranderg.	239—250

BIJLAGE A.

<i>Instructie voor den veenmeester. (16 December 1607)</i>	253
--	-----

BIJLAGE B.

<i>Armengeld wegens verveeningen</i>	255
1850 April 30. Resolutie van Ged. Staten	259
1850 Oct. Onwerp-regl. van Lemsterland	259—261
1850 Oct. " " Haskerland	261
1850. Vergaderg. van Ged. Staten	261—262
1851 Maart 24. Missive van Ged. Staten aan den Min. van B. Z.	263
1851 Mei 18. Missive van den Min. van B. Z.	263
1851 Mei 23. Resolutie van Ged. Staten	263
1862 Dec. 29. Missive van B. en W. van Lemsterland	263
1863 Jan. 12. Resolutie van Ged. Staten	263—264
1863 Juni 29. Missive van Ged. aan Prov. Staten	264—265
1863 Juli 23. Vergaderg. van Prov. Staten	265
1863 Sept. 20. Kon. besluit	265
1863 Oct. 10. Missive van den Min. van B. Z.	265
1863 Oct. 27. " " Ged. Staten	265—267
1863 Nov. 26. " " den Min. van B. Z.	267—268
1864 Febr. 7. " " Ged. aan Prov. Staten	268—270
1864 Maart 3. Vergaderg. van Prov. Staten	271
1864 April 8. Missive van den Min. van B. Z. aan Ged. Staten	271—273
1864 April 30. Kon. besluit	273
1864. Vergaderg. van Prov. Staten	273
1864 Nov. 1. Vergaderg. van Prov. Staten	273—274
1864 Dec. 15. Kon. besluit	274—275
1865 Juli 4, 20. Vergadern. van Prov. Staten	274, 275
1865 Nov. 1, 17. " " " "	275
1868 Febr. 15. Kon. besluit	275
1871 Maart 22. " "	275

BIJLAGE C.

	Blz.
<i>Reglementen, houdende maatregelen tot verzekering van dijkslasten, in geval van vergraving of verveening van landen, met dijksfloeren bezwaard</i>	277
1718 Maart 21. Notificatie van Ged. Staten	277
1720 Mei 4. " " " "	278—279
1725 Maart 19. " " " "	280—281
1786 Maart 16. Publicatie van Prov. Staten	282—283
1818 Juni 24. Ordonnantie van Ged. Staten	284—286
1829 Febr. 17. Reglement tot verzekerg. van dijkslasten . .	287—290
1831 Sept. 10. " " " "	290—294
1858 Juli 21. Wijziging van dat reglement	294—296
1867 Nov. 14. Resolutie van Prov. Staten	297

BIJLAGE D.

<i>Lijst van plaatselijke reglementen, ingevolge het provinciaal reglement van 1852 gemaakt, met de aanwijzing der Proor. bluden, waarin zij zijn afgekondigd</i>	298-303
STELLINGEN	307
ERRATA	311

INLEIDING.

»En het zoude der moeite waard zijn, dat men
»eene verzameling had van alle de veenreglemen-
»ten, op de onderscheidene plaatsen van ons
»gemeenebest van tijd tot tijd genomen.»

A. J. DE SITTER.

Het graven van turf, een der oudste en gewichtigste bedrijven in ettelijke streken van Nederland, is niet alleen merkwaardig op zichzelf, maar ook om de zeer eigenaardige wetgeving, die het uitlokte. Eenerzijds bron van groote welvaart, maar anderzijds ook bron van verarming en van allerlei gevaren, die de veiligheid dezer landen ernstig bedreigden, was het er om te doen eene wetgeving te vinden, die het duurzaam genot van de voordeelen waarborgde, maar zooveel mogelijk de nadelen verwijderde, aan dat genot verbonden; en geen wonder, dat zulk eene wetgeving zich niet dan langzaam en eerst na vrij wat mislukte pogingen vestigen konde.

Nergens heeft men de moeilijkheden, welke de wetgever op dit gebied te overwinnen had, in ruimer mate ondervonden dan in Friesland, want nergens was het graven van veen meer dan daar van oudsher een nationaal bedrijf. Ten bewijze strekke o. a. Ubbo Emmius, waar

deze, over den bewoner van Friesland schrijvende, zegt: »fodit palustribus in locis terram bituminosam, laterum »forma, atque ad solem desiccat, et lignorum vice in »focis, aliisque faciendis ignibus commode utitur. Nec »ipsa solum utitur, sed magno quoque pretio vicinis, »quibus praeter boum stercora, quod urant, nihil est, »vendit, etc.”

Verder lezen wij bij Winsemius ¹⁾, dat in het jaar 1215 de Woudbewoners, »die nu nieuwe manieren van goed »te ghewinnen, in het graven van den turf gevonden »hadden, in voortijden onbekent, ofte ten mindste so »seer ghemeen niet”, uit goeden ijver ten tijde van Abt Siardus, aan het klooster Mariengarde vele veenlanden hebben geschonken, om en bij Baccafeen gelegen. Uit dankbaarheid daarvoor, zoo verhaalt de Chronique verder, heeft voornoemde Abt Siardus aldaar eene kapel gesticht, aan St. Maria toegewijd, welke kapel eenige jaren later geheel verwoest is door geweldige en hooge watervloeden, niettegenstaande hij er een dijk om heen had doen leggen, waaraan hij zelf met de leppe (spade) in de hand had medegewerkt.

Bij Schwartzenberg ²⁾ lezen wij, dat twisten over veenlanden in 1401 door geestelijke rechters zijn beslist ³⁾.

¹⁾ WINSEMIUS Chronique van Frieslandt, Franequeri 1622, pag. 158.

²⁾ SCHWARTZENBERG. Groot placcaat- en charterboek, deel I, pag. 325.

³⁾ FRANS VAN MIERIS. Groot Charterboek van Holland en Zeeland. Leiden 1756, I, 379.

A. J. de Sitter ¹⁾ deelt mede, dat in het midden van de 13de eeuw de bisschop van Utrecht aan sommige geestelijken in Friesland toestemming gaf tot het graven van veen en tot het verkoopen van turf.

Een van de oudste koopbrieven, waarbij veenland werd verkocht, is de koopbrief en quitantie, gepasseerd tusschen Wobka Idsis en diens vrouw Etykie ter eenre, en de Susteren van het Convent te Aalsum ter andere zijde, den 22sten Sept. 1473.

Ditzelfde convent kreeg in het jaar 1464 8 yerda (roede) veenland ten geschenke van Kempo Ids.

Uit het laatste blijkt duidelijk genoeg, dat de groote waarde van veenland reeds vroeg werd ingezien, en geen wonder was het dan ook, dat de begeerte, om dit te vergraven, allengs toenam, zonder dat daarbij werd gelet op het nadeel, dat door het vormen van groote waterplassen en het verzwakken van dijken, aan het landschap werd toegebracht.

Het eerste toezicht van overheidswege dagteekent dan ook uit dezen tijd.

Schoockius ²⁾ toch vermeldt, dat de veengraverij, uit

¹⁾ A. J. DE SITTER. Vertoog over den aard der Veenen. Verhandelingen van het genootschap pro excolendo jure patrio, IV, Stuk I, pag. 279.

²⁾ SCHOOCKIUS. Tractatus de turfis. Gron. 1658, pag. 37. — F. W. PESTEL. Commentarii de Rep. Batava. L. B. 1794, pag. 215. — D. RUTGERS VAN ROZENBURG. Diss. Jur. Inaug. De conditione et juribus agrorum e quibus fodiuntur cespites bituminosi in patria nostra. L. B. 1850

vrees voor nadeelige gevolgen, beperkt is door Maria in het Groot Privilege (1477), en later door Karel V in 1527 ¹⁾.

De beperkingen, welke aanvankelijk werden opgelegd, bestonden hoofdzakelijk hierin, dat men den eigenaars verplichtte, toestemming tot verveening te vragen en zich te doen inschrijven in een daartoe ingesteld register. Bovendien was ieder verveener verplicht, om na een zeker aantal bunders veenland uitgeveend te hebben, een aantal roeden veenland droog te maken.

Volgens Trotz ²⁾ zou echter deze verplichting, om toestemming te vragen, aanvankelijk niet hebben bestaan in Friesland, omdat men aldaar een opzichter had over alles wat de veenen aanging. De schrijver doelt hier op de betrekking ⁴⁾ van veen-meester (Bijlage A.).

Het is ons echter, tot ons leedwezen, niet mogen ge-

¹⁾ Gelijke strekking hadden de wetten van den Koning van Spanje dd. 10 Oct. 1564, 11 Februari en 7 Mei 1563, 18 Maart en 14 Sept. 1563, en 29 Dec. 1595. Groot Pl. B., I, 4232, 4240; IX, 628.

²⁾ C. H. Trotz. Jus agrarium foederati Belgii. Franequeri 1754, deel II. Wij lezen aldaar:

»Patet inde non opus esse singulari privilegio ad fundos evacuandos, vel cautione simili quae apud vicinos frequentatur. Habuisse tamen olim inspectorem quemdam ejusmodi fundorum, testatur Resol. 1640 19 Mart. ubi Hessel Konradi gecontinueerd als Lands veenmeester zijn leven lang, waer na 't zelve zal wezen gemortificeerd.'' (Er staat intusschen letterlijk: »sonder dat het selue daer naer zal wezen impetrabel.'') »Et ejusmodi munus hodie esse in usu nusquam mihi innotuit.»

⁴⁾ Deze betrekking, die ofschoon zij tot ons onderwerp, nl. de regeling van het verveeningsrecht, in geen direct verband staat, meenden

lukken eene bepaling te vinden, voortgesproken uit het publiek-rechterlijk gezag van den veenmeester.

wij om der eigenaardigheids wille niet stilzwijgend voorbij te moeten gaan. Uit de instructie (zie bijlage A.) blijkt, hoewel niet duidelijk, van welken aard dezer betrekking was.

De provincie n.l. had als privaats eigendom, veenland; de administratie hierover berustte onder toezicht van Ged. Staten bij den veenmeester. Er waren drie graden, n.l. Veenmeester-Generaal, Veenmeester en Onder-Veenmeester.

Het woord kwam ons het eerst voor in eene Resolutie der Staten van Friesland van 1587, waarbij bepaald werd de hoeveelheid turf, te leveren aan onderscheidene collegiën, personen en corporatiën, o. a. aan den Stadhouder, den Abt van Mariengarde, later ook aan Ged. Staten, aan de Reekenmeesters, Clercquen en Kamerboden van het College van Ged. Staten.

Later, n. l. den 8sten Juli 1588, is »geresolveerd, om aan de Veenmeesters Sywart Boeles, Wijtze Lieuwes, Sjoerd Bottes en den Generale »Taco Folkeri te gelasten, om zooveel turf jaarlijks uit 's Lands Veenen »te doen graven, als noodig was tot voorziening in de behoeften der »Corps de Guardes in de Schanzen en Steden."

In 1631 zijn twee leden van Ged. Staten gecommiteerd, om eene scheiding en deeling in de Landschapsturf te brengen, terwijl bij Resolutie van 22 Nov. 1637 bepaald is, om door twee daartoe gecommiteerde leden van Ged. Staten en den Ontvanger al de Landschapsturf te doen verkoopen ter betaling van 's Lands schulden.

Toen deze besluiten eenmaal waren uitgevoerd en de provincie dus ophield eigenaresse van veengrond te zijn, had de betrekking van veenmeester geen reden van bestaan meer. Daarom bepaalden de Staten in eene Resolutie het volgende:

»De Staten van Friesland, gesien en geexamineert hebbende de reden en motiven bij Hessel Konradi feenmeijster door requeste vertoon; continueren de selue in zijn bedieninghe ofte ampt van feenmeijster opt Tractement daertoe staende syn leuen gedurende sonder dat het selue

In Friesland werd reeds in 1488 bepaald, dat niemand, op boete van 20 Rhijnsche goudgulden, op eenen afstand van 20 jerdas buiten- of binnendijks mag zooden afsteken of turf graven ¹⁾.

Wat aangaat de belastingen, vroeger bestaan hebbende, vinden wij, behalve de later te noemen heffingen, eene bepaling van Karel V, die in 1515 vaststelde, dat noch stad, noch dorp heffingen mocht houden op verbruikzaken, en onder deze op de turf, zonder zijne toestemming ²⁾.

Verder vinden wij bij Rutgers van Rozenburg, dat de Staten van Friesland zich dikwerf hebben beklaagd tegen die van Holland, maar altoos te vergeefs, over de onbillijke belasting, bekend onder den naam van passagegeld, op de turf, die uit Friesland in Holland werd ingevoerd. De Staten van Friesland toch zagen hierin eene schending van art. 18 van de Unie van Utrecht, houdende, dat geen provincie door eigen heffingen de burgers uit an-

daer naer zal wezen impetrabel. Authoriseerende de heren Ged. omme de selue het jaarlijcx tractament by ordonnantie te laten volgen.

Aldus geresolueert bij de Staten voornt. binnen Leeuwarden dezen XIX Martii 1640.

Onder stonde getekent.

Voor Oostergo F. van Eisinga; M. Gerrroltsma voor Westergoe; voor Seuenwolden A. van Oenama, Dirck van Baardt; voor de Steden G. Aerts Gorji Douwe Hendrix."

1) SCHWARTZENBERG, I, 743.

2) Groot pl. boek, II, 2074, 2051.

dere provinciën zwaarder mocht belasten, dan de eigen provincie-bewoners ¹⁾).

Om misbruiken bij dit passagegeld te voorkomen, was bepaald, dat ieder schip, bestemd om turf uit de eene provincie in de andere te brengen, moest gebrand worden met een cijfer, de tonnenmaat aanwijzende ²⁾).

Daar turven van verschillend soort aan verschillende rechten onderhevig waren, was het verder verboden, deze in een en hetzelfde schip te laden ³⁾).

Wat latere belastingen aangaat, zoo verwijzen wij, om het bestek, dat wij ons hadden voorgesteld bij het vervaardigen van dit proefschrift niet verre te overschrijden, — naar de diss. van Rutgers van Rozenburg, pag. 70—93, en die van Eldering Ferf: »De tributis materierum ustibilium. Leov. 1836” ⁴⁾).

De ordonnantiën, reglementen enz. ter verzekering der dijkslasten in geval van vergraving of verveening van landen, met dijksfloeren bezwaard, zoeke men in bijlage C, waar zij in chronologische volgorde zijn opgenoemd.

Deze aanwijzigingen mogen voldoende zijn, om het groote belang aan te toonen, dat reeds vroeg in veen en turfmakerij gesteld werd. Terecht noemt Frans van Mieris dan ook de veenderij: »het eerste en oudste fonds van Neer-

1) TROTZ l. c. II, 699.

2) RUTGERS l. c., pag. 85.

3) Ned. Jaarb. XI. 719. Groot pl. boek VIII. 1449.

4) Omtrent het tiendrecht op de opbrengst van veenlanden, zie RUTGERS, pag. 94—97.

lands macht en rijkdom". Van daar de menigte van bepalingen, reglementen enz., die vroeger en later in verschillende streken van ons land werden vastgesteld, doch die te groot in aantal en te verscheiden van aard zijn, om in een acad. proefschrift behandeld te kunnen worden.

Het is om deze reden, dat wij ons beperkt hebben tot het onderzoek naar de ontwikkeling van het verveeningsrecht in Friesland, en dat wel van de eerste regeling te beginnen, tot en met het bepaalde in de friesche Staten-vergadering van 1880.

De inhoudsopgave licht den belangstellenden lezer nader in omtrent de plaatsen, waar hij de resultaten van dit onderzoek, in ons proefschrift te zoeken hebbe.

HOOFDSTUK I.

*Het eerste toezicht van de overheid, tot aan het
K. B. van 17 Febr. 1819 Stb. No. 6.*

De noodzakelijkheid, om in 's lands belang op te treden tegen de te snelle uitgraving van lage veenlanden, deed zich voor de Staten van Friesland voor het eerst in de eerste helft van de achttiende eeuw duidelijk gevoelen.

De reden hiervan was deze: de vergraving vond vroeger langzamerhand plaats, op geleidelijke wijze, en de opbrengst was hoofdzakelijk bestemd voor gewestelijk gebruik.

De wijze, waarop men toen veende (en hierop valt wel te letten) kon ook weinig kwaad, men omringde het land, dat uitgeveend moest worden, met een zomerdijk, maalde dit droog en begon dan te graven, terwijl men overal onvergraven stukken land (riemen of ribben genaamd) liet zitten, waarop dan het uitgegraven veen werd geworpen, om daar bewerkt en door de zon gedroogd te worden. Deze ribben nu hielden den grooten golfslag van het water tegen, dat 's winters al dit land bedekte, en dat gevaarlijk werd voor dijken (waarover straks).

Eene nieuwe manier van veenen werd in 1751 in Friesland ingevoerd door veenlieden uit Giethoorn, een dorp in Overijssel nabij Vollenhove gelegen, welks bewoners zich geheel aan het turfmaken wijdden, daar het dorp op een groot stuk veenland gebouwd was.

Deze nieuwe manier nu, was het veenen met den »beugel" d. i., er wordt niet bedijkt noch ingepolderd, maar het veen uit het water naar boven gehaald op de wijze, waarop men thans onze stadsgrachten ziet baggeren.

Deze manier werd dadelijk overgenomen, omdat men 1°. geen dijken en molens noodig had, wat tot groote besparing van kosten aanleiding gaf; 2°. gedurende langer tijd kon veenen; 3°. geen ribben behoefde te laten zitten (hierdoor werd het veenbare terrein met $\frac{1}{3}$ vergroot), omdat het opgebaggerde veen in lange, aan beide kanten puntige schepen, »bokken" genaamd, werd geworpen, en vervoerd naar landen voor de verveening geschikt, om aldaar te worden toeberaid.

Dit alles te zamen genomen werkte deze manier zeer in de hand; overal werd geveend, van alle kanten kwamen veenwerkers opdagen, om zich in Friesland neder te zetten. De turf werd goedkooper, de vraag naar turf steeds grooter, zoodat alles vooruitging. Alle veenstreken, die vroeger weinig waarde hadden, brachten thans groote sommen op, zoo zelfs, dat de schrijver van de »Remonstrantie over het regt van Vergraving der lage landen" (waarover later) verhaalt van eene Zathe en Landen, door een armen huisman gekocht voor 400 Caroli gul-

den en door diens kinderen verkocht voor 10,000 Car. gulden.

Gelukkige tijd ook voor het finantiewezen: de belasting op het houden van vee (het beestiaal), die vroeger in het dorp Oude Haske niet meer opbracht dan 70 Car. gulden, bracht nu 400 Car. gulden op; de impost op tabak en spek, door de van buiten komende arbeiders te betalen, leverde aan het Collect (thans douanenstation) te Slijkenburg, respect. 180 en 250 Car. gulden meer op. Binnen 4 jaren tijds werden de dorpen Oude Haske en St.-Jansga met 400 huisgezinnen, uit Holland en Overijssel gekomen, vermeerderd, waardoor de aanbouw van meer dan 200 huizen noodzakelijk werd, terwijl de opbrengst der consumptieve middelen zeer belangrijk toenam.

Gelukkige tijd, indien men niet door eene te groote speculatiezucht en te groot winstbejag gedreven, de perken had overschreden, die het privaat belang van het belang van het algemeen gescheiden houden. Men veende maar door, vlak bij den voet van zee- en rivierdijken, zich niet bekommerende of deze, van hunnen steun beroofd, wel sterk genoeg zouden zijn, om den drang van het water te keeren; men veende maar door, vlak bij wegen en voetpaden, waardoor deze allen steun misten, en het zuidelijk deel der provincie, meer geleeke op water dan op land, en het somtijds scheen of de dijken het buitendijksche land moesten beschermen tegen het binnenwater.

Dit kon niet langer, men begon te klagen en zich ongerust te maken, vooral met het oog op den winter, wanneer de zee- en rivierdijken, zoowel van den buiten- als binnenkant door het water zouden worden bestookt.

Dit alles nu was de aanleiding tot het handelend optreden van de Overheid, immers bij Staatsresolutie van 3 Maart 1756 is de Officier van Haskerland, geauthoriseerd, om de verveening te beletten binnen 20 roeden van den Grooten Rijdweg in de Oude Haske. Deze resolutie luidt aldus:

»Gedelibereert zijnde op de memoriën, zoo in den Voorleeden als Tegenwoordige Jaare, door den Officier van Haskerland ter Vergaderinge ingegeven, waarbij hij zich beswaart over de nieuws aangevangene, en nogh voortgezet wordende maniere van ontgrondinge veler landen, jaa geheele stellen in Haskerland, en wel voornamelijk in Oude Haske, ter weerskanten van de Grootte Rydweg, die dus tusschen twee poelen ingerakende, en Veenachtig van grond zijnde, niet te houden zal zijn, te meer het land vergraven zijnde, de schuldpligtige Eigenaars niet zullen te vinden zijn, en de overblijvende met dat onderhoud alleen niet kunnen beswaart worden;

»Gevende derhalve in consideratie, of niet zoude kunnen worden geresolveert, dat die zijn land wil vergraven, eene distantie van ten minsten twintig konings-

roeden van den Rijdweg afblijven; en verder proponeerende, dat, terwijl door deze vergravinge de Hornlegers en Stellen, waaruit de Lasten tot onderhoud der armen, schoolmeesters, inquantieringe der Militie enz., gevonden moet worden, gestatueerd werde, dat iemand zijn land willende vergraven, vooraff voor ieder pondemaat aan 's lands Comptoir zoude moeten overbrengen, de somma van 50 gld., of zoo veel meer als Hun Edel Mog. zouden goedvinden, tegen eene obligatie van drie ten honderd, gelijk nopens de Geconditioneerde tochaaken van schadelijke landen bepaalt is, en sulx boven de Consignatie voor de floreen bij Hun Edel Mog. anterieure publicatien vereischt.

»Is goedgevonden en verstaan, dat de Officier van Haskerland zal worden geauthoriseerd, zooals geauthoriseerd word mits deze om dadelijk te beletten, dat geen verdere gravinge geschiede deeser landen, dan tot aan de twintig koningsroeden aan weerskanten van de Grootte Rijdweg door de Grietenye Lopende, ten welken einde Zijn Edl. Extract van deesen zal worden toegezonden om te dienen tot autorisatie.

»En worden de Heeren van het Mindergetal gecommitteert om den verderen inhoud der memoriën te examineeren, en van derzelver Consideratien rapport te doen.»

Het schijnt echter dat deze eerste verordening, trouwens weinig afdoende, weinig baat heeft gebracht, althans wij lezen in de Staatsresolutie van 15 Maart 1765:

»Is ter Vergaderinge voorgebracht eene Missive van

den Officier van Haskerland, geschreven alhier binnen Leeuwarden den 14^{den} dezer, houdende notificatie, dat de Graverijen der Veenen van Laage landen en Haskerland en elders, dagelijks op eene ongeloofelijke wijze toeneemen, en voor twee dagen ter zijner kennis was gekomen, dat nu onlangs ook eene groote boereplaats, aan de Joure leggende, tot datselve oogmerk is verkocht;

»Dat; geconsidereerd aan den eenen kant, dat deese landen ten deele in een gemeene polder gelegen, en 6 a 7 guldens te huur doende, de Vergravinge geschiedende, geheel in onherstelbare poelen, zullen veranderen, en aan de andere kant, dat het zeer praejudiciabel zoude zijn, aan de Eigenaars der Vastigheden, de Vrijheit te beneemen, om van hun eigen goed na hunne meeste voordeel te disponeeren, voor zoo verre het gemeene Welwezen daarbij niet direct is geïnteresseerd; Zijn Edel de Vrijheit neemt, Hun Edel Mog in bedenkinge te nemen, off tot Voorkoominge van eene Totale verwisseling van vruchtbare gronden, in diepe en uitgestrekte poelen, waarbij de provincie altoos wezentlijke schade ondervint, hier over geen nader overleg dient gemaakt te worden, en nagegaan de praecautiën in Holland en elders genoomen, waarbij, zoo Zijn Ed. Onderrigt is, de vergravers verpligt zijn, van ieder Roede gegraven Veen, een zekere taux aan de Comptoiren over te brengen, om te dienen tot een waarborg, om die weder te genieten, zoo eer binnen een bepaalden tijt, zij deselve uitveeninge wederom sufficientelijk hebben beboldert, en daar-

toe de penningen weder bekomen; of dat Hun Edel Mog. hieromtrent zoodanige andere voorsorgen gelieven te gebruiken als na bevindinge van zaken dienstig zullen oordeelen.

»Waarop gedelibereerd zijnde, is goed gevonden en verstaan, de Heeren Hun Edel Mog. gecommiteerden in het Mindergetal te Committeeren, om zich te doen informeeren, omtrent deze en andere praecautien, die tegens dusdanige gevaarlijke veengraverijen in de prov. van Holland en andere plaatsen genomen, en in het werk gesteld werden, en van derzelver ontdekkingen ter Vergaaderinge Rapport te doen.»

Dit besluit, dat de voorbode zoude kunnen zijn van eene meerdere of mindere beperking van het verveeningsrecht, bracht schrik en ontsteltenis onder de veenlieden te weeg en wel voornamelijk, omdat onder de Gecom. van het Mindergetal zich bevond Jhr. Johan Vegilin van Claerbergen, een groot voorstander van de beperking der lage verveeningen.

Op de Statenvergadering van 16 April 1766 kwam een request in van eenige veenlieden, Nicolaas van Heloma, Harmen Hiddinga, Fedde Terwisga en Fokke Bienema, die voor zich en een »oneijndig» getal geïnteresseerden te kennen geven, dat zij gehoord hadden van de beweging, om het verveenen geheel of gedeeltelijk te beletten — dat zij ook gehoord hadden van zeker vertoog over de Veengraverijen van Jhr. Vegilin, door dezen voorgebracht aan Hun Edel Hoog Mogenden, tenderende tot een pro-

hibitief tegen de verveeningen der lage klijnlanden, dat zij Supplianten zich kwamen adresseeren aan de Ed. Hoog Mog., met verzoek dat »alle Commissien dien te nevens mogen worden gehouden in statu, tot dat zij Supplianten gelegenheijdt sullen hebben hunne redenen aan Hun Edel Mog. voor te houden”.

Op deze zelfde vergadering kwam ook in het *voortl. rapport* van Heeren Gecommitteerden van het Mindergetal, benoemd in de vergadering van 15 Maart 1765, daarbij mededeelende, dat zij het onderwerp zooveel mogelijk hadden nagegaan en ook in het bijzonder zich hadden bediend van een werk van Jhr. Vegilin, dat echter hun rapport groot was en dat het daarom noodzakelijk was het te doen drukken, dat dit drukken langer had geduurd, dan men verwacht had en dat daarom de Vergadering van heden niet op de hoogte kon zijn, daar het werk heden van de pers kwam, dat zij daarom eene besogne (vergadering van het Mindergetal) hadden bepaald tegen den 13^{den} Mei, om dan het rapport in gereedheid te kunnen hebben op den volgenden Landsdag.

Verder mededeeling doende van bovengenoemd request en »omdat ook gedurende den tijd dezer deliberatien vele handelingen zouden kunnen voorvallen, die occasie tot merkelijke ongelegendheden zouden kunnen geven”; hebben zij gemeend aan HH. Hoogmogenden in overweging te moeten geven, of het niet dienstig zoude zijn bij publicatie bekend te maken, dat de volgende Staatsvergadering zich met deze aangelegendheid zoude bezighouden, en

dat dengenen, welke over dit onderwerp eenige Consideratien hadden, aangeraden zou worden, deze aan HH. Gecommitteerden in het Mindergetal mede te deelen; »en dat van gelijken aan ijder wiens belang het was bij verkooping, geduirende UEd. Mog. deliberatien te geschieden; zouden mogen laten insinueeren, dat zulx hun onschadelijk zoude zijn tot zoolange de Heeren Staten over de vergravingen nader en finaal zullen hebben geresolveert”.

»Waarop gedelibereerd zijnde hebben Hunne Edel-Mog. zich met het provisioneele rapport der Heeren Gecommitteerden in het Mindergetal geconformeert; vervolgens goedgevonden en verstaan dat de voorgeslagene publicatie zal geschieden; des dat te houdene nadere bijeenkomste der Heeren van het Mindergetal, om over deze Materie te besigneeren worde verschoven, tot vier maanden te rekenen van den dag der publicatie, ten einde die geene, welke daarover eenige Consideratiën zouden willen aan de hand doen, zoo veel te meer tijd mogen hebben om dezelve aan de tafel van het Mindergetal in te brengen. Dog word de laatste periode van het rapport, raakende het doen van insinuatie bij voorvallende gelegentheden van verkooping van klijnlanden bij provisie gehouden in statu”.

De publicatie hier bedoeld (dd. 16 April 1766) is van den volgenden inhoud :

»Publicatie betreffende de vergravingen van lage of klijn landen.

»De Staten van Vriesland, allen dengeenen die dit zullen zien, ofte hooren lesen; salut!

»doen te weten,

»Alzoo aan ons zeedert eenigen tijd herhaalde Remonstrantien zijn gedaan, dat de Vergravingen der Veenen van laage landen in water poelen verandert, en dat daaruit veele zwaarigheden zouden ontstaan, zoo er geene voorzienigheid omtrent gebruikt werd, zoo hebben wij in den voorleden Jare eene Commissie benoemt om informatie te neemen omtrent de praecautien die dezen aangaande in Holland en andere plaatsen genoomen worden.

»Vervolgens is ons voorgekomen een omstandig en geraisonneert vertoog noopens de Veengraverijen, waarin de aart van de gevolgen van dien en de praecautien genomen of nog te neemen in het breede worden gededuceert, alsmeede een request van eenige gequalificeerde en bij de Veengraverijen geïnteresseerde Ingezetenen, sustineerende, bij het arresteeren van de aan de hand gegevene praecautien, merkelyk te zijn bezwaart, met verzoek, dat de daaromtrent aangestelde Commissie geen verder voortgang moge hebben, voordat zij Supplianten hunne belangens zullen hebben ingebracht, gelijk ook een voorl. rapport van de Heeren, tot het onderzoek dezer zake bij Resolutie van den 15^{den} Maart 1765 gecommitteerd, welk alles bij ons zijnde gezien, zoo hebben wij aan den eenen kant (in) het ooge gehouden de voorzorgen die gedragen moet worden voor het gemeene Lands welvaren, en aan de andere kant, de vrijheid die een yder com-

peteert om met het zijne te doen zooals hem het voordeel is, en vervolgens goedgevonden in een zaak van zoo veel belang met alle oplettendheid te werk te gaan, en bij dezen aan een ijgelyk bekend te maken, dat wij voorgenoomen hebben onze deliberatien daarover voort te zetten, begeerende, dat die geene, welke op dit stuk eenige consideratien hebben, die aan onze gecommitteerden in het Mindergetal opgeeven, zoras doenlijk en wel uitterlijk, binnen den tijd van 4 maanden a dato, dezer te reekenen, na welken tijd de besoignes over dit onderwerp zullen worden voorgenomen.

»Opdat nu niemand, zig hierbij geïnteresseerd vindende, daaraf onwetend blijve, en geene onkunde moge voorwenden, zal deze alomme op de gewoone wijze en plaatsen worden afgelezen en aangeplakt.

»Aldus geresolveert ende gearresteerd op het Landschapshuis binnen Leeuwarden den 15 April 1766.

gepht. W. Bergsma.

Ter Ord.tie van Hun Ed. Mog.

J. van Sminia.

Wat was nu het Mindergetal?

Het Mindergetal was een College van acht Heeren, gekozen uit de Heeren Volmagten ten Landsdage. Ieder jaar werden door Eigenerfden van ieder dorp, in iedere Grietenij volgens vaste lijsten, aanwijzende de huizen en hornlegers, waaraan het stemrecht kleefde — want het stemrecht behoorde bij den grond, onverschillig wie

eigenaar was — de Volmagten gekozen. Twee dagen na deze stemming werd het aantal stemmen van deze dorpen in de Grietenij onderling vergeleken, en dan uitgemakt, wie bij meerderheid der dorpen tot Volmagt was gekozen. Want een dorp, als zoodanig hebbende b. v. 5 stemmen, staat bij deze stemvergelijking gelijk met een ander dorp b. v. van 100 stemmen. Iedere Grietenij had *één* stem ten Landsdage, waarvan eene halve stem toekwam aan den adel, de andere helft aan eigenerfden. De steden hadden eerst geene stem, maar werden gerekend te behooren tot die Grietenij, op welker grondgebied zij gelegen waren. Later kreeg iedere stad eene stem, die ook gedeeld werd, en de eene halve stem toekwam aan de Burgemeesters, de andere halve stem aan de Vroedslieden.

De Vergadering der Volmagten nu, werd genoemd Staatsvergadering, en was verdeeld in vier kamers, voor ieder kwartier een. Vroeger, toen de steden nog niet mede stemden, waren er drie kamers, t. w. Geestelijkheid, Edelen en Eigenerfden.

Het Mindergetal nu werd volgens een vasten Rooster, ook Tourbeurt of Almanak genoemd, voor den tijd van drie jaren gekozen. Zij zijn niet, zooals Ged. Staten, een vast College, maar meer een Commissie van Staat. Ieder iets willende verzoeken aan de Staten, adresseert zijne bede aan het Mindergetal, dat daarop pracadviseert. De Stadhouders had recht van zitting in het Mindergetal. Hunne voornaamste bezigheid buiten den tijd der zittin-

gen van de Landsdagen, bestond in het in order brengen der stemkohieren om de 10 jaar, het nazien der boeken en gelden, zoowel van de directe als van de indirecte belasting (reeële en personeele goedschatting). Bovendien vertegenwoordigde het Mindergetal bij plechtige gelegenheden de Staatsvergadering, hoewel zij geen macht had om zelf iets te besluiten ¹⁾.

Naar aanleiding nu van de publicatie van den 16^{den} April 1766, kwamen de volgende geschriften in, allen meer of minder bestrijdende het »Vertoog» van Jhr. Vegilin van Claerbergen.

- 1°. Zeedige Aanmerkingen over de Veengraverijen in Friesland (anoniem).
- 2°. Eenvoudige practicale Aanmerkingen over de Veengraverijen door Rinsonides.
- 3°. Remonstrantie aan de Edel Mogende Heeren Staten van Vriesland over het regt van Vergraving der Laage landen en veenen in de Grietenijen, Aengwirden, Schoterland, Haskerland en Weststellingwerf, door de Geintresseerden van dien ingediend den 15 Augustus 1766.
- 4°. Consideratien op de Veengraverijen in Friesland en inzonderheid op het »Vertoog» van den Hoog WelGeb. Heer Vegilin door J. Gerlsma, Secretaris en Convooymeester te Sloten.

¹⁾ Zie verder over de regeering in Friesland de „Hedendaagsche Historie of tegenwoordige staat van alle Volkeren”, deel XXVI.

- 5°. Middelweg in het stuk der Veengraverij ter beoordeeling voorgesteld door H. Oneïdes Vaandrigh in het Bataillon van Zijne Excellentie den Heere Lt. Generaal E. van Glinstra.
- 6°. Een kreupelhrijm door Maarten Jans, Veenarbeider te Lippenhuizen.

Ten einde een goed overzicht te geven van het onderwerp, dat wij behandelen, schein het ons noodig, de hoofdbeschouwingen van deze schrijvers mede te deelen.

Jhr. Johan Vegilin van Claerbergen, sedert 1722 Grietman van Doniawerstal, stelde zich in zijn »vertoog” voor, die stoffe eens *breedvoerig* te deducceren, »aantoonende wat hier en elders de practyque is, welke defecten er gevonden zijn en, daardoor aanleiding te geven om dezelve te verbeteren”.

De schrijver dan, begint de zaak te beschouwen van een geologisch standpunt, verhaalt »dat er sedert lange, onder de Natuurkundigen verscheidenheid van gevoelen geweest is over de herkomst der Veenstoffe” en noemt sommige dier gevoelens. Hierdoor komende tot de hooge en lage Veenen, toont de zeer zaakkundige schrijver het verschil tusschen deze aan uit een administratief oogpunt. Hij verhaalt hierover, dat het meestal in het belang van den Staat is de hooge veenen af te graven, omdat het afgraven van deze, veel werk verschaffende aan werklieden, sloopstimmerwerven en schuitenvoerders, nog dit groote voordeel met zich mede brengt, dat er goed bebouwbare grond te voorschijn komt, wat

met de lage veenen hier in Friesland niet het geval is, daar de veenlaag hier op zandgrond rust.

Bij zijn Vertoog heeft schrijver eene kaart gevoegd, waarop het gedeelte van Friesland, waar veengrond wordt aangetroffen, in zwarte tinten is aangegeven. Het komt ons echter voor, dat dit gedeelte wel wat ruim is genomen, daar plaatsen, waar de veenlaag niet dikker dan een voet is, en dus ongeschikt ter vergraving, mede in het zwart getinte zijn opgenomen.

Schrijver komt nu tot de verschillende lasten, waarmede de turfgraverij belast is, noemt in het voorbijgaan op den hoogen impost, in Holland op de Vriesche turf gesteld, en verhaalt, dat de Staten van Vriesland te vergeefs getracht hebben hierin verandering te brengen, niettegenstaande zij zich beriepen op art. 18 van de Unie van Utrecht, waarin bepaald was, dat geen gewest door eigen heffingen de burgers uit andere provincien zwaarder mocht belasten dan de eigen gewestbewoners ¹⁾).

Schrijver noemt verder op de Floreen-renthe en verhaalt, dat deze thans zoo hoog geklommen is door Oorlogs en Dijkslasten, dat zij de opbrengst van vele landen te boven gaat.

Nu komt Jhr. Vegilin tot de lage Veenen, waarvan hij den toestand niet rooskleurig en m. i. al te donker inzielt; hij klaagt over het onbesuisde graven zonder te letten

¹⁾ Zie: D. Rutgers van Rozenburg Jr., Dissert. Jur. de Condicione et de Juribus agrorum e quibus fodiuntur cespites bituminosi in patria nostra L. B. 1840 pag. 77 en 78.

op het »respice finem” en noemt dan in 4 hoofdpunten de gevolgen van het veenen met den beugel op.

- 1°. Dat een grondeigenaar, die niet wenscht zijn land te gaan verveenen, daartoe gedwongen wordt door dat zijn buurman het *wel* doet, omdat hierdoor het rustig liggende land aan groote afkabeling wordt blootgesteld, wat zeer schadelijk is, en het land te gaan preserveeren voor die afkabeling, nauwelijks doenbare kosten met zich sleept.

Hiertegen komt Gerlsma (zie boven) op met de be-
wering, dat het onredelijk zoude zijn, dat in dit geval een rijk buurman zijnen armen buurman zoude kunnen beletten te veenen, alleen omdat hij, rijke, het geld niet noodig had. Bovendien, zegt hij, zouden deze wel in compensatie kunnen treden.

- 2°. Dat de landstreek verarmd wordt, omdat land, al is het nog zoo slecht, altijd beter is dan water. Dat de kwaliteit van de inwoners hierdoor vermindert, wat schade is, ook voor den fiscus, en de overblijvende personen alle lasten moeten dragen. Ook zijn die plassen als vischwater niets waard.

Schrijver overdrijft o. i. hier, daar het uitgeveende land veel geld heeft opgebracht aan de veenbazen, dus indirect door vermeerderde belastingen ook aan den Staat. Hierna deelt de schrijver mede, dat voor de floeren zorg is gedragen bij placaat van 18 Maart 1718 en bij nadere notificatie van 19 Maart 1725.

Verder deelt Jhr. Vegilin mede, dat voor de conservatie

van de wegen was zorg gedragen in Haskerland, doordien aldaar bepaald was, dat aan iederen kant der gemeene rijdweg eene ruimte van 20 roeden onvergraven moest blijven liggen.

3°. Nu komt schrijver tot het 3^e gevolg, nl. de schade, die het land moet ondervinden, doordat de groote waterplassen 's winters al te onstuimig zullen worden bij harden wind en ijsgang, en dat hiertegen geen dijk, al is deze nog zoo zwaar, bestand is; dat hierdoor al de meeren, als de Sneeker en andere groote meeren, steeds grooter zullen worden en al het vruchtbare land zullen medesleepen. Daarom raadt de schrijver ook later aan, bij de verveeningen strooken lands onvergraven te laten zitten, om als stroom- en golfbreker dienst te doen.

4°. Dit gevolg is vrees voor vermindering van belastingen. Natuurlijk, wanneer het land vergraven is, zal uit de arme populatie weinig geld te krijgen zijn.

Na nu nog het verveeningsrecht in Holland, Utrecht en Overijssel behandeld te hebben, noemt schrijver sommige van de aldaar geldende bepalingen over, en stelt de volgende door hem wenschelijk geachte regeling der lage verveeningen voor:

- »a. Dat, niemand eenige ontgrondinge van laage klijnlanden mooge onderneemen, als die daartoe behoorlijke permissie heeft verkregen.
- »b. Dat er eene bepalinge gemaakt worde, om een gedeelte lands, akkersgewijze, zoo in 't lang als

- overdwars, onvergraven te moeten laten leggen, om daardoor eene schielijke aanwas der waterplassen te voorkomen.
- »c. Dat uitgevonden werd een genoegzaam fonds tot hoedinge van alle reeële lasten, leggende op de te vergraven gronden, zoo noopens het Landschap in het algemeen, als van de Zeedijken, Grietenij en Dorp in 't bijzonder.
 - »d. Eenige acquirvalente vergoedinge voor de deterioratie, die 's lands finantien komen te lijden, door 't gemis van alle verdere, zoo personeele als consumptieve middelen.
 - »e. Aanmoedinge en noodige voorzorge tot weeder droogmakinge en bepolderinge van het uitgegravene.
 - »f. Bepaling van de respectieve distantien, waar binnen niet zal mogen worden gegraven.
 - »g. En eindelijk de evenreedigheit met andere provincien, om dien uitvoert met impost of passagiegeld te bezwaren.

ad a. De hier bedoelde toestemming is de voorbode geweest van het bepaalde bij K. B. van 7 Februari 1819 Stbl. n°. 6, n.l. concessie door den koning te verleen, en moest dienen, om het veenen dicht bij meeren, poelen, zee- en andere dijken te kunnen belctten. Ieder, die zou wenschen te veenen, moest zijne aanvragc doen vergezeld gaan van eene nauwkeurige situatie en specificatie van het te verveenen land, welke aanvragc in een register zou moeten worden opgeteekend, terwijl de geschillen

hierover, na door de Nedergeregtten te zijn onderzocht, ter beslissing aan de Gedeputeerde staten moesten worden toegezonden.

ad *b.* Dit zoude moeten dienen om de aaneenschakeling der plassen te voorkomen; de breedte dier akkers zou zoodanig moeten zijn dat de verhouding van land tot water zoude moeten zijn, als $\frac{2}{3}$ tot $\frac{1}{3}$. Tot conservering van deze ribben of riemen, zou dan kunnen bepaald worden de verplichting, om deze met elst of noteboomen te beplanten; verbod, om er vee op te laten grazen; verbod, om ze te ondermijnen, door veen er onder uit te halen enz.

ad *c.* Hoewel moeilijk te innen, zou hiertoe moeten dienen de Flooreenrente, geregeld bij Lands resolutiën en placcaten van 18 Mei 1718, 2 Mei 1720 en 19 Mei 1725, strekkende tot consignatie van eene Lands obligatie, groot 500 gulden aan kapitaal, voor iedere floreen volle lasten, en van 300 gulden voor ieder floreen ligte lasten enz.

Ook zoude eene navolging van hetgeen in Rhijnland geschiedt, zeer goed hier zijn in te voeren, nl. de heffing van 1 a 2 stuivers van iedere vierkante roede gespreide slik (slikgeld, waarover later); de opbrengst hiervan te storten in 's lands comptoir tegen behoorlijke rente, om *uit die rente* te vinden het beloop van alle lasten, zoo wel de algemeene van het land, als de particuliere van het district.

ad *d.* Ook eene heffing van slikgeld, te storten in

's lands Comptoir, om uit de *renten* daarvan te faciliteren nieuwe inpolderingen en droogmakerijen, welke drooggemaakte plassen later bewoond wordende, wederom eenige middelen voor de provinciale finantien kunnen opleveren, en »daar niemand zal willen in twijfel trekken, dat het niet aan de Oppermagt zou staan, alle vergraving van laage klijnlanden te weigeren, tenzij de verveender een suffisant fonds aanwees, uit welker provenu, de kosten van een nieuwe inpoldering zouden kunnen gevonden worden, of dat hij het aannam zelfs te doen onder genoegzame borgtogte, en zoo gaat men in Holland te werk; zoo zoude dit middel (slikgeld) nog veel zagter aankoomen, en met'er tijd hetzelfde effect kunnen hebben."

»Hij die het meest bezit moet het meeste tot 's Lands belang contribueeren, de verveeners nu die er een bovenmatigen winst van getrokken hebben, brengt de billijkheid derhalve niet meede, dat zij voornamentlijk helpen repareeren de bresse die zij door hunne vergravingen in 's Lands bloeystaat en middelen hebben gemaakt?"

ad *e.* Aanmoediging tot inpoldering zoude moeten geschieden door hen, die dit bewerkstelligen, vrij te stellen van alle reeële, personeele en consumptieve lasten, en hun andere voordeelen toe te kennen. De ondernemers der inpoldering moesten dan hunne landerijen in kaart brengen, en die landen zamenbrengen binnen eenen zwaren dijk, die desnoods aan de zee weêrstand zou kunnen bieden. De kosten van dezen dijk zouden behalve

uit de bovenvermelde vrijstellingen kunnen gevonden worden uit de stuivergelden.

Dit stuivergeld was in Friesland onbekend, maar bestond in Holland, vooral in Rhijnland, alwaar de verveeners verplicht waren, al naarmate er meer of minder opgebracht moest worden, van iedere vierkante roede gespreide turf te betalen 1, $1\frac{1}{2}$ of 2 stuivers.

Dit stuivergeld werd geadministreerd als volgt:

Wanneer deze stuivergelden tot eene bekwame som waren geaccresseerd, werden zij gebracht aan de Hoogheemraadschappen van het quartier; deze brachten het in 's Lands kas, ontvingen daarvan Obligatiën, en hiervan de renten; en gaven deze renten weêr over aan de geregten der Ambagten, die aan ieder der verveeners daarvan zijn aandeel distribueerde, op vertoon van de quitantie der betaalde stuivergelden.

Men kende in Rhijnland nog twee andere heffingen, nl. de Waarborge en de Afkoopspenningen.

Waarborg bestaat, wanneer de verveener eene som gelds consigneert, waarvan de rente gelijk is aan de gemiddelde door hem, verveener, te betalen lasten. Hierdoor wordt hij van de gewone heffing ontslagen, hoewel zijne verantwoordelijkheid niet ophoudt bij buitengewone heffingen.

Wat afkoopspenningen zijn, wordt door het woord zelf aangeduid.

Ook zou het den lust tot inpolderen aanwakkeren, wanneer de ondergrond beter was dan ze gewoonlijk is; dit zou gevonden kunnen worden, door de bovenste

korst van het veenland (bonk of bovenaarde genaamd) niet te gebruiken, of niet buiten den polder te vervoeren, maar in het water, als het veen er uit is, te laten zakken, hetwelk de vruchtbaarheid van den bodem zeer zou bevorderen.

ad *f*. De bepaling van den afstand, binnen welken niet mag geveend worden van af dijken, is een der hoofdpunten van het geheele vertoog. Schrijver acht het zelfs noodzakelijk, om zich hier tegen de beschuldigingen van partijdigheid te verdedigen, daar »het geheele beloop van dit Vertoog, in geen en deele daartoe strekt om de groote voordeelen der tegenswoordige bezitters met een afgunstig oog te beschouwen, en alleen daarop uit te zijn om die willekeurig opzettelijk te benadeelen en te besnoeijen, maar het is alleen de bekommelingen over de ruineuze gevolgen” enz.

Tot nu toe zijn er geen bepalingen, die verbieden het verveenen bij zeedijken; of die eenen afstand aangeven, binnen welken dit niet mag geschieden. Dit *moet* bepaald worden, als zijnde van de grootste importantie, om dezelfde reden als waarom het verdiepen der stranden in zee door uitleyking (uitbagging) ook verboden is. ¹⁾

Ook [den afstand, binnen welken men niet mag verveenen van af polderdijken, wegen, driften of voetpaden

¹⁾ In April 1488 werd reeds bepaald, dat niemand op boete van 20 Rijnlandsche Goudgulden op eenen afstand van 20 jerda (roede) buiten of binnendijks mag zoden afsteken of turfgraven. Schwartzenberg. Groot placcaat boek, dl. I. pag. 741.

»dienende voor gebuurtelijke conversatie» dient te worden bepaald. Daarenboven acht schrijver het noodzakelijk, uit de buurt te blijven van meeren, poelen, petten, wijde wateren enz., om het gevaar van afkabeling en daardoor op den duur het gevaar voor incensmelting te voorkomen.

Wat Haskerland aangaat, is door de Staten op remonstrantie v/d. Officier bepaald, dat 20 roeden van de wegen aldaar niet mag geveend worden (Staatsresolutie van 3 Maart 1756).

ad *g.* Hiermede wil de schrijver Friesland gelijk stellen met de overige gewesten, wat impost aangaat. Ons gewest, zegt schrijver, kent geen impost op turf,

1°. Omdat vroeger alleen turf van hooge veenen werd uitgevoerd en men deze verveening moest begunstigen, als uitermate nuttig voor het gewest (ut supra).

2°. Omdat, tot vóór de invoering van het veenen met den beugel, de turf hoofdzakelijk voor eigen gebruik bestemd was, en de impost uithoofde van den weinigen uitvoer te weinig zoude opbrengen.

Het verwekt jalouzie, zegt Jhr. Vegilin, dat op den turf thans geen impost gesteld is, daar het grootste gedeelte van ons gewest, levende van veeteelt, gebukt gaat onder een impost van 20 gulden voor ieder koebeest. Zelfs werd er in Regeeringskringen sterk aan gedacht, om den uitvoer van hooi en stroo in het belang van den landbouw te beperken, door er een passagegeld van te heffen. Zou nu de turf, waarvan het tegenwoor-

dige graven onbesuisd voortijlt en schade toebrengt aan het land, wat de rustige landbouw niet doet, zonder impost blijven? ¹⁾).

Bovendien heeft Holland impost op den uitvoer van turf gesteld, bekend onder den naam van Regt van ontgrondinge. Ook Utrecht en Overijssel bezitten dat recht.

Ten bewijze, dat in Holland de zaak beter was geregeld, verhaalt Vegilin, dat er bij de Secretarissen der onderscheidene districten boek moest worden gehouden van alles, wat de veenzaken betref, en een dubbeltal aan de Gecommitteerde Raden moest worden gezonden, welke dit weêr lieten overbrengen bij de Finantiekamer; en verder, dat de Gecommitteerde Raden aan de Staten op de tweede gewone vergadering een summier verslag moesten doen van alles, wat de Veengraverijen aangaat, en zoo noodig hunne bedenkingen daaromtrent moesten opperen.

Als bewijs, dat hij niet alleen staat met zijne meening, vermeldt Jhr. Vegilin, dat de Grietenij Opsterland nog

¹⁾ Hiermede komen echter niet overeen de besluiten van 7 April 1689 en van 18 Mei 1756 (Groot placcaat boek, IV, 759 en VIII, 683), waarbij bepaald was, dat, om misbruiken bij het passagegeld te voorkomen, alle schepen, bestemd om turf buiten de grenzen te brengen naar Holland, Utrecht en Zeeland, gebrand moesten zijn met een cijfer, de inhoudsmaat van dat schip behelzende. Ook om dezelfde reden werd later verboden, om turf van verschillende soort en maat, in een en hetzelfde schip te vervoeren, daar deze, nl. de turven, aan verschillende rechten onderhevig waren. Besluit van 15 Sept. 1757. Groot placcaat boek, VIII, 1110. Nederl. Jaarboeken, XI, 719.

het voordeel geniet van eene eertijdsche onderlinge overeenkomst, reeds in het begin der laatstledene eeuw onder de Ingezetenen aldaar gemaakt, waarbij deze zich verbonden hunne lage klijnlanden, buitendijks gelegen, onvergraven te conserveeren, en, niettegestaande verscheidene verzoeken en attentatien, niets hebben geacordeerd of afgeslagen dan met gemeene goedkeuring, totdat bij nadere conventie in den jare 1657 dezelve weder is vernieuwd, met bepaling van 50 gulden boete, boven alle boeten en verbeurte der gegraven turf, en dat tot executie dies, jaarlijks vier gecommitteerden gesteld waren, om daarop te vigileeren, waardoor dezelve behouden hebben de hooiwinning enz.

Ten slotte behandelt schrijver in 7 verschillende poincten de vrijheid van ieder ingezeten, om met het zijne onbeperkt te doen en te laten, wat hij wil, en komt tot de conclusie, dat die vrijheid *kan ja moet* beperkt worden, om niet in teugelloosheid over te slaan. Als voorbeeld noemt schrijver de verveeningsmanie. Maar, aan wien komt dat recht van beperking, van interventie toe? Aan den Souverein, die, gebruik makend van zijn Dominium Eminens, overal kan ingrijpen. waar hij zulks noodzakelijk acht, hoewel hij van dat recht slechts in de uiterste noodzakelijkheid en met de meeste omzichtigheid moet gebruik maken. Schrijver heldert dit met vele voorbeelden op. Hoewel de beperking moet geschieden gelooft Jhr. Vegilin, dat het zeer bezwaarlijk zal gaan, daar thans alles bloeit, wat met veengraverij in verband staat,

en iedereen, die lage landen bezit, zeker is, van ze met ongehoorde winsten te kunnen verkoopen. Nadat schrijver nog eenige aanwijzingen gegeven heeft, hoe gehandeld moet worden met landen, voor hoogen prijs door de provincie verkocht, en die door de beperkingen van het verveenen van veel lager waarde zouden worden, eindigt hij zijne breedvoerige deductie met de woorden »respice finem”.

De onbekende schrijver van de »Zeedige Aanmerkingen over de Veengraverijen in Friesland”, waarschijnlijk Onno Zwier van Haren, behandelt alleen dat gedeelte van Jhr. Vegilin's »Vertoog”, waar deze het dominium eminens van den Souverein bespreekt.

Met groote duidelijkheid zet de schrijver uiteen, dat de Souverein door het dominium eminens, meer of mindere schade mag aandoen aan *weinige* particulieren, wanneer dit strekt tot het welwezen van *allen*; dat om zich te kunnen beroepen op het dominium eminens, vereischt wordt: Utilitatem magnam, vel necessitatem reipublicae, modo tali praetextu non tegantur iniquitates et calumniae (Ulr. Huber in tract de Jure Civili. Liber I. Sect. 9. c. 5 § 20), en dat »Requiritur causa gravis, ardua et pregnans, et si aestimatio domino non iniqua tribuatur” (Peck. ad Reg. jur. reg 97 num 2).

Deze twee redenen bestaan niet volgens den schrijver, omdat door het beletten der veengraverijen het Gemeenebest zonder noodzakelijkheid eene groote schade zal ontvangen en dat, »zoo onrechtvaardigheden of kwaadaardige schade aandoeningen, onder dat voorwendsel be-

dekt kunnen liggen, en zoo er noch ernstige, noch dringende, noch spoedvereischende reden toe is, en zoo het vergoeden der schade aan de eigenaars ondoenlijk is, dan is hier het *Dominium Eminens* van niet de minste applicatie." De geleerde schrijver heldert dit met voorbeelden op, en wijst op de onrechtvaardigheden en kwaadaardige schadeaandoeningen, welke in het verbieden van het graven van veen bedekt liggen. Bijv. iemand is bij erfopvolging een stuk veenland toebedeeld, terwijl de andere erfgenaam land, met hout beboot, verkreeg; nu zal door de beperking de eene geruineerd zijn. Bij erfopvolging in de zijlinie (waarbij zeker successierecht, *Collateraal* genoemd, aan de provincie moest worden betaald) is dit recht betaald voor eene verkrijging, waarvan de waarde, zoo zij uit veenland bestaat, minder zoude zijn dan de betaalde successie. Ook eene hypotheek, op zulk een land gevestigd, zou van weinig waarde zijn, na het verbod. Trouwens de schrijver ziet het ernstige van de zaak niet in, en daardoor vervalt volgens hem het vereischte voor het *Dominium Eminens*, nl. een *causa gravis, ardua et praegnans*. Het *dominium eminens* is in deze alleen te gebruiken, om te zorgen, dat de Veengraverijen ver genoeg blijven van Zee- en Rivierdijken, Wegen enz. en schrijver laat het beramen van de hiertoe te nemen maatregelen aan de prudentie van den Souverein over.

Na gewezen te hebben op de groote schade, voort-

spruitende uit het staken der verveeningen — want de beperkingen van Jhr. Vegilin zijn met het staken van den arbeid gelijk te stellen — voert schrijver nog eene reden aan, die waard is hier vermeld te worden.

»Dat er iemand kan zijn, die 't Huis van Oranje niet genegen zijnde, gaarne zou zien, dat het jaar van de aankooming van Syn Doorl. Hoogheid tot de Regeering wierde signaleerd, door het ruineeren en verjagen van zooveel duizenden van goede Ingezetenen, die haar geklag, haar gekerm, haare traanen en haar wanhoop in de naburige provinciën zouden overbrengen; dat is te bepriipen, maar dat de Heeren Staten van Friesland, de eenigsten die altijd, zonder wankelen, met zooveel liefde, standvastig aan de belangen en de roem van het huis van Nassau Oranje zijn trouw geweest, eenen zulken tijdstip zouden waarnemen, of opzettelijk verkiezen, om een diergelijk gebruik van het Dominium Eminens te maken, dat schijnt voor alle de trouwe Dienaren van 't Huis van Oranje te wenschen, dat niet mooge geschieden.»

Rinsonides, de schrijver van de »Eenvoudige practicale Aanmerkingen over de Veengraverijen,» behandelt de zaak uit een practisch oogpunt, n.l. als veengraver, en betoogt:

- 1°. Dat in Oostergo geen gevaar voor afkabeling bestaat, omdat men aldaar niet men den beugel veenende, steeds onvergraven stukken moet laten zitten, om er de klijn op te spreiden (zetveld).

- 2°. Dat de inpoldering, zooals Jhr. Vegilin wil, nl. met een dijk, die bestand is tegen de zee, niet noodzakelijk is en bovenal onmogelijk, omdat de dijk meer zoude kosten, dan het land, dat bedijkt werd. Bovendien is voor het spoedig groeien van het riet in het uitgeveende land eene overstrooming van het winterwater noodzakelijk, wat niet geschieden kan, indien zulk een zware dijk wordt opgeworpen. Het riet nl. vertegenwoordigt eene vrij groote waarde, indien men het afsnijdt, en indien men het laat staan, is het de eerste voorwaarde voor droogmaking van nature.
- 3°. Dat al de belastingen, door Jhr. Vegilin voorgesteld als »noodzakelijk en ter vergoeding van de kwade gevolgen», te zamen genomen, genoeg zijn om het veenen in de geheele provincie te beletten; ja zelfs een derde dezer belastingen onvermogen de veenbazen zou dwingen, met het werk op te houden, enz. enz.

Schrijver verklaart het contract der bewoners van Opsterland (pag. 25) aldus. Die ingezetenen doen dat niet ten nutte van het gemeene land, maar uit eigen belang en voordeel. Daar het buitendijks hooiland te ver af, en dus het transport van hooi te duur is, omdat aldaar geen bevaarbare kanalen zijn, zoo komt het hun veel voordeliger uit, de landen, waarover het contract loopt, voor hooiland te gebruiken, daar deze toch weinig klijn bevatten.

Bij de andere schrijvers ontaardt de strijd over beginsels in eene verdachtmaking van de bepalingen, door Jhr. Vegilin voorgesteld, als moettende dienen tot eigen voordeel enz.

De veenarbeider Maarten Jans geeft in een kreupel rijm eene opsomming van de veranderingen van land in water, gedurende de laatste tijden voorgekomen. Een boekje voor hem, die plaatselijke toestanden wil kennen, van veel nut.

Zooals wij gezien hebben, hadden alle deze stukken hunnen oorsprong in de publicatie van 16 April 1766. De gecommitteerden in het Mindergetal, hiertoe in het vorige jaar benoemd, brengen den 17^{den} Februari 1767 hun Rapport uit, luidende:

»De Heeren Hun Edel Mogenden Gecommitteerden in het Mindergetal, hebben ter Vergaderinge voorgedragen, dat volgens de op Hun Edel verleende Commissie, zich zooveel doenlijk hadden geïnformeerd, wat seedert Eenige jaaren, omtrent de vergravinge der Laage Veenlanden, aanmerkenswaardig is voorgevallen en ondersogt of de opgegeevene Swaarigheden die daaruit gevreesd worden, van dat gewigte zijn, dat daartegen noodzakelijk ordre dient te worden gestelt, En aan die vergravinge paal en perk gezet, vervolgens de Ingezetenen in derzelve natuurlijke Vrijheid, om van hunne Veenlanden, ten meesten voordeele gebruik te maken, en zooverre verhindert, dat die niet ten zichtbare nadeele van den lande

verstrekken, en ten dien einde hadden geexamineert alle de Stukken, So voor als Na hun Edele publicatie van den 16^d April 1766; aan hun Edele Voorgekomen, en in onze vooronderstellinge dat deze en geene poincten daaromtrent mogelijk van dienst zouden zijn; Eenige consideratien op het papier hadden gebragt en alles omstandiger hadden vervat in een Schriftelijk Rapport, hetwelk aan Hun Edel Mogd. kwaamen presenteeren zijnde van deezen inhoud.

Edele Mogende Heeren,

»Ter Voldoeninge van UEd. Mog. resolutie Commissoriaal van den 15^{den} Maart 1765 en van den 16^{den} April 1766 bij Welke UEd. Mogende ons hebben gecommiteerd, om onderzoek te doen, nopens den toestand der vergraverijen in de Laage Veenlanden in deese provincie, en om middelen te ontwerpen, tot voorkoominge der onheilen, die door de vergaderinge (?? vergravinge) deeser Landen in waterpoelen zouden kunnen veroorzaakt, hebben wij met alle mogelijke attentie geexamineerd, aan den eenen kant het omstandig Vertoog door den Heere Vegilin, over deze materie ten onzen verzoeke opgesteld, en ter vergaderinge ingegeven. En aan den anderen kant, de geschriften volgens UEd. Mog. publicatie van den 16^{den} April dezes Jaars aan ons ter hand gekoomen en bestaande in (zie de op pag. 13 genoemde geschriften), en een request van eenige Ingezetenen van Achtcarspelen, particulier rouleerende allen over den toestand der Veenen in die Grietenije;

Nadat alle deese Stukken bij een ijder van ons, in het particulier waren geleesen, en de argumenten voor en tegen overwoogen, hebben wij in onze vergaderinge daar uijt geformeerd, Eenige poincten als middelen tot voorkominge van de kwaade gevolgen der ontgrondinge van de lage veen- of kleinlanden, deselve in overweeginge genomen, En onze gedagten op het papier gebragt, En vervolgens het een en ander bij Missive van den VI Octobris jl. gecommuniceert aan zijne Doorlugtige Hoogheid, den Heere Prince Erfstadhouder, met verzoek van verzeert te worden met hoogstedeselve, hoog verligte gedagten en Consideratien, op deze materie. Waarop het Z. doorl. Hoogh. gelieft heeft, den 3^{den} Novembris daaraan volgende te rescribereen, dat veel genoeg nam, in de wijze op welk dit gewigtig stuk door Ons behandeld was, doch prefereerde zich op de voorsz^{de} poincten niet finaal te uijt staan (uit te laten), voor en aleer het Rapport, door ons op de geconcipieerde Voet der Staatsvergadering uit te brengen, het ontwerp der deliberatien van UEd. Mog. op de aanstaande Landsdag zal zijn geworden, En UEd. Mog. zich desweegen aan zijne Hoogheid zullen hebben geadresseert.

»Hierop hebben wij de Geformeerde poincten, voor zoo verre wij onse gedagten op deselve geheel niet, of defectieus hadden opgegeven, nader in overleg genomen, En het gebreekgige na vermogen aangevult, en hebben de Eere die poincten bij deesen aan EEd. Mog. voor te draagen, met onze consideratien, op dezelve, het een en

ander onderwerpde aan de beeteren en Verligte gedagten van UEd. Mog.

1°. »Off niet ter voorkoominge van het maken van groote waterplassen, een zeeker gedeelte van het aan te steeken Veenland behoorde onvergraven gelaten worden en de Wijze hoeveel en op wat manier te schikken bepaalt. Hieromtrent geven wij in consideratie om bij de Vergravinge van laage kleinelanden, eene bepalinge te maken, om een zeeker gedeelte onvergraaven te laten-bepaalen, hoeveel aan in het Lang en overdwars loopende streeken onaangeroerd zal moeten blijven leggen, om de slag van het water voor te komen; ten waare ijmand bij het aanleggen der graverijen zich verbonden, om het vergraven land binnen een gestelden tijd, weder in te polderen en droog te maken”.

2°. »Off niet een fonds tot conservatie van alle lasten behoort uitgevonden te worden, gearresteert en de wijze hoe dat te schikken bepaalt. Zoodanige vaststellinge van een fonds komt nuttig en noodzakelijk voor en zoude gevoegelijkst ten uitvoer kunnen gebragt worden, door het leggen van eene belastinge over roede turf (de roede genomen in het vierkant zooals bij de veengraverijen in gebruik is) over de ter drooginge uitgespreit bij provisie begroot op een halve stuijver, De opmeetinge te doen door den dorpregter der plaatse op aangevinge

der Veenbaazen, in het midden van de maand Augustus.

»De invordering van dat roedengeld te geschieden door denzelfden Dorpregter; voor dat de turff van het land vervoert worde, en uijterlijk voor den 1sten October van ijder jaar.

»De Dorpregter zoude de ontvangene penningen moeten verantwoorden en voor den 1sten November (overleeveren) aan den Ontvanger Generaal van het District, die verpligt werde, dezelve zonder uitstel over te brengen aan 's Lands Comptoir der Domeinen.

»Deze Dorpregter zoude voor Salaris 100 voor het opmeeten, der roede Turff als voor het Collee- teeren en overbrengen, der penningen behooren te genieten, anderhalve Stuyvers van de Gulden zijner ontvangsten, De Ontvanger Generaal van het District voor zijnen moeite vier penningen van de gulden voor zijn ontvang, bijde ten koste van den Lande.

3°. »Off niet eene bepaalinge behoort gemaakt te worden van de distantien, binnen welke niet van de zeedijcken zouden moogen worden gegraven.

»En komt dit ons voor zeer noodzakelijk te zijn en dat zoo ruim genoomen dien te worden, als eenigzinds mogelijk is en bij provisie gestelt te kunnen worden, op drie hondert roeden, yder van 14 houtvoeten.

4°. »Off niet gelijke bepaaing dient gedaan te worden ten aanzien van particuliere, polderdijken die zoo zwaar zijn aangelegt, dat bij onverhoopte inbreuk der zeedijken, in staat te zijn, om het inkomende zeewater buyten de polder te keeren, als meede omtrent alle gemeene lijmijs Scheydingen en waterkeeringen, als daar zijn de Leppe, de Groene, de Slagte en andere zodanige dijken.

»Dit denken wij ook nuttig te zijn, omdat die distantie bij provisie gestelt kan worden op 25 Roeden dog zoodat de particulier geïnteresseerde in zoodanige polderdijken indien (hij) van deese voorzorge profiteeren, verplicht zullen zijn, alvorens de behoorlijke opgave, nopens de uitgestrektheid en qualiteit, der Voorzegde Dijken te doen, aan het Collegie der Heeren Gedeputeerde Staaten, ten einde aldaar in een apart boek, daartoe expresselijk te houden geregistreert te worden.

»En dat ook voortaan geene zoodanige nieuw te maakene particuliere polders het effect van voorz. voorzienige zullen genieten als na dat daartoe alvorens bij acte van hetzelfde Collegie zullen weesen gequalificeert.

5°. »Off niet nopens mindere polderdijken die alleen tot buytenkeeringe (van) het waater gemaakt zijn, eenigen voorzorge dient genoomen te worden.

»En dit zoude niet quaad zijn, indien die distantie verkleynt en niet grooter als van 10 Roe-

den genoomen werde, en andere praecautien in voorig articul gemeld.

»En wij zouden meenen, dat de voorzorge in dit en naastvoorgaande Articul genoomen in zoo verre zouden kunnen gemodereert worden dat de vergraavingen binnen de gestelde bepalingen van 25 en van 10 Roeden respectie wel zal mogen geschieden, zoo de Eygenaars van die polders daarin uitdrukkelijk consenteeren of als de Eygenaars der naast aangeleegen landen die willen vergraven, dezelve ook alsvoorens met eene behoorlijke en Suffienteuse polderdijk komen te voorzien en te onderhouden mits daartoe overroeping der Geinteresseerden van Voorz. Collegie consent te bekoomen.

6°. »Off van 's gelijken de zaak niet vereyst dat eene distantie onvergraven blijven van de publike Heeren Weegen.

»Dit zoude onder Correctie worden gestelt op 20 Roeden des dat onder die benaaminge niet worden verstaan die binnen of bijweegen waar egter de vergravinge zouden moeten ofblijven de Spatie van 5 Roeden.

»Wordende onderscheydinge daarvan gelaaten ter arbitragie van de Heeren Gedeputeerden na inge-noomene adwys van de Geregten, zullende de graavers zig alvoorens aan hetzelve collegie moeten adresseeren en van hetzelve consent bekoomen, 22

Eer zij binnen de gestelde bepalingen van 20 Roeden het land mogen aansteeken bij poene en boete daarop te statueeren.

- 7°. »Off niet van dezelfde noodzakelijkheid is dat de Graverijen niet te na komen aan meijren poelen en weijde wateren.

»Dit te bepalen dat van wateren drie honderd voet breed moet worden ofgebleven een hondert roeden, dog van die van minder breedte tot op honderd roeden zijn zoude de distantie van 50 Roeden genoeg zijn. En van die die niet breeder zijn dan honderd roeden en daaronder tot op twintig roeden kan eene distantie van 10 roeden genoegzaam securiteit geven.

- 8°. »Off niet eene boete behoort gestelt te worden op de contraventien?

»Zoo dat alles van effect zal zijn, zal er op de contraventien zeekerlijk eene poenaliteit moeten gestatueerd worden, bij provisie hier bepaalt op 50 Goud Guldens te verdeelen in egale portiën, tusschen den officier, aanbrenger en Armen ter plaatse aanwezig.

»En oordeelen dat de actie populair moet zijn, om door elk en een yegelijk aangestelt, en vervolg te mogen worden, voor de gewoone regt-bank of voor het College der Heeren Gedeputeerden door den Land Fiskaal deeser provincie en ook door den procureur alles bij praeventie.

9°. »Off niet vermits eenige Eygenaars der landen door hen van de provincie gekogt, als kleinlanden, vermeenen zullen bij deese bepalingen beswaart te worden, aan deselve de vrijheid behoort gelaten te worden om zich aan de Heeren Staaten te adresseeren en vergoeding van schade te verzoeken,

»en dit voorstel komt geensinds onreedelijk voor en zoude gearresteert worden.

10°. »off niet eenige ordre behoort gesteld te worden op de wederbedijkinge, droogmakinge en impoldeeringe der te vergravene landen.

»Dit meenen wij dat bij het eerste articul is afgedaan, of ten mindsten wegens deszelfs importantheit commissoriaal kan worden gelaten, totdat er genoegzaame projecten daartoe worden uitgevonden en aan de hand gegeven.

11°. »off niet eene modique belasting zoude kunnen en behooren geleyt te worden op den uitvoerd van alle turf en dus zoowel op die der Hooge als der Laage Veenen, mits de eerste minder als de laatsten werden belast en ook op den uitvoer van het brandhout.

»Schoon zulx ons in den eersten opslag niet onaannemelijk is voorgekomen zijn wij na de overweeginge en Geconsidereert dat de Turff hiervoor articulo 2° reede is belast en het houdt in de nabourige provincie Overijssel met geene impositie

op den uitvoerd is bewaart, Van gedagten geworden dat op den uitvoerd van houdt en turfgeene belastinge behoort gelegd te worden.

»En hiermede besluyten wij bij provisie ons rapport en neemende de vrijheid hetzelve onder het oog ter deliberatie van UEd. Mog. te brengen.

Aldus gerapporteerd aan de Heeren Staaten van Vriesland door de Heeren Hun Edele Mogende Gecommitteerden in het mindergetal den 19den Februarij 1767

In kennisse van mij
J. van Sminia.

»Waarop gedelibereert zijnde, hebben Hun Edel Mogende Heeren derselver Gecommitteerden voor hun genomene moeite bedankt, en is voorts goedgevonden en verstaan dat, voorbijgaande de Consideratien en Middelen tot belemmeringen in de Vergraevinge der Laege Veenlanden ontworpen, die Graverijen, gelijk als van te vooren zullen zijn en blijven opengelaten, en nopens de Consignatien tot Verzekeringe van de Floreenen op zulke Landen leggende gepersisteert bij de ordres, daarop bij Successieve placaten en publicatien gestelt.

»En zal van het geresolveerde door eene nadere publicatie aan de Ingezetenen kennisse worden gegeven.

De publicatie naar aanleiding van dit besluit uitgevaardigd luidt aldus:

»De Staaten van Vriesland, allen dengeenen, die dezen zullen zien of hooren leezen Salut! doen te weten Dat aan ons, de Heeren Onze Gecommitteerden in het Mindergetal, die bij Resolutien van den 15 Maart 1765 en 16 April 1766 gecommiteerd zijn geworden, om onderzoek te doen, noopens den toestand der Graverijen in de laage Veenlanden in deze provincie en om middelen te ontwerpen tot voorkominge der Onheilen, die daardoor zouden kunnen worden veroorzaakt, ter Onzer Vergaderinge gerapporteerd hebben, dat zich zooveel mogelijk hadden geïnformeert wat zedert eenige jaren omtrent de Vergravinge der laage Veenen, aanmerkenswaardig is voorgevallen, en onderzocht, of de opgegevene zwarigheden, die daaruit gevreesd worden, van dat gewigte zijn, dat daar tegens noodzakelijk ordre dient te worden gestelt, en aan die Vergravinge paal en perk gestelt, vervolgens de goede Ingezetenen in derzelver natuurlijke Vrijheit, om van hunne Veenlanden ten meesten voordeele gebruik te maken, in zoo verre verhindert, dat die niet ten zichtbaren nadeele van den Lande verstreken; en ten dien einde hadden geëxamineert alle de Stukken, zoo voor als na onze publicatie van den 16 April 1766 aan Hun Edel voorgekomen, en in vooronderstellinge dat misschien deze of gene poincten daaromtrent van dienst zouden kunnen worden geoordeelt te zijn, eenige Consideratien kwamen op te geven, en alles te vervatten in een omstandiger rapport, hetwelk ons schriftelijk hebben overgeleverd. Welk alles bij ons serieuslijk over-

wogen zijnde, zoo is 't, dat wij hebben goedgevonden en verstaan, vinden goed en verstaan bij dezen, dat voorbijgaande de consideratien en middelen tot belemmeringe in de Vergravinge der lage Veenlanden aan de hand gegeven, die Graverijen gelijk als van te vooren, zullen zijn en blijven opengelaten, en dat nopens de consignatien tot Verseekeringe van de Floreen op zulke Landen leggende, zal worden gepersisteert, zooals gepersisteert wordt door dezen, bij de ordres, daarop bij successieve placaten en publicatien gestelt.

»En opdat dit alles ter kennisse moge komen der goede Ingezetenen, en niemand daarvan onkundig blijve, zoo Verzoeken en ordonneren wij allen Geregten in Grietenijen en Steden, deze alomme te doen publiceren ende affigeren ter plaatzen, daar men gewoon is publicatie en affixie te doen».

Was deze beslissing goed? Had men om daartoe te geraken, al die moeite moeten nemen, allerlei menschen tegen elkander in het harnas jagend. Was dan al dat geklaag over afkabeling, totaal verlies van de provincie, vernieling van zee- en rivierdijken, verderf van de finantien enz. enz. niets beteekenend en slechts afkomstig van hen, die met een afgunstig oog den voorspoed van anderen benijdden?

Wij gelooven dit niet, immers, wie de landkaarten van die dagen raadpleegt en onderling vergelijkt, bespeurt dadelijk, dat de hoeveelheid oningepolderd water allengs grooter wordt. Maar ook afgescheiden daarvan, dat be-

hoeft aan nadere voorzieningen in het algemeen werkelijk bestaan bleef, blijkt genoeg uit de autorisatie waarbij de »Officier van Stellingwerf Westeinde door Heeren Gedeputeerden, daartoe speciaal bij Staatsresolutie gemachtigd, bij aanschrijving van den 17^{den} Mei 1777 geordonneerd is de noodige ordres te stellen dat alle de slooten aan den binnenkant van den Lindendijk gelegen, werden afgedamd, en dat geen nieuwe slooten nader dan 10 Roeden van af dezelve werden gegraven”¹⁾.

¹⁾ Hoewel het ons te ver zoude voeren hier in bijzonderheden bij de regeling der belastingen stil te staan, zoo meenen wij toch de volgende Notificatie — merkwaardigheidswille — niet onvermeld te mogen laten.

»Notificatie rakende zekere Contracten omtrent het uitgraven van klijn.

»De Staten van Vriesland, allen dengeenen die dezen zullen zien of te hooren Salut! doen te weten, dat ter onzer kennisse gekomen zijnde, dat men in deze provincie zeedert eenige tijd begonnen is aan te gaan Contracten over Veen of Klijnlanden, waarbij de Kooper of Aanhandelaar met den Verkooper of Eigenaar van zodanig land overeenkomt, dat daaruit zal mogen graven, zooveel veen of klijn, als hem goed zal dunken, en zulks te rekenen bij de roede tot een bepaalde prijs en na maate naderhand bij opmeetinge, geblijken zal gegraven te zijn.

»Voegende de Contrahenten somtijds daar nog bij, dat de Kooper aan de Verkooper boven de bedongen prijs een zekere quantiteit turf zal moeten leveren, of wel andere conditien, waardoor de Coopsomme van zulk land bij 't perfectereen van 't contract onzeker en onbepaald blijft, volkoomen geschikt, om daardoor den 40sten en 56sten penning, welke andersinds, schoon de ondergronden niet mede worden verkogt, moeten worden betaald, te fraudeeren, en den bloedverwant, mede-eigenaar of Naastgeleegene van hun recht tot niaer te frustreeren, en diensvolgens allesinds aanloopende tegen 's Lands aloude wetten en gemaneerde placcaten, en in 't bijzonder teegen 's Lands ordonnantien Tit. 8 art. 3: en Tit. 11 art. 3 van 't 1ste boek, en teegen den inhoud

De gemoederen komen tot rust, er wordt met verveenen voortgegaan, ieder zoo als hij maar wil. Toch was de kwestie die in 1767 zoo veel tot beroering had bijgedragen, nl. verplichte afstand van grond tusschen de dijken en de plaats van verveening, niet opgelost en gaf zij tot bekommering aanleiding. Wij lezen nl. in de Resolutie van het Departementaal Bestuur van 9 Januarij 1805 N°. 5:

»Gelezen eene Missive van Drost en Geregte van Lemsterland geschreven aan de Lemmer den 17 December 1804, daarbij om aangevoerde redenen verzoekende geauthoriseerd te worden, tot het arresteeren eener ordonnantie, waarbij zou worden verboden het graven aan den voet van wegen in Lemsterland of binnen 20 roeden afstand van dezelve onder eenig hoegenaamd voorwendsel enz; gelijk mede het vergraven van klijnlanden binnen een gelijken afstand der polderdijken”.

van den 12den Titnl van 't zelfde boek, almeede tegens het 2d art. van de ordonnantie op den veertigsten penning gesteld.

»Wij hebben goedgevonden en verstaan gelijk goedvinden en verstaan bij dezen, zulke en diergelijke contracten, als strijdig met de wetten deezer provincie, naar inhoud van voorsch. 3d articul te houden voor nul en van onwaarde.

»En opdat zulks tot een ieders kennisse mag komen, zal deese alomme worden gepubliceert ende geaffigeert, daar men gewoon is publicatie en affictie te doen.

»Aldus geresolveert en gearresteerd op 't Landschapshuis den 16 Maart 1786.

geprpt J. C. Bergsma.

Ter ordatie van Hun Edel Mog.

(get.) A. J. van Sminia.

Deze Missive werd gesteld in handen van de Commissie voor de Bouwzaken, welke Commissie een rapport opmaakt, dat ter lecture van de leden van het Departementaal Bestuur wordt gesteld den 7^{den} Februari 1805 ¹⁾).

»De Commissie is van oordeel dat dit is eene zaak als van eenen teederen aart; daar het beveiligen van Wegen aan den eenen kant noodzakelijk, aan den anderen kant hoogst moeilijk zoude zijn om vele Ingezeetenen van het voornaamste voordeel aan hun eigendom verknocht, te versteeken».

Daarom gaat zij de zaak uitgebreid na en onderzoekt de volgende zichzelven gestelde Vraagpunten:

- 1°. Hoedanig men vroeger over deze ontgrondingen gedacht heeft, en welke bepalingen daaromtrent door den Souverain zijn gemaakt.
- 2°. Of 't algemeen belang voorziening daaromtrent vordert, en, zoo ja, wat dan in het oog moet worden gehouden.
- 3°. Welke bepalingen aan ons het minst drukkend voorkomen, en tevens voldoende zijn.
- 4°. Aan wien in de tegenwoordige Order van zaken, de magt behoort om zoodanige bevelen daar te stellen.

Ad 1. Vroeger waren de denkbeelden verdeeld. Sommigen waren groot voorstanders van verbod van verveenen in

¹⁾ President hiervan was de burger Lyclama à Nyeholt, leden de burgers Bergsma, Sixma, Gasinjet, Hylckama, Aylva, Ypey, Feenstra, Buma, Drabbe, Scheltinga en Fontein.

het belang van de provincie, daar dijken en dammen dan niet meer van de slag van het water zouden hebben te lijden; zoo sterk zelfs, dat velen bij testament bepaalden, dat hun veenland in de eerste 100 jaren onaangeroerd moest blijven; terwijl anderen groot voorstanders waren van de verveening, omdat de grond, niets waard zijnde met het oog op Veeteelt en Zuivelbereiding, onnoemelijke schatten in het land bracht door de Verveening.

De Staten waren meestal ten gunste van de Verveening gezind, als bewijs waarvan worden aangehaald, het gebeurde in 1766 en 1767: de publicatie waarbij ieder aan het Mindergetal mocht opgeven wat hij dienstig achtte; het Rapport van het Mindergetal en ten slotte de publicatie van 2 Maart 1767 (pag. 40) waarbij de vrije vergraving werd toegelaten.

De twee malen, dat de Staten de Verveening op groote schaal hadden beperkt, worden ook opgenoemd n.l. de authorisatie van 3 Maart 1756 (pag. 4) en de aanschrijving van 17 Mei 1777 (pag. 42).

Ad 2. De Commissie vindt, dat, met het oog op de dijken, eene generale maatregel thans wel noodig is, maar dat deze slechts in de uiterste noodzakelijkheid, en zooveel mogelijk plaatselijk moet worden aangewend en schadeloosstelling moet worden verleend.

Ad 3. De Commissie vindt, dat het laten zitten van vakken niet noodzakelijk is; dat de thans bestaande wetten genoegzaam zijn ter conserveering van een fonds, om daaruit alle lasten te betalen; keurt de verbodsbe-

paling van te verveenen binnen 300 roeden van af de Zeedijken af, daar deze op goeden ondergrond rusten; vindt het verbieden van vergraving in de nabijheid van polderdijken onaannemelijk, indien schadeloosstelling verplichtend is, daar deze niet zou zijn te taxeeren; en de verboden afstand, n.l. 20 roeden van af Heerewegen, te groot. Zij komt tot de slotsom, dat de zorg van den Wetgever zich moet bepalen, bij de zorg voor de beveiliging van Zeedijken en openbare Heerewegen en het behoud van polderdijken; maar wenscht aan de dijkscontributiën en eigenaren van polders de bevoegdheid toe te kennen, de strooken gronds, aan hunne dijken grenzende, waarvan volgens bovengemelde bepalingen het vergraven verboden is, tegen tauxatie over te kunnen nemen, opdat zij ze dus beter ongeschonden kunnen bewaren.

Ad 4. »Ten laatste zal ons nog te onderzoeken staan, bij wien thans de magt berust om zulk eene wet te statuereen; En wanneer wij hieromtrent Considerereen dat sommige Ingezeetenen bij een diergelijke maatregel, merkelijk in hun eigendom zouden worden benadeeld, terwijl wederom andere genoodzaakt zouden worden om hun goed tegen wil en dank op tauxatie af te staan; dan zijn wij van oordeel, dat de macht daartoe berust bij den geenen die het uitmuntende eigendomsrecht (dominium eminens) kan uitoeffenen. Dit recht behoort gewis tot de rechten der oppermagt, en derhalve alleen aan den Souverain, of aan hem, aan wien het door

den Souverain is afgestaan. Dog wij voor ons twijfelen of de algemeene uitdrukkingen in de Staatsregeling en in het Vriesche Reglement voorkomende, zich zoo verre kunnen uittrekken, dat hetzelfde aan dit of andere departementale besturen zoude zijn gedelegeerd."

»Alwaar wij dan eindelijk van advies zijn dat het Bestuur hieromtrent de volgende maatregel zal behooren te arresteeren, of ingeval de daarstelling daarvan mogte geoordeeld worden de magt aan hetzelfde bij de Staatsregeling en Friesch Reglement opgedragen, te overschreedden, zig dan aangaande deze zaak zoude kunnen vervoegen bij het Staatsbewind, met verzoek dat een Voordracht bij de wetgeving mag worden gedaan, om ten opzichte van het Departement Friesland te arresteeren.

(Nu volgen eenige art., die, daar zij bijna geheel gelijk zijn aan die in de volgende publicatie vermeld, niet door ons worden overgenomen. Het verschil bestaat slechts in een meer of minder groot aantal roeden lands, dat onvergraven moet blijven liggen).

Het gevolg van de bovenstaande resolutie was de publicatie van 21 Februarij 1805.

„Het departementaal Bestuur van Friesland doen te weten,

»dat wij ons door de menigvuldige steeds toenemende vergraving van klijn of lage veenlanden in dit Departement; genoodzaakt hebben gevonden om, (onverminderd de reeds plaats hebbende verordeningen tot consignatie tot verzekering van de floreenen, op de vergraven landen

liggende, waaromtrent bij successieve publicatiën gemaakt, in hun geheel blijven), bedacht zijn op middelen waardoor onze wegen, dijken, dammen tegen dezelve beveiligd worden, en uit dien hoofde ons verplicht hebben geoordeeld, te statueeren zooals wij statueeren bij dezen.”

Wij geven den verkorten inhoud der artt.

Art 1 behelst volstrekt verbod, om zonder speciale permissie, klijn of lage veenlanden te vergraven binnen den afstand van 8 Koningsroeden van de Openbare Heerewegen, en binnen den afstand van vier koningsroeden van de opwegen.

De Artt. 2—5 vermelden de wijze waarop die afstand zal worden gemeten; verplichten tot droogmaking van landen *binnen* voorn. afstand van dijken, met speciale vergunning gegraven; verbieden de scheidingsloten te verbreedden; verleenen een recht tot uitvaart (B. W. Art. 719) aan die eigenaars van landen, welke door deze voorschriften ingesloten zouden worden, onder verplichting van deze vaart te dempen, nadat het achtergelegen land is uitgeveend.

Artt. 5—8 verbieden het vergraven van klijnlanden of lage veenlanden binnen den afstand van 50 koningsroeden van de zeedijken, tenzij de eigenaar deze landen tegen eene behoorlijke schadevergoeding aan de zeedijkscontributie ter overneming had aangeboden. Wil echter de Contributie niet overnemen, dan is toch consent noodig tot vergraven en is het departementaal bestuur bevoegd, voorzorgsmaatregelen te bevelen.

Voorts verbieden dezelfde artt. het vergraven van lage veen- of klijnlanden binnen den afstand van 10 koningsroeden van de polderdijken (om het even of zulke landen binnen of buiten zijn gelegen), behalve in het geval, dat die landen alvorens gerechtelijk aan de Ingelanden van den polder ter overdracht zullen zijn aangeboden. Gebeurt dit, dan zullen de Ingelanden met eene meerderheid van twee derden der stemmen, die landen mede op tauxatie en op algemeene kosten voor den polder kunnen overnemen.

Art. 8 regelt de wijze van tauxatie, terwijl Art. 9 op iedere overtreding eene boete stelt van 300 gulden, gelijkelijk te verdeelen tusschen den aanbrenger, de districts-kas en de armen ter plaatse, waar de vergraving is geschied. Alles onverminderd de verplichting, om den grond in den vorigen staat terug te brengen.

Alle hiermede strijdige bepalingen zullen gehouden worden voor vervallen, met uitzondering van die, regelende de ontgrondingen aan de Linde dijken.

Eene publicatie van 6 Junij 1805 brengt in de hiër medegedeelde regeling eenige wijzigingen van ondergeschikten aard aan.

Na de publicatie van 6 Junij 1805 vinden wij ons onderwerp het eerst terug in eene Fransche Wet van 21 April 1810, Titre VIII, Sect. II. Volgens Fortuyn is deze wet nog steeds van kracht, hoewel zij, in hoofdzaak mijnen en steengroeven behandelende, weinig meer beteekent na de afscheiding van Nederland en België. Hare

uitvoering is geregeld bij K. B. van 18 Sept. 1818 Stb. n°. 35, maar alleen *nopens het beheer der mijnen*.

In Sect. II van de Wet van 1810 vinden wij:

»Sect. II. Des tourbières.

»Art. 83. Les tourbes ne peuvent être exploitées, que par le propriétaire du terrain, et de son consentement.

»Art. 84. Tout propriétaire actuellement exploitant, ou qui voudra commencer à exploiter des tourbes dans son terrain, ne pourra continuer ou commencer son exploitation, à peine de 100 fr. d'amende, sans en avoir préalablement fait la déclaration à la sous-préfecture et obtenu l'autorisation.

»Art. 85. Un règlement d'administration publique déterminera la direction générale des travaux d'extraction dans le terrain où sont situées les tourbes, celle des rigoles de desséchement, enfin toutes les mesures propres à faciliter l'écoulement des eaux dans les vallées et l'attérissement des entailles tourbées.

»Art. 86. Les propriétaires exploitans, soit particuliers, soit communautés d'habitans, soit établissemens publics, sont tenus de s'y conformer, à peine d'être contraints à cesser leurs travaux.»

HOÖFDSTUK II.

Het K. B. van 1819 tot aan de vaststelling van het eerste provinciaal reglement in 1849.

Art. 8 der add. bepalingen van de Staatsregeling van 1798 draagt aan het Vertegenwoordigend Lichaam op, ter bevordering van landbouw en koophandel, zoodanige rivieren, vaarten en doorsnijdingen te doen maken, als dienen zullen, om de woeste gronden ten voordeele van de Republiek te bereiden.

Hieronder ressorteert dus ook het afgraven van hoogveen. De Staatsregelingen van 1801, 1805 en 1806, en de Grondwet van 1814 behandelen de verveeningen niet, maar de Grondwet van 1815 noemt het woord verveeningen. Na in art. 215 het recht van oppertoezicht des konings over alles, wat den waterstaat betreft, erkend te hebben, zegt art. 223:

»De Staten hebben het toezicht over alle verveeningen, »ontgrondingen, indijkingen, droogmakerijen, mijnwerken »en steengroeven binnen hunne provincie.

»De Koning kan, uithoofde van het grooter en algemeen belang van zoodanige ondernemingen het onmid-

»delijk toezicht over dezelve aan de algemeene directie »van den waterstaat, wegen en bruggen opdragen”.

Reeds spoedig, nadat dit grondwettig voorschrift was ingevoerd, vond Willem I aanleiding, om zich de zaak der verveeningen aan te trekken. De vrucht van zijne overwegingen daaromtrent werden neêrgelegd in het K. B. van 17 Februari 1819 Stb. N°. 6.

»Overwegende, dat volgens art. 223 der Grondwet, de Staten der respectieve provincien het toezigt hebben over alle verveeningen en ontgrondingen binnen hunne provincie, en zulks behoudens Ons oppertoezigt in art. 215 vermeld, en onverminderd Onze bevoegdheid, om, uit hoofde van een grooter en algemeen belang van zoodanige ondernemingen het onmiddelijk toezigt over dezelve aan de algemeene directie van den Waterstaat op te dragen; dat het echter noodzakelijk is, dat er, ten aanzien van het toestaan van het doen van verveeningen en ontgrondingen enige vaste en algemeene bepalingen worden gemaakt, en dat het evenzeer noodig is, dat omtrent de thans reeds begonnen en in werking zijnde verveeningen behoorlijk onderzoek geschiedde, om te kunnen tegengaan, de misbruiken, welke ten nadeele van aangelegene landen, dijken, wegen, waterleidingen, enz. mogten plaats hebben;

»Gezien het rapport van onzen Minister van den Waterstaat en der publieke werken;

De Raad van State gehoord;

Hebben besloten en besluiten:

»Art. 1. Behoudens het voorgeschrevene in art. 5 van dit besluit zal geene verveening van hooge of lage gronden mogen worden ondernomen zonder Onze toestemming, en zulks op eene boete van een honderd guldens.

»Art. II. Alle verzoeken ter bekoming van octrooi of vergunning tot het ondernemen en aanvangen van verveeningen van eenige hooge of lage landen binnen het Koninkrijk zullen worden ingediend bij de Staten of Gedeputeerde Staten der provincie, waarin zoodanige verveening zoude geschieden, welke Staten of Gedeputeerde Staten op dezelve verzoeken, alle degenen, welke daarbij belang zouden kunnen hebben, zullen hooren, en voorts alle noodige informatien en rensignementen inwinnen, en vervolgens die verzoeken vergezeld met hunne Consideratien en advies over de zaak zelve, en omtrent alle de voorwaarden en stipulatiën, waaraan de verveening toegestaan wordende, naar mate van derzelve aard en gesteldheid, onderhevig zouden moeten zijn; aan het departement van den Waterstaat, zullen inzenden, ten einde door hetzelfde bij eene definitive voordragt, met deszelfs consideratien, aan onze beslissing te worden onderworpen.

»Art. III. Door de Staten of Gedeputeerde Staten zal ten aanzien der thans reeds aangevangene en plaats hebbende verveeningen van lage en hooge gronden in hunne provincie, een behoorlijk onderzoek worden ingesteld zoo omtrent den staat derzelve als ten aanzien van de gevolgen, welke uit derzelve voortzetting voor

algemeene of particuliere belangen, zouden kunnen voortvloeijen, en voorts, of, en in hoeverre zoodanige verveeningen aangevangen zijn en voortgezet worden, overeenkomstig reglementen en ordonnantien, hetzij algemeene, provinciale of plaatselijke; zullende door dezelve Staten of Gedeputeerde Staten, na het stellen van een behoorlijken tijd, binnen welchen de belanghebbenden van hun regt om te verveenen, en wel op die wijze, als zulks door hun gedaan wordt, de bewijzen zullen moeten indienen, hun rapport, benevens een afschrift van de hiervoren genoemde reglementen en ordonnantien, inzenden aan het departement van Waterstaat, met bijvoeging van hunne consideratien, omtrent hetgeen tot stuiting en voorkoming van de misbruiken in deze, welke nadeelige gevolgen zouden kunnen hebben, zoude moeten worden in het werk gesteld, en de maatregelen, welke daartoe het meest dienstig zouden zijn,

»Art. IV. Voor zoo verre dit onderzoek mogt doen zien, dat er eenige verveeningen zijn aangevangen of plaats hebben, waaromtrent door de ondernemers geen octrooi of vergunning door de indertijd bevoegde autoriteit is verkregen, zal daartoe alsnog verzoek moeten worden gedaan, zoodanig als zulks hierboven bij art. II is voorgeschreven.

»Art. V. Ten einde de bepalingen, in art. I en II van dit besluit vervat, geen onnoodige omslag of kosten voor de belanghebbenden zouden veroorzaken, zullen de Staten of Gedeputeerde Staten van de respectieve provincien

aan Ons door het intermediair van het departement van den Waterstaat voordragen, welke uitzonderingen zij zouden vermeenen, dat omtrent het verbod om verveeningen of turf-stekingen, zonder onze toestemming te mogen doen, zouden kunnen gemaakt worden, hetzij wegens derzelver geringheid, hetzij uithoofde dezelve als verre verwijderd van wegen, dijken, zee, rivier, of binnenwateren, nochte ook ten aanzien van in den omtrek gelegene landen, geenerhande nadéel aan algemeene of bijzondere belangen zouden kunnen toebrengen, ten einde alsdan op die voordragten door Ons gedisponeerd te worden, zooals Wij zullen bevinden te behooren.

»Onze minister van den Waterstaat en der publieke Werken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het Staatsblad zal worden geplaatst.

»Gegeven te Brussel, den 17 Februarij des jaars 1819 het zesde van onze Regeering.

Willem.

Van Wege den Koning.

J. G. de Mey van Streefkerk.

Het hoofdbeginsel bij het bovengenoemde Koninklijk Besluit was dus »*geen verveening zonder vergunning*», evenals art. 84 van de wet van 21 April 1810 zulks vroeger had bepaald.

Verder wordt er onderscheid gemaakt tusschen nieuw aan te vangen verveeningen (art. II) en bestaande verveeningen (art. III en IV), terwijl art. V uitzonderingen toelaat op het hoofdbeginsel.

Dit K. B. nu werd bij Missive van den Minister van Waterstaat van 12 Maart 1819 n°. 379, aan Ged. Staten ter uitvoering toegezonden, met verzoek stiptelijk de hand te doen houden aan het besluit, maar voornamelijk aan het geëischte in art. III en V en het onderzoek zoo nauwkeurig mogelijk te doen zijn. Deze missive werd in handen gesteld van eene Commissie uit Ged. Staten, om deze te dienen van c. en a.

Eenige dagen later ontvingen Ged. Staten adressen van verveeners uit Lemsterland, verzoekende, dat hun mocht worden verleend octrooi of vergunning, om landen te verveenen, in welke reeds eenigen tijd is gegraven, doch welke verveening de requestanten vermeenen, naar luid van het K. B. van 17 Febr. 1819 n°. 6, niet te mogen voorzetten zonder des Konings toestemming.

»Waarop zijnde gedelibereerd, is besloten (Resol. Ged. Staten 16 Maart 1819 n°. 7) aan den Heer Minister van den Waterstaat en der Publieke Werken bij Missive te verzoeken, Zijner Majesteits welmeening te vragen, in hoe verre de verplichting tot het vragen van consent, om te mogen verveenen, zich uitstrekt tot de in deze provincie reeds aangestoken veengraverijen. Deze Missive luidt:

»Er heeft zich dezer dagen ter onzer tafel de vraag opgedaan, of eigenaren van zoodanige veenderijen in deze provincie, welke reeds sedert eenigen tijd aangestoken zijn, de Vrijheid hebben deze Vergravingen voort te zetten op denzelfden Voet als zulks tot hiertoe plaats

had, dan wel of ook tot deze voortzetting evenals tot het ondernemen van nieuwe verveeningen, 's Konings toestemming overeenkomstig Hoogstdezelfs Besluit van 17 Februarij 1819 n°. 7, gevorderd wordt.

»De beantwoording dezer Vraag is ons eenigzinds twijfelachtig voorgekomen. Het is wel zoo, dat bij Art. IV van meergemeld Besluit hieromtrent eene bepaling gemaakt wordt, volgens welke de verplichting om Zijner Majesteits toestemming te vragen, ook wordt vereischt ten aanzien van zoodanige Verveeningen waaromtrent door de onderneemers geen Octrooi of Vergunning van de in den tijd bevoegde Autoriteit is verkregen, en waaruit dan bij gevolgtrekking zoude voortvloeien, dat deze toestemming niet zoude behoeven gevraagd te worden wegens die Veenderijen, welke, tengevolge van een Consent, door de daartoe bevoegde Autoriteit afgegeven reeds zijn aangestoken.

»In Vriesland intusschen wierd, volgens de tot hiertoe bestaan hebbende Wetten en Reglementen op dit stuk, geen bijzonder octrooi of consent tot het doen van eenige Vergraving vereischt, maar bepaalde de Wetgeving zich tot eenige Voorschriften, welke bij elke Vergraving moesten in acht genomen worden, zoodat in zekeren zin gezegd mag worden, dat er een algemeen consent, door de indertijd bevoegde Autoriteit aan elk en een iegelijk was verleend, tot het ondernemen van Verveeningen, des observeerende de algemeene Verordeningen van politie en de finantieele bepalingen daaromtrent

vastgesteld, waarvan de eerste strekken tot weering van het misbruik hetwelk uit eene Vergraving in de onmiddelijke nabijheid van openbare wegen, vaarten enz. zoude kunnen ontstaan en de laatste dienden ter verwaarborging der Grond- en Dijklasten.

»Het valt geredelijk in het oog dat het voor de eigenaren van de bedoelde Veenderijen, van groot belang is te weten, of dezelve met hunne vergravingen kunnen voortvaren, dan wel of 's Konings speciale vergunning hiertoe noodig zij, wijl in het laatste geval, hun verzoek om octrooi niet eerder door het intermediair van Uwe Excellentie aan Zijne Majesteit kan worden voorgedragen, voor en alear door Gedeputeerde Staten zijn ingewonnen de informatien en renseignementen bij art. II van het K. B. van 17 February 1819 N°. 6, vermeld. Het tijdsverloop hetwelk er derhalve noodwendig zoude moeten plaats hebben, voor dat het verlangde octrooi zoude kunnen worden verleend, zoude voor velen der belanghebbenden eene volkomene ruine ten gevolge hebben, en zulks te meer, wijl dezelve, geen rekening gemaakt hebbende op eene verandering in de vigeerende wetten op dit stuk, bereids gedurende het grootste gedeelte van den winter, aan eene menigte arbeiders kost en onderstand verstrekt hebben, op voorschot van het loon, door dezen gedurende den aanstaanden werktijd te verdienen.

»Ten einde nu deze nadeelige gevolgen te voorkomen, zijn wij te rade geworden, den toedragt dezer zaak voor

Uwe Excellentie open te leggen en den zelve te verzoeken, gelijk wij de Eer hebben te doen bij dezen, aan Zijne Majesteit te willen voordragen, dat het Hoogstdezelve gelieve te behagen, te verklaren dat de in deze provincie ten gevolge der alhier bestaande wet, aange-stoken veenderijen, nog voor den tijd van één jaar zullen kunnen worden voortgezet, zonder dat daartoe het Consent van Zijne Majesteit zal worden vereischt, des nochtans stiptelijk geobserveerd werden de daaromtrent tot hiertoe in Vriesland bestaand hebbende verordeningen, door het bijvoegen van welke laatgemelde bepaling, er dan ook naar ons inzien geene zwarigheden tegen het nemen eener zoodanige provisioneele mesure kunnen bestaan, en zulks te minder, wijl ook deze Vergravingen en Veengraverijen een onderwerp zullen moeten uitmaken van het algemeen onderzoek bij Art. III van Zijner Majesteits meergemeld besluit aan de Gedeputeerde Staten in de provincien opgedregen.

»Het zal eindelijk niet noodig zijn Uwe Excellentie te doen opmerken dat eene spoedige dispositie in dezen van het uiterste belang voor de Geintresseerden is, weshalve Wij Uwe Excellentie met allen aandrang willen verzocht hebben, deszelfs veelvermogenden invloed in dit opzigt bij Zijne Majesteit te willen aanwenden.»

In antwoord op bovenstaand schrijven geeft de Minister van Waterstaat bij Missive van 29 Maart 1819 te kennen, dat hij, Minister, eene uitdrukkelijke vergunning tot voortzetting van deze verveeningen onnoodig acht.

Gedeputeerde Staten, nu maatregelen nemende ter uitvoering van het K. B. van 1819 N°. 6, verzochten bij aanschrijving van 12 Aug. 1819 N°. 3 die plaatselijke besturen onder wier ressort eenige verveeningen plaats grepen, om voor 15 Nov. 1819 aan hen mede te deelen, eene opgave van de verveeningen, welke in hun rescort voorkwamen, met bijvoeging van eene »figuratieve kaart», en verder nauwkeurig op te geven:

- 1°. De namen der eigenaars, of zoo deze zelf niet exploiteerden, die der ondernemers;
- 2°. Den aard, de hoogte, de situatie van de veengronden, in het bijzonder van die in de nabijheid van wegen, dijken, poelen en petten van eenig belang.
- 3°. De wijze, waarop de verveening plaats grijpt, n. l. met den beugel, door uitspreiding op het land, of door uitgraving na inpoldering.
- 4°. Tot welke diepte verveend wordt.

Tevens moesten de hier bedoelde plaatselijke besturen hunne Consideratien indienen omtrent de gevolgen, welke het voortzetten der verveeningen, voornamelijk met het oog op nabij gelegen landen, wateren, dijken zouden kunnen hebben, en voorts berichten of:

- a. de hier bestaan hebbende voorschriften en ordonnantien met betrekking tot het vergraven van landen, binnen zekeren afstand van dijken behoorlijk worden nageleefd,
- b. of, en zoo ja, welke nieuwe bepalingen omtrent di

punt door hen geschikt of noodzakelijk worden geacht.

Deze informatie gewonnen hebbende, verzenden Ged. Staten eene Missive aan den Minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat ¹⁾).

In deze Missive (Resol. Ged. St. 21 Dec. 1820 n°. 3) dienen zij, in antwoord op de Missive van 12 Maart 1819 n°. 379, den Minister van een zeer uitgebreid bericht, over de invoering van het K. B. van 17 Februari 1819 Stb. n°. 6.

Groote moeilijkheden hadden Ged. Staten voorzien bij de invoering van dit K. B., en dit hun voorgevoel had hun niet bedrogen. Waardeerende de groote zorg, door Z. M. steeds betoond, om de behartiging der algemeene belangen te doen zamengaan met de bewaring van bestaande rechten, door bijzondere personen verkregen, hadden zij het Kon. Besluit ook in dien geest toegepast, maar daardoor groote zwarigheden ontmoet.

¹⁾ Volledigheidshalve herinneren wij, dat de Waterstaat in de Staatsregeling van 1798 was erkend door de benoeming van een Agent (Minister) van politie, waterstaat en wegen.

Van Hogendorp in zijne »Schets» bepaalde, dat de Waterstaat een deel zou uitmaken van Binnenlandsche Zaken, terwijl in 1814 bij Binnenlandsche Zaken eene afzonderlijke afdeling voor den Waterstaat werd opgericht, met een bijzonderen directeur. Van 1815—1820 was Waterstaat een zelfstandig departement; van 1820—1 Jan. 1830 ingelijfd bij binnenlandsche Zaken; van 1 Jan. 1830—1 Oct. 1831 bij Kolonien; van 1 Oct. 1831—1878 vereenigd met Binnenlandsche Zaken; van 1878 tot heden een afzonderlijk departement onder den naam van Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Bij geen enkelen tak van wetgeving toch staan private en publieke belangen zoo scherp tegen elkaar over, hetgeen ten duidelijkste bleek uit de talrijke schrifturen, vertoogen, aanmerkingen en wat dies meer zij, ongeveer eene halve eeuw geleden door Heeren Staten ontvangen, toen zij bij hunne publicatie van 16 April 1766 de gelegenheid tot het inzenden van bezwaarschriften ter hunner voorlichting hadden opengesteld; bezwaarschriften, zoo menigvuldig en van zoo uiteenloopende strekking, dat de aandachtigste lezer in de grootste verlegenheid kwam, wat te kiezen.

Van daar dan ook de Resolutie van 2 Maart 1767, waarbij alle verveening werd vrijgelaten. Ook de placaten van het Depart. Bestuur van 21 Februarij en 6 Junij 1805, hoezeer nuttige bepalingen inhoudende in het belang van zeedijken, wegen en polderdijken, gaven weinig licht. Ditzelfde is het geval met de antwoorden op hunne aanschrijving aan de plaatselijke besturen d.d. 12 Aug. 1819 n°. 3, daar sommige Grietenij besturen wenschten bepaald te hebben: 1° verplichte indijking vóór dat met graven begonnen mag worden; 2° verplichting, om ribben of riemen onvergraven te laten zitten; en 3° verbod, om de boven of bonkaarde te vervoeren, maar verplichting, deze in de uitgeveende plassen te werpen. Hoewel Ged. St. het in hoofdzaak met deze bepalingen eens zijn, hebben zij daartegen toch een groot bezwaar. Immers, wanneer er een reglement moest gemaakt worden voor een land, waar nog nooit geveend was, dan

zouden die beperkingen niemand zwaar vallen en zeer doelmatig blijken, maar hier, waar steeds zonder eenige beperking geveend was, zoude zulk een reglement hoogst moeilijk worden ingevoerd, zonder den geheelen ondergang van kleine veenbazen te weeg te brengen. Deze toch kunnen de kosten van inpoldering niet betalen, en zich daarom van hunne eigendommen moettende ontdoen, zouden deze in handen komen van eenige weinige groote veenbazen, die, zich vereenigende, te grooten invloed op de turfrijzen zouden kunnen uitoefenen.

Van daar dat Ged. St. van gevoelen zijn, dat al de thans bestaande en bij de rapporten der plaatselijke besturen opgenoemde veenderijen, zoowel kleinere als meer uitgebreide, *zonder op nieuw te verleenen toestemming* van Zijne Majesteit, behooren te kunnen worden voortgezet.

»Wel is bij geen dezer veenderijen sprake van een eigenlijk gezeigd octrooi, maar de bestaande verveenigingen konden geacht worden, met vergunning van den Souverein te zijn aangevangen volgens de Staatsresolutie van 2 Maart 1767, houdende »dat graverijen gelijk als te voren zouden zijn en blijven opengelaten»; eene vrijheid, welke niet was ingetrokken bij de publicatien van 21 Januarij en 6 Junij 1805. ¹⁾

Daarom adviseeren zij, op alle thans bestaande verveenigen, art. V van het K. B. van 17 Febr. 1819 Stb.

¹⁾ Deze toch bepaalden den verboden afstand van dijken enz.

n°. 6 toe te passen, dat is, hun eigenaars vrijstelling te geven van het vragen van toestemming des Konings wegens geringheid der verveeningen of grooten afstand van dijken, poelen enz., of wegens het niet in gevaar brengen van algemeene of plaatselijke belangen. Door deze bepaling zou het onderzoek, volgens art. II van dit K. B. door de Staten of Ged. Staten te doen, dan tevens als onnoodig kunnen vervallen.

Overigens achten Ged. St. het zeer nuttig, dat Zijne Majesteit bij het verleenen van concessie aan nieuwe verveeningen, streng de hand houde aan de voorschriften omtrent verboden afstand van dijken, plassen enz.; en eveneens aan de bepalingen hiervoor (pag. 62) onder 1, 2 en 3 vermeld.

Omtrent de wijze van afkoop of verwaarborging ter verzekering van de verponding van de nog onvergravene en niet verwaarborgde gronden dienden volgens Ged. St. eenige voorzieningen te worden vastgesteld, ten einde de grond-schattingen (zie art. 22 v/d. Wet van 11 Maart 1806) te verlichten, opdat de grondbelasting niet boven mate drukke op de landerijen, welke niet voor verveening geschikt zijn.

Eindelijk kunnen Ged. Staten zich wel vereenigen met de denkbeelden van het Grietenij bestuur van Ooststellingwerf, om eene matige belasting te heffen op de te vergraven turf ten behoeve van de armen van de plaats, waaronder de verveening plaats heeft, mits daarvan een duurzaam fonds worde aangelegd, uit welks inkomsten de behoeftigen moeten worden verzorgd.

De heffing van dit armengeld en voornamelijk het wettige van de bestemming, aan deze gelden te geven, vond hier en daar, voornamelijk later in Thorbecke een groot bestrijder. De geschiedenis van dit armengeld en de strijd daarover zijn te merkwaardig, om ze met stilzwijgen voorbij te gaan. Wij stellen ons dan ook voor de geschiedenis van het armengeld in Friesland in een afzonderlijk hoofdstuk te behandelen. (Zie Bijlage I).

De veenbazen stoorden zich intusschen niet aan het K. B. van 1819, voornamelijk niet aan art. I van dat besluit, hetwelk de verplichting oplegde geen verveening te beginnen zonder toestemming des Konings, op boete van 100 gulden.

Bij Missive van den Minister van W. en B. dd. 19 Sept. 1822, werd daarom aan Ged. St. ter uitvoering toegezonden het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 betreffende de Verveeningen in Vriesland.

Ziehier den inhoud van dit Koninklijk Besluit:

»En in aanmerking nemende, dat de verveeningen in de provincie Vriesland geschieden, zonder dat de eigenaren derzelve eenig consent of octrooi hebben verkregen en het noodzakelijk is, zoodanige voorzieningen en bepalingen vast te stellen, als strekken kunnen om de nadeelen welke door zoodanige ongelimiteerde verveening aan de algemeene en bijzondere belangen kunnen worden toegebracht, voor te komen.

»Hebben goedgevonden enz.

»Dat de eigenaren der thans (2 Sept. 1822) bestaande

verveeningen in de provincie Vriesland gehouden zullen zijn, om als nog voor den laatsten December dezes jaars op de wijze voorschreven in art. 2 van het K. B. van 17 Februarij 1819 Stb. n°. 6 te vragen octrooi en vergunning voor dezelve veenderijen op poene van andersints de begonnen verveening te moeten staken, en te incurreren de straffen bij art. 1 der Wet van 6 Maart 1818 Stb. n°. 12 vastgesteld ¹⁾, zullende als voorafgaande beginselen moeten worden in het oog gehouden, dat geene consenten of oetrooijen tot het voortzetten van reeds begonnen en het insteken van nieuwe verveeningen, zullen worden verleend, dan onder de volgende bepalingen.

»Art. I. Dat de reeds verveende en nog te verveenen grond zal moeten worden bepolderd of ingedijkt volgens een vooraf op te nemen en door het Departement van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat, op voordragt der Gedeputeerde Staten van Vriesland te arresteren plan, zullende geene kleiner omdijken dan ten minste van 30 bunders worden geadmitteerd, welk minimum van 30 bunders alleen voor de eerstvolgende drie jaren zal stand houden, zullende in dien tijd geene verveeningen dan van grooter omvang worden toegestaan, en omtrent dit minimum eene nadere bepaling worden gemaakt.

»Art. II. Dat bij ieder verzoek, hetwelk tot octrooi of

¹⁾ Deze Wet regelt de straffen, tegen de overtredders van algemeene verordeningen uit te spreken, of bij provinciale of plaatselijke reglementen vast te stellen, nl. 10—100 gld. boete of gevangenisstraf van 1—14 dagen te zamen of afzonderlijk.

vergunning tot onderneming of voortzetting van lage verveening zal gedaan worden, overgelegd zal moeten worden een genoegzaam bewijs, dat de naastbelendende grondeigenaren in het voortzetten of aanvangen der bedoelde verveening hebben toegestemd, of ten minsten dat zij daardoor in hun eigendom geen nadeel zullen kunnen lijden.

»Art. III. Dat door de verveeners een behoorlijke waarborg zal moeten worden gesteld, hetzij door een voorafgaande hetzij door consecutieve consignatie van penningen ter verzekering van de voldoening der lasten, waarmede de uit te veenen landen zijn bezwaard, op de administratie van welke fondsen bijzondere beschikkingen zullen worden gemaakt.

»Art. IV. Dat van de te verveenen turf eene bepaalde contributie zal worden geheven, die mede onder bijzondere administratie zal worden gebragt, ten einde daaruit het onderhoud der polderdijken en verdere werken der verveende plassen te vinden, alsmede de kosten casu quo van de weder droogmaking der verveende gronden.

»Art. V. Dat bovendien van elke honderd vierkante ellen vlak gemeten turf of slik zal moeten worden betaald zekere belasting, ten behoeve der gemeene armen van de plaatsen waaronder de verveening geschiedt, welke belasting naar gelang der plaatselijke omstandigheden, voor elke verveening bijzonder zal worden bepaald en tot een speciaal en duurzaam fonds aangelegd.

»Art. VI. Dat in geen geval eenige verveening van lage

gronden zal mogen plaats hebben binnen den afstand van vier honderd ellen van de zeedijken, van vijftig ellen van de polderdijken, en mede van vijftig ellen van de wegen, wateren, meren, poelen en groote wielen, met uitzondering echter van de zoogenaamde opwegen of loutere veldwegen voor welke het genoegzaam zal zijn, dat de verveening op eene afstand van slechts vijf en twintig ellen verwijderd blijve.

»Art. VII. Dat het niet zal vergund worden de boven- of bonkaarde te vervoeren, maar dat dezelve steeds zal moeten worden gebruikt tot het aanmaken der dijken, kaden en waterkeeringen.

»Art. VIII. Dat in de over te latene stroken grond nabij de dijken, wegen, wateren enz., geene meerdere slooten mogen worden aangelegd dan voor de afwatering, afscheiding van eigendom volstrekt noodzakelijk is, en aan dezelve geene meerdere diepte zal vermogen te worden gegeven dan vier en negentig strepen (0,94) el zullende voor zoover de hierboven vermelde stroken grond binnen den bepaalden afstand reeds mogten zijn verveend of weggespoeld, dezelve zooveel mogelijk moeten worden aangevuld met bovenaarde of andersints, behoudens echter het toestaan onder de vereischte behoudmiddelen en naar de locale omstandigheden der noodige uitvaarten”.

»En zal afschrift enz.

Bij resolutie van Ged. Staten van 23 Oct. 1822 n°. 4 werd bovenstaand K. B. ter kennisse gebracht van de

betrokken Grietenij-besturen met aanschrijving, daaraan de meest mogelijke publiciteit te geven en op de naleving daarvan zoo nauwkeurig mogelijk te letten.

Bij Missive van den Minister van Waterstaat werd aan Ged. Staten gezonden ter c. en a. een request, aan Z. M. den Koning opgezonden door een zeer groot aantal verveeners uit de dorpen Oenkerk, Hardegarijp en Veenwouden, Grietenij Tietjerksteradeel, houdende groot bezwaar tegen bovengenoemd K. B. Zij vinden de bepalingen betreffende den verboden afstand van dijken, het armengeld en het niet vervoeren van bovenaarde billijk, als zijnde in het belang van het algemeene land, en beloven als trouwe onderdanen daaraan stipt de hand te zullen houden. Maar art. I, bepalende, dat alle reeds verveende of nog te verveenen grond zal moeten worden ingedijkt of bepolderd, terwijl geen indijkingen van kleiner uitgestrektheid dan 30 bunders zullen worden toegelaten, is voor adressanten niet na te leven en zou op den ondergang van duizenden in den lande nêerkomen.

Zij voeren tegen dit art. aan:

- 1°. Een geodesisch bezwaar, n.l. dat de klijngronden zeer verspreid liggen, hier en daar afgescheiden door zandruggen, zoodat vele veenderijen 1 a 2 bunders groot zijn, maar nergens 30 bunder oppervlakte hebben.
- 2°. Dat uit dezen veengrond geene goede dijken zijn te maken, ook indien daartoe al de bonkaarde werd gebruikt, daar de ondergrond telkens weg-

zakt en het aanvoeren van grond, geschikt voor dijken, veel te kostbaar zoude zijn.

- 3°. Dat de kosten van winterdijken meer zouden bedragen, dan de veengronden opbrengen.
- 4°. Dat het gebruik der bonkaarde tot het maken van dijken, voorgeschreven in art. VII, het verveenen onmogelijk zoude maken, daar die bonkaarde onontbeerlijk is voor het opwerpen van den grond, om er de klijn ¹⁾ te spreiden, en voor zetveld (land, waarop de natte turf te droogen wordt gezet en dat wegens het groote gewicht, dat er op geplaatst wordt, stevig moet zijn).

Zij voegen er nog bij, dat er geen gevaar voor afslag is, daar zij kleine stukken verveenen en het veen niet dieper zit dan hoogstens 4 voet;

dat daardoor geene groote en diepe waterplassen ontstaan, zooals in andere veenstreken, waar met den beugel wordt gewerkt;

dat zij bovendien ribben laten zitten voor zetveld;

dat zij verre verwijderd zijn van de zee en van groote meeren;

dat door het ophouden van de verveening groote waarden ongebruikt zouden blijven liggen, als voorbeeld gewagende van een stuk land, dat als hooiland nog geen 50 gulden per jaar kon opbrengen, en nu verkocht is voor 10000 gulden.

¹⁾ Onder klijn wordt verstaan die specie of aardsoort, waarvan de baggeraar-turf gemaakt wordt.

Maar inzonderheid wijzen adressanten op het feit, dat in de genoemde dorpen 97 verveeners wonen, allen kleine verveeningen hebbende en zelf medewerkende; dat zij in den graaftijd aan 800 mannen en 300 vrouwen en jongens werk verschaffen en hooge loonen uitbetalen ¹⁾).

Ten slotte merken zij op, dat de uitvoering van art. I hen allen zou verplichten hunne eigendommen prijs te geven en zoo doende armoede te brengen over eene welvarende streek, eene uitkomst, welke zeker niet in het belang van het land zoude zijn.

Zij eindigen hun verzoekschrift met een onderzoek te vragen, door deskundigen en onpartijdige mannen ingesteld, en bovenal schorsing van het besluit.

Bij resolutie van Ged. St. van 24 Dec. 1822 n° 1 adviseeren deze aan den Minister van Waterstaat, om voorloopig de uitvoering van meergemeld besluit te schorsen, en wordt de zaak in handen gesteld van eene Commissie, die op 14 Jan. 1823 in de vergadering een Concept-Adres aan den Koning ter tafel brengt. Dit Adres hield in eene ontwikkeling van zwarigheden, welke uit eene strikte uitvoering van het K. B. van 2 Sept. 1822 voor vele ingezetenen zouden voortvloeien. Dit adres werd goedgekeurd en aan Z. M. opgezonden (Resol. v. Ged. St. 14 Jan. 1823 n°. 8).

¹⁾ Dat de Veenderij in deze streek zool niet de hoofdbron van bestaan voor de bewoners uitmaakte, dan toch zeker eene van de hoofdbronnen, kan tot eene zekere hoogte worden opgemaakt uit het feit, dat van de 44 namen, waarmede dit adres was onderteekend, 22 met het woord »veen" waren zamengesteld; als Veenman, Van der Veen enz.

Bovendien werd besloten, om naar aanleiding van een aan Ged. St. gericht adres (d.d. 8 Jan. 1823) van verveeners uit den z. g. Grooten Woudpolder te Nijega, verzoekende octrooi met geheele of gedeeltelijke dispensatie van het bepaalde in het K. B. van 2 Sept. 1822, den Koning voor te stellen, de zaak in beraad te houden.

Het adres, dat het verveeningsrecht in Friesland van den aanvang ophaalt, vermeldt eerst de beweging, ontstaan ten tijde van Jhr. Vegilin, en het daarop gevolgd besluit der Staten van 17 Maart 1767, om alles vrij te laten. Daarna wordt stilgestaan bij de plakkaten van het departementaal bestuur van Friesland d.d. 21 Februari en 6 Juni 1805. Tevens wordt er vermeld, dat Koning Lodewijk, »wij willen het gelooven, met goede bedoelingen, maar zeker met weinig kennis van zaken'' in 1809 zijnen Minister van Financien gelastte, een ontwerp van wet in te dienen (in beperkenden geest). ¹⁾

Ged. St. nu deelen nog in de meening van voormelden Landdrost en verhelen niet, dat het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 hun groote zorg baarde. Niet dat zij verlangden algeheele vrijheid, om onbeperkt te verveenen; neen, dit zij verre, reeds in 1819 hadden zij den Minister van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat

¹⁾ De Minister vroeg om inlichtingen aan den toenmaligen Landdrost Regnerus Livius van Andringa de Kempnaer. Deze gaf in zijn kwaliteit te kennen, dat de voorgenomen beperkende bepalingen hoogst verderfelijk zouden zijn; ja, dat hij, gesteld tusschen de keuze van volkomen vrijheid in het verveenen, en beperkte vereenigingen, niet aarzelen zoude het eerste te kiezen.

aangeraden, doelmatige bepalingen in het leven te roepen; maar zij geloofden, dat eene algemeen werkende Verordening nooit aan het doel zoude beantwoorden. Voorschriften, gegrond op plaatselijke toestanden, verdienden naar hun inzien verre de voorkeur, want alleen van deze zoude de strikte handhaving mogelijk zijn.

Bij het maken van bepalingen over verveeningen, kan men zich een tweeledig doel stellen, nl.:

- a. om den uitgeveenden grond voor landbouw geschikt te maken;
- b. om het ontstaan van groote waterplassen te voorkomen.

Naar het eerste wordt hier in de provincie weinig gestreefd, daar de grond, wanneer de veenlaag is weggenomen, bestaat uit zeer onvruchtbaar zand. Om dit land vruchtgevend te maken, zoude men moeten inpolderen, en de boven- of bonkaarde voor den dijk moettende gebruiken, zoude er ter verbetering van de zandlaag niets overblijven.

Het tweede doel kan zeer goed worden bereikt door sommige stukken land niet te vergraven, ten einde dus den slag van het water tegen te houden en de dichtgroeiing met riet te bevorderen, en wel verre van, zooals gedaan wordt in art. I van het K. B. van 2 Sept. 1822, een minimum te bepalen beneden hetwelk geen verveening zal mogen geschieden, behoorde men dan een maximum bunders vast te stellen, waarboven geen verveening zoude worden toegelaten.

De conclusie van dit wijdloopig adres is, Z. M. te verzoeken het K. B. van 2 Sept. 1822 te schorsen, en eene andere regeling in te voeren, meer lettende op plaatselijke toestanden, waartoe de voorlichting b. v. van de Commissie van Landbouw veel zou kunnen bijdragen.

Ook de verveeners zaten niet stil, want op de Verg. van Ged. St. dd. 14 Jan., werd voorgelezen eene Missive van den Minister van B. Z. en W., waarin inlichtingen werden gevraagd over acht requesten van verveeners, allen bezwaren inhoudende tegen het K. B. van 2 Sept. 1822. Wordt besloten, om evenals bij de Missive van 24 Dec. 1822 geschied was, den Heer Minister te adviseeren, om aan Z. M. voor te dragen de provisioneele schorsing van het besluit van 2 Sept. 1822.

Hierin werd gedeeltelijk toegestemd, daar bij Resolutie van Ged. St. van 18 Jan. 1823 is gepubliceerd het K. B. van 9 Jan. 1823 n°. 174, waarbij de termijn, binnen welke de verveeners octrooi moesten aanvragen, opengesteld door het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 tot den laatsten December van dat jaar, wordt verlengd tot 1 Maart 1823, naar aanleiding van de vele bezwaren tegen het K. B. van 2 Sept. 1822 ingekomen.

De zaak der verveeningen begon nu verward te worden, want bij de Regeering waren ingekomen:

- 1°. Requesten van een aantal ingezetenen van onderscheidene oorden der provincie Vriesland, houdende bezwaren tegen de bepalingen van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, voornamelijk met betrekking

tot het daarbij bevolene, dat de reeds verveende of nog te verveenen gronden aldaar (voor welke verveeningen in allen gevalle, overeenkomstig het K. B. van 17 Februarij 1819 n°. 6, aan den Koning octrooijen zullen moeten worden gevraagd) moeten worden bepolderd en ingedijkt, volgens een vooraf op te nemen en door het Departement van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat, op voordracht van Ged. Staten van Vriesland vast te stellen plan, zoomede nopens het daarbij bepaalde minimum van den omvang dier indijkingen.

- 2°. Adressen van den Heer A. A. van Andringa de Kempnaer en van eenige ingezetenen van de Grietenij Aengwirden, waarbij integendeel wordt betoogd, dat de bepalingen van het K. B. van 2 Sept. 1822 geenzins eene zoo schadelijke werking en strekking hebben, als zulks bij bovengemelde requesten wordt beweerd, maar dat zij integendeel zeer heilzaam en zeer uitvoerbaar zijn, behoudens wellicht eenige partieele wijzigingen, welke de de locale ligging hier en daar mocht vereischen.
- 3°. Een adres van Ged. St. van de provincie Vriesland ten betooge, dat de voorgeschreven maatregel van inpoldering der te verveenen landen niet doelmatig is, en dat de vergravingen van lage gronden in die provincie niet te zeer behooren belemmerd te worden, met verzoek dat de uitvoering van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86,

moge blijven geschorst, totdat een nader onderzoek nopens de zaak der veenderijen zal zijn bewerkstelligd.

Al dit voor en tegen, dit ja en neen, deed Koning Willem I eenen maatregel nemen, welke o. i. niet genoeg toegejuicht kan worden, namelijk het zenden van een vertrouwd persoon naar de provincie Friesland, om daar met eigen oogen te zien, hoe de zaken stonden, wat er moest gedaan en nagelaten worden, ja zelfs met volmacht, om zelf te regelen, waar dit noodig werd geoordeeld.

Z. M. bepaalde toch bij K. B. van 22 Februari 1823 n°. 174 dat, gezien enz.

»In aanmerking nemende dat hoewel Ons besluit van 2 Sept. ll., n°. 86, den regel vaststelt die men bij het verzoeken van octrooi ter verveening behoort in acht te nemen, en waarnaar zoodanige verzoeken zullen worden beoordeeld, zulks evenwel niet weg neemt dat ten aanzien van den regel (welke over het algemeen zeer uitvoerbaar is), wanneer het algemeen belang daardoor niet benadeeld wordt, wijzigingen kunnen worden toegelaten of zelfs meer of min als noodzakelijk kunnen beschouwd worden, aangezien naar gelang van de dikte van bovenaarde, de aanleg van kaden min of meer bezwaarlijk kan zijn.

»Dat bij het daarstellen der gemaakte bepalingen het dus geenszins Onze bedoeling geweest is den weg af te snijden tot zoodanige wijzigingen in bijzondere gevallen.

»Dat die wijzigingen of uitzonderingen evenwel niet

zonder speciaal onderzoek kunnen worden toegestaan, en daaromtrent naar de bijzondere omstandigheden behoort te worden gehandeld, ten einde niet de uitzonderingen den regel uitmaken, maar dat deze blijve vaststaan.

»Dat de verordeningen op het stuk der verveeningen niet zoo geheel en al, in hetzelfde Rijk en onder dezelfde Regeering, kunnen verschillen, dat hetgeen op de eene plaats moet worden in acht genomen, op de andere geheel zoude moeten worden ter zijde gelegd en zulks alleen, omdat men aldaar aan geen regel of bepaling deswege gewoon was.

»Dat bijaldien men de Verveeningen in de provincie Vriesland op den ouden voet liet doorgaan, zulks het eigenlijk bederf van een groot gedeelte dier provincie zoude teweeg brengen, zoodat het alleen is bij eene physieke onmogelijkheid, om ten aanzien van deze of gene verveening de bepalingen bij Onze voorz. besluiten vastgesteld in acht te nemen, dat behoudens het algemeen belang, daarin eenige wijzigingen kan worden gedoogd.

»Gezien Ons besluit van den 9 Januarij l.l., n°. 174, waarbij de termijn, binnen welke eigenaren van veenderijen in Vriesland zich moesten adresseeren ter be-
koming van octrooi is verlengd tot den eersten Maart aanstaande.

»Hebben goedgevonden en verstaan met handhaving in het algemeen van de bepalingen van Ons besluit van den 2 Sept. l.l. n°. 86, in verband met dat van den 17 Februarij 1819 Stb. n°. 6, echter uit aanmerking dat er

gevallen kunnen aanwezig zijn, welke eenige uitzondering in de toepassing derzelve vorderen, en ten einde daaromtrent met volledige kennis van zaken te kunnen beslissen, te committeeren, zooals Wij committeren bij deze Jonkheer E. de la Coste, Lid van den Raad van State, om zich naar de provincie Vriesland te begeven, ten einde aldaar nader te onderzoeken de bezwaren door requestanten ingebracht, alle de bijzondere omstandigheden daartoe betrekkelijk naauwkeurig na te gaan, daarover met den Gouverneur en Ged. Staten der Provincie te confereren, en Ons vervolgens met bijvoeging zijner consideratien en advies een omstandig rapport deswege aan te bieden; gevende Wij aan Onzen voorn. Staatsraad de volmacht om intusschen en in afwachting van Onze finale beslissing in dezen, naar gelang van bijzondere omstandigheden en behoudens en in verband met het algemeen belang, na overleg met Ged. Staten, speciale verlenging toe te staan van den termijn bij Onze besluiten van den 2 Sept. 1822 n°. 86 en van den 9 Januarij l.l. n°. 174, bepaald, aan zoodanige eigenaren van veenderijen, die hij bevinden mogt daarop in den geest van Ons tegenwoordig besluit aanspraak te kunnen maken, en zelfs om des noodig oordeelende, aan sommige eigenaren, hangende hun verzoek om octrooi, toestemming tot het voortzetten van verveeningen te geven, onder al zulke voorzorgen, als hij na gedaan onderzoek zal bevinden te behooren.

»En zal afschrift enz.

Uit het Resolutieboek der Staten van Vriesland van 1823 en uit het zeer uitgebreid rapport van Jhr. de la Coste aan den Koning kunnen wij het best nagaan, welke de gedragslijn was van Jhr. de la Coste, toen deze zijne »Bepalingen en Voorzorgen» maakte.

Na plaatselijke inspectie en gehouden vergaderingen met eene Commissie uit Ged. Staten kwam Jhr. de la Coste tot de overtuiging, dat de plaatselijke toestanden geen algemeene, voor allen geldende regeling der verveeningen gedoogde. Hij verdeelde daarom de Grietenijen, waar klijn werd gegraven in vier klassen, maakte voor elk dezer klassen een reglement, en regelde in een vierde reglement de veenaangelegenheden in eenige bijzondere dorpen.

De eerste klasse, omvatte de Grietenijen Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, Gaasterland, Lemsterland, Doniawerstal, Weststellingwerf, Smalingerland, Utingeradeel en Aengwirden (pag. 80).

De tweede klasse, waarin gebracht werden de Grietenijen Haskerland, Aengwirden, Schoterland en Opsterland, bestond uit die Grietenijen, waarin op eene afzonderlijke bepoldering van de bestaande verveeningen zeer zelden geheele districten zouden kunnen worden ingedijkt, of associatiën gevormd, die op groote schaal zouden kunnen werken (pag. 85).

De derde klasse bevatte de Grietenijen Idaarderadeel Kollumerland en Nieuw-Kruisland, waar men met veel eenvoudiger bepalingen zoude kunnen volstaan (pag. 91).

De vierde klasse verdeelt de in de Grietenijen Tietjerksteradeel, Achtkarspelen en Dantumadeel gelegen veenderijen in districten (pag. 92).

Een bijzonder reglement werd vastgesteld voor de dorpen Oldeterp, Ureterp, Bakkeveen en Siegerswolde in de Grietenij Opsterland, en voor het dorp Dragten in Smaltingerland (pag. 92).

Reglement van de eerste klasse.

In art. I wordt aan sommige, nominatim, genoemde verveeningen in de Grietenijen Smaltingerland en Aengwirden, en aan alle behoorlijk omgedijkte en in polders gelegen veenderijen in de Grietenijen Hemelumer, Oldephaert en Noordwolde; Gaasterland, Doniawerstal, Lemsterland en Stellingwerf Westeinde (thans Weststellinwerf); en eindelijk aan alle in dezelfde vijf grietenijen *bestaande* verveeningen, waarvan de eigenaars bij het door hen ingediend verzoek om octrooi op zich hebben genomen, deze op de vereischte grootte (dus 30 bunders of meer) behoorlijk te bepolderen of om te dijken, — toestemming verleend, om de verveening *provisioneel* voort te zetten onder de volgende bepalingen en behoudens de rechten van derden.

Art. II legt aan de verveeners van elken bestaanden of aan te leggen polder, die verlangen in de provisionele autorisatie tot het voortzetten van hun werk te worden opgenomen, de verplichting op, om aan het resp. Grietenijbestuur schriftelijk op te geven:

- a. de grootte van den bestaanden of aan te leggen polder en de hoegrootheid van ieders gronden daarbinnen, alles in nederl. Bunders.
- b. namen, voornamen en woonplaats der eigenaars en, zoo deze zelf geen ondernemers zijn, dan hetzelfde van de ondernemers.
- c. de grootte in nederlandsche Bunders van elke verveening, en hoeveel er reeds is uitgeveend;
 - de daaraan belendende, zoowel private als publieke eigendommen;
 - eene onderteevende verklaring, dat de verveeners zich onderwerpen aan nevensgaande bepalingen.

Art. III. Des gevorderd moeten de verveeners voldoende zekerheid stellen voor de betaling van al de lasten, waarmede de verveend wordende gronden zijn bezwaard.

Art. IV. De Contributie volgens art. 4 van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 (het slikgeld invoerende) zullen voorloopig bedragen *f* 0,40 voor iedere 100 □ ellen vlak gespreide turf of slik; voor kleinere stukken naar proportie, te innen volgens een reglement, te arresteeren door het Grietenijbestuur, na verhoor van belanghebbenden en onder goedkeuring door Ged. Staten, welk slikgeld ook zal mogen betaald worden bij abonnement of jaarlijkschen afkoop. De opbrengst van deze contributie, abonnement of afkoop zal voor afzonderlijke rekening van elken polder in de grietenijkas worden gestort en bewaard.

Art. V schrijft de heffing van armengeld voor in zulk

eene evenredigheid te betalen, als door Ged. Staten op voorstel der respect. grietenijbesturen provisioneel zal worden bepaald.

Art. VI handhaaft het bepaalde in art. 6 van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 (verbod van te veenen binnen zekeren afstand van dijken enz.), maar verzwaart deze bepaling zeer door er bij te voegen, dat provisioneel onder die dijken mede begrepen zullen worden de dijken van dien polder, binnen welken de verveening plaats heeft, of het terrein, waar die zullen moeten worden aangelegd.

Art. VII. Verbod om de bonkaarde weg te voeren buiten de verveeningen, tenware dit voor de polderwerken noodzakelijk is. Gebod, om molens en dijken te onderhouden.

Art. VIII geeft kennis, dat aan het bepaalde in art. 8 van het K. B. van 2 Sept. 1882 n°. 86 (over slooten en en de over te laten strooken gronds bij dijken enz.) streng de hand zal worden gehouden.

Art. IX bepaalt dat die gronden, welke door vergraving twee waterplassen zouden vereenigen, of die overigens bijzonder gevaarlijk zouden zijn, provisioneel niet mogen worden vergraven, op aanwijzing van de ambtenaren van den Waterstaat of van het Grietenijbestuur, behoudens het recht van de autoriteit, die deze aanwijzing doet, om de verveening toch onder de noodige voorzorgen te laten doorgaan.

Verder schrijft dit art. voor, dat de over te laten ribben niet minder breed mogen zijn dan 6 ellen, en legt het den verveeners op, zich, wat het gebruiken van den

grooten modderbeugel aangaat, te onderwerpen aan de provisioneel door het Grietenijbestuur te maken bepalingen.

Art. X. Aan de verveeners, vermeld in art. 1, die nog niet een verzoek om octrooi aan Ged. Staten hebben ingediend, wordt, behoudens de provisionele vergunning, bij dat art. verleend, nog tijd daartoe gegeven tot 1 Januari 1824.

Art. XI geeft aan de eigenaars van thans bestaande verveeningen onder de Grietenijen Gaasterland, Doniawerstal, Lemsterland en Weststellingwerf, die daarentegen niet vallen onder art. I van dit Besluit, eenen termijn tot 1 Jan. 1884, om nog te voldoen aan het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, waartoe de eigenaars van naast elkander liggende verveeningen zich zooveel mogelijk zullen dienen te vereenigen. Ook deze eigenaars wordt provisionele authorisatie tot het voortzetten hunner verveeningen verleend, doch onder de volgende bepalingen.

Art. XII. Het Grietenijbestuur van Weststellingwerf zal een register openen, waarin de eigenaars volgens art. XI aangifte en verklaring moeten doen, als is voorgeschreven in art. II litt. *b* en *c*.

Art. XIII. Zij zullen de bovenstaande voorschriften stiptelijk nakomen, behalve provisioneel die, welke, betrekking hebbende op het maken en onderhouden van dijken, op hen niet kunnen worden toegepast, en die vermeld in art. IV, regelende het slikgeld enz., welk

art. ten opzichte van de hier bedoelde verveeners wordt vervangen door de volgende bepaling.

Art. XIV. De voormelde verveeners zullen een contributie betalen, om te strekken tot zoodanige einden, als bij de volgende paragraaf en volgens het K. B. van 2 Sept. 1822 zal worden bepaald; welke contributie provisioneel bepaald is op *f* 0,80 voor elke 100 □ ellen vlak gemeten turf, zullende op de heffing van deze gelden bijzondere bepalingen door de Grietenijbesturen worden vastgesteld onder goedkeuring van Ged. Staten.

Art. XV. Wanneer volgens art. 8 van het K. B. van 2 Sept. 1822 vergraven of weggespoelde gedeelten der strooken gronds, nabij dijken, wateren enz. moeten worden gedempt of aangevuld, zal dit geschieden door de daarbij betrokken verveeners, zoo deze verveening plaats heeft in strijd met de wetten en ordonnantien daaromtrent, doch in het tegenovergesteld geval uit de opbrengst van voorgeschreven contributien moeten worden betaald.

Art. XVI bepaalt, dat de aangiften, vermeld in art. II en XII ter visie zullen moeten liggen van de naastbelendende grondeigenaars en andere belanghebbenden en dat deze hunne bezwaren zullen kunnen inbrengen bij het Grietenijbestuur.

Art. XVII. Verveeners, handelende tegen bovenstaande bepalingen, zullen worden geacht, zonder octrooi te verveenen, en zal het Grietenijbestuur de provisionele vergunning intrekken, of wel voor eenen bepaalden tijd

opschorten, al naarmate de zwaarte der overtreding en behoudens hooger beroep.

Gearresteerd na gehouden conferentien met de Edel Groot Achtb. Heeren Ged. Staten van Vriesland op 26 Maart 1823.

Tweede klasse volgens Jhr. de la Coste
(pag. 79).

Bepalingen en Voorzorgen onder welke, uit kracht van Z. Majesteits besluit van den 22 Febr. jl. n°. 174, provisionele authorisatie wordt verleend tot het voortzetten der na te melden, in de Grietenijen Haskerland, Schoterland, Aengwirden en Opsterland, *bestaande* verveeningen.

Art. I. De hierna breeder omschreven, in de Grietenijen Haskerland, Schoterland, Aengwirden en Opsterland *bestaande* verveeningen, worden *provisioneel* in zeven Veen-districten verdeeld, als volgt:

- 1°. zoodanige, in de Grietenij Haskerland *bestaande* verveeningen, welke noordwaarts, van den Rijdweg van de Joure naar het Heerenveen, tusschen den zuidoostelijken dijk van den Haskerhornster polder en de Heeresloot zijn gelegen;
- 2°. de thans in de Grietenijen Haskerland en Schoterland, tusschen den weg van Vierhuizen over Nieuwe Schoot naar het Heerenveen en den bovengemelden rijdweg *bestaande* verveeningen.
- 3°. de thans in de Grietenij Schoterland, ten zuiden

- van den weg van Vierhuizen naar Oude Schoot, tot aan de Broersloot *bestaande* verveeningen;
- 4°. de thans in de Grietenij Aengwirden, noordwaarts van den Rijdweg van Schansterbrug naar de Gorredijk, tusschen de Gravinnedijk en den polder van Gersloot *bestaande* verveeningen, met bijvoeging van die, welke in de Grietenij Haskerland ten oosten van de Gravinnedijk zijn liggende;
- 5°. de thans in de Grietenij Aengwirden, zuidwaarts van den rijdweg van de Schansterbrug naar de Gorredijk, *bestaande* Verveeningen, met bijvoeging van die onder Luxwolde, westwaarts van den evengemelden dijk gelegen.
- 6°. de thans onder Luxwolde en Langezwaag, in de Grietenij Opsterland *bestaande* Verveeningen, met uitzondering van het gedeelte sub 5 vermeld;
- 7°. de thans onder Terwispel in de laatste Grietenij *bestaande* verveeningen.

De eigenaars der bedoelde Verveeningen in elk veendistrict, zullen insgelijks, bij provisie en voorbehoudens Zijner Majesteits beslissing, tot eene associatie worden toegelaten, op den voet en tot zoodanige einden als hierna zal worden bepaald.

Art. II belast de Grietenijbesturen met de zamenstelling van een voor ieder District afzonderlijk Register A, waarin de Verveeners, die verlangen in de provisionele authorisatie tot het *voortzetten* van hun werk te worden begrepen, zich zullen doen inschrijven.

Dit register moet inhouden:

- 1°. naam, voornaam, woonplaats van den eigenaar van elke verveening;
- 2°. naam, voornaam, woonplaats van den ondernemer van elke verveening;
- 3°. de grootte der verveeningen in Nederl. bunders, benevens de opgave, hoeveel er is uitgeveend;
- 4°. opgave der aanbelandende zoowel algemeene als bijzondere eigendommen;
- 5°. de handteekening van den verveener ten blijke, dat hij zich aan de na te melden verplichtingen onderwerpt.

Art. III. verleent de bevoegdheid aan de volgens art. II ingeschreven verveeners, om terstond hun werk te hervatten, in acht nemende de volgende bepalingen en behoudens de rechten van derden.

Art. IV. Zekerheidsstelling (desgevorderd) voor al de lasten, waarmede de verveend wordende gronden zijn bezwaard.

Art. V. Slikgeld *f*0,80 per 100 □ el, te omschrijven in art. IX en X.

Art. VI. Armengeld, de som provisioneel vast te stellen door Ged. Staten op voorstel van het Grietenijbestuur.

Art. VII. Verboden afstand, om te graven vlg. K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, in stand gehouden.

Art. VIII verbiedt het vervoeren van de boven- of bonkaarde buiten het district en het werpen van deze in de petten, en bepaalt, dat deze aarde voor zooverre

zij tot het maken van turf niet volstrekt noodzakelijk is, zal worden bewaard tot het aanleggen der gemeene werken.

Art. IX handhaaft de bepalingen omtrent het maken van slooten, tot afscheiding dienende in den voor verveening verboden grond bij dijken enz. vlg. art. VIII van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86. Heeft de vergraving plaats gehad in strijd met reglementen of ordonnantien, dan moeten de daarbij betrokken verveeners zorgen voor het dichten en aanplempen. In het tegenover gesteld geval worden de kosten gevonden uit het slikgeld vlg. art. V.

Art. X bepaalt, dat het slikgeld verder zal strekken tot goedmaking der bepolderingskosten, tot het vervaardigen van werken, welke het ontstaan van groote plassen moeten voorkomen, en tot het weder vruchtbaar maken van uitgeveende plassen.

Art. XI verbiedt het vergraven van landen, welke, op aanwijzing van de ambtenaren van den Waterstaat of van het Grietenijbestuur, voor het maken en onderhouden van dijken noodzakelijk zijn, of welker vergraving de vereeniging van groote waterplassen zoude tengevolge hebben, behoudens het recht van de bovengenoemde autoriteiten, om de vergraving onder de noodige, door haar te bepalen voorzorgen door te laten gaan, hoewel de over te laten ribben niet smaller dan 6 el mogen zijn. Overigens worden de verveeners verplicht bij het gebruiken van den grooten modderbeugel, zich te onder-

werpen aan de hiervoor door het Grietenij-bestuur provisioneel te maken bepalingen.

Art. XII beveelt den aanleg van een Register B, waarin de eigenaars van tot dusverre *onaangestoken*, binnen den omtrek van ieder district gelegen veenland, die mochten verlangen van tijd tot tijd eenige perceelen te verveenen of te verkoopen, zich moeten laten inschrijven met hun voornaam, naam en woonplaats, benevens eene opgave doen in Nederl. bunders van de grootte hunner veengronden, en een aanwijzing der aanbelandende perceelen, zoowel publiek als privaateigendom. Deze opgave moet worden ondertekend, maar »uit de intekening in dat register zullen geene regten of verplichtingen ontstaan, dan alleen die geenen, die uit Zijner Majesteits nadere bepalingen mogten geboren worden”.

Art. XIII. De registers A en B moeten ter visie liggen voor de gebruikers van naastgelegen grond en voor belangstellenden, die bevoegd zullen zijn hunne bezwaren daartegen in te brengen bij het Grietenij-bestuur.

Art. XIV. Door de ingeschrevenen in het register A worden op de wijze, welke het Grietenij-bestuur bepaalt, gecommiteerden benoemd, belast met de taak om 1°. toe te zien, dat de verveeners behoorlijk aan hunne verplichtingen voldoen; 2°. aan het Grietenij-bestuur de noodige maatregelen voor te stellen, tot de goede invordering, bewaring en verantwoording van het slikgeld, en zulks overeenkomstig een provisioneel reglement, dat het Grietenij-bestuur onder goedkeuring van Ged. St.

invoert; 3°. voor 1 Aug. 1823, in naam der belanghebbenden, bij Ged. St. een behoorlijk verzoek in te dienen om bekrachtiging der associatiën en om octrooi, met bijvoeging van de noodige stukken.

Art. XV. Indien soms sommige eigenaars van verveeningen, onder een der bovengemelde veendistricten gelegen, zouden wenschen, hetzij alleen, hetzij in compagnieschap met anderen, eene inpoldering van 30 bunders en daar boven te bewerkstelligen, moeten dezen zich daartoe vóór 1 Aug. 1823 aangeven. Hangende de overwegingen hierover, zijn zij aan bovenstaande bepalingen onderworpen.

Art. XVI. De eigenaars van de bestaande verveeningen in de Grietenij Haskerland en Schoterland, welke niet binnen een district zijn gelegen, en voor welke geene bijzondere bepalingen gemaakt zijn, mogen tot 1 Aug. 1823 een verzoek om octrooi inzenden, gegrond op het K. B. van 2 Sept. 1822 Stb. n°. 86 en intusschen, hangende hun verzoek, de verveening voortzetten, mits zij eene verklaring afleggen, gelijk aan die, welke gevorderd wordt in het Register A, en zich stipt gedragen aan de verplichtingen, bij deze aan de verveeners *binnen* de districten opgelegd.

Voor de heffing van f0,80 slikgeld van voornoemde eigenaars worden door het Grietenijbestuur, onder goedkeuring van Ged. Staten, bijzondere bepalingen vastgesteld.

Art. XVII. Verveeners, handelende tegen bovengemelde bepalingen, zullen geacht worden zonder octrooi te ver-

veenen, en zal bovendien het Grietenijbestuur de verleende provisionele vergunning kunnen intrekken of opschorten, behoudens hooger beroep.

Art. XVIII. De werkzaamheden, bij deze aan de Grietenijbesturen opgedragen, zullen in de geheele uitgestrektheid van het 4de en 5de Veendistrict door het Grietenijbestuur van Aengwirden worden waargenomen, terwijl, ten aanzien van het tweede Veendistrict, door de Grietenijbesturen van Haskerland en Schoterland eene bijzondere commissie zal worden benoemd uit hun beider midden, welke, belast met het dagelijksch beleid van zaken en het toezicht, zitting zal houden te Heerenveen, alwaar ook de aangiften voor Registers A en B voor dat geheele Veendistrict zullen moeten plaats hebben.

Vastgesteld den 26sten Maart 1823.

Derde klasse naar het ontwerp van Jhr.
de la Coste (pag. 79).

Bepalingen en voorzorgen tot het voortzetten der in de Grietenijen Kollumerland en Nieuw-Kruisland, en Idaarderadeel bestaande verveeningen.

Art. I beveelt in iedere Grietenij den aanleg van een register, gelijk aan het bovengenoemde register A.

Verder vinden wij hier in 12 artt. bepalingen als voren: toestemming, om met werken voort te gaan na inschrijving in het register, heffing van f 0,20 slikgeld, zekerheidsstelling voor alle lasten, armengeld, verbod om bovenaarde te vervoeren, verboden limiet, aanplemping van

te breede slooten in land, waar het veenen verboden is, uitstel van de verpichting, om octrooi te vragen, tot 1 October en intrekking of opschorting van de provisionele vergunning bij overtreding.

Vastgesteld den 18den Maart 1823.

Vierde klasse (pag. 80).

Bepalingen en voorzorgen tot het voortzetten der in de Grietenijen Tietjerksteradeel, Achtkarspelen en Dantumadeel bestaande verveeningen.

Art. I. De thans onder de Grietenijen Tietjerksteradeel, Achtkarspelen en Dantumadeel bestaande verveeningen zullen door de zorgen van het plaatselijk bestuur verdeeld worden in twee of meer districten, in wier voege, dat onder een en hetzelfde district zullen gebracht worden de naast bij elkander liggende verveeningen, en in het algemeen die, welke uit hoofde van hare ligging in het meest dadelijk verband staan. De gezamenlijke grootte der alzo onder elk district begrepen verveeningen zal 30 bunders of daarboven bedragen.

Art. II schrijft voor een register, even als dat van de derde klasse. Overigens bevat dit reglement in 13 artt. geheel dezelfde bepalingen als het voorgaand reglement. Het werd vastgesteld den 18den Maart 1823.

Bepalingen voor afzonderlijke dorpen (pag. 80).

Bepalingen, voorzorgen enz. tot het voortzetten der in de Grietenijen Opsterland en Smallingerland, onder de na te melden dorpen, *bestaande* verveeningen.

Art. I schrijft voor iedere Grietenij een register voor, één register voor de verveeners in de dorpen Oldeterp, Ureterp, Bakkeveen en Siegerswolde (Grietenij Opsterland) en één voor die in het dorp Dragten (Grietenij Smallerland). Overigens bevat het regl., vastgesteld den 26sten Maart 1823, in 12 artt. geheel dezelfde bepalingen, als het voorgaande.

Z. M. Willem I hechtte bij K. B. van 6 Mei 1823 n°. 123, zijne goedkeuring aan de bepalingen van Jhr. de la Coste.

»Wij hebben goedgevonden en verstaan, met het ver- rigte van Onzen voornoemden staatsraad, allesinds ge- noegen nemende, hetzelfde volkomen goed te keuren, zooals geschiedt bij deze" ¹⁾.

Naar aanleiding van deze nieuwe regeling houden de onderscheidene Grietenij-besturen zich nu bezig met het opmaken van de reglementen, bepalende de wijze, waarop de verschillende contributiën, door de veenlieden te be- talen, zullen worden ingevorderd; welke reglementen, zooals wij gezien hebben, door Ged. Staten moesten worden goedgekeurd. Deze stukken worden den 9den Oct. 1823 in handen gesteld van eene Commissie uit Ged. Staten. Deze Commissie rapporteert op 30 Oct. 1823, dat

¹⁾ Volledigheidshalve vermelden wij, dat de bepalingen en voorzorgen van Jhr. de la Coste, behalve bij het zooeven genoemde besluit, ook indirect bekrachtigd zijn door een later K. B. van 16 Jan. 1837, waarbij het bedrag der slik- en armengelden, oorspronkelijk door Jhr. de la Coste vastgesteld, verhoogd zijn van 40 of 80 cts, tot f1,50 overal.

al die reglementen zeer ongelijk zijn en uiteenlopend; dat dit verschil, hoezeer gewettigd door locale omstandigheden, toch zooveel mogelijk dient te worden ingekrompen; dat het thans, nu er slechts sprake is van een provisioneel reglement, voegzaam mag worden geoordeeld, dit reglement voor alle verveeningen zooveel mogelijk gelijkvormig te maken; en eindelijk dat het van belang schijnt eene zekere evenredigheid in de hoegrootheid der contributiën vast te stellen, met inachtneming van de door Jhr. de la Coste bepaalde sommen.

Lettende op dit praeadvies hebben Ged. Staten vooreerst vastgesteld het navolgend reglement:

»Reglement op de invordering der contributiën en belastingen ten behoeve der gemeene Armen, in de Veen-graverijen, waarvan de provisioneele voortzetting, door den heer Staatsraad de la Coste, is toegestaan.

„Art. I. De houders van verveeningen, aan wien, bij bizondere vergunning door den heer Staatsraad de la Coste, in den loop van dit jaar, is toegestaan hun werk voort te zetten, voor zooverre zij zich overeenkomstig de vergunning in het districts-register zullen hebben laten inschrijven, zijn en blijven gehouden alle de bepalingen, van gezegde vergunning, op verbeurte daarvan, na te komen.

„Art. II. Zij zijn dientengevolge verplicht van elke honderd □ ellen vlak gemeten turf of slik, kleinere kwantiteiten in evenredigheid, te betalen de contributiën bij

de gemelde vergunningen bepaald, en zulks tot de einden daarbij omschreven.

»Art. III. Bovendien zullen zij, ten behoeve der gemeene Armen, van dezelfde hoeveelheid vlak gemeten turf of slik, in die districten, alwaar de contributie bij het voorgaande art. bedoeld, bepaald is op 20 cents, 30 cents, en alwaar dezelve bepaald is op 40 en 80 cents, 20 cents moeten betalen, de kosten van opmeting en surveillance hieronder begrepen.

»Art. IV. Tot prompte inning van een en ander, zijn de Verveeners verplicht, den Opzigter, welke door het Grietenij-Bestuur zal zijn benoemd, schriftelijke aangifte en aanwijzing te doen van de door hun gespreide turf of slik.

»Art. V. Zij zullen de turf niet mogen opbreken, voor en alear de gezegde opmeting zal zijn geschied.

»Art. VI. Ingevalle vóór de bekendmaking van dit Reglement reeds turf opgebroken mogt zijn, zal de eigenaar met de aangifte en aanwijzing van het veld, waarop de turf gespreid is geweest, kunnen volstaan; zullende de opmeting van dit veld komen in plaats van de slik zelve.

»Art. VII. Na gedane opmeting zal hun door den Meter een geteekend biljet, houdende de plaats waar en de hoeveelheid van de opgemeten ellen ter hand worden gesteld.

»Art. VIII. Indien mogt bevonden worden, dat de Verveeners geene goede aangave hadden gedaan, zullen zij, ingeval het verschil niet meer is dan $\frac{1}{10}$, kunnen vol-

staan met de betaling van de enkelvoudige contributie en belasting van het te min aangegevene; doch meerder verschil bevonden wordende, zal de Verveener het dubbele van de gefraudeerde contributie en belasting, benevens de kosten van meting, moeten voldoen.

»Art. IX. Zij zullen, met vertooning van gezegd biljet en tegen quitantie op hetzelfde, de helft der schuldige contributie voor den laatsten Januarij, en de wederhelft voor den laatsten Maart 1824 moeten betalen aan den Grietenij-Ontvanger.

»Art. X. Bij wanprestatie zal het verschuldigde in eens met $\frac{1}{10}$ verhooging, bij executie, uit de voorhanden zijnde turf en verdere goederen van den debiteur worden geïnd.

»Art. XI. Ingeval een Veenbaas nalaten mogt, binnen veertien dagen nadat dit Reglement door het Grietenij-Bestuur ter kennis van de belanghebbenden zal zijn gebracht, de gevorderde aangifte tot opmeting te doen, zal hij vervallen in eene boete van vijf-en-zeventig Nedl. guldens, onverminderd de verschuldigde belasting van het verzwegene.

»Art. XII. De meter is gehouden, na gedane kennisgeving door de Veenbazen, zoodra mogelijk, de opmeting te bewerkstelligen.

»Art. XIII. Behalve de biljetten van opmeting aan de Veenbazen, zal hij, op het einde van elke week, behoorlijke staten van de gedane opmetingen, houdende de personen voor wie, de plaatsen waar, en de hoeveelheden

slik, welke door hem zijn opgemeten, aan den Grietenij-Ontvanger behandigen.

»Art. XIV. Hij zal bij het doen der opmetingen, en buitendien zooveel mogelijk, toezien, dat de Veenbazen de hun opgelegde verplichtingen, opzigtens den afstand van dijken, wegen en wateren, het vervoeren der bonkaarde, en het maken en dempen van slooten of vergravingen, vervullen, en bij overtreding dadelijk het Grietenij-Bestuur, schriftelijk kennis geven.

»Art. XV. Hij zal voor zijne werkzaamheden genieten, tien cents van elke honderd ellen gemeten turf of slik, en is de Grietenij-Ontvanger gemagtigd, om de belooning, naarmate de belasting inkomt, aan hem tegen kwitantie, uit te betalen.

»Art. XVI. De Grietenij-Ontvanger wordt met de inning der voorschreven belastingen gechargeerd.

»Art. XVII. Hij zal een register aanleggen, en hetzelfde door de staten der meters moeten verifiëren, waarbij hij tevens, in afzonderlijke kolommen, de verschuldigde cents voor dijken en waterkeeringen en voor de gemeene armen in ontvang, alsmede de cents voor den Meter in uitgave moet noteren.

»Art. XVIII. De Ontvanger zal voor zijne moeite 5 pct. van den bruto ontvang genieten.

»Art. XIX. Het bedrag der belasting voor de waterverweeringen etc, zal onder den Grietenij-Ontvanger blijven berusten, ter dispositie van het Gouvernement, of van zoodanig Collegie of personen, als door hetzelfde,

tot de overname, mogten worden gemagtigd.

»Art. XX. Op gelijke wijze zal de belasting, ten behoeve van de gemeene armen, provisioneel onder den Grietenij-Ontvanger blijven berusten, ten einde op het aanleggen van het provenu derzelve tot een speciaal en duurzaam fonds, overeenkomstig art. 5 van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, nadere bepalingen kunnen worden gemaakt.

»Art. XXI. Het tegenwoordig reglement zal kracht houden tot zoo lang hetzelve door andere of nadere bepalingen zal zijn gewijzigd of vervangen.

Aldus gearresteerd enz. den 30sten October 1823.

Tegelijk met dit reglement werd eene aanschrijving gericht aan de Grietenijbesturen, waarbij deze werden gelast, om, zoodra hun bekend zal zijn de som der contributiën en van het armengeld voor het loopende jaar, daarvan een nauwkeurigen staat aan hen, Ged., te doen toekomen. Ook werd een voldoende aantal exemplaren van dit reglement aan de Grietenijbesturen toegezonden ter verspreiding onder de veenlieden.

De inning van de bovengenoemde gelden ging niet naar wensch; men had te kampen met onwillige betalers. Hiertegen was in het Reglement van 30 Oct. 1823 weinig gezorgd. Hoe nu te handelen? Ged. Staten zonden op 19 Juli 1826 eene missive aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, om Zijner Majesteits welmeenende te verstaan, omtrent de vraag, naar welke wet de nalatige belastingschuldige verveeners zullen behooren vervolgd

te worden. Een K. B. van 26 Julij 1826 n°. 157 antwoordde en bepaalde;

»gezien enz. de ten behoeve der gemeene armen in de veengraverijen der provincie Vriesland, geheven wordende contributiën en belastingen, gelijk te stellen aan de dijk en polderlasten, met bepaling dat, dientengevolge, de achterstallen dier contributiën en belastingen, zullen worden ingevorderd, overeenkomstig de wet van 17 Febr. 1815 n°. 16, d. i. bij parate executie.»

In hunne vergadering van 30 Oct. 1823 ontvingen Ged. Staten eene missive van den Grietman van Lemsterland, begeleidende afschrift van eene keur, door den Grietenijraad gearresteerd op het zoogenaamd gemeen accoord der turftrekkers in die Grietenij, ¹⁾ welk stuk voor kennisgeving wordt aangenomen.

Behalve de genoemde missive uit Lemsterland ontvingen Ged. Staten in hunne vergadering van 30 Oct. 1823, een verzoek van veenlieden in eenige dorpen Oldeterp enz. ²⁾, waarbij zij vroegen ontheven te worden van de verplichtingen den verveeners van lage veenen

¹⁾ Wij vermelden merkwaardigheidshalve dit accoord, daar het in de veenderijen in Friesland steeds gewoonte was en nog is, dat de trekkers onder elkkaar een vast loon vaststellen, beneden hetwelk zij niet willen werken. Hierover wordt gehandeld met de werkgevers. en, hetzij veranderd of niet, het gevolg is, dat ieder gelijksoortig werk met denzelfden prijs wordt betaald.

²⁾ Jhr. de la Coste maakte een afzonderlijk reglement voor de verveeningen in deze dorpen. (pag. 80 en 92).

opgelegd, en gelijk te worden gesteld met de eigenaars van hooge veenen, daar ook zij, door het vergraven van het veen, eenen vruchtbaren grond te voorschijn brachten. Hangende de deliberatien over dit verzoek wenschten adressanten gehouden te worden voor diligent, zoowel wat aangaat de aanvragen om octrooi, (bij Resolutie van 19 Juni 1823 n°. 3 omschreven), als omtrent de volbrenging van alle andere verplichtingen, bij de provisioneele vergunning tot verveening hun opgelegd.

Waarop is besloten :

»Aan de requestranten te kennen te geven, dat deze Vergadering zich niet gemagtigd vindt, op derzelver verzoek bij requeste gedaan te disponeeren, maar aan denzelfen moet overlaten, om voor zooverre zij daartoe termen vinden, zich dien te nevens aan Zijne Majesteit den Koning te wenden.»

Toen in het jaar 1826 Jhr. de la Coste weer naar Friesland werd gezonden, om de middelen te beramen ter voorziening in de kosten, die veroorzaakt waren door de stormvloeden in 1825, werd hem bij het K. B. van 11 Aug. 1826 n°. 178 tevens opgedragen, om de laatste hand te leggen aan het vroeger door hem ingestelde onderzoek betreffende de veenen aldaar.

»Onze gemelde Staatsraad zal wijders bij gelegenheid zijner tegenwoordige zending in de provincie Vriesland, tevens de laatste hand leggen aan het hem vroeger opgedragen onderzoek met betrekking tot de veenen aldaar, waaromtrent de specifieke opgaven der gedane

verzoeken om Octrooi tot voortzetten van Verveeningen, alsnog moeten worden gedaan: zullende onze Staatsraad voornoemd, de vereischte opgaven deswege vorderen en ons voorstellen doen, zoo omtrent de *eindelijke beslissing wegens zoodanige verzoeken* om octrooi, als ten aanzien van de voorloopige beschikkingen, die tot voortzetting dier verveeningen, noodzakelijk zouden mogen geoordeeld worden, alles ten einde de geheele zaak der verveeningen in de provincie Vriesland op eenen geregelden voet gebracht worden."

Wat bedoeld Z. M. met *de eindelijke beslissing wegens zoodanige verzoeken*?

Zooals wij gezien hebben, werd de termijn tot welken octrooi en vergunning tot verveenen gevraagd kon worden, bij K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 bepaald op ult. Dec. 1822. Op verzoek van Ged. St. werd echter deze termijn bij K. B. van 9 Jan 1823 n°. 174, verlengd tot 1 Maart 1823. Later bij het K. B. van 22 Febr. 1823, houdende opdracht aan Jhr. de la Coste, om naar Friesland te gaan, verleende Z. M. aan dezen volmacht, om bovengenoemden termijn nogmaals te verlengen, »in afwachting van onze finale beslissing in dezen,» naar gelang van bijzondere omstandigheden en behoudens en in verband met het algemeen belang, na overleg met Ged. Staten. Daar nu de meeste verveeners in de onmogelijkheid verkeerden tijdig gereed te komen met hunne verzoekschriften, die volgens de desbetreffende bepalingen voorzien moesten zijn van nauwkeurige kaar-

ten ¹⁾ bepaalde Zijne Majesteit bij besluit van 17 Nov. 1823 n°. 23:

»dat tot het indienen der verzoeken om octrooi tot verveening in de prov. Vriesland, volgens de gegeven voorschriften, uitstel zal worden verleend tot den 30 Juni 1824 uiterlijk; met dien verstande dat al de verzoeken, voorzien van de vereischte stukken, voor of uiterlijk op dat tijdstip, bij het departement van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat, zullen moeten zijn ingekomen; zullende dit uitstel het laatste zijn, hetwelk in allen gevalle, kan of zal verleend worden, en alle verzoeken, welke na het bedoelde tijdstip mogten inkomen, niet worden aangenomen, maar alle verveeningen tot welker voortzetting voor of op het meer gedacht tijdstip, de aanvraag bij het voorschreven departement niet ingekomen is, worden beschouwd als niet toegestaan en verboden; enz.

»dat tengevolge van het ten dezen laatst verleende uitstel, de verveeningen in Friesland voor den jare 1824, alsnog voor het laatst zullen kunnen worden voortgezet, op den voet zooals dezelve voor 1823 zijn toegelaten, en met zorgvuldige inachtneming, van alle de daaromtrent bij voorraad gemaakte bepalingen, ten einde in den loop van 1824 de in te dienen verzoeken onderzocht,

¹⁾ Er waren toch zeer weinig ingenieurs en landmeters beschikbaar, daar vier der landmeters ziek waren, en de overige al hunnen tijd noodig hadden aan de voorbereidende werkzaamheden tot de voltooiing van het kadaster in 1831.

en de verdere definitieve vergunningen naar bevind van zaken, *al* dan *niet* zouden kunnen worden verleend.

Eenigen tijd te voren zond de Minister van B. Z. en W. eene missive aan Ged. Staten, d.d. 30 April 1823 B 77 n°. 21 W., welke door deze werd medegeedeeld aan de Grietenij-besturen, wien zulks aanging.

In deze Missive lezen wij, dat, daar de door Jhr. de la Coste verleende vergunningen tot het provisioneel voortzetten der *bestaande* verveeningen alleen van kracht kunnen worden beschouwd, hangende de verzoeken om Octrooi tot verdere voortzetting der verveeningen, waartoe de ondernemers, volgens de K. Besluiten van 17 Februari 1819 n°. 6 en 2 Sept. 1822 n°. 86 in alle gevallen verplicht zijn, de volgende bepalingen bij het indienen van dergelijke verzoeken moeten in acht genomen worden

- a. Deze verzoeken, indien zij nog niet zijn ingediend op den voet van het K. B. van 2 Sept. 1822 zullen kunnen geschieden Grietenije-, Districts- of poldersgewijze, of wel door de Verveeners hoofd voor hoofd, of in bijzondere compagnieschappen, naar gelang van de onderscheidene schikkingen, bij de provisionele verordeningen reeds gemaakt.
- b. Bij deze verzoeken zullen moeten worden gevoegd:
 1. Allernauwkeurigste, door gekwalificeerde Landmeters opgemeten en zeer uitvoerig bewerkte kaarten.

2. Bestekken, begrootingen en plans der aan te leggen werken.
 3. De Consenten der naast liggende eigenaars of andere ten dezen vereischte bewijzen.
 - c. De kosten van opmeting enz. te vinden uit de slikgelden van het loopende jaar.
 - d. Deze verzoeken in te dienen bij het Grietenij-Bestuur waar de verveeningen gelegen zijn.
- II. Deze Grietenij-besturen onderzoeken de ingekomen adressen met inachtneming van de volgende bepalingen.
- a. gelijktijdige behandeling van in een en denzelfden polder zich bevindende verveeningen;
 - b. bijvoeging van de registers enz. van de provisioneel gemaakte verordeningen;
 - c. bijvoeging van de Concept-Reglementen op de finale inrichting en directie der associatiën, de heffing, administratie en verantwoording der slikgelden, het beleggen van penningen, de inwendige inrichting en politie, enz.
 - d. Alle zoodanige Consideratiën als kunnen dienen, om de vergadering van Ged. St. met de meeste kennis van zaken over de ingediende verzoeken om octrooi te kunnen doen oordeelen, daarbij uitdrukkelijk vermeldende, of die verzoeken zich bepalen tot reeds aangevangen verveeningen, dan wel of zij strekken tot het aanleggen van nieuwe verveeningen, ten aanzien van welke laatste de door Z. M. gemaakte bepalingen geheel zullen behooren te wor-

den toegepast, en welke mitsdien niet zullen kunnen worden geaccordeerd, zonder een volledigen waarborg op te leveren tegen alle mogelijke schaden in het vervolg.

Jhr. de la Coste ging nu bij zijn tweede bezoek aan Friesland na, in hoeverre zoo wel de door hem gearresteerde Bepalingen en Voorzorgen, als de door den Minister van B. en W. opgegeven punten ten uitvoer waren gebracht.

Hij merkt op, dat ten aanzien van art. III van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 (pag. 65) er wel waarborg wordt gegeven ten aanzien van de dijklasten, bekend onder den naam van floeren, doch niet ten aanzien van de verponding of grondbelasting, hoewel deze van ouds ook bij wijze van floeren geheven en, op dezelfde wijze als de dijksfloeren, door de verveeners gewaarborgd werd.

Verder moet volgens art. 75 der wet van 3 Frimaire an 8 van de verveend wordende gronden, over een tienjarig tijdvak eene verdubbelde belasting betaald worden.

Doch ook dit voorschrift wordt niet nageleefd.

Naar aanleiding van het K. B. van 17 Nov. 1823 n°. 23 oppert Jhr. de la Coste de vraag, of het verbod, in dit K. B. uitgedrukt, ook van toepassing is op die veenlieden, die de verzoeken om octrooi onder bijvoeging van alle noodige stukken intijds hebben ingediend, en die alzoo, zooverre het van hen afhing, aan dat en andere desbetreffende K. B. hebben voldaan, maar wier stuk-

ken bij de autoriteiten, wien zulks aanging, zijn blijven steken ¹⁾).

Ook maakt hij de opmerking, dat de Veenlieden weinig haast met de aanvraag maakten, daar zij toch wel wisten, dat de weinige landmeters hun werk op verre na niet konden voltooien,

Om nu hierin te voorzien, adviseert Jhr. de la Coste vooreerst: om aan den Hoofdingenieur op diens verzoek dd. 16 Sept 1826, buitengewone adsistentie toe te voegen, nl. een Ingenieur of Aspirant-Ing. en twee ervaren conducteurs, en ten andere, om bepalingen te maken, waardoor zij, wier verzoek buiten hun schuld niet op tijd is ingekomen, niet geheel in hun bedrijf worden teleurgesteld.

Z. M., dit goedkeurende, bepaalde bij K. B. van 31 December 1826 n°. 124:

»Gezien ons besluit van den 17^{den} Februarij 1819 Stb. n°. 6, houdende bepalingen op het stuk der verveeningen en ontgrondingen, mitsgaders onze besluiten van den 2^{den} Sept 1822 n°. 86 en van den 9^{den} Jan. en 17 November 1823, n°. 174 en n°. 23, ten aanzien van de Verveeningen in de provincie Vriesland.

»Gezien ons besluit van den 11^{den} Augustus jl. n°. 178, waarbij Wij aan Jhr. E. de la Coste, Lid van den Raad van State, hebben opgedragen, om, bij gelegenheid van

¹⁾ Een Commies-Expeditie ter griffie was nalatig geweest in het opzenden van stukken Resol. Ged. St. v. Vr. 9 Nov. 1825.

het door denzelfven te doene onderzoek, nopens de mid-
delen ter voorziening in de kosten der werken, welke
in de gezegde provincie zijn of moeten worden daarge-
steld, tengevolge van de stormvloedcn in 1825, tevens
de laatste hand te leggen aan het hem vroeger opgedra-
gen onderzoek met betrekking tot de veenen aldaar, en
om voorts daaromtrent zoodanige voorstellen te doen,
als waardoor deze zaak op eenen geregelden voet zoude
kunnen gebragt worden.

»Gezien het rapport van Onzen Staatsraad voornoemd,
onder dagteekening van den 14^{den} November j. l., deswege
uitgebragt, en bevattende tevens zijne voorstellen dien-
aangaande.

»Gezien het rapport van Onzen Minister van Binnen-
landsche Zaken, van den 27. dezer n°. 81.

»Overwegende, dat aan Onze hiervoren vermelde be-
sluiten en door Ons gegevene voorschriften niet naar
behooren is voldaan, doch dat de redenen van de ver-
traging, welke men te dien opzigte heeft ondervonden,
voornamelijk schijnen te moeten worden toegeschreven,
zoo aan het omslagtige der zaak zelve, als aan gebrek
aan de noodige adsistentie bij den Hoofd-Ingenieur van
den Waterstaat in gezegde provincie, en bijzonderlijk
ook aan de aldaar in 1825 plaats gehad hebbende over-
stroomingen.

»Overwegende voorts de noodzakelijkheid van het
geven van verdere voorschriften en het maken van nadere
bepalingen ten einde de zaak der verveeningen in Vries-

land eenmaal op eenen geregelden voet worde gebragt.

»Hebben goedgevonden en verstaan :

»1°. Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te magtigen, om aan den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Vriesland, op zijne aanvraag, zoodanige buitengewone adsistentie toe te voegen, als hij tot de behoorlijke behandeling van het werk der verveeningen zal behoeven.

»2°. Gedeputeerde Staten dier provincie aan te schrijven om, na ingewonnen advies van den Hoofd-Ingenieur, doch uiterlijk voor den 31 Maart a. s., eene lijst op te maken van de verveeners, die verzoeken om octrooi tot het voortzetten hunner verveeningen zullen hebben ingediend, voor zooverre de inrigting dier verzoeken beantwoordt aan de deswege gemaakte bepalingen, en dat daarbij alle vereischte stukken zullen zijn overgelegd, van welke lijst dadelijk na het vaststellen derzelve, afschriften of extracten zullen moeten worden gezonden aan de respectieve Grietenijen en Officieren bij de regtbanken in de Provincie, tot derzelve narigt; zullende het aan de verveeners in zoodanige lijst begrepen, nu voor alsdan vergund zijn, om het werk der verveening te mogen voortzetten, op den voet der voorloopig daarop gemaakte bepalingen, tot tijd en wijle, dat over het door hen gedaan verzoek om definitieve vergunning zal zijn beslist.

»3°. Te bepalen, dat het aan de verveeners, welke niet

op de gezegde lijst zullen zijn gebracht, zal verboden blijven om de verveening voort te zetten, zullende daaraan door Ged. Staten en Grietenijbesturen strengelijk de 'hand worden gehouden, zoowel desnoods door het doen digten van de toegangen der veenderijen en andere dergelijke administratieve voorzieningen, als door het doen opmaken van processen-verbaal tegen degenen, die dat gebod mogten overtreden, teneinde dezelve, uit kracht van Ons besluit van den 17 February 1819 Stb. n°. 6 en overeenkomstig art. 8 der wet van den 6 Maart 1818 Stb. n°. 12 in de daarbij bepaalde straffen verwezen worden.

»4°. Te verklaren, dat de verveeners hierboven onder 3 bedoeld, het werk der verveening niet zullen mogen hervatten, dan na daartoe op den voet van de deswege bestaande verordeningen, definitive vergunning te hebben gevraagd en bekomen.

»5°. Gedeputeerde Staten van Vriesland aan te schrijven, om met al den spoed, welke de zaak vereischt en gedooft, over te gaan tot de overweging der ingediende verzoeken om octrooi, welke behoorlijk ingerigt en voorzien zijn van de noodige stukken om dezelve achtereenvolgens, met bijvoeging van derzelver consideratien en advies, aan het Departement van Binnenlandsche Zaken te doen toekomen, alsmede om op den 31 Maart aanstaande, en vervolgens om de drie maanden, aan dat Departement

ment een algemeen verslag te doen, wegens den graad van vordering van hetzelfde werk. En

69. Al verder te bepalen, dat intusschen door Gedeputeerde Staten zal worden gezorgd, dat de contributie waaraan de verveeners, die hunne verveening voorloopig zullen mogen voortzetten, bij voortdoring zullen worden onderworpen op de minst kostbare wijze, welke met eene rigtige invordering zal kunnen worden overeen gebracht, geïnd worde, en dat in de veendistricten en polders, vermeld bij de voorloopige reglementen van den 26sten Maart 1823 n°. 3 en 5, ¹⁾ afzonderlijke aantekening worde gehouden, zoowel van de opbrengsten aan elk dier districten of polders in het bijzonder toekomende, als van de uitgaven ten laste van ieder derzelve gemaakt of te maken, ten einde aan elken polder of district te kunnen worden verantwoord, nadat de oetrootijen zullen zijn verleend. Wordende wijders het rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 27sten dezer n°. 81 kopijelijk gesteld in handen van Onzen Staatsraad Administrateur der Directe Belastingen, In- en

¹⁾ Reglement n°. 3 is dat van de tweede klasse en beheerscht: Baskerland, Schoterland, Aengwirden, Opsterland.
Reglement n°. 5 is dat van de eerste klasse en beheerscht: Smallingerland, Utingeradeel, Aengwirden, Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, Gaasterland, Doniawerstal, Lemsterland en Stellingwert Westeinde.

Uitgaande Regten en Accijnsen, ten einde Ons met betrekking tot het daarin ten slotte vermelde omtrent het voldoen der grondbelasting van de te verveenen landen te dienen van Consideratie en Advies.

»En zijn Onze Minister van Binnenlandsche Zaken en Onze Staatsraad, Administrateur voornoemd, voor zoo-veel ieder betreft, belast met de uitvoering dezes, waarvan onder kopijelijke mededeeling van het meergemeld rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 27sten dezer, n°. 81, aan Onzen Staatsraad de la Coste zal worden kennis gegeven.

»Brussel, den 31sten December 1826”.

Toen, tengevolge van den hoogen waterstand in 1840 en '41, veel schade aan de veenderijen was toegebracht, richtte de Staatsraad Gouverneur van Sijsama eene missive d.d. 18 Dec. 1841 aan de Grietenijbesturen, wien *zulks* aanging, waarbij deze werden uitgenoodigd, een onderzoek te willen instellen in die veenderijen, waar turf was weggespoeld of verloren geraakt, naar de soort en de hoeveelheid van die vermiste turf, en daarvan eene opgave aan hem te doen toekomen, onder mededeeling van alle renseignements, als kunnen dienen, om de hoeveelheden, in deze opgave genoemd, te kunnen constateeren.

Naar aanleiding van het bovengemelde onderzoek en de deswegens met den Minister van Binnenlandsche Zaken gevoerde correspondentie, machtigde Z. M. bij K. B.

van 6 Nov. 1842 n°. 55 Ged. St., om, waar zulks door hen mocht worden noodig geacht, aan de Veenlieden in Friesland remissie of uitstel te verleenen van slik- en armengelden, wegens in 1841 geveende turf.

Gedurende de gevoerde correspondentie waren vele verzoeken van veenlieden ingekomen, om remissie of uitstel van genoemde gelden. Nadat hierover de betrokken besturen inlichtingen hadden verschaft, kwam bovengenoemd K. B. in, en werd besloten:

»In aanmerking genomen, dat de verveeningen binnen deze provincie aanwezig, tengevolge van het ongunstige seizoen, en den veelvuldigen regen in den jare 1841, alle in dezelfde ongunstige positie hebben verkeerd en dat, wanneer er sprake is aan de Veenlieden ter zake der geleden schaden, remissie of uitstel van de betaling der Slik en Armengelden, over dat jaar verschuldigd, te verleenen, daarin niet alleen de adressanten, maar, zonder onderscheid, al de veenlieden binnen de provincie hun bedrijf uitoefenende, behooren begrepen te worden:

»dat, ofschoon in den regel het verleenen van remissie van Slikgelden, nadeelig op het fonds tot de eventuele bepoldering en droogmaking der verveende gronden moet terug werken, en dat het raadzaam is te achten, de opbrengst der Slikgelden eenen gelijken tred met de vergraving der veenlanden te doen houden, de thans bestaande omstandigheden echter op dezen algemeenen regel eene uitzondering wettigen,

»is, na gehouden deliberatie, geresolveerd:

- »1°. Aan *al* de Veenlieden binnen deze provincie remissie of kwijtschelding te verleenen, zoowel van de slik- als armengelden, voor zoodanige hoeveelheid turf als welke, in den jare 1841 geveend, tengevolge van den veelvuldigen regen en daarop gevolgden hoogen boezemstand van het winterwater verloren is gegaan, en waarvan, tengevolge der bepalingen van art. 26 der Wet van den 26sten Dec. 1833 (Staatsblad n°. 72) afschrijving van den Rijksaccijns door de Rijksadministratie, is of zal worden verleend, onverschillig of geheele of gedeeltelijke afschrijving plaats heeft;
- »2°. Dat het bedrag der slik- en armengelden over 1841, waarvoor geene remissie wordt toegestaan, zonder de $\frac{1}{10}$ ^{de} verhooving, in twee gelijke termijnen, uiterlijk voor den 1sten Februarij en den 1sten April 1843, zal moeten worden voldaan; terwijl, bij contrarie handeling, de $\frac{1}{10}$ ^{de} verhooving zal zijn verbeurd, en aan de nalatige veenbazen geene vergunning tot eenige nieuwe vergraving van veenland voor den jare 1843 en vervolgens zal worden verleend.

»En zullen afschrift enz.»

HOOFDSTUK III.

AFDEELING I.

De geschiedenis van het reglement van 1849 tot en met de vaststelling van het provinciale reglement van 1852.

In de nu volgende tijden worden de aangelegenheden van sommige particuliere veenpolders, waarvan de eigenaars provisioneel toestemming hadden tot voortzetting der verveeningswerken, definitief geregeld.

De reglementen, voor ieder dezer veenpolders gemaakt, komen natuurlijk in vele punten overeen, daar zij toch allen gemaakt werden naar eene der regelingen, door Jhr. de la Coste voorgesteld. Zij bevatten dan, — als voorbeeld nemen wij het reglement van den Grooten Noordwolder Veenpolder — bepalingen omtrent de zamenstelling, verkiezing en bezoldiging van het bestuur. Dit bestaat uit een voorzitter, ondervoorzitter, drie leden en een secretaris-penningmeester, terwijl een opzichter aan het bestuur is toegevoegd. De bezoldiging is voor ieder in de opgenoemde volgorde: *f* 80, *f* 60, *f* 40, *f* 240 en *f* 70

Verder vinden wij allerlei bepalingen, zooals het ver-

bod, om vee op den buitenkant der dijken te weiden; het verbod, om meer dan tweemaal te maaien of riet te snijden. Dit laatste mag alleen des winters geschieden, en niet anders dan met schriftelijke toestemming van het polderbestuur. Op eene doeltreffende, hoewel op oeconomische gronden minder verdedigbare wijze, wordt voor de voldoende opbrengst van het slikgeld gezorgd. In art. 19 van bovengenoemd reglement toch lezen wij, dat ter instandhouding van het fonds der slikgelden, jaarlijks niet minder zal mogen worden geveend dan 275,000 □ ellen slik; bij gebreke hiervan zal het polderbestuur verplicht zijn, een omslag te maken en te heffen van datgene, wat ieder verveener te weinig heeft vergraven. De verveeners kunnen dan het ontbrekende bijwerken, of het ontbrekende bij voorschot betalen, zonder tot verveening verplicht te zijn; terwijl dit dan weder zal worden verrekend, wanneer het veen, in welks plaats geld betaald is, zal worden verveend. Deze heffing en verrekening vond bestrijders en is als eene der eerste oorzaken te beschouwen van het ontstaan van het eerste provinciaal reglement op de lage verveeningen in Friesland.

Immers in de vergadering der prov. Staten van 23 Juli 1845 werd besloten, een voorstel van een der leden betreffende de slik en armengelden in zekere verveening in Weststellingwerf te renvoyeeren aan Ged. Staten ter beschikking. Deze deelden bij Missive van 22 Juni 1847 n°. 3 mede, dat zij geen redenen kunnen vinden tot wijziging van de slik- en armengelden. Daarop wordt

besloten, het aanbrengen van wijzigingen in die gelden te stellen aan de orde van den dag enz., en bij besluit van 14 Juli 1847 n°. 1 aan Ged. Staten opgedragen hunne Missive van 22 Juni in nadere overweging te nemen, en tevens om over het onderhavige onderwerp een voorstel in te dienen in de gewone Vergadering van 1848. Bij Missive van Ged. Staten kwam op de Statenvergadering van 25 Juli 1848 een voorstel van hen in d.d. 24 Juli; dit werd in handen gesteld van eene Commissie, welke ook advies moest uitbrengen omtrent een voorstel van Jhr. O. R. van Andringa de Kempnaer tot vaststelling van een reglement op de lage Verveeningen in Friesland (ingediend 13 Juni).

Het voorstel van Ged. Staten, uitgaande van de groote moeilijkheid, om het veenwezen te regelen, en omdat daarvoor groote locale kennis en kennis van het bedrijf zelf noodig is, en omdat de rechten van den eigenaar door zoo velerlei besluiten worden beperkt, — begint met op te noemen de wettelijke regelingen, waardoor het veenwezen wordt beheerscht, met uitzondering van de bepalingen, die in de Grondwet en het B.W. voorkomen.

Het noemt op: 1° Loi du 21 Avril 1810 concernant les mines, les minières et les carrières, artt. 83—87; 2° het K. B. van 7 Februari 1819 Stb. n°. 6; 3° het K. B. van 2 Sept. 1822 Stb. n° 86; 4°. de Bepalingen en Voorzorgen van Jhr. de la Coste, en 5°. het reglement op de invordering van slik- en armengelden van 30 Oct. 1823.

Gedeputeerden achten eene Codificatie wenschelijk,

niet alleen ter bevordering van eenheid, maar ook omdat eene verbetering of verandering van sommige bestaande bepalingen niet tot het doel zoude leiden. De verbindende kracht van sommige bestaande bepalingen werd daarenboven betwist of betwijfeld, terwijl de invordering van slik- en armengelden moeilijkheden opleverde. Daarom bieden zij het volgend Ontwerp-Reglement aan ¹⁾:

Art. I. Omschrijving van laag Veen:

»Door laag veen worden verstaan zoodanige gronden, waarvan het veen wordt vervoerd langs vaarten en kanalen, waarvan het water niet door schutsluizen wordt opgehouden, en waarvan de waterspiegel niet verheven is boven den boezemstand van het provinciale water. Bij gemis van kanalen van afvaart, wordt voor laag veen gehouden, zoodanig veen, waarvan de ondergrond gelegen is onder het zomerwater, aangewezen door het nulpunt van de peilschaal der provincie, staande te Leeuwarden aan den oostwalmuur tegenover het Gouvernementshuis.»

Art. II stelt indijking en bepoldering verplichtend. Bij uitzondering kan hiervan vrijstelling worden gegeven.

Art. III eischt vergunning, te vragen van Ged. Staten, met opgave van plannen, en, zoo de verzoeker meent redenen te hebben tot niet inpoldering, opgave hiervan.

Art. IV. Ged. St. doen de ingezonden plannen onder-

¹⁾ Wij geven den verkorten inhoud der artt.

zoeken. verstaan zich hierover met het plaatselijk bestuur, hooren belanghebbenden, en verschaffen zich die inlichtingen, die noodig zijn, om de vereischte capaciteit der omdijkingen enz te bepalen.

Art. V. Bij het bovenstaande zoowel te letten op de belangen van het Algemeene provinciaal of plaatselijk bestuur, als op die der betrokken veenlieden en naastgelegen grondeigenaars.

Art. VI. Indien bij de aanvraag om vergunning, tevens gevraagd wordt vrijstelling van bepoldering of omdijking, zal in overleg met het betrokken bestuur een zeer nauwkeurig onderzoek moeten plaats hebben.

Art. VII. Na het onderzoek, vermeld in de artt. IV en VI zullen Ged. Staten finaal beschikken op het verzoek om vergunning.

Art. VIII. Gedurende het onderzoek volgens art. III tot en met VI kan provisionele toestemming verleend worden.

Art. IX. Verplichting, aan die eigenaars en verveeners, die provisionele vergunning hebben verkregen, opgelegd, om zich te doen inschrijven in een bij het plaatselijk bestuur van iedere Grietenij berustend register, met opgave van naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of ondernemer, de hoegrootheid in Ned. Bunders, opgave der naastliggers, zoowel privaat als publiek eigendom, benevens de onderteekende verklaring van den eigenaar of verveener, dat hij zich onderwerpt aan alle later te maken bepalingen, welke aan de provisionele vergunningen worden verbonden.

Art. X. Aan de provisionele vergunning is steeds verbonden:

- a.* Consignatie van penningen, ter verzekering van alle lasten, waarmede de te verveenen landen zijn bezwaard;
- b.* Verboden afstand van dijken, meeren, enz ;
- c.* Verbod om bovenaarde te vervoeren;
- d.* Bepaling der diepte (0,94 el) der voor afscheiding van erven noodzakelijke slooten, te graven of gegraven in land, dat volgens *b* onvergraven moet blijven liggen, en verplichting tot aanplemping van die slooten, zoo deze door waterslag enz. te breed zijn geworden, en tot aanvulling met bovenaarde, indien dit land reeds mocht zijn verveend of weggeslagen.
- e.* Slik- en armengelden, per 100 □ ellen te betalen.

Art. XI. De opbrengst van slik en armengelden te bewaren in de kas van dien Grietenij-Ontvanger, waar de verveening is gelegen.

Art. XII. De inning van bovengenoemde gelden opgedragen, gedurende den duur der provisionele vergunning, aan het plaatselijk bestuur, waar de verveening is gelegen. Dit plaatselijk bestuur maakt uit het voorloopig polder- of verveeningsbestuur van alle, al of niet ingedijkte, geotrooieerde verveeningen, totdat volgens art. XIV definitieve vergunning is verleend en een nieuw definitief bestuur is daargesteld.

Art. XIII. De inning der slik- en armengelden moet

steeds worden opgedragen aan den Gemeente-Ontvanger, onverschillig of de verveening geotrooicerd is of niet, welke ontvanger bij de inning daarvan moet letten op de wet van 17 Febr. 1815 Stbl. n°. 16, benevens op latere, tot datzelfde doel vast te stellen wetten.

Art. XIV. Het definitief polder- of verveeningsbestuur is zamengesteld uit het hoofd van het plaatselijk bestuur met twee der voornaamste grondeigenaren of verveeners, gekozen door de belanghebbenden zelven onder goedkeuring van Ged. Staten.

Art. XV. Wanneer de bepoldering of omdijking tot stand gekomen is, of de vereischte werken zijn uitgevoerd, zal aan de eigenaars of verveeners worden uitgekeerd het bedrag van de renten van het nog aanwezig kapitaal (voortgesproten uit de contributien) voor zoverre het niet benoodigd is tot onderhoud of tot eene eventueele droogmaking.

Art. XVI. Indien boven dit gereserveerde kapitaal fondsen mochten zijn gecontribueerd, zal dat meerdere in evenredigheid van de grootte hunner eigendommen, aan de alsdan bestaande eigenaars worden gerestitueerd. Hieronder mogen echter nooit begrepen worden de gelden, bestemd om de finantieele nadeelen welke de verveening geacht wordt veroorzaakt te hebben, te vergoeden (armengeld). De renten van het kapitaal zelf zullen op voordracht der plaatselijke besturen onder goedkeuring van Ged. Staten, voor armenonderhoud in de Gemeente of Grietenij kunnen worden aangewend.

Art. XVII. Intrekking der vergunning bij wanbetaling der contributie of niet naleving der voorwaarden, waaronder vergunning is verleend, onverlet de dwangmiddelen, door de betrokken polder- of veenbesturen tegen de weigerachtigen aan te wenden.

Art. XVIII. Verplichting opgelegd aan provisioneele of definitieve besturen van polders of verveeningen, om de instructien, welke zij noodig achten ter goede bewaring en onderhoud van hunne werken, ter goedkeuring van Ged. Staten aan te bieden; instructien waarbij tevens de bezoldiging en schadeloosstelling voor het bestuur en de inning worden geregeld.

Art. XIX. Door dit reglement wordt niet gederogeerd in eenig opzicht aan reeds geoctrooieerde verveeningen, als welke naar de regelen, daarbij gesteld, worden en blijven beheerd.

»Art. XX. Wat aangaat thans in werking zijnde verveeningen, niet aangevangen krachtens eenig octrooi op een bepaald plan of vergunning, maar die thans provisioneel worden voortgezet, volgens de thans nog bestaande bepalingen, in afwachting van den uitslag der daartoe hangende verzoeken, zal door Ged. Staten ten spoedigste worden overgegaan, tot het onderzoek in art. IV vermeld.

De provisioneel in zoodanige verveeningen reeds betaalde slik- en armengelden, zullen daarna definitief worden vastgesteld. Indien hierbij meer is opgebracht dan noodzakelijk is tot de noodzakelijke werken, inpol-

dering enz., zal het overtollige aldus worden gerestitueerd of verzekerd, als in overeenstemming met de beginselen, in dit reglement opgenomen, door het Collegie van Ged. Staten zal worden bepaald.”

Gedeputeerde Staten, gebruik makende van de hun bij resolutie van 25 Junij j.l. verleende vrijheid, voegen bij het vorige rapport de volgende Mem. dd. 15 Aug. 1848 ¹⁾:

Na eerst opgemerkt te hebben, dat bij Ged. Staten zelve veel verschil van gevoelen heerschte, hebben deze, om een aperçu te krijgen, zich voor oogen gesteld, vooreerst den stand der veenderijen vóór Jhr. de la Coste's zending, daarna de regelingen door dezen ingevoerd, eindelijk den huidigen toestand, om daaruit de vraag te kunnen beantwoorden, of verandering noodzakelijk was, en zoo ja, of bepalingen van tegenovergestelde richting (vrij laten van verveeningen) nuttig zouden zijn.

De Heer Jhr. de la Coste maakte hier bepalingen en voorzorgen, onder welke provisionele autorisatie werd verleend tot het voortzetten der *bestaande* verveeningen.

Deze bepalingen en voorzorgen waren, zooals wij gezien hebben, niet overal van gelijken inhoud, maar verschillen naar gelang van de ligging van de veenmassa, de wijze van verveening en het gevaar voor aangelegen eigendommen, ingevolge waarvan eene onderscheiding is gemaakt in Grietenijs-, districts- of poldersgewijze verveening.

Naarmate van het meerder of minder gevaar, ver-

¹⁾ Wij geven den inhoud eenigszins verkórt.

bonden aan de veenlanden en de wijze van verveening, werd het slikgeld *provisioneer* verschillend bepaald, en werden de contributiën tot daarstelling van werken ter voorkoming van eventueele fysieke nadeelen geregeld, en ook eene belasting ter bestrijding van finantieele nadeelen, onder den naam van armengeld, vastgesteld.

Daarom was bepaald, dat de slikgelden in de Grietenijen Kollumerland en Nieuwkruisland, Idaarderadeel, Tietjerksteradeel, Achtkarspelen en Dantumadeel, behalve tot het doel, omschreven in art. 8 van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, zouden dienen tot het maken van waterkeeringen, afsnijdingen en andere dergelijke, voor de beveiliging van het district of van de Grietenij nuttige einden.

In de Grietenijen Haskerland, Schoterland, Aengwirden en Opsterland, die provisieer verdeeld werden in 7 veendistricten (pag. 85), en binnen welke het den veenlieden werd vrijgelaten, hetzij afzonderlijk, hetzij in compagnieschap met anderen, bepolderingen van dertig bunders of daarboven tot stand te brengen, mits de daartoe strekkende verzoeken werden ingediend voor den 1sten Aug. 1823, moest het slikgeld dienen tot goedmaking van de kosten van bepoldering, omdijking en wel van zoodanige andere werken, als meest geschikt bevonden werden, om in elk district het ontstaan van groote waterplassen te voorkomen, uitgegraven landen weder vruchtbaar te maken, en alle schade af te weren van publieke of particuliere eigendommen; terwijl de

eigenaars van verveeningen, in de twee eerstgenoemde Grietenijen buiten den aangewezen kring gelegen, en voor welke geene bijzondere voorzieningen zijn gemaakt, hunne werken konden voortzetten, hangende hun verzoek om oetrooti.

Wat aangaat de veenderijen in Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, Lemsterland en Weststellingwerf, op deze vooral, zijn die bepalingen, welke provisioneele autorisatie tot verveening verleenen, toepasselijk, evenals de onder dezelfde categorie vallende verveeningen in Gaasterland en Doniawerstal, alsmede de in polders gelegen verveeningen in Utingeradeel, Haskerland, Aengwirden, onder Boornbergum, Oudega en Nijega. Deze alle zijn van te weinig belang, om er de bijzondere aandacht op te vestigen, behoudens de opmerking, dat hier een *luger* slikgeld wordt betaald, en dat sommigen daarvan zijn uitgeveend, anderen zijn gestaakt, en later in sommige opsteking ter verveening heeft plaats gegrepen.

De Verveeningen in Hemelumer Oldephaert en Noordwolde zijn definitief geregeld in een Reglement, goedgekeurd bij K. B. van 11 December 1834, n°. 98.

In Weststellingwerf, bevattende de grootste veenmassa in het westelijk gedeelte, ingesloten tusschen den zeedijk, de Linde, de Tjonger, en de Helomavaart, bevinden zich nog op andere plaatsen veengronden, sommige uitgeveend, andere in 1823 in werking, andere later aangestoken, waaronder die te Ter Idsardt in 1836. De

voornamen verveeningen in het westelijk deel zijn geregeld bij een Reglement, goedgekeurd bij K. B. van 25 Junij 1847 n°. 78. Een gedeelte polderdijk is dientengevolge reeds aangelegd, bedragende de kring der landen van dezen verveeningsomvang ruim 3000 bunders.

De in Lemsterland bestaande veengronden zijn gelegen onder de dorpen Oosterzee en Echten, en zijn besloten tusschen den zeedijk, de Rien, de Tjeukemeer, de Pier-Christiaansloot en de Tjonger.

De Veenlieden in het westelijk gedeelte van Weststellingwerf en in Lemsterland, waarvan sommige in poldertjes en anderen niet, hun bedrijf uitoefenden, kregen allen provisionele vergunning tot voortzetting, onder voorwaarde van eene heffing van *f* 0,80 slikgeld per 100 □ ellen van het veen uit de niet ingepolderde landen; terwijl *f* 1,40 werd geheven uit de gronden, die of reeds waren ingepolderd, of tot welker inpoldering het voornemen bestond.

Met betrekking tot de polderdijken was het daarbij niet geoorloofd, en zulks onverschillig of die dijken reeds bestonden, of nog aangelegd moesten worden, vergravingen te doen binnen den afstand van 50 ellen van deze dijken, zoodat in iederen polder, ook van geringer omvang, die afstand van den omringdijk moest worden in acht genomen.

De contributiën van de niet ingepolderde landen moesten worden aangewend, overeenkomstig het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, en die van de behoorlijk ingepol-

derde moesten worden gestort en *bewaard* blijven in de Grietenij-kas.

Hoewel het nimmer de bedoeling kan geweest zijn, de *in polders* gelegen veenderijen, in bovengenoemde verveeningskringen, gelijk te stellen met de zoodanige, die verspreid zijn en daardoor op zichzelf stonden, in de overige deelen van Weststellingwerf, Smallerland, Aengwirden, Utingeradeel enz.: zoo werd evenwel ook daar provisioneel *f* 0,40 van de 100 □ ellen slik betaald. Een onderzoek, door de ambtenaren van den Waterstaat in 1836 ingesteld, toonde aan, dat de poldertjes, binnen die verveeningsplannen gelegen, niet van die capaciteit waren, dat immer door deze aan de bepalingen van het K. B. kon worden voldaan, weshalve zij niet konden beschouwd worden als behoorlijk omgedijkte polders. maar gelijk gesteld moesten worden met oningepolderde verveeningen.

Men kan uit het aangevoerde afleiden, dat van de veenderijen, zooals deze over de geheele uitgestrektheid van Friesland verspreid zijn, sommige in vervolg van tijd gevaarlijk voor de provincie kunnen zijn; terwijl andere meer verwijderd van groote waterplassen, voor de aangelegen eigendommen en gemeenten niet dat gevaar opleveren. Als meer gevaarlijk kunnen aangemerkt worden de veenmassa's, welke gelegen zijn in Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, Lemsterland, Weststellingwerf (westelijk gedeelte) en Ter Idsardt; voorts de in districten verdeelde Grietenijen Haskerland, Schoterland,

Aengewirden en Opsterland; zijnde van de overigen minder gevaar te duchten voor het algemeen en bijzonder belang.

Nadat nu de veenlieden provisionele vergunning tot voortzetting van hun bedrijf hadden verkregen, bleef aan hen de verplichting, om verzoeken tot octrooi in te zenden.

Hierbij werd natuurlijk het meest gelet op de bovengenoemde voornaamste veenderijen. Voor die verveeningen was de toepassing der koninklijke besluiten van meer belang, vooral tot behoud der in- en omliggende eigendommen, wier geheele vernietiging te voorkomen vooral het doel mag gerekend worden van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86. De daarbij betrokken veenlieden dienden dan ook achterevolgens plannen van bepoldering in, welke door de ambtenaren van den Waterstaat onderzocht, daarna in overleg met de betrokken belanghebbenden vastgesteld, en eindelijk, na advies van Ged. Staten, ter definitieve regeling aan de Hooge Regeering ter bekrachtiging werden opgezonden.

Hoewel het indienen van die plannen en het nagaan van deze meer tijd vereischte, dan men gehoopt had (een der oorzaken was een groot gebrek aan kundige landmeters), kwamen sedert 1823 tot stand: de definitieve regeling van het 4^e en 5^e, het 6^e en 7^e veendistrict van den Noordwolder veenpolder en den grooten veenpolder in het westelijk deel van Weststellingwerf; terwijl in behandeling bleven het plan voor Lemsterland (hetwelk thans aan de beurt is), dat voor Ter Idsardt, en voor het 1ste 2^e en 3^e district. Wat deze drie districten betreft, zoo

scheen het alleszins wenschelijk, maatregelen van voorziening te nemen omtrent de aanwezige slikgelden, en den toestand van de aangelegen eigendommen te verbeteren.

Alle overige verveeningen, welke nadeelen voor de provincie opleveren, zijn tot heden in een provisionelen toestand gebleven, een toestand, welke in het belang van deze ondernemingen behoort op te houden.

Aldus is nu de toestand der verveeningen.

De verveeners in de zoodanige verveeningen, welke afzonderlijke reglementen verkregen hebben, en alzoo definitief geregeld zijn, doch waarvan de omringing nog niet is voltooid, verlangen zeer, dat uitvoering worde gegeven aan de voorgenomen werken; terwijl de veenlieden van Lemsterland wenschen, dat aan hun verzoek tot inpoldering gevolg worde gegeven en zij, evenals ten verleden jare in Weststellingwerf heeft plaats gehad, in het genot van algemeene inpoldering worden gesteld, of althans dat begin van uitvoering worde gegeven.

Het is om deze redenen, dat die veenlieden weigeren het slikgeld te betalen, wetende, dat dezelfde moeilijkheden, welke te Ter Idsardt het dwingen van de invordering door middel van rechten opleverde, ook ten hunnen aanzien bestaan.

Om verschillende redenen is nog niet aan de omdijkingen van al die definitief geregelde verveeningen gevolg gegeven, doch men meent te moeten aannemen, dat ook met de uitvoering, wat aangaat het 4^e en 5^e;

6^e en 7^e district, spoedig een aanvang zal worden gemaakt. Eveneens ontbreken tot nu toe de definitieve regelingen voor Lemsterland, 1ste, 2^e en 3^e veendistrict, en voor Ter Idsardt, doch ook deze moeten in het vervolg tot stand komen, naar de reeds daarvoor gemaakte plannen. Deze kunnen misschien eene wijziging ten opzichte der dijken ondergaan, doch nimmer kan daarvan geheel worden afgeweken.

In Lemsterland hebben de verveeners zich allen vereenigd tot een bepolderingsplan, evenzoo als in alle definitief geregelde verveeningen. Dit plan heeft in vele opzichten den bijval gevonden van het provinciaal gezag, en op autorisatie van dat gezag zijn dan ook reeds voor rekening van den polder, door het provisioneel polderbestuur aangekocht eigendommen, welke moeten dienen tot het leggen van ringdijken, kavelstrooken enz. Met de uitvoering van dat plan is derhalve een begin gemaakt. Evenals in andere verveeningskringen de slikgelden werden opgevoerd, om de werken te kunnen uitvoeren, zijn deze ook hier verhoogd en zulks om te spoediger genot te kunnen hebben van eene indijking.

Door de vereeniging der veenlieden tot eene groote inpoldering is er minder acht op geslagen, dat geen veen werd afgegraven op verboden afstand van hunne eigen dijken, en ook niet de hand gehouden aan het maken ter bekwamer breedte van zetvelden, wier bestaan en behoud, als de inpoldering achterwege bleef, gebiedend noodzakelijk zoude zijn. Immers in dit geval

zouden de poelen zich vereenigen tot eene groote watermassa, zooals het geval geweest is in Haskerland en Schoterland, waar die uitgeveende plassen, aan meeren gelijk, de omliggende eigendommen gaandeweg afslaan en vernietigen.

»Wanneer wij nu nagaan, dat op het ingeslagen voetspoor, de verveeningen van de eerste soort weldra geregeld kunnen zijn, en daardoor dat deel der provincie waar de verveeningen liggen, zoodanig verzekerd is c kan worden, dat voor geene verwoestingen van aan grenzende eigendommen bij voortzetting van den arbeid gevreesd behoeft te worden, zoo meenen wij dien we ook elders voortdurend te moeten blijven bewandelen en niet terug te keeren tot de tijden, toen het verveene geheel vrij werd gelaten. Het gevolg toch van deze vrijgevigheid is geweest, dat de streken, waar toen ter tijd c meeste verveeningen voorkwamen, zoo wel wat het finantieele als het fysieke aangaat, thans in een kommervollen toestand verkeerden. De aanzienlijke plassen in c veendistricten van Haskerland en Schoterland, die b hoogen stand van het winterwater, telken jare aanzienlijke hoeveelheden land wegrooven, en de armoede – het onmisbaar gevolg van de verveeningen — voor d Grietenijen een ondragelijken last, mogen daarvoor te bewijze strekken.

»Ter voorkoming nu van al zoodanige nadeelen, voor het vervolg van tijd, wordt nu slikgeld geheven, welk opbrengst moet dienen ter behartiging van die algemeen

en bijzondere belangen, welke hooger gezag aanwijst.

»Elk verveener in het bijzonder heeft geen aanspraak op die gelden, dan voor zooverre zij gebruikt moeten worden tot die einden, waartoe de gezamenlijke, in eenen veenkring behoorende verveeners zich in hun eigen maatschappelijk belang hebben verbonden.

»De wettigheid van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, in verband met de Bepalingen en Voorzorgen van den Staatsraad Jhr. de la Coste, mede op aanzoek van de provincie door den Koning genomen, mag thans worden betwijfeld; niemand heeft tot heden zijne verbindbaarheid in regten tegengesproken, en het is alleen door de omstandigheid, dat de inning der slikgelden moeilijkheden teweeg brengt, dat de zaak der verveeningen, welke steeds zonder stoornis is voortgegaan, thans ter sprake is gekomen. Die bepalingen werken naar onze zienswijze heilzaam voor de daarbij betrokken gemeenten, zonder welke voorzorgen die gemeenten in den ellendigsten toestand gedompeld zullen worden. Te dier tijde werden meermalen besluiten genomen en reglementen gemaakt, die heden den toets der grondwettigheid niet zouden kunnen doorstaan.

»Aan UEd. Groot Achtb. Heeren Staten is het opgedragen, om daarin te voorzien en te bevorderen, dat deze zaak in overeenstemming met de grondwet worde geregeld, volgens de thans bestaande bepalingen en grondslagen.»

Verder nemen Ged. St. in aanmerking:

»dat de Grondwet in art. 213 ¹⁾ aan den Koning toekent het oppertoezicht over alles wat betreft den Waterstaat van het Koninkrijk, de wegen en bruggen daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten worden betaald uit 's Lands kas, of op eene andere wijze gevonden;

»dat in art. 221 G. W. de Staten het toezicht hebben over alle verveeningen, ontgrondingen, indijkingen, droogmakerijen, mijnwerken en steengroeven, binnen hunne provincie, kunnende de Koning, uit hoofde van het grooter en algemeener belang van zoodanige ondernemingen, het onmiddellijk toezicht daarover aan de algemeene directie van den Waterstaat, wegen en bruggen opdragen;

»dat de Wet van 21 April 1810 verbiedt het verveenen zonder vergunning van het onderprefectschap;

»dat het K. B. van 17 Febr. 1819 n°. 6, in overeenstemming met de Grondwet genomen, uitgaat van het beginsel, dat geene verveening ondernomen mag worden zonder 's Konings toestemming;

»dat in de artt. 625 en 626 B. W., waar over de eigendom wordt gehandeld, de vrije beschikking daarover wordt beperkt in geval van verveening.”

Uit al deze bepalingen nu blijkt ten duidelijkste, dat het verveenen aan toezicht is onderworpen, en dat, zoodat toezicht geen ijdele klank zijn, er regelen van voor

¹⁾ Artt. 213 en 224 van de Grondwet van 1840 komen overeen met artt. 215 en 223 van de Grondwet van 1815.

zorg moeten bestaan, waarnaar geveend *zal* worden, opdat het veenen het belang van het algemeen, van de provincie, of van aangelegen eigendommen niet benadeele. Dit doel nu kan in den regel niet worden bereikt, dan wanneer een plan van verveening, inpoldering of droogmaking aan het hooger gezag is aangeboden, en door dat gezag onderzocht en goedgekeurd.

Eerst dan toezicht uit te oefenen, wanneer de verveende landen in water zijn veranderd, is onuitvoerlijk, en toch zal zulks het geval zijn, wanneer een plan, waarnaar geveend zal worden, niet vooraf is vastgesteld.

Uit deze overwegingen zijn dan ook de bepalingen voortgevloeid, welke wij gemeend hebben in het reglement te moeten opnemen; zij steunen op de grondwettelijk bestaande voorschriften en op de ondervinding, dat de uitvoering, tot heden aan soortgelijke bepalingen gegeven, uitkomsten heeft opgeleverd, welke het wenschelijk is te bestendigen in het belang zoowel der provincie en der gemeenten, als in dat der eigendommen.

»De beginselen, welke wij op den voorgrond stellen, bestaan hierin:

»dat voor iederen verveeningskring, waar eene zekere uitgestrektheid veen gelegen is, en waarin de eigenaar of eigenaars hun bedrijf willen uitoefenen, vooraf een bepolderingsplan dient te worden ingezonden, waarnaar men zich bij het aanvangen of voortzetten van het werk gedraagt;

»dat, voor den aanleg der werken, welke ter voorko-

ming van fysieke nadeelen noodig zullen zijn, een slikgeld worde geheven, evenredig aan de behoefte;

»dat een deel dier gelden, bekend onder den naam van armengeld, zal strekken ter vergoeding van de finantieele nadeelen, welke de verveening veroorzaken;

»dat de richtige invordering dier contributiën worde verzekerd door daarop toe te passen de voorschriften vervat in de wet van 9 Oct. 1841 Stbl. n°. 42;

»dat de betaling en berekening naar 100 □ ellen slik, op het veld gespreid, voldoende is ¹⁾.

»Leeuwarden, 15 Aug. 1848.»

Ter voorbereiding van de hier bedoelde nieuwe regeling, zonden Ged. Staten aan de betrokken plaatselijke en polder-besturen eene uitnoodiging, om opgave te doen van het bedrag der slik- en armenfondsen, aan het beheer van die besturen toevertrouwd.

Bij resolutie van 23 Januari 1849 n°. 65, bepaalden zij daaromtrent het volgende:

»Op het daartoe ter vergadering voorgestelde en in verband met de hangende behandeling eener herziening en verbetering van de bestaande Verordeningen op de lage Verveeningen in de provincie is geresolveerd.

»De plaatselijke en betrokken polderbesturen in dezelve uit te noodigen, zooals geschiedt door deze, om, voor zoo verre in hunnen bedrijve en onder hun beheer be-

¹⁾ Dit in tegenoverstelling van de vroegere wijze van berekening van ieders aandeel in de slik- en armengelden, n.l. naar peiling van de dikte van den veenlaag in den grond.

staan fondsen van slik- en armegelden, hetzij vroeger reeds te zamen gebragt door Verveeners, hetzij, bij alsnog in werking zijnde verveeningen, door jaarlijksche contributien of wel anders door oplegging van renten vermeerderd wordende, aan deze Vergadering voor den 8sten Februarij eerstkomende eene naauwkeurige opgave in te zenden van het bedrag der inschrijvingen of waarden en derzelver rente, waaruit de bedoelde fondsen voor het slik- en armegeld afzonderlijk, bestaan, — voor het geheele beloop der jaarlijksche renten dier kapitalen, — van dat (sic!) van het bij het betrekkelijk beheer voorhanden kasgeld, en van al hetgeen achterstallig verschuldigd is wegens slik- en armegeld, en over welke jaren, een en ander, zooals de stand van zaken was op den 1sten Januarij 1849.

»En zal afschrift enz.»

De op blz. 116—134 besproken missive, en het daarbij behoorende Concept-reglement, benevens een voorstel en Concept-reglement van Jhr. Mr. O. R. van Andringa de Kempnaer, d.d. 13 Juli 1848, worden op de Statenvergaring van 27 Februari 1849 in handen gesteld eener Commissie ¹⁾, om te dienen van c. en a.

Op 3 April 1849 brengt deze Commissie een groot

¹⁾ Deze commissie bestond uit de H.H. Jhr. Mr. P. J. B. Vegilin van Claerbergen, Jhr. Mr. F. J. J. van Eysinga, Mr. C. J. van der Veen, J. H. van Wetzlinga, J. Albarda en Mr. L. R. Salverda. Aan deze Commissie waren als adviseerende leden toegevoegd Jhr. Mr. O. R. van Andringa de Kempnaer en Mr. van Heloma,

rapport uit, tevens ten geleide van een door haar ontworpen *Concept-provinciaal*-reglement op de lage verveeningen.

In den boezem der Commissie heerschte groote verdeeldheid, vooral over de vraag, waarop de concessie of machtiging tot verveenen steunen moet: op eene nieuwe wet, of op de Fransche wet van 21 April 1810. De eene helft der leden was van gevoelen, dat de wet van 21 April 1810 slechts tijdelijk en krachtens het derde add. artikel van de Grondwet in stand bleef, maar vervangen moest worden door eene nieuwe algemeene wet, die de vergunning, concessie, of machtiging tot verveening regelde. Zij steunde dit gevoelen, op hetgeen in 1848 ten aanzien van art. 193 der Grondwet was voorgevallen; immers in het verslag der afdeelingen van de dubbele Kamer wordt gevraagd, »hoever het toezicht over de verveeningen enz., dat hier aan de provinciale Staten wordt opgedragen, zich zal uitstrekken, vertrouwende men, dat daaronder het regt om concessie tot verveening, indijking en droogmaking te verleenen, niet begrepen is”; — eene vraag welke de regeering dus beantwoordde: »Dit toezigt zal algemeen, niet bepaald zijn, maar zich nimmer kunnen uitstrekken tot het verleenen van vergunningen tot verveening, indijking en droogmaking, vermits dit laatste verre buiten de grenzen van toezigt is gelegen.”

Bovendien beriep men zich op art. 192 G. W., terwijl men art. 131 in dezen volstrekt niet van toepassing achtte. De regeling, voor zooveel aangaat het algemeen

belang, behoorde aan den Koning; voor zooveel betreft het provinciaal belang, aan de provinciale Staten.

De andere helft der Commissie was van een tegenovergesteld gevoelen, daar de autonomie over de verveeningen rechtens bij de provincie behoord had tot 1810. Niet enkel vroeger, maar eveneens sedert 1767 tot aan de wet van 1810 was dit ontwijfelbaar. Ook die wet handhaafde de autonomie, daar zij de bevoegdheid tot het verleenen van machtiging aan den sous-préfet had opgedragen, zijnde Ged. St. voor dezen sous-préfet in de plaats gekomen. De wet van 1810 was nog steeds van kracht. Daarom kenden deze leden aan de provinciale Staten de bevoegdheid toe, om bij reglementen het toestaan van vergunning tot verveening te regelen.

De meerderheid der Commissie ontkende de verbindbaarheid van het K. B. van 17 Febr. 1819 n°. 6, als genomen in strijd met de grondwet en met de wet van 1810. Heeren adviseurs dachten het tegendeel, hoewel Commissie en Adviseurs beiden, de niet-verbindbaarheid van het K. B. van 2 Sept. 1822, van de Bepalingen en Voorzorgen van Jhr. de la Coste en van het reglement van 30 Oct. 1823 op de invordering van slik- en armen-gelden aannamen, omdat deze regelingen niet van de bevoegde macht uitgegaan of niet wettig afgekondigd waren.

Van oordeel zijnde, dat de te maken bepalingen ondersgeschikt moesten zijn aan de art. 625 en 626 B. W., ontstond er groot verschil van meening over de vraag, of het toezicht preventief of repressief moest zijn. Tegen

het eerste werd aangevoerd, dat het de vrije beschikking over de eigendommen in hooge mate belemmerde, door die afhankelijk te maken van het administratief gezag; terwijl het repressieve stelsel slechts dan tot eigendomsbeperking leidt, wanneer redenen van algemeen belang het vorderen.

Toch behaalde het preventief toezicht de overhand, o. a. ook omdat dit vroeger had gegolden, en de goede gevolgen overal merkbaar waren, terwijl het repressieve stelsel, »altijd werkende wanneer het te laat was», niet in staat bleek de geleden schade te herstellen. Preventief toezicht is noodzakelijk, omdat de meeste groote meeren en plassen ontstaan zijn tengevolge van verveeningen, zoodat men dan ook, toen in 1767 besloten was, de verveeningen vrij te laten, reeds in 1805 een placcaat moest uitvaardigen tot beveiliging van onze dijken, dammen en wegen.

De Commissie stelde nu als eerste beginsel van het te maken nieuw reglement: — dat geen lage verveeningen zonder opvolgende indijking of bepoldering zou mogen plaats hebben.

Als tweede beginsel werd aangenomen: — vermeerdering van voorzorgen in de nabijheid van meeren, poelen, wegen enz.

Het derde beginsel — slikgeld eene belasting, door de wet vast te stellen — ontmoette tegenstand.

Sommigen toch waren van oordeel, dat de gelden, die bijeengebracht werden ter voorkoming of wegneming

van de fysieke nadeelen, uit verveeningen ontstaande, niet anders beschouwd konden worden, dan als eene speciale provinciale belasting, door de wetgevende macht goed te keuren. Andere leden beschouwden het slikgeld als eene retributie of contributie, welke rechtens door de Staten bij reglement kon vastgesteld worden.

Ook werd aangenomen, dat het slikgeld geheven zou worden naar de vierkante el gespreide slik; een billijke maatstaf, daar de verveener, die veent op eene diepte van twee el, en dus diepere plassen maakt, dan iemand, die veent op eene diepte van 10 palm, en dus meer gevaar doet ontstaan en zwaardere dijken noodig heeft, ook veel meer veen boven brengt en dus meer betaalt.

Vierde beginsel — de verplichting tot betaling van slikgeld is eene personeele verplichting en geen reële.

Vijfde beginsel — de rente van het slikgeld zal *niet*, het surplus daarvan (na volbrachte bepoldering of indijking) *wel*, aan de rechthebbenden worden uitgekeerd, daar hierdoor het doel spoediger bereikt wordt, omdat men den verveeners vroeger vrijstelling kon geven van het betalen van slikgeld.

Zesde beginsel — aanmoediging tot droogmaking.

Zevende beginsel — de heffing van armengeld op den tegenwoordigen voet is onwettig; de wetgevende macht op dit stuk berust uitsluitend bij de plaatselijke besturen ¹⁾.

¹⁾ Twee leden stellen voor, het slikgeld hooger te stellen en een gedeelte hiervan veer armengeld te besteden.

Achtste beginsel — behoud van de vastgestelde speciale reglementen en voorwaarden voor octrooi, als zijnde verkregen rechten.

Negende beginsel — staking der verveening en des noods intrekking van de concessie bij niet betaling der slikgelden, bij de nadere wet te regelen.

Tiende beginsel — binnen den tijd van twee jaren zullen door de provinciale staten, de rayons van bepodering en indijking worden aangewezen en vastgesteld, met inachtneming van de locale omstandigheden en de belangen der betrokken eigenaren, opdat dienovereenkomstig de bedijking en bepodering later plaats hebbe.

Men vertrouwde, dat deze maatregel er toe zoude leiden, om de locale kennis van de verveeningen bij de provinciale autoriteiten te vermeerderen en tevens het opstellen van de plans voor de opvolgende bepodering of bedijking te vergemakkelijken.

Eindelijk erkende men, dat de wet van 9 Oct. 1841 Stbl. n°. 42 niet voldoende was, om de richtige inning van het slikgeld te verzekeren, zoodat daarin zou moeten worden voorzien bij de wet, welke de belasting instelde, terwijl voorts de middelen, onder het negende beginsel genoemd, en, met andere in het reglement van politie opgenomen, daartoe zouden kunnen bijdragen.

Na dit alles, concludeert de Commissie:

- »1°. Dat de Staten beslissen, of de wet van 1810 nog uitvoering kan erlangen.
- »2°. Dat, bij ontkennende beantwoording van deze vraag,

de Staten bij de regeering aandringen op het indienen van een wetsontwerp, deze zaak regelende, en dat, staande de Vergadering, een daartoe strekkend adres aan Z. M. zoude worden ontworpen.

- »3°. Dat de Staten Z. M. eerbiedig verzoeken, in te willen trekken het K. B. van 17 Februarij 1819 Stbl. n°. 6; het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86; de bepalingen en voorzorgen van Jhr. de la Coste; en het reglement van 30 Oct. 1823 op de invordering van de slik- en armengelden.
- »4°. Dat door de Staten worde goedgekeurd de hierbij overgelegde voordracht van wet, tot heffing van eene speciale belasting in Friesland, onder den naam van slikgeld.
- »5°. Dat door HH. Staten worde vastgesteld het mede bij dit rapport overgelegde reglement van politie op de lage verveeningen in deze provincie, ten einde dit daarna aan de goedkeuring des Konings te onderwerpen.”

Bij dit rapport waren gevoegd ontwerpen van een reglement en van eene wet, regelende de heffing van slikgeld als provinciale belasting. De volgende vergaderingen zijn geheel aan bovengenoemde conclusien en het ontwerp-reglement gewijd. In de eerste plaats wordt op 3 April de vraag behandeld, of de Fransche wet van 21 April 1810 nog executoir is. De meerderheid antwoordt toestemmend, en hierdoor vervalt het voorstel der Commissie sub 2, benevens eene andere vraag, namelijk of

deze wet behoort onder die, vermeld in art. 3 der add. bep. van de Grondwet. De behandeling van het vierde punt wordt uitgesteld tot na de beslissing van de vraag, of de vergadering het slikgeld als eene belasting beschouwt. Aangezien de vergadering ontkennend antwoordt, wordt de Commissie verzocht, de bepalingen omtrent het slikgeld, opgenomen in een afzonderlijk ontwerp van wet, te willen inlasschen in haar concept-reglement op de lage verveeningen, en dit aldus gewijzigd reglement in de volgende vergadering weder ter tafel te brengen. Den 5den April wordt dit reglement aldus behandeld, dat eerst de beginselen, waarop het steunt, in stemming komen. De twee eerste beginselen, n.l. opvolgende indijking en vermeerdering van voorzorg bij meren enz., worden aangenomen. Ook worden goedgekeurd vooreerst het 10de beginsel, houdende, dat de rayons van bepoldering en indijking door de provinciale Staten worden aangewezen, binnen twee jaren na dagteekening van het in werking komen van het reglement, met inachtneming van plaatselijke omstandigheden en van de belangen der betrokken eigenaren; en ten andere deze bepaling: »Als waarborg zal bij voortduring het zoogenaamd slikgeld worden betaald: het zal berekend worden naar de gespreide vierkante el, en wel naar den thans bestaanden maatstaf voor de onderscheidene districten.»

Het vijfde beginsel, luidende: »slikgeld wordt beschouwd te zijn eene personeele, geenszins een reëele last», blijft onbeslist; maar aan het zesde beginsel, luidende: »het

armengeld wordt bij het daar te stellen reglement niet opgenomen, onverlet om daarin op eene andere wijze te voorzien”, hecht de meerderheid hare goedkeuring. Dien-tengevolge komt nu een voorstel in stemming, waarbij Ged. St. worden verzocht, zich met de betrokken plaatselijke besturen te verstaan, teneinde maatregelen te be-ramen, om te voorzien in de heffing eener plaatselijke belasting ten behoeve der gemeene armen, op de wijze zooals vroeger is geschied, op grond van het provinciaal reglement van 30 Oct. 1823. Nadat hierover de stemmen hadden gestaakt, werd het den volgenden dag opnieuw in stemming gebracht en toen aangenomen (zie bijlage B.).

Verder werden nog aangenomen het gewijzigd 7de be-ginsel: »Bij niet betaling van slikgeld, wordt de ver-veening gestaakt, en intrekking van de Concessie tot verveening aangevraagd”; benevens het vijfde en achtste beginsel.

Den tienden April komt men tot de artikelsgewijze behandeling van het reglement. Een voorstel, om in de considerans nog op te nemen het K. B. van 17 Febr. 1819 Stb. n°. 6, wordt aangenomen. Na velerlei amende-menten, strekkende o.a. om bij de omschrijving van het be-grip laag veen de definitie te volgen, die de wet van 30 De-cember 1839 Stb. n°. 56 geeft, ¹⁾ welk amendement is

¹⁾ »Door laag veen wordt verstaan al het veen, waarvan de onder-grond beneden den gewonen of gemiddelden zomerwaterstand is gelegen, en waarvan het grondwater niet kan warden afgetapt in belendende rivieren of kanalen, wanneer die op gezegd zomerpeil zijn gehouden.

verworpen, en na aanneming van een voorstel om, indien de veenkring is gelegen in onderscheidene gemeenten, de hoofden der plaatselijke besturen in die gemeenten zitting te doen nemen in de Veencommissie, enz. enz., wordt het reglement in de avondzitting van dezen dag met 23—5 stemmen aangenomen, en luidt aldus:

»*De Staten van de provincie Friesland;*

»In aanmerking nemende, dat de op het stuk der lage verveeningen in die provincie bestaande bepalingen, blijkens de ondervinding, ongenoegzaam zijn, om de verschillende Graverijen van laag veen zoodanig te regelen, dat de algemeene belangen geacht kunnen worden daarbij, in verband met de aan den eigendom verknochte regten, genoegzaam te zijn verzekerd;

»Willende tegemoet komen aan de deswegens bestaande en voor het vervolg te ontstane ongelegenheden;

»Overwegende dat daartoe vereischt wordt de invoering van een algemeen reglement van politie;

»Gelet op de betrekkelijke bepalingen der wet van den 21 April 1810 (Bulletin des lois n°. 285); op de bepa-

»Door hoog veen wordt verstaan al het veen, waarvan de ondergrond gelijk met, of boven den gewonen of gemiddelden zomerstand is gelegen, en waarvan het grondwater kan worden afgetapt in de belendende rivieren of kanalen, wanneer die op gezegd zomerpeil zijn gehouden.”

Deze wet »tot verbetering van den accijns op de turf' is vervallen bij de afschaffing van den accijns op de turf bij de wet van 31 Dec 1863 Stb. n°. 220.

lingen der Grondwet, van het Burgerlijk Wetboek en van het Koninklijk Besluit van den 17 Februarij 1819 Stb. n°. 6, zoomede op de definitieve Concessien of octrooijen tot verveening binnen deze provincie verleend en de alsnog daartoe hangende verzoeken; hebben vastgesteld navolgend:

»Reglement op de lage Verveeningen in de provincie Friesland.

Art. I.

»Geene verveening van lage gronden, vallende onder de benaming en soort van laag veen in de provincie Friesland, mag worden aangevangen, dan nadat daartoe van de bevoegde magt vergunning is aangevraagd en bekomen, en met inachtneming van de hierna volgende bepalingen.

Art. II.

»Door laag veen wordt verstaan zoodanige gronden, waarvan het veen wordt vervoerd langs vaarten en kanalen, van welke het water niet door schutsluizen wordt opgehouden, en van welke de waterspiegel niet verheven is boven den boezemstand van het provinciale water. Bij gemis van kanalen van afvaart wordt voor laag veen gehouden, zoodanig veen, waarvan de ondergrond gelegen is, onder het zomerwater, aangewezen door het nulpunt van de peilschaal der provincie, staande te Leeuwarden, voor het Gouvernementshuis.

Art. III.

»Geene zoodanige verveening mag worden aangevangen,

dan onder verplichting der Eigenaren of Verveeners, tot opvolgende indijking of bepoldering, of daarstelling van al zoodanige werken, als ter verzekering tegen de physische nadeelen, daaruit voor het algemeen te ontspruiten, kunnen strekken. Bij uitzondering wordt van dit beginsel afgeweken, wanneer de provinciale Staten, op daartoe gedaan verzoek, beslissen, dat eenige verveening zonder verplichting tot opvolgende indijking of bepoldering kan worden vergund; behoudens naleving, in die gevallen, van al zoodanige maatregelen en voorzorgen, als daarbij zullen worden voorgeschreven. Bij het daartoe strekkend verzoek, moeten alle bewijsstukken, waaruit kan gebleken dat er termen bestaan voor de toepassing der uitzondering, worden overgelegd.

Art. IV.

»Daar waar reeds geveend wordt, hetzij met, hetzij zonder vergunning, zullen, binnen eenen termijn van twee jaren, na het in werking brengen van dit reglement, en daar, waar na de invoering van hetzelfde, vergunning wordt gevraagd, binnen hetzelfde tijdsverloop, te rekenen van af het tijdstip dat er vergunning wordt erlangd, door de provinciale Staten de rayons of kringen van verveening worden aangewezen en vastgesteld, met inachtneming van de plaatselijke omstandigheden, en de belangen en regten van de betrokken of naastgelegen eigenaren. Dienovereenkomstig worden later de indijking of bepoldering, voor zooverre daarvan, volgens art. III,

geene geheele of gedeeltelijke vrijstelling is verleend, tot stand gebragt.

Art. V.

»Door de zorg van Gedeputeerde Staten, wordt last verstrekt op de betrokken plaatselijke besturen, om hen, die reeds, hetzij met, hetzij zonder vergunning verveenen, en de verdere daarbij belanghebbenden over te roepen en te hooren, opzigtens de meest geschikte wijze, waarop de rayons of kringen, met inachtneming der plaatselijke omstandigheden en de belangen en regten der betrokkene en naastgelegene eigenaren, kunnen worden aangewezen, als ook opzigtens de meest doelmatige daargestelling der indijking of bepoldering, of andere vereischte werken.

»Van het een en ander kunnen zij, des verlangende schriftelijk voorloopige plannen overleggen.

»De genoemde plaatselijke besturen doen van deze verzigtingen, onder bijvoeging hunner consideratiën en advies, verslag aan Ged. Staten, die, na onderzoek deze stukken stellen in handen van Waterstaatsbeambten, ten einde een voorloopig plan te beramen.

»Dit plan wordt, nadat hetzelve in de betrokken Gemeenten gedurende zes weken ter inzage heeft gelegen, (gedurende welken termijn de bezwaren daartegen schriftelijk bij de plaatselijke besturen moeten worden ingediend) door Gedeputeerde Staten, met bepaalde conclusiën, ter tafel gebragt in de eerstvolgende vergadering

der provinciale Staten, ten einde daarop, zoo mogelijk dadelijk, definitief kunne worden beschikt.

Art. VI.

»De eigenaren of verveeners, aan welke eenige vergunning tot verveenen is toegekend, moeten, na bekomen kennisgeving daarvan, zich vervoegen bij het plaatselijk bestuur der Grietenij of Gemeente, waaronder de te verveenen gronden zijn gelegen, en zich doen inschrijven in een bij hetzelfde te houden register, hetwelk zal bevatten:

- »a. Den naam en voornaam van den eigenaar van elke verveening.
 - »b. Zijne woonplaats.
 - »c. Den naam en voornaam van den verveener, wanneer deze de eigenaar zelf niet is.
 - »d. Zijne woonplaats.
 - »e. De geheele uitgestrektheid der verveening in Nederlanders en onderdeelen, en wanneer het een reed gedeeltelijk uitgegraven terrein betreft, opgave hoeveel reeds daaruit vergraven is.
 - »f. De opgave der aanbelendende, zoo algemeene als bijzondere eigendommen.
 - »g. De kadastrale aanduiding van het perceel, waarin de vergraving of verveening zal plaats hebben.
- »Telkens, wanneer tot een ander perceel wordt overgegaan, moet daarvan op nieuw aangifte geschieden.
- »Bovendien zijn zij gehouden, van iedere vergunning, een door den secretaris der Gemeente geauthentiseerd

afschrift aan de bij art. 9 nader te benoemene Veen-Commissie te doen toekomen.

Art. VII.

»Van de inschrijving, bij het vorige artikel bedoeld, wordt door het plaatselijk bestuur aan den eigenaar of verveener een bewijs afgegeven.

»Zoodra dit bewijs is bekomen, mag met de verveening, voor het eerste of loopende jaar, aangevangen worden.

»Om de Verveening in een volgend jaar en verder voort te zetten, moet telkens een schriftelijk consent worden gevraagd bij het plaatselijk bestuur, hetwelk hetzelfde niet anders verleent dan op vertoon van een bewijs des ontvangers, dat de vervallen termijnen van het slikgeld, hierna in art. X bedoeld, over de voorafgegane verveening in de betrokkene perceelen zijn aanzuiverd.

Art. VIII.

»Geene verveening van lage gronden mag plaats hebben binnen den afstand van vierhonderd ellen van de zeedijken, of van de Lindedijken tot aan het zoogenaamde Sas, regthoekig te meten uit het midden van de kruin dier dijken; van vijftig ellen van de Lindedijken beneden het Sas, van de meeren, poelen, groote wielen, groote scheepsvaarwaters of stroomkanalen en wegen, en van vijf-en-twintig ellen van wegen of veldwegen. Vóór polderdijken moet eene breedte van vijftien ellen onverveend blijven liggen.

»De boven- of bonkaarde mag niet worden vervoerd,

maar moet steeds beschikbaar gelaten worden, voor het aanmaken van de noodige dijken, kaden of andere waterkeerende werken.

»In de over te latene strooken gronds nabij de dijken, wegen, wateren enz., mogen geene andere slooten gegraven worden, dan voor de afwatering en afscheiding van eigendommen volstrekt noodzakelijk zijn, en tot geene meerdere diepte dan van een el beneden zomerpeil.

»Voor zooverre de hierboven vermelde strooken gronds binnen den bepaalden afstand reeds mogten zijn vergraven of weggespoeld, moeten dezelve zooveel mogelijk worden aangevuld met bovenaarde of anderzins.

»Onder de vereischte behoedmiddelen en naar de plaatselijke omstandigheden, kan echter de daarstelling van de noodige uitvaarten worden toegestaan, en wanneer de indijking of bepoldering genoegzame zekerheid aanbieden, de afstand van wateren en polderdijken worden gewijzigd, een en ander onder goedkeuring van Ged. Staten.

Art. IX.

»De zorg voor de richtige nakoming der bepalingen en voorschriften op het stuk der verveeningen wordt, voor zooverre daarin niet anders is voorzien, in iedere Grietenij of Gemeente opgedragen aan het hoofd of een lid van het plaatselijk bestuur, en aan niet minder dan twee en niet meer dan vier uit de voornaamste Grondeigenaren of Verveeners, uit iederen rayon of kring door

de belanghebbenden zelve te kiezen, en te benoemen voor den tijd van vier jaren.

»De helft dezer leden treedt om de twee jaren af, doch zijn de afgetredene opnieuw verkiesbaar.

»De eerste aftreding wordt door het lot beslist. De benoeming geschiedt bij meerderheid van stemmen, te rekenen naar het getal bunders, waarmede ieder eigenaar of verveener inlandig is, en wel naar den volgenden grondslag, namelijk van 1—5 bunders, eene stem: van 5—10 bunders, twee stemmen, en vervolgens van iedere tien bunders, eene stem.

»Daar waar een verveeningskring onder meer dan ééne gemeente gelegen is, maken de hoofden der plaatselijke besturen van de verschillende gemeenten deel uit van dit bestuur, hetwelk den naam draagt van Veencommissie.

»Wanneer de verveeningskring slechts eene gemeente omvat, is het hoofd of het lid van het plaatselijk bestuur, boven bedoeld, Voorzitter der Commissie. In het tegengestelde geval, wordt de Voorzitter door Ged. St. benoemd, uit de hoofden der plaatselijke besturen, wier gemeenten daaronder zijn begrepen.

»De Veencommissie wordt bijgestaan

»a. door een Secretaris en Ontvanger, door haar te benoemen;

»b. door een Meter of Opzichter.

»Deze laatste wordt, onder goedkeuring van Ged. St. benoemd door de gezamentlijke leden der Veencommissie, en kan onder dezelfde goedkeuring worden afgezet.

»Hij moet, onverminderd hetgeen hem bij speciale instructie mogt worden opgelegd, bijzonder toezien bij het doen der opmetingen, dat de Veenbazen de hun opgelegde verplichtingen, opzigtens den afstand van dijken, wegen en wateren, het vervoeren der bonkaarde en het graven of dempen van slooten enz. vervullen. Bij het ontdekken van overtredingen, geeft hij daarvan dadelijk schriftelijk kennis aan het hoofd van het plaatselijk bestuur.

»De leden der Veen-commissie, de Ontvanger, de Secretaris en de Meter of Opzigter, genieten eene bezoldiging, geevenredigd aan hunne werkzaamheden, te bepalen op voordragt van de Veen-commissie, door Ged. Staten, en te vinden uit het jaarlijks, door de Vervee-ners zamen te brengen slikgeld. Bijaldien deswege verschil mogt ontstaan, worden deze bezoldigingen door den Koning geregeld.

Art. X.

»Van elke 100 □ ellen gespreide slik of klijn, wordt eene contributie geheven onder den naam van slikgeld, ten einde de indijkingen, bepolderingen of andere werken, die gevorderd zullen worden, tot stand te brengen, en welke zamengebragte gelden alzoo strekken, tot verzekering van de daarstelling dier werken, op de wijze en op den voet als in dezen is omschreven.

Art. XI.

»De invordering dezer contributie wordt opgedragen aan den daartoe te benoemen ontvanger, die tot dat

einde, een register van ontvang aanlegt, en dagelijks aan- en bijhoudt, hetwelk door de hierna te melden staten der meters wordt geverifieerd.

»De Ontvanger moet, ten genoegen van Ged. Staten, voldoende borg stellen. In allen gevalle wordt, indien zulks niet reeds is geschied, voor de in kas zijnde gelden inschrijving op het Grootboek der Nationale Werkelijke Schuld genomen, en voor de later inkomende gelden achtereenvolgens.

Art. XII.

»Deze Contributie wordt berekend bij 100 □ ellen nat gespreide klijn of slik, en bij kleinere hoeveelheden naar evenredigheid.

»Gedurende de drie eerste jaren na het in werking brengen van dit reglement, of zoo veel korteren termijn, als binnen welken de rayoneringen en de dien ten gevolge op te makene plannen van indijking, bepoddering of andere werken, en de kosten dier werken, met de vereischte zekerheid kunnen bekend zijn, wordt de volgende verhouding voor de verschillende Gemeenten, daarbij in acht genomen:

»In Achtkarspelen	f 0,20
» Aengwirden (4 ^e en 5 ^e Veendistrict)	» 1,20
» Dantumadeel	» 0,20
» Gaasterland	» 0,80
» Haskerland	» 1,50
» Hemelum-Oldephaert en Noordwolde	» 0,40
» den Grooten Noordwolder Veenpolder	» 0,50

»In Idaarderadeel	f 0,20
» Lemsterland	» 1,20
» Opsterland (6 ^e en 7 ^e Veendistrict en de verdere lage verveeningen in die Grietenij)	» 1,50
» Schoterland	» 1,50
» Smalingerland	» 0,40
doch de kleine perceelen onder Oudega en Boornbergum in die Grietenij	» 0,20
» Tietjerksteradeel	» 0,20
» Weststellingwerf	» 1,50
» idem, den Grooten Veenpolder	» 0,70
» idem, onder Ter Idsard (K. B. 3 Mei 1846).	» 0,80
» Doniawerstal	» 0,80
» Utingeradeel	» 0,40
» Kollumerland en Nieuwkruisland	» 0,20
» Ooststellingwerf	» 0,20
Zoomede in alle andere hierboven niet genoemde Grietenijen	» 0,20

»Na den bedoelden termijn heeft, voor zooverre de hoegrootheid en de verhouding der slikgelden betreft, eene herziening plaats, teneinde zij voor het vervolg mogen geregeld zijn op eenen vasten en billijken voet naar den physieken toestand, en de behoeften der vastgestelde rayons of kringen.

Art. XIII.

»De Verveeners zijn verplicht aan de door de Veencommissien benoemde Opzigters en Meters schriftelijke aangifte en aanwijzing te doen, van de voor hunne re-

kening gespreide klijn of slik, met opgave tevens uit welk kadastraal perceel dezelve is getrokken.

Art. XIV.

»De Verveeners mogen in geen geval de gespreide klijn of slik opbreken, alvorens de opmeting daarvan heeft plaats gehad, op eene boete van 20—75 Ned. gulden, en van eene gevangenzetting voor den tijd van 1—7 dagen, hetzij te zamen, hetzij afzonderlijk, en onverminderd de contributie van het aan de meting onttrokkene.

Art. XV.

«De meter is gehouden, na de gedane kennisgeving door den Verveener, zoodra mogelijk de opmeting te bewerkstelligen, en van de gedane opmeting schriftelijk aan den verveener kennis te geven. Hij is verplicht aan zijn huis een register voorhanden te hebben, waarin ieder verveener, de door hem gedane kennisgeving tot opmeting kan aantekenen. Indien de Verveener met de gedane opmeting geen genoegen neemt, kan hij van de Veencommissie eene hermeting verzoeken. De kosten daarvan komen ten zijnen laste, wanneer de eerste meting gebleekt juist te zijn.

Art. XVI.

»De meter overhandigt op het einde van elke week aan den Ontvanger behoorlijke staten van de gedane opmetingen, houdende de personen voor wie, de plaatsen waar, de kadastrale perceelen waaruit, en de hoeveelheden klijn of slik, welke door hem opgemeten zijn.

»De Ontvanger, maakt naar aanleiding hiervan, vóór

den eersten October van elk jaar, het kohier van aanslag op, inhoudende de door iedere Verveener gespreide vierkante ellen klijn of slik, en de dien tengevolge verschuldigde slikgelden.

»Dit kohier wordt door de Veen-commissie onderzocht en goedgekeurd, en vervolgens aan Ged. Staten toegezonden, om executoir te worden verklaard, waarna het ter invordering aan den Ontvanger wordt ter hand gesteld.

Art. XVII.

»Binnen vijftien dagen na het terug ontvangen van dit kohier, geeft de Ontvanger aan de Verveeners een geteekend aanslagbillet af, houdende de hoeveelheid der opgemeten ellen en de deswegen verschuldigde contributie.

Art. XVIII.

»De Verveeners die zich door dezen aanslag mogten bezwaard achten, kunnen zich binnen 14 dagen schriftelijk daartegen bij de Veencommissie voorzien, welke daarover beslist, voorbehoudens beroep op Ged. Staten, die, binnen eenen gelijken termijn na die uitspraak, daarop definitief uitspraak doen, altijd onder de verplichting van den aangeslagene, om, hangende deze uitspraak, de contributie te voldoen.

Art. XIX.

»De Verveeners moeten, met vertooning van het aanslagbillet en tegen quitantie op hetzelfde, de helft der verschuldigde contributie voor den laatsten Januarij, en de wederhelft voor den laatsten Maart eerstvolgende, voldoen ten kantore van den ontvanger.

Art. XX.

»Zij, die vergunning tot verveenen hebben bekomen, moeten voor de rigtige betaling der slikgelden voldoende borg stellen, of de daarvoor vereischte gelden consigneeeren.

Art. XXI.

»De eigenaren of verveeners, die weigerachtig mogten zijn de noodige opgaven of aanwijzingen te doen aan het hoofd van het plaatselijk bestuur, aan de leden der Veencommissien, den Meter of Opzigter, of de overige daartoe gestelde beambten, worden gestraft met eene geldboete van 20—75 Ned. guldens, en gevangenisstraf van 1—7 dagen, hetzij afzonderlijk of te zamen.

Art. XXII.

»De ontvanger houdt een journaal of kasboek, gequoteerd en gearapheerd door den Voorzitter der Veencommissie en loopende van 1 Mei tot 1 Mei; waarop de ontvangsten en uitgaven der slikgelden worden aangebragt. Dit register wordt jaarlijks afgesloten, van welke afsluiting een behoorlijk, door alle leden der Veencommissie verteekend, procesverbaal opgemaakt en, binnen eene maand na deszelfs dagteekening, aan Ged. Staten wordt ingezonden.

»De Veencommissie is bij magte de in het register ingeslopen abuizen of misstellingen te herstellen.

»Tevens wordt door de Veencommissie een register aangehouden, waarop wordt aangewezen, uit welk kadastraal perceel, en door wien, en hoeveel slikgelden

verschuldigd zijn, om te strekken tot grondslag der inning van de door iederen verveener verschuldigde contributie.

»Dit register wordt in dubbel opgemaakt, en een daarvan aan Ged. Staten gezonden, ter bewaring.

»De Veencommissie is ten allen tijde gerechtigd, om van alle onder den Ontvanger berustende en op de verveening betrekking hebbende registers en bescheiden inzage te nemen en de noodige verificatiën te bewerkstelligen.

Art. XXIII.

»Uit de vóór het in werking brengen van dit reglement bijeengebragte slikgelden, wordt, nadat de regeling en vaststelling der rayons of kringen is geschied, en door de Veencommissie pogingen zijn in het werk gesteld om, bij wijze van suppletie, daartoe gelden te erlangen, van de binnen het rayon of den kring gelegene eigenaren van gave gronden, of van zoodanige gronden, die vroeger, zonder het opbrengen van slikgeld ten deele of geheel zijn vergraven, de daarstelling der indijking of bepoldering zoodra mogelijk, overeenkomstig de hiervoren omschreven beginselen en bepalingen, ondernomen en tot stand gebragt.

»Daar waar zoodanige pogingen het beoogde doel niet mogten bereiken, en het bedrag der slikgelden ongenoegzaam is, en bij eene nadere billijke regeling derzelve, uit het nog voorhanden klijn het vereischte cijfer niet kan gevonden worden, wordt daarvan in allen gevalle

zoodanig gebruikt gemaakt, als in het algemeen belang, vooral met het oog op de veiligheid der aanbelendende eigendommen, het meest doelmatig wordt geoordeeld.

Art. XXIV.

»Wanneer de indijking of bepoldering tot stand is gebracht, overeenkomstig de aangewezen en vastgestelde rayons of kringen en opgemaakte plannen, en de verder vereischte werken zijn uitgevoerd, wordt aan de alsdan bestaande eigenaren, naar verhouding der perceelen, zooals die daartoe hebben bijgedragen, het overig zijnde fonds der slikgelden teruggegeven, met uitzondering evenwel van een zoodanig door Ged. Staten te begrooten bedrag, als waarvan de renten voldoende worden geagt tot het onderhoud der polderdijken of andere werken, alsmede der eventuele droogmaking, — alles onverkort de verplichting tot onderhoud, die rusten mag krachtens de deswege reeds bestaande of later uit te vaardigen wetten, op zoodanige ingelanden, wier land of veen geen slikgelden heeft afgeworpen.

»In die gevallen, waarin geene indijking of bepoldering noodzakelijk is gekeurd, worden de slikgelden tot zoodanige einden aangewend, als, met inachtneming der plaatselijke omstandigheden, door Ged. Staten, met overleg der Veencommissie, en der betrokken belanghebbenden, het meest nuttig en doelmatig wordt gekeurd.

»Zoodra de eigenaar of eigenaren het bewijs hebben geleverd, dat hun vergraven grond, weder voor de cultuur geschikt is, of dat deswege in geen opzigt voor de

aanbelendende eigendommen eenig gevaar te duchten is, hebben zij aanspraak op de teruggave, der door hen verstrekte slikgelden. Nogtans kan ook in dat geval, door de Veencommissie worden voorgesteld, en door Ged. Staten daartoe besloten, dat een zeker gedeelte der slikgelden tot bepaalde einden gereserveerd blijve.

Art. XXV.

»Alle verschillen over de vraag, wat voor hoog of laag veen moet worden gehouden; over het bedrag der opmeting; over de afstanden van dijken, wegen, wateren enz.; en alles wat verder tot de lage verveeningen behoort, worden beslist door de Veencommissie, behoudens beroep op Ged. Staten en den Koning, alles onverminderd de verplichting van den kant der eigenaren of verveeners, om zich, hangende zoodanige definitieve uitspraak, naar de provisionele te gedragen.

Art. XXVI.

»De bijzondere instructiën, welke door de plaatselijke besturen, nopens het beheer en de comptabiliteit der verveeningen in hunne Grietenijen of gemeenten, in overeenstemming met dit reglement, noodig mogen worden geoordeeld, zoomede die, welke de Veen-Commissiën te dien opzichte wenschelijk achten *en daartoe aan de plaatselijke besturen kunnen voordragen*, worden door die besturen, onder goedkeuring van Ged. Staten vastgesteld.

Art. XXVII.

»Wanneer veenlieden of eigenaren van veen of klijn-

landen, zich aan de bepalingen van dit reglement, of wel aan de speciale voorwaarden, aan hunne vergunning of concessie verbonden, onttrekken, of in eenig opzigt daaraan te kort doen, of dezelve overtreden, wordt ten koste van den nalatige of gebrekkige, het in strijd met dit reglement of de speciale voorwaarden verrigte te niet gedaan, en hem het veenen feitelijk belet, hetzij door het sluiten der afvaart, zoo zulks zonder de regten van derden te krenken kan geschieden, hetzij op iedere andere wijze.

»Verder wordt, des noodig, door de Veencommissie of door Ged. Staten, van de bevoegde magt de intrekking der vergunning of concessie gevraagd, en aan den gebrekkige of nalatige geinsinueerd, dat het verlof tot verveening, voor hem niet meer geacht wordt te bestaan.

Art. XXVIII.

»Bovendien belooft ieder veenbaas of eigenaar van veen- of klijnlanden, die eene of meerdere bepalingen van dit reglement overtreedt, of nalatig is om eene of meerdere op hem toepasselijke bepalingen na te leven, voor zoover daaromtrent hierboven niet reeds voorzien is, eene boete van 25—75 guldens, en 1—7 dagen gevangenisstraf, hetzij gezamentlijk, hetzij afzonderlijk.

»Aldus vastgesteld enz. den 10^{den} April 1849.”

Tegelijk met de vaststelling van het hierboven medegedeelde reglement werd met algemeene stemmen besloten, om naar aanleiding van het derde punt der conclusiën van het rapport der commissie (pag. 141) van

Z, M. intrekking te verzoeken van de besluiten en reglementen, die in strijd mochten zijn met het nu aangenomen provinciaal reglement; ten welken einde heeren Ged. Staten worden verzocht de noodige stappen te doen. en voorts op het thans gearresteerd reglement de koninklijke goedkeuring aan te vragen.

Eindelijk werd nog voorgesteld, om, overal waar het gearresteerde reglement spreekt van »bevoegde magt'', dit te veranderen in de »magt, aangewezen bij art. 84 der wet van 21 April 1810''. Dit amendement werd met groote meerderheid verworpen.

In de zitting der Provinciale Staten van 4 Juli d. a. v. deelden Ged. Staten mede, dat er bedenkingen waren ingebracht, tegen het pas vastgestelde reglement, en w ~~el~~ bij twee rapporten van de directie van den waterstaa ~~t~~, en bij een request met memorie en bijlagen van Jh ~~nr.~~ Mr. O. R. van Andringa de Kempnaer. Deze stukke ~~en~~ werden in handen gesteld van eene Commissie, om ~~t~~ te dienen van c. en a., welke Commissie (aangevuld b ~~en~~ bij besluit van den 5den Juli met eenige leden, die, even ~~n~~ als de thans benoemde, deel hadden uitgemaakt van d ~~le~~ Commissie tot vaststelling van het reglement) rappor ~~t~~ uitbrengt in de vergadering van 1 Aug. 1849. Zij stel ~~t~~ voor, in het pas vastgestelde reglement de volgende veranderingen te maken :

»In art. 2 in te voegen achter het woord : »schutsluizen'', de woorden: »en anderzins''; in art. 8, al. 1 te stellen, in plaats van de woorden: »het zoogenaamde Sas'', »de

provinciale Lindesluis"; en in plaats van de woorden: »beneden het Sas", »boven of beoosten de provinciale Lindesluis".

»In hetzelfde art. de 2de al. aldus te redigeeren:

»De boven- of bonkaarde mag op geenerlei wijze buiten den verveeningskring werden gevoerd, en zal daar, waar zulks door de Veencommissie noodig wordt geoordeeld, beschikbaar worden gelaten voor het aanmaken van de noodige dijken, kaden en andere waterkeerende werken."

»Aan het reglement een slotartikel te voegen van den volgende inhoud:

»»Art. XXIX.

»»Alle, met de in dit reglement vervatte bepalingen, strijdige reglementen en verordeningen, worden bij deze ingetrokken en buiten effect gesteld.

»»Aan de speciale verordeningen, opzigtens de reeds wettig en definitief geotrooijeerde verveeningen, wordt door de bepalingen van dit reglement niet gederogeed."

»Verder adviseert de Commissie:

»1°. Heeren Ged. Staten uit te noodigen om het reglement, onder de gemelde wijzigingen, en onder geleide van het vroeger in deze vergadering ter materie ingebragte, alsmede van het onderwerpelijk rapport, nader op te zenden aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek, om te willen bevorderen dat aan hetzelfde de Koninklijke Sanctie worde verleend, onder

beleefd. doch dringend te kennen geven dat de invoering van het reglement niet alleen als wenschelijk, maar ook, naar aanleiding van verschillende omstandigheden, als spoedvereischende is aan te merken.

- »2°. Heeren Ged. Staten uit te noodigen, ten einde, wanneer niet of niet officieel voorzien mogt zijn in het daarstellen van een of meerdere contra-merken van het nulpunt aan de peilschaal, de noodige officiele stappen te doen, opdat in die onmisbare behoefte worde voorzien.
- »3°. Heeren Ged. Staten uit te noodigen, om, ten einde de zoo hoogst noodige eenheid en gelijkvormigheid in de zaken den Waterstaat aangaande, en vooral den stand en de afstroming van het boezemwater betreffende, te bevorderen; — te willen zorgen, dat daarin ten allen tijde en overal het nulpunt op den peilschaal als *vaste en eenige basis* worde beschouwd, waarnaar een ieder zich steeds hebbe te gedragen, en waarnaar alle belangen van den Waterstaat voor het vervolg zullen behooren te worden geregeld.
- »4°. Heeren Ged. St. te willen verzoeken, van opzigts deze beide laatste punten in de vergadering van het volgende jaar verslag te willen doen, enz.”

Alle deze conclusien worden den volgenden dag door Prov. Staten aangenomen, behalve die, vermeld onder 3°, welke wordt veranderd en aangenomen als volgt:

»Heeren Ged. St. op te dragen om — uit aanmerking van het belangrijke, dat overal in de provincie het nulpunt op de peilschaal volkomen gelijk zij, teneinde daarnaar tevens op eene gelijkvormige wijze alles, wat den Waterstaat betreft, kunne worde behandeld, en uit overweging, dat zulks bij het bestaande verschil niet is, — te bevorderen dat dit verschil opgeheven worde.»

Bij K. B. van 22 Nov. 1849 n°. 30 is het aldus gewijzigd reglement goedgekeurd, onder intrekking van alle vroegere, voor de provincie Friesland door of van wege den Koning vastgestelde, met dit reglement strijdige verordeningen.

Is het tot een goed oordeel over de waarde van een reglement noodzakelijk, dat dit eenigen tijd hebbe gewerkt, om later, wanneer zulks blijkt noodig te zijn, stappen te doen tot verbetering, — anders scheen de meening van het lid der provinciale Staten Jhr. F. H. van Beyma thoe Kingma. Deze toch stelde reeds in de zomervergadering van 1850 voor, om eene commissie te benoemen, en aan deze op te dragen, de Staten te rapporteeren over de vraag, of er noodzakelijkheid bestond tot herziening en wijziging van het reglement op de lage verveeningen in Friesland, en om — bij bevestigende beantwoording dezer vraag — een gewijzigd reglement aan de vergadering voor te dragen. Het voorstel wordt gesteld in handen van eene commissie om te dienen van c. en a., welke commissie tevens rapport moest uitbrengen over eenige adressen van veenlieden,

houdende verzoek, om het reglement te herzien en in-middels de tegen hen ingestelde vervolgingen tot invor-dering van de vóór 1850 vervallen slikgeldten te staken.

Onder de vele veranderingen, door Jhr. van Beyma voorgesteld, was wel de voornaamste, dat de polder-werken *door de verveeners en grondeigenaren* onder toe-zicht en naar het voorschrift der Provinciale Staten zouden mogen worden aangelegd, terwijl in het regle-ment was bepaald (artt. IV en V), dat de polderwerken, kringen en rayons zouden worden aangewezen en vast-gesteld, na verhoor der belanghebbenden, *door de Pro-vinciale Staten*. De commissie was tegen deze verandering, daar men bij de particuliere polders geen waarborg kan verkrijgen, dat de uitgeveende gronden eerlang droog zullen worden gemaakt; terwijl dit wel het geval is met polders, door of van wege Staten aangelegd. Verder be-weerde Jhr. van Beyma, dat de uitzonderingen, op den regel »verplichte indijking of bepoldering” toegestaan in art. III, in strijd zijn met het bepaalde in het K. B. van 2 Sept. 1822, omdat daar geene uitzonderingen worden toegelaten. De commissie antwoordde, dat dit K. B. afgeschaff was bij K. B. van 22 November 1849 n°. 30 (pag. 165), en dat bovendien dit K. B. geen kracht had, omdat het niet naar behooren was afgekondigd. Ook kwam Jhr. van Beyma op tegen den maatstaf, waarnaar het stemrecht wordt uitgeoefend vlg. art. IX, d. i. bundersgewijze, van 1—5 bunders ééne stem, van 5—10 bunders twee stemmen

enz. De commissie handhaafde art. IX, daar het onbillijk zou zijn hier eene hoofdelijke stemming (dat is aan ieder ingeland ééne stem) toe te kennen. Immers de grootste grondeigenaren hebben het meeste belang bij de polderwerken. Verder adviseerde de commissie gunstig op het voorstel, om bij het woord »meter", ook in art. IX, te voegen: »bij voorkeur een Rijksmeter, zoolang de wet op den turfaccijns onveranderlijk vigeert", daar deze ambtenaren de metingen met de meeste nauwkeurigheid verrichtten, en dus een hermeting van wege het polderbestuur overbodig zoude zijn. Daar in art. XII abusievelijk zijn opgenomen: Aengwirden, het 4^e en 5^e veendistrict, Opsterland, het 6^e en 7^e veendistrict, en de groote veenpolder in Weststellingwerf, — aangezien deze veenderijen zijn geotrooieerd (art. XXIX), — vindt de commissie de voorgestelde veranderingen van art. XII goed. Mr. van Beyma wil laten vervallen artt. XIII, XIV en XV, omdat de wet op den turfaccijns in het daar bepaalde voorziet, maar de commissie adviseert deze artt. te behouden, met het oog op de bepalingen van het slikgeld. De aanvulling van art. XXII, luidende: »de kasgelden zullen op gelijke wijze worden bewaard, als die der gemeente", neemt de comm. over, evenals het voorstel, om achter het laatste woord van art. 23 te voegen: »door de provinciale Staten te bepalen". Verder vraagt Jhr. van Beyma: »wordt een koninklijk besluit buiten werking gesteld door een reglement van provinciale Staten, door Zijne Majesteit geapprobeerd?

Zoo neen, dan is art. XXIX in strijd [met het K. B. van 17 Februarij 1819 n°. 6 en met het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 8" (pag. 163). De comm. antwoordt, dat de meerderheid van hare leden beweert, dat het K. B. van 2 Sept. geen verbindende kracht heeft, daar het niet naar behooren is afgekondigd, terwijl twee harer leden het K. B. van 17 Febr. 1819 n°. 6, als krachteloos beschouwen, omdat het in strijd is met de Wet van 21 April 1810 (Bulletin des lois n°. 285), waarbij aan Heeren Ged. Staten het recht om concessie te verleenē wordt toegestaan. De gevoelens in den boezem der comm. verdeeld zijnde, kan zij niet bepaald adviseeren, maar onderwerpt de beslissing aan de vergadering.

Dit rapport, den 11^{den} December 1850 in behandeling komende, wordt aan de orde gesteld op Dinsdag den 17^{den} December. Vóór den aanvang der beraadslagingen wordt het prejudicieel voorstel gedaan, om de stukken te renvoyeeren aan Ged. Staten ter fine van c. en a. Bij de discussien hierover geeft Jhr. van Beyma in overweging, om de *beginselen* van het reglement te wijzigen in dier voege, dat zoo *verplichte* indijking als regel wordt gesteld, *geen* slikgeld geheven worde, maar *wel*, indien indijking en bepoldering wordt vrijgelaten. Men besloot dit voorstel, benevens drie adressen van veenlieden, en het rapport van de commissie terug te zenden aan Ged. Staten ter fine van c. en a., en deze in eene buitengewone zitting der Staten in Maart of April 1851 te behandelen.

In de vergadering van 23 April 1851 komt nu ter tafel het rapport van H.H. Ged. Staten dd. 24 Maart 1851, bedoeld bij resolutie van 17 December 1850 n°. 2, benevens een adres van Mr. A. F. Jongstra en drie adressen van veenlieden, alle betrekkelijk de lage vereenigen. Deze stukken worden verzonden naar de afdeelingen. Op 30 April brengt de Commissie van Rapporteurs verslag uit, inhoudende, dat H.H. Ged. Staten aan den hun opgedragen last hebben voldaan, en in een uitgebreid rapport, vastgesteld den 24^{en} Maart 1851, hunne beschouwingen aanbieden; dat echter drie leden van dit collegie, zich hiermede niet kunnende vereenigen, eene afzonderlijke nota aan dit rapport hebben toegevoegd, dd. 27 Maart 1851. Ook deelde de Commissie mede, dat ingekomen waren adressen van verschillende verveeners, van welk het eene er op aandrong, dat nooit toestemming zoude worden gegeven voor afzonderlijke inpoldering, daar dit strijdig was met de belangen èn van particulieren èn van den staat; terwijl het andere afzonderlijke bepoldering voorstond en met voorbeelden het schadelijk gevolg van rayoneering in het licht stelde.

Bovendien waren nog ingekomen twee adressen tot behoud van het reglement; een ander tot zijne afschaffing; een adres, waarin werd beweerd, dat het beheer der slikgelden niet aan de provinciale Staten behoorde, maar aan hen, verveeners, en dat het recht, om de polders aan te wijzen en vast te stellen niet aan provin-

ciale staten moest worden gelaten; en eindelijk een adres van Mr. A. F. Jongstra, die, aantoonende, dat het juiste rechtsbeginsel niet was volgehouden, eene geheele omwerking van het reglement noodzakelijk achtte. Dit alles wordt voor kennisgeving aangenomen.

Wat aangaat het rapport van Ged. Staten en de afzonderlijke Nota, meenen wij, dat eene kleine omschrijving van den inhoud niet ondienstig zijn zal, omdat daardoor duidelijk wordt, wat moet worden verstaan onder een rayon of verveeningskring. Dit toch was velen toen ter tijd onduidelijk.

Heeren Ged. zijn het in hoofdzaak eens met den inhoud van het hun toegezonden rapport van de commissie, nl. dat geen verveening mag worden aangevangen, dan onder verplichting tot opvolgende indijking of bepaldering, waartoe door provinciale staten de rayons of verveeningskringen worden aangewezen en vastgesteld, met inachtneming van plaatselijke omstandigheden en de rechten van de betrokken en naastgelegen eigenaars. Zij verschilden in gevoelen met Jhr. van Beyma, die de rayons of veenkringen verwerpt, en daarvoor in de plaats wil hebben gesteld de onbepaalde bevoegdheid van ieder eigenaar of verveener, om te veenen, behoudens inpoldering met goedkeuring van provinciale staten.

»Het voorstel van Jhr. van Beyma», zoo lezen wij in het rapport, »onttrekt dus aan het provinciaal gezag, wat het tegenwoordig reglement aan hetzelfde geeft, nl. *een oordeel over de zaak op uitgebreider schaal, dan*

dat alleen uit het oogpunt van plaatselijke en bijzondere belangen. Het reglement toch wil dat er rayons van verveening zullen worden daargesteld, dat is, bepaald aangewezen kringen, binnen welke de verveeningen, naar gelang van bijzonder provinciale, plaatselijke of andere omstandigheden, aan *verschillende* voorwaarden kunnen worden onderworpen. Het reglement schrijft niet groote bepodderingen als altijd verplichtend voor, — dáár toch, waar geen algemeene of bijzondere belangen er zich tegen verzetten, kunnen onderscheidene bepodderingen, binnen een rayon plaats grijpen, zonder dat immer de noodzakelijkheid geboren worde, om den denkbeeldigen lijn des rayons zelven, in eenen werkelijken polderdijk te veranderen; — dáár waar de algemeene en bijzondere belangen het noodig kunnen maken, zal het tegendeel kunnen plaats grijpen. Het oordeel en de beslissing daarover is afhankelijk van omstandigheden, welker overweging het provinciaal gezag aan zich heeft gehouden.”

Jhr. van Beyma wil nu wel eene goedkeuring van dat gezag vorderen op de plannen van indijking of bepoddering, doch alleen uit het meer beperkt oogpunt der betrokkene individueele verveening, zonder hogere en meer algemeene belangen daarbij in aanmerking te nemen.

Tot beter begrip van het bovenvermelde stellen Ged. Staten voor, om in het reglement een nieuw artikel op te nemen, waarin hunne opinie duidelijk wordt uiteen-

gezet, terwijl zij kortelijk de strekking van het voorstel en van het reglement tegenover elkâar stellen.

»*Het Reglement* stelt verplichting tot opvolgende indijking of bepoldering, behoudens vrijstelling daarvan bij uitzondering, ter beoordeeling der provinciale staten, op den voorgrond. — Het tracht de algemeene en bijzondere belangen te verbinden, door het vaststellen van bepaalde veenkringen te vorderen.

»Binnen die veenkringen kunnen grootere of kleinere bepolderingen, naar gelang van omstandigheden worden toegelaten.

»Op die wijze wordt het grondwettig toezicht der provinciale Staten in uitvoering mogelijk en denkbaar.

»*Het Voorstel* wil verplichting tot voorafgaande bedijking of bepoldering, of daarstelling van al zoodanige werken, als ter afwering tegen de materiële nadeelen, daaruit voor het algemeen te ontspruiten, noodzakelijk zijn.

»Het wil de beoordeeling daarvan onvoorwaardelijk ten aanzien van iedere individueele veenderij, met verwerping van veenkringen.

»Het beperkt dus het grondwettig toezicht der prov. Staten.»

Verder adviseeren Ged. Staten ongunstig op het voorstel van Jhr. van Beyma, omdat het:

- 1°. indruischt tegen het thans bestaande reglement, dat pas vastgesteld nog geen tijd gehad heeft zich te ontwikkelen;

- 2°. dit voorstel niet toe te passen is op reeds vroeger aangestoken landen, waardoor de groote plassen zijn ontstaan, welke het meeste gevaar opleveren;
- 3°. een reglementair toezicht op allerlei, op zich zelf staande polders en poldertjes onmogelijk is;
- 4°. omdat, daar inpolderen voor kleine grondbezitters onmogelijk is wegens de kosten, de verveeners zich bijna altijd combineeren, en dit in de hand gewerkt wordt door de rayons.

De verdere veranderingen, meer de redactie betreffende, door de Commissie in haar rapport voorgesteld, nemen Ged. St. over.

Geheel anders naar inhoud en strekking is de afzonderlijke Nota (dd. 27 Maart 1851), door de drie leden van Ged. St. tegelijk met het vorige rapport ingeleverd (pag. 169). »Onmiskienbaar toch», zoo lezen wij aldaar, »ontleent het Staatsgezag zijne magt tot het beperken van het vrij genot van den eigenaar van klijnlanden alleen aan zijn plicht, om de algemeene belangen te beschermen.» Zijn nu die belangen voldoende beschermd, dan treedt het staatsgezag terug, omdat het dan zijn reden van bestaan verloren heeft; dus geene bepalingen en beperkingen, dan die, welke volstrekt noodzakelijk zijn. De lage verveeningen brengen groote schade toe aan de algemeene belangen van den Waterstaat, dus verplichte inpoldering, maar deze dan ook zooveel mogelijk vrijgelaten.

Uit deze stelling volgen dan de beginselen in deze nota vervat:

- »a. Verveening van laag veen, die naar het oordeel van Ged. Staten, de waterstaatsbelangen van deze provincie kan krenken, zal niet mogen geschieden, zonder *voorafgaande* of *opvolgende* bedijking, genoegzaam om bij de eventueele droogmaking, den polder in veiligen staat te kunnen houden, volgens voorschriften van de Provinciale Staten.
- »b. Bij voorafgaande bedijking en dadelijke vaststelling en aanwijzing van de ter droogmaking benodigde werken, volgens voorschrift van de Prov. Staten, — moet de verveening vrijgelaten, en geen slikgeld geheven worden.
- »c. Bij voorafgaande bedijking zonder voornoemde vaststelling en aanwijzing, moet slikgeld geheven worden, tot zoodanig bedrag als benodigd zal zijn om de bij *b.* bedoelde werken tot stand te brengen, dit alles te bepalen door Ged. Staten volgens voorschrifte van de Prov. Staten.
- »d. Ingeval van verveening zonder voorafgaande bedijking, moet slikgeld betaald worden tot zolang daaruit een fonds is ontstaan, dat de kosten der opvolgende bedijking en droogmaking kan dekken, wanneer de belanghebbende eigenaren der uitgeveende plassen, die dit fonds hebben afgeworpen, bereid zijn te bepolderen, of daartoe worden genoodzaakt; onverminderd de teruggave van zooveel slikgeld als blijken zal niet benodigd te zijn.

- »e. De uitgeveende gronden, die geen slikgeld hebben afgeworpen, alsmede de gave gronden, zullen mede in de bedijking en droogmaking moeten opgenomen worden, indien derzelve eigenaars zulks verkiezen; mits hun aandeel betalende tot deze bedijking, haar onderhoud, de kosten der droogmaking en aankleve daarvan, naar evenredigheid hunner oppervlakten.
- »f. Aan de eigenaars der gronden, belendende aan gronden, die verveend worden zonder voorafgaande droogmaking, zal de schade, die de waterafslag tengevolge van die verveening daaraan mocht toebrengen, geheel worden vergoed door hen, die deze schade veroorzaakten.
- »g. Deze schadevergoeding zal echter niet verschuldigd zijn, wanneer door de belendende eigenaars, na daartoe behoorlijk te zijn aangemaand, geweigerd wordt, zich te doen opnemen in de volgens *e.* vast te stellen bepoldering en droogmaking.
- »h. Aan de eigenaars van vroeger verveende plassen, die onder de vorige reglementen, daarvan slikgeld hebben betaald, zal, na bedijking en droogmaking dier plassen, ten genoegen van Ged. Staten en in geval van beroep ten genoegen der provinciale Staten hun aandeel worden teruggegeven in de kassen en waarden, uit de bijeengebrachte slikgelden verzameld in de gemeenten, waar die plassen gelegen zijn. Dat aandeel zal door Ged. Staten

en ingeval van beroep door de provinciale Staten worden vastgesteld, en dan door de belanghebbenden kunnen worden gevorderd van de met de bewaring belaste besturen."

Wat de schrijvers der verzoekschriften aanging, deze scheen het niet duidelijk te zijn, wat men verstonde onder veenkringen, want zij vereenzelvigden steeds de getrokken denkbeeldige lijn, met een dijk langs die lijn. Om deze reden beteekenden de verzoekschriften weinig.

Behalve hetgeen wij hebben opgenoemd, bevatte de conclusie van HH. Ged. Staten over alle bovengenoemde stukken, ook nog een nieuw art., regelende de financiële verhouding tusschen eigenaars van uitgeveende of niet verveende landen, en die eigenaars of verveeners, die reeds slikgeld betaald hadden voor hunne werken, en wel, voor zooveel betreft de door beide te leveren bijdragen, voor werken en indijkingen of bepolderingen van eenen veenkring, waarin beide ingeland waren.

Hoewel Ged. Staten van oordeel waren, dat dit volgens de wet zoude moeten geregeld worden, meenden zij toch, dat zoolang die wet niet bestond, eene regeling als de hunne de voorkeur verdiende.

De Commissie van Rapporteurs kon niet tot overeenstemming geraken, en gaf daarom in overweging, om de 14 voorstellen tot wijziging en aanvulling van het reglement op de lage verveeningen, voorkomende in het behandelde rapport van heeren Ged. Staten, goed te keuren. Den volgenden dag (1 Mei 1851) wordt

de algemeene strekking van het rapport overwogen en dit met 17—15 stemmen verworpen, en hiermede vervallen ook de voorstellen van Ged. Staten. Verder staken de stemmen over de vraag, of de behandeling van het voorstel van Jhr. van Beyma nu voor afgedaan moet worden gehouden. Deze vraag wordt den volgenden dag ontkennend beantwoord. Er wordt nu besloten genoemd voorstel terug te zenden aan Ged. Staten, om door deze op de lijst der in de aanstaande zomervergadering te behandelen punten te worden gebracht.

Voordat dit besluit kon worden ten uitvoer gebracht, kwam op den 10^{den} Juni d. a. v. een nieuw voorstel in van vijf leden der provinciale Staten, houdende een ander ontwerp-reglement op de lage verveeningen, noodzakelijk volgens de voorstellers, »omdat de verschillende bepalingen en reglementen ongenoegzaam zijn, om de aan den eigendom verknochte regten, genoegzaam te verzekeren, en dat hiertoe noodig is een algemeen geldend reglement van politie.” Dit ontwerp is in drie afdelingen verdeeld, waarvan de eerste, onder den naam van algemeene bepalingen, drie artikelen bevat. Het eerste dezer artikelen geeft eene omschrijving van laag veen, en noemt als zoodanig het veen, waarvan de ondergrond gelegen is beneden den gemiddelden winterboezemstand van het provinciale water ¹⁾. Het tweede artikel bepaalt, dat (behoudens oppertoezicht des konings)

¹⁾ Het reglement van 1849 spreekt van zomerboezem.

toezicht van Ged. Staten noodig is, om lage verveeningen te kunnen aanleggen. Ged. Staten geven geen toestemming dan :

- 1°. nadat de te verveenen grond vooraf geheel is indijkt en ingepolderd;
- 2°. onder voorwaarde, dat er slikgeld worde betaald, om zoo doende een latere inpoldering te verzekeren.

Art. 3 bevat de verboden afstand van dijken enz. In hoofdstuk I van de tweede afdeeling wordt art. 2 sub 1 uitgewerkt; de voorstellers wenschen bepaald te hebben, dat bij voorafgaande bepoldering geene toestemming worde gegeven, dan nadat het te verveenen land geheel omringd is met voldoende dijken, en met sluizen, molens enz. voorzien. Twee maal per jaar zullen deze opgenomen moeten worden door waterstaatsbeambten. Verder regelt dit hoofdstuk de wijze van aanvraag enz.

Art. 2 sub 2 wordt behandeld in hoofdstuk II. Geen vergunning onder voorwaarde van betaling van slikgeld zal worden verleend, dan nadat de eigenaars of verveeners zich schriftelijk tot de betaling hebben verbonden. De hoegrootheid van het slikgeld zal berekend worden per 100 □ ellen gespreide slik. Als gevolg van het voorschrift zou de verplichting moeten worden opgelegd, om het te verveenen land kadastraal aan te wijzen, den naam te vermelden en beëdigde meters aan te stellen. Eene geheel nieuwe bepaling vinden wij in art. 12, q.l.: »De vergunning, eenmaal verleend, gaat met den grond op volgende eigenaren over», terwijl in art. VII van het

reglement van 1849 staat, dat, om de verveening een volgend jaar voort te zetten, telkens een nieuw consent moet worden aangevraagd bij het plaatselijk bestuur, dat dit niet afgeeft, dan na vertoonde quitantie van den Ontvanger wegens betaalde slikgelden. Verder bevat dit hoofdstuk eenige administratieve bepalingen over de wijze van inning der slikgelden; n.l. opmaking door het gemeentebestuur van een kohier van aanslag, en hooger beroep van het bepaalde in dit Kohier bij Ged. Staten, inning van het slikgeld door den gemeente-ontvanger, enz.

Hoofdstuk III bevat de strafbepalingen op overtreding van de voorschriften van het Reglement, n.l. eene boete van 5—75 gulden en 1—7 dagen gevangenisstraf, te zamen of afzonderlijk. Bovendien wordt aan Ged. Staten de bevoegdheid verleend, om alles, wat in strijd met dit reglement is verricht, in vorigen staat, ten koste van den overtreder, te herstellen, onverminderd hun recht, om, behoudens beroep op provinciale Staten, de vergunning in te trekken.

Afd. III bevat de overgangsbepalingen, zooals: afschaffing van het reglement van 1849; ontbinding der Veencommissien, en opdracht van de aan dezen ontnomen rechten en verplichtingen aan de gemeentebesturen; en opheffing van de betrekking van ontvanger, in wiens plaats de gemeente-ontvanger treedt.

Verder wordt voor het geval, dat eene verveening in meer dan ééne gemeente gelegen is, tot ontvanger be-

noemd, de ontvanger van die gemeente, waar het grootste deel van het veen gelegen is. Verder wordt nog geregeld de verhouding van die ingelanden die vroeger slikgeld hebben betaald, met die ingelanden, welke dit tot nog toe hadden nagelaten, daar zij hunnen grond nog niet hadden aangestoken enz. enz. De slotbepaling luidt: »Aan de reglementen van geotrooijeerde veenpolders wordt door dit reglement niet gederogerd.»

Nadat dit voorstel was toegelicht door de voorstellers, werd het naar de afdeelingen verzonden, en kwam dus te vervallen het op 1 Mei genomen besluit, om het voorstel van Jhr. van Beyma in deze zomervergadering te behandelen. Aan het slot van een uitgebreid rapport, waaruit blijkt, dat de commissie van rapporteurs het in hoofdzaak met de voorstellers eens is, maar vele veranderingen en bijvoegingen noodig acht, stelt de commissie voor:

- 1°. de algemeene strekking goed te keuren
- 2°. het reglement aan te nemen, zoodanig als het door de commissie gewijzigd is.

Men besluit dit rapport den 12^{den} Augustus te behandelen; doch, ziet, pas was dit aangenomen, of een der leden deed het voorstel, om het rapport in de a. s. winterzitting te behandelen, en het inmiddels gedrukt in den handel verkrijgbaar te stellen. Met 16—15 stemmen wordt dit voorstel aangenomen. Ook werd besloten, de Gemeentebesturen, die bij de verveeningen betrokken zijn, aan te schrijven, hun gevoelen over het

thans in behandeling zijnde reglement, en de daarin door de Commissie voorgedragen veranderingen, vóór de winterzitting te doen kennen.

In de vergadering der Staten d. d. 12 Augustus, komt een nieuw voorstel aan de orde, strekkende, om terug te komen op dit besluit en ten spoedigste het ontwerp-reglement aan de orde te stellen. Dit voorstel werd verworpen. Op 6 Nov. 1851 wordt het concept-reglement in behandeling genomen en de algemeene strekking afgestemd.

Eenige dagen later doet Jhr. Mr F. H. van Beyma thoe Kingma een voorstel tot intrekking van het reglement aldus luidende:

»Mijne Heeren,

»Uit de onderscheiden besluiten en bij die gelegenheden gehouden discussiën Uwer Vergadering, aangaande verordeningen op de lage Verveeningen in deze provincie, moet ik opmaken, dat de meerderheid Uwer vergadering het bestaande reglement op de lage verveeningen afkeurt.

»Overtuigd, dat de werking zoodanig is, dat daarbij de groote klijngrond-eigenaren en eigenaren van moerassen en petten, vóór den jare 1823 uitgeveend, grovelijk worden bevoordeeld ten koste van de kleine verveeners.

»Overtuigd, dat onder den schijn, als ware dit reglement eene maatregel voor het algemeen belang, het eigenbelang van velen ten koste der nijverheid begun-

stigd wordt, heb ik de Eer U Mijne Heeren voor te stellen, om het thans bestaande reglement op de lage verveeningen in Friesland buiten werking te stellen en alzoo af te schaffen.”

Na eenige discussiën en stemmingen wordt besloten, dit voorstel in overweging te nemen en naar de afdelingen te zenden ten fine van onderzoek, en het den 28sten November aan de orde te stellen. De Commissie van Rapp., ook rapport uitbrengende over eenige adressen van verveeners, die het voorstel van Jhr. van Beyma ondersteunden, deelt als haar gevoelen mede, dat de groote bezwaren tegen het reglement gelegen zijn in de artt. IV, V en XXIII (pag. 146—148, 158—159), maar dat daarom het reglement toch niet behoort te worden afgeschaft. Hierdoor toch zouden de bepalingen en voorzorgen van Jhr. de la Coste wêer van kracht worden, welke bepalingen juist in de laatste jaren tot vele procedures hadden aanleiding gegeven. Daarom is haar advies, dat deze vergadering behoort te besluiten, om :

- 1°. in te trekken de artt. IV, V en XXIII van het reglement ;
- 2°. te benoemen eene Commissie van drie leden, belast met de taak een geheel nieuw reglement samen te stellen, of zoodanige wijzigingen in het bestaande reglement aan te brengen, als zij nuttig zal achten, en dit resultaat harer werkzaamheden in de zomervergadering van 1852 aan te bieden ;
- 3°. ten dien einde van Z. M. den Koning de machti-

ging te verzoeken, dat de voornoemde Commissie ook na de sluiting der tegenwoordige zitting dezer vergadering, hare werkzaamheden voortzette.

4°. de adressen der veenlieden aan te nemen voor kennisgeving.

In de avondzitting van 28 Nov. wordt geheel in den geest der rapporteurs beslist.

Bij K. B. van 11 Januari 1852 N°. 7 werd de goedkeuring aan het besluit tot intrekking van de artt. IV, V en XXIII onthouden, maar blijkens eene bij dit besluit gevoegde Missive van den Minister van Binnenl. Zaken van den 16den Jan. N°. 123, 3de Afdl. A, niet afgewezen het verzoek, onder 3°. vermeld. De Commissie van Rapporteurs brengt nu op 28 Jan. 1852 (buitengew. zitting) rapport uit, en, overwegende: »dat, daar de regeering ook de wijziging van het reglement nuttig en noodig vindt volgens bovengemelde Missive; dat door de onthouding van de koninklijke goedkeuring aan de intrekking der meergemelde artt. gebleken is, dat de grondslagen en beginselen van het reglement intact moeten blijven; — dat het noodzakelijk is, wijzigingen en verbeteringen in het reglement aan te brengen; heeft zij de eer te concludeeren tot het advies, om:

»Aan te nemen het voorstel van Ged. St., om met wijziging in zooverre van het tweede lid van het besluit der Staten van 28 Nov., de daarbij benoemde Commissie te verzoeken om nu, in verband met het K. B. van 11 Junij. 1852 N°. 7, hare werkzaamheden

voort te zetten, met opdracht aan Ged. Staten om de koninklijke machtiging tot de voortzetting, ook na het sluiten dezer bijeenkomst aan te vragen."

Deze conclusie werd aangenomen en door den Koning bekrachtigd. Reeds op 23 Juli 1852 legt de Commissie nu een Concept-reglement aan de vergadering voor. Het verslag van de afdeelingen luidde in hoofdzaak gunstig, daar het bleek, dat de Commissie bij haar voorstel rekening had gehouden met het groote verschil van gevoelen, tusschen de leden der vergadering heerschende. Immers, terwijl sommigen voorstanders waren van een streng staatstoezicht, wilden anderen alles vrijlaten; en terwijl de een verplichte voorafgaande inpoldering wenschte zonder slikgeldheffing, vonden anderen slikgeldheffing noodzakelijk, om de kosten van latere bepolderingen goed te maken.

De Commissie toch had »ter voldoening aan deze met elkâar strijdige meeningen, bij haar concept een allezins aanprijzenswaardig stelsel aangenomen, door de heffing van slikgelden voor alle lage verveeningen verplichtend te maken; — het bedrag daarvan door Ged. St. te doen bepalen, overeenkomstig de behoeften van elken veenkring, die door de provinciale staten zal worden vastgesteld overal waar geveend wordt; — de inpoldering dier veenkringen uit de slikgelden in het algemeen als verplichtend te stellen op last van prov. St., en dit dan, hetzij van eenen geheelen veenkring of van een gedeelte, zooals dit het meest met alle belangen zal

overeenkomen; — daarbij tevens de particuliere bepoldingen onder authorisatie der prov. St. toe te laten; — de invordering en administratie der slikgelden aan de gemeentebesturen op te dragen, als daartoe uit den aard der zaak geroepen, en de beschikking over de slikgelden geheel aan Ged. St., onder hooger toezicht der provinciale Staten, over te laten.”

Het Concept bevatte verder bepalingen, regelende: 1°. de betaling der maalgelden, te heffen van binnen de polders in te sluiten gave gronden; 2°. de bijdragen tot de kosten van bepoldering wegens reeds vroeger door verveening, zonder betaling van slikgelden, ontstane waterplassen; en 3°. de heffing en aanwending van slikgelden van gronden, die na de bepoldering mochten worden verveend; eindelijk dienden de overgangsbepalingen, om de bestemming der reeds bestaande slikgeldfondsen nader vast te stellen.

Onder de hoofdverschilpunten met het reglement van 1849 kunnen wij noemen de verandering van het aangenomen peil. Het reglement van 1849 toch gaf als definitie van laag veen, zoodanig veen, waarvan de ondergrond gelegen is *onder* het *zomerwater*, aangewezen door het *nulpunt* van de peilschaal der provincie; terwijl het concept-reglement gewaagde van veen, »waarvan de ondergrond gelegen is *beneden den gemiddelden winterboezemstand* van het provinciale water, als merk waarvan wordt aangenomen *vijf palmen boven het nulpunt* der provinciale peilschaal.” Door deze ver-

andering vallen onder de thans voorgestelde bepalingen vele veenlanden, die er vroeger niet toe behoorden, en worden hierdoor de gevaren, die de vergraving kan veroorzaken, verminderd.

Het reglement van 1849 spreekt verder van de vergunning tot verveening, aangevraagd bij de bevoegde macht. Wie is hier de bevoegde macht? De Koning? — Het reglement van 1849 bedoelde, overal waar gesproken werd van bevoegde macht, den Koning ¹⁾.

Het Concept-reglement begrijpt echter onder deze woorden: Gedeputeerde Staten, daar het K. B. van 17 Febr. 1819 n°. 6 onwettig is, als genomen in strijd met

¹⁾ Ten bewijze strekke het :

»Besluit van Ged. Staten van 22 Jan. 1852 n°. 48, houdende uitnodiging aan de Gemeentebesturen, om de belanghebbende eigenaren en verveeners tot het tijdig indienen hunner verzoeken om vergunning tot verveening (aan te sporen).

»Ter vergadering gelet op art. I van het reglement op de lage verveeningen,

»Overwegende, dat eene niet tijdige inzending van de verzoeken om vergunning tot verveening, ten nadeele der belanghebbende eigenaren en verveeners, belemmering in het veenwerk kan te weeg brengen,

»Is besloten

»De Gemeentebesturen in deze provincie uit te noodigen, zooals geschiedt bij deze, om de belanghebbende eigenaren en verveeners in hunne gemeenten, voor of zooverre zij, verlangende te veenen in gronden of perceelen, waarvoor de vergunning niet reeds is verleend, die vergunning behoeven voor het aanstaande veenzaizoen, indachtig te maken op eene spoedige inzending hunner verzoeken daartoe *aan den Koning*.

»Afschrift enz.»

de wet van 21 April 1810, en deze wet de bevoegheid tot het geven van vergunning tot verveening verleent aan den sous-préfet, thans Ged. Staten. Ook is het niet in strijd met de Grondwet, dat Ged. Staten vergunning geven, daar art. 193 hun dat toezicht uitdrukkelijk toekent, »behoudens de bevoegdheid des Konings, om het onmiddelijk toezicht, daarover te voeren, aan anderen op te dragen», »en het nu met dat toezicht der Staten en het algemeen oppertoezicht over den waterstaat, aan den Koning bij art. 190 opgedragen, geheel schijnt overeen te stemmen, om aan de Staten of hunne Gedeputeerden, het verleenen der bedoelde vergunningen toe te kennen, onder voorwaarden, bij door den Koning goedgekeurde reglementen vastgesteld.»

Over deze verandering adviseerde de Comm. van Rapp. gunstig, maar een ongunstig onthaal vond het in de vergadering der Staten, die voor de woorden: »Gedeputeerde Staten» »bevoegde macht» in de plaats stelde, en, deze woorden: »bevoegde macht» wêer omschreef, als bedoelende: »den Koning, op voordracht van Ged. Staten.»

Verder wordt voorgesteld de woorden »rayon» en »veendistrict» overal te vervangen door »veenkring.» Zeer wordt goedgekeurd de bepaling, dat, indien de eigenaars van uitgeveende waterplassen, binnen eenen veenkring gelegen, weigeren deze te laten inpolderen, de wet op de droogmaking van moerassen of de ont-eigeningswet dan op hen zal worden toegepast, omdat deze onwil voortvloeit uit de bepaling, dat die water-

plassen in evenredigheid hunner oppervlakte zullen bijdragen in de kosten van inpoldering. Daar het somtijds geschiedde, dat de eigenaars van die plassen niet bekend waren, en deze zich wel wachtten dit geheim te openbaren, zoo raden rapporteurs aan te bepalen, dat de provincie voor die waterplassen aan de inpoldering kunne deelnemen, behoudens elks aanspraak op den eigendom dier ondergronden en na voor zoo veel noodig daartoe aangevraagde en bekomen vergunning van de regeering.

Na nog vele veranderingen, meestal de redactie betreffende, te hebben voorgesteld, concludeert de Comm. van Rapp. tot goedkeuring van de algemeene strekking en de aanneming van het concept-reglement, onder de door hen voorgestelde wijzigingen. De algemeene strekking wordt aangenomen, maar vele andere wijzigingen en aanvullingen worden in de vergadering voorgesteld en aangenomen, o. a. eene nieuwe alinea achter art. VII luidende:

»Wanneer door de Staten de inpoldering van eenen geheelen veenkring, of van een gedeelte daarvan, is gelast, zal de uitvoering der voorgeschrevene werken en daarna het beheer van dien polder overgaan aan een bijzonder bestuur, volgens een reglement voor dien polder, door de Staten, onder goedkeuring des Konings, vast te stellen.»

Ook werd eene aanvulling aangenomen van art. IX, dat het maalgeld regelt. Onder maalgeld wordt verstaan het geld, dat betaald moet worden door den eigenaar

van gronden, binnen de bepoldering gelegen, die geen veenspecie bevatten. Dit bedrag werd geregeld tusschen het polderbestuur en die eigenaars op den voet van de eerste vier art. van het plakkaat der Staten van 9 Mei 1774. De aanvulling bestond in de bijvoeging van de woorden: »zoodanig maalgeld moet insgelijks betaald worden van de daarin gelegen veengronden, welker verveening niet door den eigenaar verlangd wordt, onverminderd diens verplichting tot betaling van slikgelden, ten zelfden bedrage, als den verveenenden eigenaren bij dit reglement is opgelegd, zoodra hij tot de verveening dier gronden overgaat, in welk geval het maalgeld van zoodanige perceelen niet meer verschuldigd is.»

Aan de strafbepalingen en de bevoegdheid, daarbij aan Ged. St. toegekend, om het veenen feitelijk te beletten door het sluiten der afvaart, behoudens de rechten van derden enz., werd nog toegevoegd: »Aan het besluit van Ged. Staten tot schorsing wordt het recht van voorloopige executie gegeven.»

Het Concept-Reglement werd aangenomen en ter goedkeuring aan den Koning gezonden. De minister opperde echter bedenkingen, voornamelijk omdat de regel: »geene lage verveening zonder opvolgende bepoldering» niet genoeg uitkwam in het nieuwe reglement, in tegenstelling met het vorige, dat dit expressis verbis voorschreef. Ten einde dit bezwaar op te heffen, meende de Regeering eenige wijzigingen te moeten voorstellen.

Met deze bedenking des Ministers was men het volkomen eens.

Een tweede bezwaar van den Minister was gericht tegen de opheffing der veencommissien en de opdracht der veenderijzaken aan de gemeentebesturen, omdat :

- »a. het de vorming van uitgebreide veenkringen kan belemmeren ;
- »b. dat in den regel onder de leden der gemeentebesturen, niet die kennis en medewerking kan worden verondersteld, die het richtig beheer van het veenwezen uit den aard der zaak vordert ;
- »c. het met de tegenwoordige regeerings-begrippen meer strookt, dat de onmiddelijk belanghebbenden, op de zamenstelling van het bestuur der verveeningen invloed uitoefenen.”

Deze bezwaren werden door de Commissie van Rapporteurs niet gedeeld, daar :

- »ad a. de Veencommissien op het vormen van uitgebreide veenkringen zonder invloed zijn, omdat zij eerst benoemd worden, *nadat* deze kringen door de Staten zijn vastgesteld ;
- »ad b. ofschoon tot het richtig beheer der slikgelden wel niet veel kennis van verveeningen noodig schijnt, de gemeentebesturen echter in de gemeenten, waar de verveeningen op ruime schaal worden uitgeoefend, mede uit eigenaars van veengronden of uit deskundigen zijn zamengesteld, zoodat ook het veenwezen genoegzamen waar-

borg vindt; dat het bovendien ongerijmd schijnt, het toezicht op de verveeningen en het beheer der slikgelden aan de gemeentebesturen te onthouden, ofschoon, krachtens het algemeen politie-toezicht, daarmede natuurlijk belast.

- »ad. c. de opheffing der veencommissiën met de tegenwoordige regeeringsbegrippen, dat nl. de onmiddelijk belanghebbenden op de zamenstelling van hun bestuur invloed uitoefenen, meer schijnt te strooken, dan hare aanhouding, omdat, behoudens het richtig beheer der slikgelden, hun belang zich eerst dan ontwikkelt, nadat (naar aanleiding van art. VII al. 4 nieuw) het besluit tot bepoldering en droogmaking is vastgesteld, en de daarmede in verband staande werken moeten worden uitgevoerd; dat door die opheffing wordt voorkomen, dat eigenaars van uitgestrekte weidlanden, die aan de verveeningen worden onthouden, of van waterplassen, die nimmer slikgelden hebben afgeworpen, of van gronden die geen veenspecie bevatten en binnen den uitgebreiden veenkring gelegen zijn, de bestemming der slikgelden, ten koste der belangen van hen, die ze hebben bijeengebracht, beheerschen; en dat eindelijk, alleen bij het polderreglement, volgens art. VII, door Prov. Staten onder goedkeuring des Konings vast te stellen, kan worden voorgeschreven op welke wijze en in hoeverre

de onmiddelijk belanghebbenden, op de keuze van hun bestuur invloed zullen uitoefenen."

Om deze reden adviseert de Comm. van Rapp. bij de opheffing der veencommissien te blijven volharden.

Met de overige veranderingen, door den Minister voorgesteld, kan de Comm. zich wel vereenigen, o. a. met het voorstel, om de norm voor het peil te bepalen niet op 5, maar op 3 palm boven het nulpunt; en om het hooger beroep van beslissingen, door Ged. Staten genomen, van de Provinciale Staten naar den Koning over te brengen enz. enz.

De Commissie adviseert ten slotte het opnieuw gewijzigde reglement ter goedkeuring aan den Koning op te zenden. Den 22sten November 1852 werd diensvolgens besloten. Het reglement luidt:

»De Staten der Provincie Friesland.

»In aanmerking nemende, dat het bij de noodzakelijkheid tot wijziging van sommige bepalingen van het reglement op de lage verveeningen in deze provincie, goedgekeurd bij Kon. besluit van den 22. November 1849 n°. 30, doelmatig is voorgekomen, dat reglement geheel te herzien en alzoo, met intrekking van de bestaande bepalingen een nieuw reglement daar te stellen;

»Gelet op het Koninklijk besluit van den 11^{den} Januarij 1852 n°. 7, zoomede op artt. 131 en 193 der grondwet en op art. 138 der provinciale wet;

»Gelet voorts op het bij hun besluit van den 4den Augustus 1852 vastgesteld nieuw reglement en op de bezwaren, tegen sommige daarin vervatte bepalingen bij de Hooge Regeering gerezen;

»Overwegende, dat die bezwaren hebben geleid tot de noodzakelijkheid van wijziging of verduidelijking van sommige dier bepalingen.

»hebben besloten en besluiten, nader vast te stellen navolgend

»REGLEMENT OP DE LAGE VERVEENINGEN
»IN FRIESLAND.

AFDEELING I.

»*Algemeene bepalingen.*

Art. 1.

»Door laag veen wordt in dit reglement verstaan het veen, waarvan de ondergrond gelegen is beneden den gemiddelden winterboezemstand van het provinciaal water; als merk van welken waterstand wordt aangenomen 3 palmen boven het nulpunt der provinciale peilschaal te Leeuwarden, voor het Gouvernementshuis. Als laag veen wordt niet aangemerkt alle veen, dat afgevoerd wordt uit de graverijen langs kanalen, van welke het water door schutsluizen of andere kunstwaterwerken wordt opgehouden.

Art. 2.

»Geene lage verveeningen mogen worden aangevangen of ondernomen, dan na gevraagde en bekomen ver-

gunning van den Koning, op voordracht of na verhoor van Gedeputeerde Staten. Die vergunning brengt de verplichting mede tot de betaling eener uitkeering van de verveeningen, bekend onder den naam van slikgeld, bestemd voor de bepoldering en droogmaking der uitgeveende gronden.

»Deze bepoldering en droogmaking zal steeds moeten geschieden, tenzij de Provinciale Staten haar, als bij uitzondering, onnoodig oordeelen, in welk geval zij aan de opgebrachte slikgelden, na de belanghebbenden te hebben gehoord, die bestemming geven, welke zij het meest billijk en nuttig achten ter afwering der nadeelen, uit de plaats gehad hebbende verveening te vreezen.

Art. 3.

»Geene lage verveeningen mogen plaats hebben binnen den afstand van 400 ellen van de zeedijken, of van de Lindedijken tot aan de provinciale Friesche Lindesluis, of binnen den afstand van 50 ellen van de Lindedijken, ten oosten van gemelde sluis, te meten uit het midden van de kruin van al die dijken; — of binnen den afstand van 50 ellen van meren, poelen, groote wielen, groote scheepsvaarwaters, rivieren en wegen, — of eindelijk binnen den afstand van 25 ellen van buurt- of veldwegen en vaarten, en eveneens van 25 ellen van polderdijken, dezen laatsten afstand mede te meten uit het midden van de kruin der dijken.

Art. 4.

»De boven- of bonkaarde mag op geenerlei wijze buiten den veenkring worden vervoerd.

»In de over te laten stukken grond nabij de dijken, wegen, wateren enz. mogen geene andere slooten worden gegraven, dan voor de afwatering en afscheiding van eigendom volstrekt noodzakelijk zijn, tot geen meerdere breedte dan van 3 ellen en geen meerdere diepte dan 4 el beneden zomerpeil.

»Voor zoo verre de hierboven vermelde strooken gronds binnen den bepaalden afstand reeds mogten zijn vergraven of weggespoeld, moeten zij, zooveel mogelijk, worden aangevuld met daartoe geschikte aarde.

»Onder de vereischte behoedmiddelen en naar de plaatselijke omstandigheden kan echter de daarstelling van de noodige uitvaarten worden toegestaan, en, wanneer de indijking of bepoldering genoegzame zekerheid aanbiedt, de bepaling van afstand van wateren, polderdijken, buurt- en veldwegen en rivieren worden gewijzigd, een en ander onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten.

»Deze doen in de eerstvolgende vergadering der Staten mededeeling van hunne ter zake genomene besluiten.

Art. 5.

»Overal, waar verveening plaats heeft, worden door de Provinciale Staten, in zooverre dit nog niet is geschied, aangewezen en vastgesteld veenkringen, onder inachtneming van de plaatselijke omstandigheden en de belangen en regten der betrokken eigenaren.

Art. 6.

»Gedeputeerde Staten gelasten de betrokken gemeentebesturen, om de verveeners en de verdere daarbij belanghebbenden over te roepen en te hooren, opzigtens de meest geschikte wijze, waarop de veenkringen, met inachtneming der plaatselijke omstandigheden en de belangen en regten der betrokken en naastgelegen eigenaren, kunnen worden aangewezen, als ook opzigtens de meest doelmatige daarstelling der indijking of bepoldering, of andere vereischte werken.

»Van het een en ander kunnen zij, des verlangende, plannen overleggen.

»De genoemde gemeentebesturen doen van deze verrigtingen, onder bijvoeging hunner beschouwingen, toelichtingen en raad, verslag aan Gedeputeerde Staten, die, na onderzoek, deze stukken stellen in handen van waterstaatsbeambten, ten einde een voorloopig plan te beramen.

»Dit plan wordt, na afkondiging op de gebruikelijke wijze, en nadat het in de betrokken gemeenten gedurende zes weken ter inzage heeft gelegen, binnen welken tijd de bezwaren daartegen schriftelijk bij de gemeentebesturen moeten worden ingediend, door Gedeputeerde Staten met bepaalde voorstellen ter tafel gebracht in de eerstvolgende vergadering der Provinciale Staten, ten einde daarop, zoo mogelijk, dadelijk kunne worden beschikt.

»Na de vaststelling van eenen veenkring worden alle werkzaamheden, bij dit reglement aan de gemeentebe-

sturen opgedragen, verrigt door het bestuur der gemeente, waaronder de veenkring, of het grootste gedeelte daarvan, is gelegen. Geschillen hierover worden door Gedeputeerde Staten beslist.

Art. 7.

»De eigenaars en verveeners binnen de veenkringen zijn ten aanzien der verveening, buiten de voorschriften van dit reglement, gebonden aan zoodanige algemeene en bijzondere bepalingen, als voor die verveeningen vastgesteld mogen worden.

»Voor zoo verre geene geheele of gedeeltelijke vrijstelling van indijking of bepoldering is verleend, heeft deze later plaats, hetzij op de lijn van den aangewezen veenkring, wanneer een overwegend provinciaal waterstaatsbelang zulks vordert, hetzij binnen die lijn, bij vergunning tot bijzondere bepoldering.

»De beoordeeling, of het algemeen waterstaatsbelang de bepoldering of indijking van eenen geheelen of gedeeltelijken veenkring vordert, behoort aan de Provinciale Staten, op gemotiveerde voordracht van Gedeputeerde Staten, met inachtneming tevens van hetgeen in het bijzonder belang der verveeners, noodig wordt geoordeeld.

»Wanneer door de Staten de inpoldering van eenen geheelen veenkring, of van een gedeelte daarvan is gelast, gaat de invoering der voorschreven werken en daarna het beheer des polders over aan een bijzonder bestuur, volgens een reglement voor dien polder, door de Staten, onder goedkeuring des Konings, vast te stellen.

»Wanneer de noodzakelijkheid der omdijking van eenen geheelen of gedeeltelijken veenkring niet is bepaald, kunnen de eigenaars of verveeners, die verlangen mogen afzonderlijk te polderen, daartoe vergunning vragen aan de Staten, die, na onderzoek, deze vergunning verleenen op zoodanige voorwaarden, wat de wijze van bepoddering en het beheer van den polder betreft, als zij noodig oordeelen, met het oog op de algemeene belangen van den veenkring en de bijzondere aanvragers. De verkrijgers van zoodanige vergunning blijven, onafhankelijk van die voorwaarden hunner particuliere bepoddering binnen den veenkring, gehouden aan zoodanige algemeene en bijzondere bepalingen als opzigtens den geheelen veenkring, overigens, reeds zijn daargesteld of nader door het bevoegd gezag, overeenkomstig dit reglement, daargesteld zullen worden.

»Het verleenen van vergunning tot particuliere bepodderingen binnen eenen veenkring helet niet, dat door de Staten diens geheele of gedeeltelijke omdijking later kan worden gelast, wanneer het provinciaal waterstaatsbelang zulks mogt vorderen. In zoodanig geval echter wordt de verhouding van hen, die binnen den veenkring reeds hebben gepolderd en drooggemaakt, en hen, die zulks niet hebben gedaan, ten opzichte der aanwending van de reeds betaalde slikgelden en de betaling van verdere zoodanige uitkeering, met overroeping van belanghebbenden, door het gemcentebestuur onder goed-

keuring van Gedeputeerde Staten, geregeld, behoudens beroep op den Koning.

»De belanghebbende eigenaars en verveeners, die zich bezwaard mogten achten door dusdanige regeling, zijn bevoegd zich daarover, binnen ééne maand nadat die regeling in den veenkring algemeen bekend is gemaakt, bij afkondiging en aanplakking op de gebruikelijke wijze door het gemeentebestuur, te wenden tot de Provinciale Staten, die daarop in hunne eerstvolgende vergadering uitspraak doen, behoudens beroep op den Koning.

Art. 8.

»Wanneer bij de geheele of gedeeltelijke bepoldering of indijking van eenen veenkring daarbinnen waterplassen gelegen zijn, die geene slikgelden hebben afgeworpen, zijn de eigenaren daarvan gehouden, het evenredig aandeel, berekend naar de oppervlakte dier waterplassen, in de kosten der bepoldering en aanleve daarvan te betalen, of worden, bij onwil dier eigenaren, die plassen onteigend ten behoeve van de provincie of den te stichten polder, met inachtneming van de voorschriften der wet, regerende de onteigening ten algemeene nutte.

»In geval geene eigenaren dier waterplassen bekend of te vinden zijn, kan de provincie voor haar in de inpoldering deel nemen, behoudens elks aanspraak op den eigendom der ondergronden, en na, zoo ver noodig, aangevraagde en bekomen toestemming van het rijksbestuur.

Art. 9.

»Van de grondeigendommen, binnen de voornoemde

bepoldering gelegen, die geen veenspecie bevatten, wordt jaarlijks voor het genot der droogmaling, eene uitkeering, onder de benaming van maalgeld, gestort in de bepolderingskas, waarvan het bedrag wordt bepaald tusschen het polderbestuur en die eigenaren in de minne of op de wijze bij de wet voorgeschreven. Zoodanig maalgeld moet insgelijks betaald worden van de daarin gelegen gronden, welker verveening niet door den eigenaar verlangd wordt, onverminderd diens verplichting tot betaling van slikgelden, ten zelfden bedrage, als den verveenende eigenaren bij dit reglement is opgelegd, zoodra hij tot de verveening dier gronden overgaat, in welk geval het maalgeld van zoodanige perceelen niet meer verschuldigd is.

»Het fonds, dat door deze slikgeldheffing ontstaat, wordt op dezelfde wijze beheerd als dat der vóór de bepoldering geheven slikgelden, en, voor zoo verre het niet noodig is tot betaling of aflossing van schulden ten laste of ter bestrijding van uitgaven ten dienste van den polder, om de vijf jaren onder de betrokken verveeners en de eigenaren der andere in de bepoldering gelegen verveende gronden verdeeld, procentsgewijze, naarmate zij, uit de door hen opgebrachte slikgelden, tot de bepolderingskosten hebben bijgedragen.

Art. 10.

»Wanneer de indijking of bepoldering, hetzij van een geheel of gedeeltelijken veenkring, hetzij van de daarin verveende bijzondere polders, overeenkomstig de daarvoor

gestelde algemeene en bijzondere voorwaarden en plans, tot stand is gebragt en alle daartoe vereischte werken zijn uitgevoerd, wordt aan de alsdan bestaande eigenaren, naar verhouding der perceelen, zoo als die daartoe hebben bijgedragen, het overig zijnde fonds terug gegeven, met uitzondering evenwel van zoodanig door de Provinciale Staten te bepalen bedrag, als waarvan de renten voldoende worden geacht tot het onderhoud en beheer der bepolderingswerken, alles onverkort de verplichting tot onderhoud, die rusten mag op ingelanden, wier land of veen geene slikgelden heeft afgeworpen.

»Zoodra de eigenaar of eigenaren het bewijs hebben geleverd, dat hun vergraven en niet ingepolderde grond weder voor de cultuur geschikt is, of dat daarvan in geen opzigt voor de aanbelendende eigendommen eenig gevaar te duchten is, hebben zij aanspraak op de teruggave der door hen verstrekte slikgelden. Nogtans kan ook in dat geval door het gemeentebestuur voorgesteld, en, op voordragt van Gedeputeerde Staten, door de Provinciale Staten besloten worden, dat een zeker gedeelte der slikgelden tot voornoemde einde gereserveerd blijve.

AFDEELING II.

»Invordering en beheer der slikgelden.

Art. 11.

»Bij de aanvraag om vergunning tot verveening verbinden zich de eigenaren der uitgeveende gronden schrif-

telijk, om van elke jaarlijks te veenen 100 vierkante ellen gespreide klijn of slik. overeenkomstig dit reglement, op te leggen en te betalen zoodanige uitkeering of slikgeld, als, voor alle binnen den veenkring gelegen gronden te zamen voldoende wordt geacht, om daarmede na volbrachte verveening de kosten van bepoldering en droogmaking der uitgeveende gronden te bestrijden; van welk slikgeld het bedrag, op voorstel van het gemeentebestuur, na verhoor der belanghebbenden, door de Staten op voordragt van Gedeputeerde Staten, zal worden bepaald, behoudens hooger beroep der belanghebbenden aan den Koning.

Art. 12.

»De aanvraag om vergunning kan alleen geschieden door den eigenaar der te verveenen gronden, gelijk ook aan dezen alleen als zoodanig de vergunning wordt verleend. De aanvraag moet vergezeld gaan van de in art. 11 vermelde schriftelijke verbindtenis en van de kadastrale opgaven der gronden, tot welker verveening de vergunning wordt verlangd.

Art. 13.

»De vergunning, eenmaal verleend, gaat met den grond op volgende eigenaren over.

Art. 14.

»Van de besluiten tot de hier bedoelde vergunningen wordt een afschrift aan den eigenaar en een aan het bestuur der gemeente, waaronder de te verveenen gronden gelegen zijn, toegezonden.

Art. 15.

»Jaarlijks, vóór den aanvang van de werkzaamheden der verveening, moet de eigenaar der gronden zich voorzien van een bewijs, dat door hem, in persoon of door eenen bij geschrifte gemagtigde, aan het bestuur der gemeente, waaronder de gronden gelegen zijn, het volgende is op- en aangegeven:

- »a. zijn naam, voornaam, beroep en woonplaats;
- »b de naam, voornaam en woonplaats van den verveener, indien deze een ander is dan de eigenaar;
- »c de kadastrale aanduiding van het bepaalde perceel of de bepaalde perceelen, waaruit de verveening zal plaats hebben.

»Deze opgaven worden in een daartoe, voor elken veenkring afzonderlijk, bestemd register ingeschreven, doch mogen niet worden aangenomen en wordt derhalve daarvan ook geen bewijs afgegeven, dan op vertoon van het bewijs van betaling der over het vorig jaar, uit de gronden onder dezelfde vergunning tot verveening begrepen, en aan denzelfden eigenaar toebehoorende, verschuldigd geworden slikgelden.

Art. 16.

»Door Gedeputeerde Staten worden zoovele beëdigde ambtenaren aangesteld, als tot het doen der in het volgende artikel bedoelde opmetingen, zonder schadelijke vertraging van de werkzaamheden der verveeningen noodig zijn, voor zoo verre deze opmetingen namelijk

niet door hen aan andere rijks-, provinciale- of gemeenteambtenaren kunnen worden opgedragen.

Art. 17.

»Deze meters zijn, op den eed bij de aanvaarding hunner bediening afgelegd, verplicht, de hoeveelheden der door de verveeners uitgespreide klijn of slik op te meten. Zij doen dit binnen acht dagen, nadat zij daartoe door de verveeners zijn uitgenoodigd.

»Ieder meter moet bijzonder toezien, dat de verveeners de hun opgelegde verplichtingen, opzigtens den afstand van dijken, wegen, wateren, het vervoeren der bonkaarde, het graven of dempen van slooten enz. vervullen; de overtredingen constateert hij bij procesverbaal, dat hij inzendt aan het hoofd van het gemeentebestuur.

Art. 18.

»De verveener is verplicht, den meter naauwkeurige opgave te doen van de door hem gespreide klijn of slik, met aanwijzing van de kadastrale perceelen, waarop die klijn is gespreid en waaruit zij is getrokken. Deze opgaven worden dan door den meter in een daartoe, voor elken veenkring afzonderlijk, bestemd register geschreven en door hem en den verveener geteekend.

Art. 19.

»De verveeners mogen in geen geval de gespreide klijn of slik opbreken, alvorens de opmeting daarvan heeft plaats gehad, op eene boete van vijf en twintig tot vijf en zeventig gulden en eene gevangenis van één tot zeven

dagen, hetzij te zamen, hetzij afzonderlijk, behoudens bovendien de verplichting tot betaling der slikgelden.

Art. 20.

»De meter geeft van zijne opmeting schriftelijk kennis aan den verveener. De verveener, hierin geen genoegen nemende, moet daarvan binnen veertien dagen schriftelijk kennis geven aan het gemeentebestuur, hetwelk alsdan eene hermeting, ten overstaan van eene commissie uit zijn midden, doet plaats hebben, welke beslissend zal zijn. Stemt de hermeting met de meting overeen, dan komen de kosten der eerste ten laste van den verveener, overeenkomstig een daarop door Gedeputeerde Staten, onder goedkeuring der Staten, te maken tarief.

Art. 21.

»Naar de uitkomst der in het vorig artikel bedoelde meting of hermeting, worden de verschuldigde slikgelden berekend en geïnd.

Art. 22.

»De eigenaar der gronden is steeds verantwoordelijk voor de betaling van de slikgelden en kosten, krachtens dit reglement geheven en verschuldigd wordende.

Art. 23.

»De invordering der verschuldigde slikgelden, gelijk mede van de interessen en alle andere inkomsten der slikgeldfondsen, wordt, bij deze, onder toezicht der gemeentebesturen, opgedragen aan de ontvangers der gemeenten, waaronder de verveeningen gelegen zijn. Met betrekking tot de bewaring en het beheer dezer

gelden, worden de regelen van verantwoordelijkheid voor de gemeentefondsen, bij de wet en andere, krachtens de wet, gemaakte verordeningen gesteld, toepasselijk verklaard, voor zoo verre bij dit reglement geene daarvan afwijkende bepalingen zijn gemaakt.

Art. 24.

»De meter doet wekelijks, voor elken veenkring afzonderlijk, aan den burgemeester toekomen staten van de gedane opmetingen, houdende de namen en woonplaatsen der eigenaren en verveeners, ten wier verzoeke de opmetingen zijn geschied, — de kadastrale aanduiding der perceelen, waaruit de klijn en slik is getrokken en waarop zij is gespreid, — en de hoeveelheden, welke opgemeten zijn.

Art. 25.

»In de maand Augustus geeft de meter zijn, in art. 18 vermeld, register over aan het gemeentebestuur, hetwelk dit, met het register van opgaven, in art. 15 vermeld, en met de in het vorig artikel vermelde staten, vergelijkt en daarna vaststelt.

Art. 26.

»Uit de in het vorig artikel vermelde stukken en registers maakt het gemeentebestuur jaarlijks, vóór den laatsten September, voor elken veenkring afzonderlijk het kohier van aanslag op. Dit kohier moet bevatten de namen, het beroep en de woonplaats van eigenaren der gronden, waaruit is geveend, — de namen en de woonplaats des verveeners, indien deze niet tevens is eige-

naar, — aanwijzing van de door iederen verveener gespreide vierkante ellen klijn of slik en van het daarvoor verschuldigde slikgeld, en eindelijk van het geheel der slikgelden, welke van het kadastrale perceel moeten worden betaald, met duidelijke opgave van het perceel.

Art. 27.

»Dit kohier wordt bij afschrift, ter inzage voor de belanghebbenden, nedergelegd, op een geschikte en, zoo veel mogelijk, in de nabijheid der verveeningen gelegen plaats, gedurende den tijd van veertien dagen. Hiervan wordt openlijk aankondiging gedaan.

Art. 28.

»De belanghebbenden zijn bevoegd, uiterlijk binnen acht dagen na dien termijn, tegen hunne aanslagen bezwaren in te brengen bij het gemeentebestuur.

Art. 29.

»Daarna wordt het kohier, na door den raad te zijn vastgesteld, met de in art. 25 bedoelde Staten en registers en de bij het gemeentebestuur ingekomen bezwaarschriften, aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring ingezonden, welke, bij het onderzoek daarvan, tevens acht slaan op de ingekomen bezwaren, op deze uitspraak doen en het kohier, binnen veertien dagen na ontvangst, met of zonder verandering, vaststellen of goedkeuren; behoudens beroep op den Koning.

Art. 30.

»Het kohier wordt door het gemeentebestuur aan den

ontvanger ter invordering ter hand gesteld, en een afschrift daarvan in het gemeente-archief bewaard.

Art. 31.

»De ontvanger doet in den loop der maand November extracten uit het kohier, bevattende al de daarop voorkomende, in art. 25 vermelde, aanwijzingen aan de eigenaren der verveende gronden, en aan de verveeners, ieder voor zooveel hem betreft, toekomen, om te strekken tot kennisgevingen van hunnen aanslag.

Art. 32.

»De aanslag, zoo als die op de, in het vorig artikel vermelde, extracten voorkomt, moet worden betaald, ten kantore van den gemeenteontvanger in twee termijnen. en wel vóór of op 1 Januari en vóór of op 15 April aanvolgende, telkens de helft, tegen kwijting op de kennisgeving van den aanslag, met daar te boven den prijs van het zegel der kennisgevingen, voor zoover dit voor kwijtingen wordt vereischt

Art. 33.

»Na den 1 Januarij en 15 April worden de onbetaalde verschenen slikgelden van den eigenaar der verveende gronden door den ontvanger ingevorderd met $\frac{1}{6}$ verhooging van dat onbetaalde.

Art. 34.

»Indien het geheel van den aanslag voor de verveening uit hetzelfde kadastraal perceel door een of meer verveeners, geene eigenaars, is betaald, wordt daarvoor aan den eigenaar, op zijn verzoek en tegen betaling van den

prijs van het zegel, door het gemeentebestuur afgegeven een receptis, om hem te strekken tot bewijs van de betaalde slikgelden voor de verveening uit dat perceel over één of meer jaren.

Art. 35.

»Voor de betaling der verschuldigd te worden slikgelden moet, des gevorderd, bij de aangave in art. 15 vermeld, ten genoegen van het gemeentebestuur, borg of borgtogt worden gesteld.

Art. 36.

»De eigenaren en verveeners, die nalaten de, overeenkomstig de bepalingen van dit reglement, van hen gevorderde opgaven of aanwijzingen te doen aan het gemeentebestuur, den meter of andere daartoe bevoegde beambten, worden gestraft met een boete van vijf en twintig tot vijf en zeventig gulden, of met eene gevangenis van één tot zeven dagen, of met beide te zamen.

Art. 37.

»Uit het bedrag der slikgelden worden bestreden en door den ontvanger, op mandaten van het gemeentebestuur betaald:

- »a. De door Gedeputeerde Staten, onder goedkeuring der Staten, te bepalen belooningen van den ontvanger, den Secretaris der gemeente en den meter;
- »b. de uitgaven voor het ten deze bij de gemeentebesturen noodige materieel en personeel, waarvoor een maximum door Gedeputeerde Staten, onder goedkeuring der Staten, wordt vastgesteld.

Art. 38.

»Jaarlijks, in den loop der maand Mei, maakt de ontvanger de rekening en verantwoording der ontvangen slikgelden, loopende van 1 Mei tot 30 April, voor elken veenkring, afzonderlijk, in triplo op, en zendt die met de bewijsstukken ter onderzoek aan den gemeenteraad, welke haar (met zijn bedenkingen, zoo die bestaan) ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten opzendt.

Art. 39.

»Bij de goedkeuring der rekening bepalen Gedeputeerde Staten tevens, en zoo hoog mogelijk, de som, welke van het saldo der rekening moet worden besteed tot aankoop van inschrijvingen op het grootboek der nationale schuld. Ook in den loop des jaars kunnen zij zoodanigen aankoop, uit de voorhanden zijnde kasgelden, waarvan hun het bedrag telken drie maanden door de gemeentebesturen wordt opgegeven, gelasten.

»Zoodanige aankoop moet steeds binnen eene maand na die bepalingen plaats hebben door de zorg van het gemeentebestuur, hetwelk daarvan dadelijk, met opgave van prijs en kosten, kennis geeft aan Gedeputeerde Staten.

»Van al deze aankopen wordt door Gedeputeerde Staten, voor elken veenkring afzonderlijk, een register aangehouden, waarop zoowel de aangekochte inschrijvingen als de prijs en de kosten worden gebragt. Op dat register worden tevens de saldo's der rekeningen aange teekend.

Art. 40.

»De effecten en bewijsstukken van de fondsen der slikgelden worden door de gemeentebesturen bewaard, op de wijze door Gedeputeerde Staten voorgeschreven en steeds zorgvuldig afgescheiden gehouden van die der gemeenten.

Art. 41.

»De gemeentebesturen zijn, ten allen tijde, bevoegd, en, telken drie maanden, verplicht, inzage te nemen van de onder hunne ontvangers berustende stukken en registers, betreffende de slikgelden, en om den toestand der kas op te nemen. Diezelfde bevoegdheid hebben Gedeputeerde Staten, die daartoe eene commissie uit hun midden telkens aanwijzen, welke dan tevens tot het onderzoek der onder de gemeentebesturen berustende overige slikgeldfondsen gerechtigd is.

Art. 42.

»De gemeentebesturen maken, voor elken veenkring afzonderlijk, een inventaris op, in triplo, van de slikgeldfondsen, onder hen berustende. Van dien inventaris wordt één toegezonden aan Gedeputeerde Staten, en één in het gemeentearchief en één bij de effecten enz. bewaard. Hij wordt jaarlijks bijgehouden en van de daarin gebragte veranderingen kennis gegeven aan Gedeputeerde Staten.

3e AFDEELING.

»Van de teruggave der slikgelden.

Art. 43.

»De teruggave van het aandeel in de slikgeldfondsen, overeenkomstig artt. 2 en 10 van dit reglement, geschiedt òf in de voorhanden waarde òf in geld, door Gedeputeerde Staten te bepalen, behoudens beroep op den Koning.

Art. 44.

»Ten einde de regten van alle belanghebbenden op de slikgeldfondsen te verzekeren, maken de gemeenteontvangers jaarlijks, voor elken veenkring afzonderlijk, eenen staat op, in duplo, van alle kadastrale perceelen, waaruit de verveeningen zijn geschied, en vermelden daarop naauwkeurig het bedrag der daarvan betaalde slikgelden.

»Deze staten worden door hen ingezonden aan de gemeentebesturen, die den inhoud daarvan met de kohieren vergelijken en daarna, voor elken veenkring afzonderlijk, brengen op een algemeen register van kadastrale perceelen van verveening, hetwelk der wijze wordt ingerigt, dat bij elk perceel telken jare de op nieuw betaalde slikgelden kunnen worden verzameld.

»Ook dit register wordt voor de eerste maal in duplo opgemaakt en met de staten der ontvangers ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten aangeboden, die daarvan een exemplaar behouden en het andere aan de gemeentebesturen terugzenden.

»De gemeentebesturen werken vervolgens jaarlijks dat register bij, waarna het met de bijbehorende staten wordt ingezonden aan Gedeputeerde Staten, die voor de bijwerking van het onder hen verblijvend register jaarlijks zelven zorg dragen.

Art. 45.

»Zoodra eenige teruggave van een deel van het slikgeldfonds moet plaats hebben, wordt de inhoud van het in het vorig artikel bedoelde register verzameld en de waarde van het slikgeldfonds, in zijn geheel en voor zoo verre nog voorhanden, berekend, om uit de vergelijking van beide het bedrag der teruggave te bepalen. Van die teruggave wordt op het register, nevens het betrokken perceel, aantekening gemaakt, om dat perceel, bij volgende uitkeeringen van de berekening uit te sluiten.

Art. 46.

»De teruggave geschiedt, op last van Gedeputeerde Staten, door den gemeenteontvanger, op mandaat van het betrokken gemeentebestuur, en tegen een authentieke kwitantie, ten koste der belanghebbenden, die tengevolge alle verdere aanspraak op de slikgeldfondsen, wegens de ingepolderde gronden, waarvan de kadastrale aanwijzing in de kwitantie moet zijn vermeld, verliest.

Art. 47.

»Die kwitantiën en de daarbij behorende mandaten worden bij de effecten, enz., der slikgeldfondsen bewaard en, na de geheele teruggave van deze, overgebracht in het provinciaal archief.

4de AFDEELING.

»*Van procedures.*

Art. 48.

»Alle procedures betrekkelijk de slikgelden en de daaruit ontstaane fondsen worden gevoerd door en tegen den burgemeester van de gemeente, welker bestuur met het beheer en de bewaring dier gelden belast is. De burgemeester behoeft daartoe, op voordragt van den raad, de magtiging van Gedeputeerde Staten.

5de AFDEELING.

»*Algemeene strafbepaling.*

Art. 49.

»De eigenaren of verveeners, welke zich schuldig maken aan overtreding van eenige bepaling van dit reglement, met uitzondering van die der eerste zinsnede van art. 2, waartegen geene bijzondere straf is bedreigd, worden gestraft met eene boete van vijf tot vijf en zeventig gulden of met eene gevangenis van één tot zeven dagen, of met beide te zamen.

»Bovendien doen Gedeputeerde Staten bij elke overtreding het in strijd met dit reglement verrigte, ten koste van de overtreders en eigenaars der verveende gronden, in vorigen staat herstellen of vernietigen; spoed eischende gevallen uitgezonderd, geschiedt dit

niet, dan nadat de belanghebbende schriftelijk is gewaarschuwd en in de gelegenheid gesteld zelf voor de noodige voorziening te zorgen. De eigenaars zijn ieder voor het geheel voor deze kosten aansprakelijk.

»Wanneer de eigenaren van veen- of klijnlanden of de verveeners zich aan de bepalingen van dit reglement onttrekken, of in eenig opzicht daaraan te kort doen, wordt door Gedeputeerde Staten de schorsing of intrekking der vergunning tot verveening aan den Koning aangevraagd en intusschen het veenen feitelijk belet, het zij door het sluiten der afvaart, zoo zulks, zonder regten van derden te krenken, kan geschieden, het zij op iedere andere wijze.

6de AFDEELING.

»*Overgangsbepalingen.*

Art. 50.

»Het reglement van den 10. April 1849, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 22 November 1849 n°. 30, en alle andere met dit reglement strijdige verordeningen worden afgeschaft en buiten werking gesteld.

Art. 51.

»De thans bestaande veencommissiën worden bij deze ontbonden. Zij geven terstond alle onder haar en hare ontvangers berustende stukken betrekkelijk de slikgelden en andere, tegen reçu, aan de gemeentebesturen over.

De onder hare ontvangers berustende kohieren worden mede dadelijk aan de gemeentebesturen afgegeven en door deze ter invordering aan den gemeenteontvanger ter hand gesteld.

Art. 52.

»Voor zooverre eenige veenkring onder meer dan eene gemeente mogt zijn gelegen, geschiedt de in het vorig artikel bedoelde overgave en invordering aan het bestuur en door den ontvanger der gemeente, waaronder het grootste gedeelte van den veenkring gelegen is. Geschillen hierover worden door Gedeputeerde Staten beslist.

Art. 53.

»De veencommissieën en hare ontvangers doen ten spoedigsten, immers binnen zes weken, rekening en verantwoording van haar beheer aan den raad der gemeente, bij artt. 51 en 52 bedoeld. Deze rekening en verantwoording wordt, zoodra mogelijk, uiterlijk binnen 14 dagen daarna, ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten opgezonden.

Art. 54.

»Bij het doen der rekening, worden door de veencommissieën en hare ontvangers tevens aan het gemeentebestuur, bij artt. 51 en 52 bedoeld, tegen reçu overgegeven alle effecten, bewijzen van eigendom en contanten, onder haar berustende en behoorende tot het door haar beheerde fonds van slikgelden, ten einde door dat gemeentebestuur te worden bewaard en beheerd op de wijze, voorgeschreven bij de 2de afdeling.

Art. 55.

»Ook op de tengevolge van vroegere verordeningen betaalde slikgelden en daaruit ontstane slikgeldfondsen, zijn de bepalingen van dit reglement toepasselijk.

Art. 56.

»Van deze slikgeldfondsen wordt door de betrokken gemeentebesturen eenen afzonderlijken inventaris opgemaakt en bijgehouden, overeenkomstig art. 42. Deze fondsen worden gevoegd bij de slikgeldfondsen van den veenkring, waaronder de perceelen behooren, uit welker verveening zij zijn ontstaan.

Art. 57.

»Tot het opmaken der registers van de kadastrale perceelen van verveening, bij art. 44 voorgeschreven, betrekkelijk de thans bestaande slikgeldfondsen, worden door de gemeentebesturen, aan wier beheer en bewaring die fondsen bij dit reglement overgaan, alle eigenaren van gronden, voor welker verveening tot die fondsen is bijgedragen, bijeengeroepen, en wordt in overleg met dezen bepaald, welk deel der slikgeldfondsen, overeenkomstig de voorhanden kohieren en anderè registers en stukken, uit elk der verveende kadastrale perceelen dier eigenaars zal worden geacht te zijn bijgedragen tot die fondsen. Zoo deswege verschillen ontstaan, wordt daarop door de Staten, op voordragt van Gedeputeerde Staten, beslist, behoudens beroep aan den Koning.

»Daarna worden de bedoelde registers, overeenkomstig het bij de voorafgaande raadplegingen en de gevallen

beslissingen bepaalde, op de voorgeschreven wijze opge-
maakt en aangehouden.

Art. 58.

»De onroerende goederen, door de veencommissie of voorloopige veencommissie, uit de slikgeldfondsen aangekocht, worden aangewend op zoodanige wijze, als in eene vergadering van de eigenaren dier fondsen, daartoe door het gemeentebestuur opgeroepen, bij meerderheid van hoofdelijke stemmen der aanwezigen, wordt bepaald, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, behoudens hooger beroep aan de Staten.

Art. 59.

»De schulden, door de veencommissiën of voorloopige veencommissiën wettiglijk gemaakt, worden uit de slikgeldfondsen betaald, op daartoe door het betrokken gemeentebestuur af te geven mandaten, na bekomen magtiging van Gedeputeerde Staten.

Art. 60.

»Tot zoolang de veenkringen en het bedrag der slikgelden voor de daar binnen gelegen verveeningen niet zijn bepaald, wordt het bedrag der slikgelden voor elke 100 vierkante Nederlandsche ellen gespreide slik of klijn in die verveeningen bepaald als volgt:

»in de gemeente Engwirden	op . f	1.20
» » » Dantumadeel	» . »	0.20
» » » Doniawerstal	» . »	0.80
» » » Gaasterland	» . »	0.80
» » » Haskerland	» . »	1.50

»in de gemeente Hem.-Oldephaert en			
		Noordwolde op	. f 0.40
»	»	Idaarderadeel	» . » 0.20
»	»	Kollumerland en Nieuw-	
		kruisland	» . » 0.20
»	»	Lemsterland	» . » 1.50
»	»	Ooststellingwerf	» . » 0.20
»	»	Opsterland	» . » 1.50
»	»	Schoterland	» . » 1.50
»	»	Smallingerland	» . » 0.40
		doch de kleine perceelen	
		onder Oudega en Boorn-	
		bergum in die gemeente	» . » 0.20
»	»	Tietjerksteradeel	» . » 0.20
»	»	Utingeradeel	» . » 0.40
»	»	Weststellingwerf	» . » 1.50
»zomede in alle andere hierboven niet			
		genoemde gemeenten	» . » 0.20

Art. 61.

»Aan de eigenaars van verveende gronden, welke vóór of onder de werking van dit reglement zijn verveend, gelegen binnen eenen krachtens dit reglement vast te stellen veenkring, wordt, voor zoo verre zij voor die verveeningen een hooger slikgeld mogten hebben betaald, dan voor zoodanigen veenkring wordt vastgesteld, dat door hen hooger betaald bedrag teruggegeven.

»Deze betaling geschiedt uit de slikgeldfondsen of in recepissen, welke ter voldoening van volgende slikgelden

in betaling kunnen worden gegeven. De wijze dier terug-gave wordt bepaald door Gedeputeerde Staten, op voordracht van het betrokken gemeentebestuur.

Art. 62.

»De reeds vóór het in werking brengen van dit reglement verleende vergunningen tot verveeningen blijven bestaan.

»Aan de reglementen van geotrooijeerde veenpolders wordt door dit Reglement niet gederogerd.

»Aldus nader vastgesteld door de Staten van de provincie Friesland, den 22 November 1852.

(Was get.) VAN PANHUIJS, *Voorzitter.*

» » A VAN DER LAAN, *Griffier.*»

Vastgesteld en goedgekeurd bij K. B. van 18 December 1852 n°. 76 (Provinciaal blad van Friesland 1853 n°. 3.)

HOOFDSTUK III.

AFDEELING II.

De wijzigingen, tot 1880 gebracht in het provinciaal reglement van 1852.

Bij de missive, waarmede de Minister den Staten kennis gaf van de koninklijke goedkeuring van het reglement van 1852, voegde hij eenige bedenkingen, die hem wel is waar niet gewichtig genoeg voorkwamen, om de bekrachtiging van dat reglement aan te houden, maar

tot welker wegruiming de Minister toch hoopte, dat de Staten in de eerstvolgende vergadering zouden willen medewerken.

De bedenking was hoofdzakelijk gericht tegen art. I al. 2, bepalende, dat als laag veen niet wordt aangemerkt alle veen, afgevoerd uit de graverijen langs kanalen, van welke het water door schutsluizen of andere kunstwaterwerken wordt opgehouden ¹⁾).

»Het is niet duidelijk» — dus schreef de Minister — »in welchen zin het voorschrift moet worden opgevat. Is de strekking, dat niet alle veen, uit de graverijen langs de bedoelde kanalen afgevoerd, als laag veen worde aangemerkt, doch alleen dat, hetwelk in de eerste zinsnede is omschreven, dan is dit voorschrift evenzeer overbodig, als dat van de 2de zinsnede van art. I van het reglement, vastgesteld den 4^{den} Augustus 1852.

»Moet de bepaling daarentegen gelezen worden als volgt: »Als laag veen wordt niet aangemerkt al het veen, onverschillig of de ondergrond daarvan al dan niet beneden den bepaalden waterstand zij gelegen, dat wordt afgevoerd uit de graverijen gelegen langs

¹⁾ Alinea 1 van art. I luidt:

»Door laag veen wordt in dit reglement verstaan het veen, waarvan de ondergrond gelegen is beneden den gemiddelden winterboezemstand van het provinciaal water; als merk van welchen waterstand wordt aangenomen 3 palmen boven het nulpunt der provinciale peilschaal te Leeuwarden, voor het Gouvernementshuis.»

de bedoelde kanalen", dan ware zij hoogst bedenkelijk. Daardoor toch zou tot hoog veen zijn gebragt, hetgeen laag is en in het belang der provincie voortdurend als laag moet worden behandeld; de 2de zinsnede zou de nuttige strekking der eerste geheel omver stooten."

Verder zou de Minister wenschen dat onder lage veenderijen nog werden begrepen (dit in eene derde alinea aan art. I toe te voegen) de zoodanige, »gelegen langs en haren afvoer hebbende op kanalen, waarvan de waterspiegel door schutsluizen of andere middelen wordt opgehouden, indien de ondergrond van die veenderijen gelegen is op drie palmen beneden de grootste hoogte, tot welke het water in die kanalen door deze kunstwerken kan worden opgehouden."

Deze bijvoeging scheen den Minister noodig, omdat in het gesteld geval de waterplassen, door uitveening ontstaan, even nadeelig zijn als die, waar de waterspiegel niet wordt opgehouden.

Ged. Staten zijn het met den Minister eens en stellen voor de 2^e zinsnede van art. I dus te lezen:

»als laag veen wordt bovendien aangemerkt, alle veen, dat afgevoerd wordt uit de graverijen langs kanalen, van welke het water niet door schutsluizen of andere kunstwerken wordt opgehouden."

Verder nemen zij de door den Minister gewilde derde zinsnede over en stellen buitendien voor, om aan art. XXXIII eene nieuwe al. toe te voegen, luidende:

»De invordering geschiedt naar de voorschriften der wet van 9 Oct. 1841 Stb. n°. 42.»

In de vergadering der Prov. Staten, waar Ged. van deze hunne briefwisseling met den Minister mededeeling deden, was ook ingekomen eene Missive van den hoofd-ingenieur van den Waterstaat, houdende aandrang tot verandering van art. I en wel wegens locale toestanden aan de rivier de Linde.

De Commissie uit de Staten, over deze voorstellen gehoord, vindt de voorgestelde wijziging geheel onaanneemelijk, omdat: 1°. de twee nieuw voorgestelde zinsneden naar haar inzien elkander vernietigen, en omdat 2°. uit aanneming van die tweede zinsnede zou volgen, dat alle mogelijke hooge verveeningen in deze provincie kwamen te vallen onder het reglement op de lage verveeningen. Zij stelt dus voor, om: 1°. de algemeene strekking goed te keuren; 2°. de tweede zinsnede te doen vervallen en daarvoor in de plaats te stellen: »Als laag veen wordt echter niet aangemerkt het veen, waarvan de ondergrond beneden gemeld peil is gelegen, doch dat afgevoerd wordt langs kanalen, waarvan het water door schutsluizen of andere waterkeerende werken moet worden opgehouden. Mogten echter uit deze verveeningen gevaren voor de algemeene belangen hier of daar te vreezen zijn, dan zullen ook deze bij een besluit der Staten aan de bepalingen van dit reglement kunnen worden onderworpen»; en 3°. art. XXXIII van het reglement onveranderd te behouden.

Deze conclusien werden aangenomen en besloten, het aldus gewijzigd reglement aan Z. M. ter goedkeuring aan te bieden. Bij K. B. van 10 Maart 1853 n°. 60 volgde die goedkeuring.

Veranderingen in het reglement van 1861
(*Provinciaal blad 1861 n°. 52*).

Eene andere wijziging van het reglement was een gevolg dáárvan, dat men in onderscheiden veenpolders maalgeld ging heffen, dat is, eene bijdrage in de kosten van bepoldering enz., geheven van die landen, welke geen slikgeld opbrengen, zooals uitgeveende plassen, onvergraven landen, of landen, die geen klijn bevatten. Nu was die heffing in de particuliere polders niet mogelijk, voordat in het algemeen reglement dienaangaande verandering was gebracht. De zaak kwam ter sprake bij de wijziging, voorgesteld in het reglement op den Haskerveenpolder, in de wintervergadering van 1860. Bij de behandeling werd een amendement aangenomen, strekkende, om de behandeling van de zaak aan te houden tot de zomervergadering en dan de artikelen VIII en IX van het algemeen reglement te wijzigen; art. VIII door achter de woorden: »die geene slikgelden hebben afgeworpen» te lezen: »en vroeger uitgeveend zijn geweest»; en artikel IX, door den aanhef tot aan de woorden: »Zoodanig maalgeld» aldus te stellen: »Van de onvergraven veengronden, van de gronden, die geen klijn bevatten,

en van de aanwezige waterplassen, die niet in de termen vallen van art. VIII van dit reglement, en door de bemaling grootendeels droog kunnen vallen tot bebouwing, wordt jaarlijks een maalgeld geheven, de wijze hoe, en het bepalen van het bedrag, bij ieder bijzonder veenpolder-reglement te regelen; moettende deze rekening houden met het bepaalde in het algemeen reglement."

Gedeputeerde Staten, over deze voorgestelde veranderingen gehoord, gaan bij hun advies ook uit van het beginsel, dat het algemeen reglement op de lage vereeningen als een grond-reglement moet worden aangemerkt, en dus als een regel, waarnaar de speciale reglementen zich hebben te richten. Daarom behandelen zij eerst de voorgestelde amendementen op art. VIII en IX.

Volgens de opvatting van Ged. Staten wil het amendement de thans bestaande bepalingen wijzigen, die het betalen van kosten van inpoldering en aankleve daarvan opleggen aan de eigenaars van *alle* waterplassen binnen den polderkring, die geene slikgelden hebben afgeworpen, onverschillig of zij door verveening, dan wel uit eenige andere oorzaak zijn ontstaan. Het amendement echter wil die verplichting beperken tot die waterplassen, die door uitveening zijn ontstaan, terwijl het van de overige, niet op die wijze ontstane plassen, maalgeld wil heffen. Ged. Staten zijn hiertegen, omdat daardoor de grondbeginselen van het reglement wederom op losse

schroeven zouden worden gezet. Wil de vergadering der Staten echter wijziging van het reglement, dan adviseeren Ged Staten, om in al. 1 van art. VIII vóór het woord: »waterplassen” te lezen: »uitgeveende”, en eene andere redactie van de eerste zinsnede van art. IX aan te nemen.

De commissie wijzigt in een uitgebreid rapport deze redactie, door er bij te voegen de volgende woorden: »administratieve bepalingen voor de bepaling van de hoegroothed van het maalgeld, de wijze van heffing, het peil waarop het water moet zijn gedaald, voordat maalgeld mag worden geheven, enz. aan de reglementen voor de veenpolders overlatende.”

De Staten verwerpen echter het voorstel van hunne commissie, maar aanvaarden met 19—18 stemmen een amendement, strekkende, om het eerste gedeelte van art. IX al. 1 tot en met de woorden: »op de wijze bij de wet voorschreven” te doen vervallen, om te lezen:

»Van de grondeigendommen, die geene veenspecie bevatten, zoomede van de waterplassen, niet in art. VIII vermeld, en van de grondeigendommen, die zonder betaling van slikgeld worden verveend, wordt, ten behoeve des polders een maalgeld geheven, in verhouding tot den aard der gronden en van hun belang bij de bemaling.

»Nopens het bedrag, de wijze van heffing, het peil waarop het water in de plassen moet zijn gedaald, alvorens maalgeld te heffen, als andersinds, bevatten de

bijzondere reglementen voor de veenpolders de vereischte bepalingen.”

De voorgeslede verandering van art. VIII wordt goedgekeurd en het geheel aangenomen. De koninklijke goedkeuring, hierop verkregen, is die van 30 April 1861 n°. 99.

Verandering van 1864 (Provinciaal blad n°. 47).

De verandering, in 1864 in het reglement gemaakt, betreft het armengeld (zie bijlage B.).

Verandering van 1866 (Provinciaal blad n°. 28).

Den 14^{den} Juli 1864 ontvingen de Staten een rapport van Ged. Staten over het voorstel, ingediend door het bestuur van den veenpolder van Echten, tot wijziging van het reglement van dien polder, vastgesteld door de Staten in 1854 den 13^{den} December, en goedgekeurd bij K. B. van 17 Januari 1855 n°. 75. De voorgestelde wijziging betref het maalgeld. Terwijl toch de algemeene voorschriften niet toelieten, maalgeld te heffen van waterplassen, afkomstig van tegen betaling van slikgeld uitgeveende gronden, wenschte niettemin het polderbestuur van Echten aan de eigenaars van ondergronden, welker droogmaking door de bemaling zoude worden bevorderd, de betaling van een vrij aanzienlijk maalgeld op te leggen. Het verzoek tot wijziging werd, als in strijd met het provinciaal reglement op de lage vervee-

ningen, afgewezen. Het polderbestuur kwam hierop terug en betoogde, dat de door dit bestuur verlangde heffing van maalgeld niet is in strijd met het reglement op de lage verveeningen, dat de redactie van artt VIII en IX zijne opvatting geheel rechtvaardigt, en dat, zoo de Staten die in strijd achtten met de door hen aangenomen beginselen, zij dan die redactie zullen dienen te wijzigen.

Niettegenstaande Ged. Staten en Commissie van Rapporteurs concludeerden tot vasthouding van het vroeger door het aangenomen besluit, meende men toch aan Ged. Staten een onderzoek te moeten opdragen naar de bewering van het polderbestuur betreffende art. VIII en IX. De commissie, belast met het onderzoek van het rapport van Ged. Staten, adviseerde tot afwijzing van het verzoek van meergemeld polderbestuur, omdat de beginselen van het reglement op de lage verveeningen wel medebrengen, dat al de gronden en waterplassen, binnen den kring van een veenpolder, worden belast ter bestrijding van de kosten van bepoldering en droogmaking, maar niet, dat zij dubbel worden belast; m. a. w. dat òf betaald wordt slikgeld volgens art. II, — òf een equivalent daarvan volgens art. VIII, — òf maalgeld volgens art. IX, maar dat nimmer *twee* dier contributiën van *dezelfde* gronden of plassen worden gevorderd.

Deze conclusie wordt aangenomen.

Wat aangaat art. IX van het reglement, meende de Commissie van onderzoek, dat dit werkelijk verduidelijking behoefde, en zulks in strijd met de denkbeelden

van Ged. Staten, die dit volstrekt onnoodig oordeelden.

In art. IX toch lezen wij, dat er maalgeld wordt geheven »van de waterplassen, niet in art. VIII vermeld» en in art. VIII vinden wij: »uitgeveende waterplassen, die geene slikgelden hebben afgeworpen.» Er mag alzoo maalgeld geheven worden: 1°. van uitgeveende plassen, die *wel* slikgeld hebben afgeworpen, en 2°. van plassen, niet door verveening ontstaan. Deze spitsvondige conclusie leidde het polderbestuur tot zijn afgewezen verzoek. Om nu de bedoeling van het art. goed te laten uitkomen en interpretaties als de bovenstaande onmogelijk te maken, stelt de Comm. van rapporteurs voor:

1°. om den eersten volzin van art. IX te doen vervallen en daarvoor in de plaats te stellen:

»Ten behoeve des polders wordt van de volgende gronden, in verhouding tot hun aard en van hun belang bij de bemaling, een maalgeld geheven, van:

- »a. de gronden, die geene veenspecie bevatten;
- »b. de gronden, die wel veenspecie bevatten, doch welker verveening niet door den eigenaar verlangd wordt;
- »c. de gronden, die wel veenspecie bevatten, doch welker verveening, ingevolge art. III van dit reglement is verboden;
- »d. de gronden, die zonder betaling van slikgeld worden verveend;
- »e. de waterplassen, die noch slikgelden hebben afgeworpen, noch het in art. VIII bedoelde even-

redig aandeel in de kosten van inpoldering en aankleve van dien hebben betaald."

- 2°. Om den derden volzin van dat art.: »zoodanig maalgeld" enz. te schrappen en in de plaats daarvan te stellen:

»Wanneer later tot de verveening der onder b. en c. aangeduide gronden mogt worden overgegaan, houdt de heffing van maalgeld ten opzichte dier perceelen op, onverminderd de verplichting van den eigenaar tot betaling van slikgelden, tenzelfden bedrage, als den verveenenden eigenaren bij dit reglement is opgelegd."

- 3°. Om in art. XI op den tweeden regel, in plaats van het woord: »uitgeveende", te lezen de woorden: »uit te veenen."

Deze conclusie is aangenomen en goedgekeurd bij koninklijk besluit van den 15^{den} Januari 1866 n°. 49.

In het jaar 1872 had eene regeling plaats, die hoewel niet van invloed op het algemeen provinciaal reglement, toch volledigheidshalve vermeld dient te worden. Het is namelijk deze.

Vroeger moest de concessie tot het voortzetten van verveeningen buiten geotrooieerde veenpolders ieder jaar op nieuw worden aangevraagd. Dit is veranderd door het volgende besluit:

»Besluit van Ged. Staten van den 22 Aug. 1872 n°. 42, betrekkelijk het stellen van termijnen bij concessien tot

verveening, of het verleenen van concessie tot een bepaald getal jaren.

»Ter vergadering nader gelet zijnde op de Missive van den Minister van Koloniën, tijdelijk belast met beheer van het Departement van Binnenlandsche Zaken, van den 25 Junij 1872, n°. 145, 3de afd., Waterstaat, betreffende het wenschelijke om bij Concessien tot verveening, termijnen voor den aanvang en de voltooiing van het werk te stellen, of wel de concessie voor een bepaald getal jaren te verleenen;

»Gelet op de Missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13^{den} Augustus aanvolgende n°. 174 3^e afd., Waterstaat;

»Overwegende, dat bij laatstgemelde missive, aan deze vergadering is toegezonden afschrift van het K. B. van 2 Aug. j.l. n°. 18, waarbij op een verzoek tot verveening van bepaalde, in geen geotrooijeerden veenpolder gelegene, perceelen vergunning tot verveening is verleend voor den tijd van 10 jaren, onder de verplichtingen, opgelegd bij het reglement op de lage verveeningen in deze provincie;

»Overwegende, dat naar aanleiding hiervan, het daarvoor is te houden, dat de Regeering voortaan bij verdere aanvragen om vergunning tot exploitatie van laag veen, gelegen buiten geotrooijeerde veenpolders, dergelijken termijn zal stellen, tenzij om bijzondere redenen, een anderen termijn van aanvang en voltooiing worde gesteld;

»Overwegende, dat bekendheid hiervan van belang kan zijn voor de gemeentebesturen en de verveenende eigenaars.

»Is besloten,

»Mededeeling daarvan te doen aan de Gemeentebesturen, zooals geschiedt bij deze, met uitnoodiging om in voorkomende gevallen de aanvragers om vergunning tot verveening hiermede in kennis te stellen.

»Geextraheerd enz.”

Verandering van 1873 (Provinciaal blad 1873 n°. 161).

»Een veenpolder is niet een eigenlijk provinciaal waterschap, dat als zoodanig aanspraak zou kunnen maken op geheele of gedeeltelijke voorziening in zijne behoeften door provinciale geldmiddelen. In tegendeel, de ingelanden zelven zijn de directe belanghebbenden. Zij behooren de kosten van het waterschap te dragen.”

Aldus is het gevoelen van de Comm. van Rapp. over de voorstellen van Ged. Staten, behandeld in de vergadering van 18 Nov 1873, en bestemd om middelen aan te wijzen ter voorziening in de behoeften van die veenpolders, waar het maalgeld en andere inkomsten daartoe niet voldoende zijn.

Bij het beramen dier middelen gingen Ged. Staten van de volgende beginselen uit:

»1°. Ieder veenpolder moet in den regel door eigen middelen in zijne behoeften voorzien.

- »2°. Waar slik- en maalgeld-retributiën geene verhooging gedoogen en toch onvoldoende worden bevonden, moet het tekort worden gevonden, bij wege van *algemeenen polderlast*, drukkende op alle ingelanden zonder onderscheid.
- »3°. In dat geval moet de grondslag der heffing zijn de oppervlakte, in verband met de hoedanigheid en de ligging der vruchtdragende gronden, met inbegrip der waterplassen, voor zoo verre zij vrucht afwerpen.
- »4°. De heffing dier belasting dient te geschieden bij afzonderlijk kohier.»

»Was de invoering van dien algemeenen polderlast wel noodzakelijk? Kon het geld niet gevonden worden door verhooging van slikgelden en maalgeld? — waren de vragen, die bij de commissie van Rapport. oprezen. Het slikgeld zou misschien eenigszins kunnen worden verhoogd, daar dit na de afschaffing van den accijns op de turf geen verandering had ondergaan, maar het maalgeld niet.

Bij vele leden der Staten bestond misverstand over den feitelijken toestand, daar zij meenden, dat het maalgeld werd geheven van alle in den polder gelegen gronden, zoowel van de drooggemaakte plassen, als van de oude landen. Was dit zoo, dan zoude eene heffing van opcenten op het maalgeld, de heffing van eenen algemeenen polderlast overbodig maken.

Maar, zooals wij boven zagen, volgens art. IX betalen

de drooggemaakte uitgeveende plassen geen maalgeld, daar zij reeds slikgeld opbrengen (pag. 230). Bij eene heffing van opcenten op het maalgeld zouden dus niet mede betalen al de landen, die slikgeld hadden opgebracht. Er bestond alzoo behoefte aan eene alle gronden trefende belasting, m a. w. aan eenen algemeenen polderlast.

Na eenige overwegingen werden de bovengenoemde beginselen aangenomen met eene kleine verandering van het bepaalde sub 2, en wel in dien zin, dat alle vruchtdragende gronden en waterplassen betalen zouden. Naar aanleiding van het rapport van de comm. van onderzoek leggen Ged. Staten een ontwerp-besluit over tot aanvulling van het reglement op de lage verveeningen, luidende aldus:

»Op art. IX van het reglement te doen volgen een nieuw art. IX^a, luidende:

»»Waar de ontvangsten, voortspruitende uit slik- en maalgelden en andere opkomsten, geene verhooving toelaten en onvoldoende zijn tot bestrijding van de noodzakelijke uitgaven eens veenspolders, wordt het tekort gevonden door de heffing van een algemeenen polderlast, drukkende op alle, in den polder gelegene vruchtdragende gronden en waterplassen, na gelang hunner oppervlakte, in verband met hoedanigheid en ligging. De bijzondere reglementen der veenspolders bevatten de bepalingen, omtrent het bedrag en de wijze van heffing naar den aangewezen grondslag.»”

Goedgekeurd bij K. B. van 14 Dec. 1873 n°. 13.

Verandering van 1876 (Provinciaal blad 1876 n°. 18).

Bij K. B. van 21 Jan. 1876 n°. 10 is het reglement op de lage verveeningen ook toepasselijk verklaard op het veen in de landen, gelegen langs de Linde tusschen de Lindesluis en de Contermanssluis. Dit veen werd bij het reglement op de lage verveeningen niet als laag veen aangemerkt. De reden van deze uitbreiding was hierin gelegen, dat men uit eene verveening van die gronden gevaren voor de algemeene belangen vreesde.

Verandering van 1876 (Provinciaal blad 1876 n°. 92).

Toen Ged. Staten in het jaar 1876 bij het ontwerpen van eenen veenkring in de gemeente Lemsterland verlangden, dat de kosten der noodige extracten uit de kadastrale plans, groot f200, door de gemeente zouden worden gedragen, meende het gemeentebestuur dit te moeten weigeren op grond van art. VI al. 2 van het reglement, luidende: »Van het een en ander kunnen zij (d. i. de gemeentebesturen) *desverlangende* plannen overleggen». De gemeenteraad was van oordeel, dat die plannen alleen dan behoeven te worden overlegd, wanneer het gemeentebestuur znlks *verlangt*; en dit was het geval hier niet.

Ged. Staten schrijven nu het gemeentebestuur aan, om terug te komen op zijn besluit, omdat: 1°. kadastrale plannen onmisbaar zijn ter vaststelling van veenkringen, en 2°. het veenreglement, in overeenstemming met art.

126 der gemeentewet, de hulp der gemeentebesturen verplichtend stelt.

Een antwoord in weigerenden zin volgt, omdat het reglement wel aan Ged. Staten de hulp der gemeentebesturen verzekert, maar dat deze hulp niet is algemeen en zich alleen bepaalt tot die gevallen, die expressis verbis in het reglement zijn vermeld. Het bepalen van veenkringen en het beschikbaar stellen van gelden nu, is in het reglement niet aan de gemeentebesturen opgedragen, waarom dit gemeentebestuur zich noch geroepen, noch bevoegd acht, de kosten — al zij het ook bij voorschot — beschikbaar te stellen.

Die kosten werden aldus gevonden. Zij moesten worden betaald uit het fonds der waterkeeringen van iederen veenkring afzonderlijk, en voor zooverre er veenkringen werden voorgedragen op plaatsen, waar zoodanig fonds nog niet bestond (zooals hier), pleegde de gemeente kas die kosten voor te schieten, om die later uit het fonds der waterkeeringen terug te vorderen.

Daar het nu moeilijk was, de som op de gemeentebegroting te brengen, en even moeilijk, de begroting dier gemeente om deze reden niet goed te keuren, zoo stellen Ged. Staten voor, om in het reglement een bepaald gebod op te nemen, dat de gemeentebesturen kadastrale kaarten zullen moeten overleggen. De comm. van Rapp. vereenigt zich met dit denkbeeld, maar stelt voor, dit in dier voege te wijzigen, dat niet de gemeente maar de provincie de kosten voorschiet, omdat de uitgave

dan ten koste der provincie kan blijven, wanneer er geene waterkeeringsfondsen komen. Dit wordt aangenomen, zoodat besloten is:

1° alinea 3 van art. VI van het reglement te wijzigen als volgt:

»De genoemde gemeentebesturen doen van deze verrigtingen, onder bijvoeging hunner beschouwingen, toelichting en raad en, onder overlegging van de door Ged. Staten noodzakelijk geachte kadastrale plans of kaarten, aan dezen verslag. Ged. Staten stellen na onderzoek deze stukken in handen van waterstaatsbeambten, ten einde een voorloopig plan te beramen.»

2°. Aan het slot van genoemde artikel eene nieuwe alinea toe te voegen, luidende:

»De kosten, voortvloeiende uit dit artikel, komen ten laste van het daarbij betrokken fonds der waterkeeringen, maar worden door de provincie voorgeschoten.»

Deze veranderingen zijn goedgekeurd bij K. B. van 13 Aug. 1876 n° 19 1).

1) Nog steeds scheen het reglement op de lage verveeningen niet bekend te zijn aan hen, wien het aanging n.l. de veenlieden. Ged. Staten achtten toch de volgende circulaire noodzakelijk:

»Circulaire van Ged. Staten aan de gemeentebesturen van den 21 Junij 1878 n°. 48 (Prov. blad n°. 72) betreffende het door de staten vaststellen van veenkringen, alvorens vergunning kan worden verleend tot het doen van verveeningen.

»Volgens het vigerend reglement op de lage verveeningen in de provincie (vervat in de provinciale bladen n°. 34 van 1866, n°. 161 van 1873, n°. 48 en 92 van 1876) mag geene verveening plaats hebben,

Verandering van 1880 (Provinciaal blad 1881 n°. 10).

(Voorstel van den heer J. van Loon).

In de vergadering van 1879 werd een voorstel aangeboden tot wijziging en aanvulling van het reglement op de lage verveeningen, in verband tot de *waterschap- pen*, welke laag veen bevatten.

dan binnen een vooraf door de Staten vastgestelden veenkring.

»Dit beginsel, hetwelk aan onderscheidene artt. van het reglement (artt. 4, 5, 7, 10, 15, 24, 26, 38, 39, 42, 44) ten grondslag ligt, schijnt niet algemeen bekend te zijn.

»Herhaaldelijk toch werden aan ons door den Minister, om berigt eraan raad, gezonden adressen aan den Koning, houdende verzoek om vergunning tot verveening van perceelen, niet binnen een door de Staten vastgestelden veenkring gelegen.

»Die adressen moesten dan altijd door ons worden teruggezonden, met den raad, om de beschikking op 't gedaan verzoek aan te houden, totdat de betrokken perceelen in een veenkring zouden zijn opgenomen; terwijl door ons intusschen de noodige middelen in het werk gesteld worden, om zoodanigen veenkring tot stand te doen brengen.

»Hiervan was steeds eenig oponthoud in de veenexploitatie het onvermijdelijk gevolg. Om dit te voorkomen, hebben wij het wenschelijk geacht, de gemeentebesturen op voormeld beginsel te wijzen, en hen uit te noodigen om te onderzoeken, of in hunne gemeenten nog perceelen gelegen zijn, die laag veen bevatten, en niet binnen een veenkring gelegen zijn.

»Dat insluiting van zoodanige perceelen binnen een veenkring ten spoedigste geschiedde, behoeft met 't oog op 't bovenstaande geen betoog.

»'t Ligt in den aard der zaak, dat dientengevolge zich meermalen 't geval zal voordoen, dat in één gemeente onderscheidene veenkringen tot stand komen.

»Hierbij dient in 't oog te worden gehouden, dat 't vaststellen van een veenkring niet onvermijdelijk leidt tot 't oprigten van één' bepaalde

Dit voorstel werd door Ged. Staten blijkens hun rapport ongunstig ontvangen, omdat huns inziens zijne strekking was, om op de waterschappen, opgericht volgens het provinciaal reglement van 9 April 1874, niet van toepassing te verklaren de bepalingen van het algemeen reglement op de lage verveeningen in de provincie, betreffende het vaststellen van veenkringen, — en om het slikgeld, geheven wegens verveening van gronden, gelegen in opgerichte of nog op te richten waterschappen, ten deele te doen strekken ten bate van de kassen dier waterschappen. Het gevolg hiervan zoude zijn, dat de vaststelling van veenkringen en de slikgeldheffing. in bedoelde speciale gevallen, zouden worden onttrokken aan de desbetreffende bepalingen van het algemeen verveeningsrecht in deze provincie.

veenpolder met omdijking en wat daartoe verder behoort. Art. 7 toch van 't reglement geeft genoegzaam aanleiding tot vrijstelling van zoodanige omdijking of bepoldering, en die vrijstelling vond in de practijk herhaaldelijk toepassing.

»Ten einde nu, een behoorlijken tijd vóór 't aanbreken van het veensaizoen, tot de vaststelling van de vereischte veenkringen te kunnen geraken, komt 't ons raadzaam voor, dat die vaststelling plaats hebbe in de gewone zitting der Staten, aanvangende den eersten Dinsdag van November a. s.

»In verband hiermede verzoeken wij U, ons in de maand Julij e.k. opgave te doen van die perceelen laag veen, welke niet binnen een door de Staten vastgestelden veenkring zijn gelegen, en dus nog in zoodanigen kring behooren te worden opgenomen, ten einde daarna U te kunnen opdragen, over te gaan tot die verrigtingen ter zake, welke art. 6 van 't reglement den gemeentebesturen oplegt.»

Ged. Staten waren van oordeel, dat de gevallen, waarin van het algemeen verveeningsrecht moest worden afge- weken, behoorden te worden geregeld in de reglementen der respectieve waterschappen. Zij adviseeren dus tot niet aanneming van dit voorstel.

Eene andere wijziging van het reglement vonden Ged. Staten echter noodzakelijk, en zij stelden daarom wijzi- ging voor van al. 2 van art. II, en van al. 4 van art. IV.

Al. 2 van art. II luidt: »Die vergunning brengt de *verplichting* mede tot de betaling enz. van slikgeld.» De reden van de voorgestelde verandering was, dat iemand geveend had zonder vergunning, zoodat de ver- plichting tot betaling van slikgeld ook niet bestond, en het perceel geheel was uitgeveend, zonder dat er iets betaald was. Alleen had de overtreder de boete, groot *f* 100, betaald overeenkomstig art. 4 van het K. B. van 17 Februarij 1819 n°. 6.

De tweede voorgestelde wijziging betrof art. IV. Dit art. toch geeft aan Ged. Staten de bevoegdheid, dis- pensatie te verleenen van de verbodsbepalingen, om te verveenen binnen zekere, in art. III vermelde afstanden van wateren, polderdijken, buurt- en veldwegen en ri- vieren. Daar deze opsomming niet volkomen was, en b. v. de Zeedijken en de Lindedijken hier niet waren opgenoemd, zoo stellen Ged. Staten voor, om de dispen- satie algemeen te maken, onder handhaving van de afstanden, in art. III opgenoemd.

Over deze conclusiën wordt rapport uitgebracht door

eene bijzondere comm., welke voorstelt, de volgende stukken, n.l. het rapport en het voorstel van Ged. Staten over de bovengenoemde voorstellen, benevens een ingekomen voorstel van Jhr. J. A. Lijcklama à Nijeholt tot wijziging van het reglement op de lage verveeningen, in handen te stellen van eene commissie van 5 leden, uit en door de vergadering te benoemen, om in de eerstvolgende vergadering daarover nadere voorstellen te doen. Aldus werd besloten.

Voldoende aan den haar opgedragen last, vermeldt de dus ingestelde commissie in haar rapport, eerst de strekking van het voorstel van den heer van Loon en het ongunstig rapport, daarover door Ged. Staten uitgebracht. Vervolgens deelt zij mede, dat het voorstel van Jhr. J. A. Lijcklama à Nijeholt, hoezeer in onderdeelen verschillende, toch dezelfde strekking heeft, als het voorstel van den heer van Loon, n.l. om door wijziging van het veenreglement, het doel der slikgeldheffing in een gewenscht verband te brengen met het belang der waterschappen, die laag veen bevatten.

Ten laatste deelde zij mede, dat bij haar was ingekomen eene nota van den heer van Loon, waarin deze verzocht, niet aan te nemen het voorstel van Ged. St., noch dat van Jhr. J. A. Lijcklama à Nijeholt, noch zijn eigen voorstel, maar in overweging geeft, bij het reglement op de lage verveeningen te voegen eene:

»VIIde AFDEELING.

»*Bijzondere bepalingen, de waterschappen, welke laag veen bevatten, betreffende.*

Art. LXIV.

»In ieder waterschap, laag veen bevattende, opgericht of op te rigten naar aanleiding van het reglement (provinciaal blad 1874 n°. 78) ¹⁾, wordt minstens een afzonderlijke veenkring vastgesteld.

»De vaststelling dezer veenkringen geschiedt bij een besluit van de provinciale Staten, op voorstel van hunne Gedeputeerden, de belanghebbenden bij de verveening, zoomede de ingelanden van het waterschap gehoord.

Art. LXV.

»Art. VI lid 1, 2, 3 en 4 van dit reglement is op de vaststelling van vorenbedoelde veenkringen en op de wijzigingen, dien ten gevolge in bestaande veenkringen te brengen, niet van toepassing.

¹⁾ Art. I van dit reglement luidt:

»Onder den naam van waterschap, in dit reglement voorkomende, wordt verstaan, elke vereeniging van gronden, die, binnen bestaande of aan te wijzen grenzen, ten doel heeft: 't zij eene gemeenschappelijke bescherming tegen het boezenwater, 't zij de bevordering van gemeenschappelijke waterlossing, waterleiding of waterloop, 't zij in het algemeen eene gemeenschappelijke wering, ophouding, afvoer of regeling van het binnenwater, — een en ander door aanleg, verbetering of onderhoud van de voor die gronden noodig geachte en met het doel van het op te rigten waterschap in verband staande werken.

»De bepalingen van dit reglement zijn niet van toepassing op de oprigting van veenpolders.»

Art. LXVI.

»De bepoldering van de binnen vorengemelde waterschappen verveende gronden, hetzij van geheele, hetzij van een deel der vastgestelde veenkringen, geschiedt door belanghebbenden, na verhoor van ingelanden en van het bestuur van het waterschap, op verzoek aan, en na verkregen vergunning van de provinciale Staten, die zoo noodig de voorwaarden, nopens de bepoldering en het onderhoud der bepolderingswerken, vaststellen.

»Zoodra de ingepolderde grond, naar het oordeel van Ged. Staten, weder voor de cultuur geschikt is, worden de in de verveeningskas overig zijnde slikgelden aan de belanghebbenden teruggegeven, overeenkomstig art. X eerste lid, van dit reglement.

»Tegelijk hiermede gaat het toezicht op die inpolderingen, en de daartoe vereischte werken over aan het waterschapsbestuur.

Art. LXVII.

»Het bedrag van het in vorenbedoelde veenkringen te heffen slikgeld wordt, na verhoor van belanghebbenden bij de verveening, zoomede van ingelanden, en van het bestuur van het waterschap op voordragt van Ged. Staten, door de Staten vastgesteld.

Art. LXVIII.

»In de reglementen van vorenbedoelde waterschappen worden bepalingen opgenomen, nopens de werken voor de verveening vereischt, aangaande het bedrag en zoo noodig de wijze van de heffing der, door de te vervee-

nen en verveende gronden bij te dragen waterschapslasten, zoomede betrekkelijk den afstand van de waterschapsdijken, binnen welke geene verveening mag plaats hebben."

Wat nu aangaat het eerste voorstel van Loon, ont-raadt de Commissie de aanneming, omdat de bestemming der slikgelden is, bepoldering en droogmaking van die gronden, waarvoor bij verveening betaald is (art. II van het Regl.). Deze slikgelden strekken dus tot dekking van de kosten, welke een gemeenschappelijke of private bepoldering en droogmaking vorderen, terwijl het overschietende slikgeldfonds, pro rato naar het betaalde, *door de eigenaren der gecontribueerd hebbende gronden* kan worden terug bekomen. Het eerste voorstel van Loon daarentegen, wil de uitkeering, die weêr ten goede moest komen van de gronden, waarvoor betaald is, laten strekken ten bate van *al* de gronden, gelegen in het waterschap, waartoe het verveende behoort.

Wat de nota van Loon aangaat, vindt de Commissie, dat het niet raadzaam is, nu af te wijken van den eens vastgestelden regel tot het vaststellen van veenkringen. Verder is zij overtuigd, dat de bepalingen omtrent bepoldering van verveende gronden, het toezicht op de werken, de bepaling van het bedrag der slikgelden enz., voldoende zijn; en dat de waterschapsreglementen, ook zonder dat dit in het grondreglement op de lage verveeningen is opgenomen, bepalingen kunnen en zullen

dienen in te houden tot heffing der waterschapslasten, tot uitvoering van werken enz. Daarom adviseert de Comm. tot niet aanneming.

Verder deelt zij mede, dat Ged. Staten aan haar hebben overgelegd copie van een adres, dd. 3 Juli 1880 door het bestuur van het waterschap de IJsermieden in Achtkarspelen aan provinciale Staten gericht, waarbij gewezen wordt op de toenemende verveening in dat waterschap. Het gevolg van dien toestand zal zijn, dat op de gave gronden de waterschapslasten steeds zwaarder zullen drukken; terwijl de gronden, tengevolge van de oprichting van het waterschap verveend, geheel of bijna geheel van die lasten worden bevrijd, waarom eene tijdelijke heffing van opcenten op het slikgeld wordt aanbevolen. De Commissie is tegen de heffing van deze opcenten, omdat daardoor aan deze eene andere bestemming wordt gegeven, dan naar het oorspronkelijk plan geoorloofd is.

Niets is intusschen billijker, dan dat veen, in waterschappen gelegen, en later uitgeveend, bijdraagt in de kosten der werken door dat waterschap ten eigen bate ondernomen, zooals dijken, sluizen, bruggen, enz., en dat die bijdrage (slikgeld) worde geheven in verhouding tot het belang, dat die veenlanden bij eene bedijking hebben. Maar omdat deze verhouding niet dezelfde is in alle waterschappen waar later veen wordt gegraven, zoo moet deze in het bijzonder reglement van ieder

waterschap afzonderlijk geregeld, en er dus gederogeed worden aan het algemeen verveeningsrecht.

Dit kan nu echter niet geschieden zonder wijziging van het algemeen reglement op de lage verveeningen, omdat dit niet alleen regelt de inning der slikgeldten, de daaruit te bestrijden kosten, de belegging van het saldo, maar ook den tijd en wijze van afgifte. Volgens deze bepalingen nu moeten de fondsen *voor de eigenaars der uitgeveende gronden bewaard blijven*, totdat alle werken zijn uitgevoerd, en dan eerst kunnen die eigenaars het door hen betaalde terug vorderen; maar ook *zij* alleen, daar het reglement op de lage verveeningen geen enkele bepaling bevat, die aan eigenaren of derden — polderbesturen uitgezonderd — eenig recht geeft op eene vroegere afgifte dier gelden.

Uitgaande van bovenstaande denkbeelden, stelt de commissie voor in het reglement de volgende wijzigingen op te nemen:

»Aan art. VII toe te voegen als al. 5:

»»Indien een veenkring geheel of voor een gedeelte ligt binnen de grenzen van een waterschap, opgericht naar aanleiding van de besluiten der Staten van 9 April 1874 en 18 Nov. 1879, kan door de Provinciale Staten aan dat waterschap voor den aanleg en voor het onderhoud der polderwerken worden toegelegd, een gedeelte van de slikgeldten, binnen dien veenkring opgebracht of nog te betalen. De bepaling van de hoegrootheid van dat gedeelte geschiedt naar de mate van het belang, dat de

uitgeveende en nog te verveenen gronden hebben, bij de polderwerken, en van den last van het voortdurend onderhoud daarvan.”

»Aan art XXXVII eene nieuwe bepaling toe te voegen en wel:

»c. De uitkeeringen, ingevolge art. VII, 5de lid, vastgesteld.””

Tot dusver hadden *alle* gronden, in *ééne*n veenkring gelegen, hetzelfde belang, maar wanneer nu een gedeelte van den veenkring *in* het waterschap wordt opgenomen, dan veranderen die belangen, omdat dan het slikgeld voor een gedeelte in de kas van het waterschap komt.

Om nu de slikgeldheffing voor die gronden, welke een overeenstemmend belang hebben, regelmatig te kunnen regelen, zou splitsing van den veenkring aan te raden zijn. Daarom stelt de commissie voor, aan art. VI een nieuw lid toe te voegen, luidende:

»Veenkringen, ten deele in een waterschap gelegen, kunnen bij besluit der Staten, op voorstel van Ged. Staten worden gesplitst, nadat door dezen, de besturen van het waterschap en der gemeente, waarin de veenkring is gelegen, zijn gehoord.”

Naar aanleiding van een feit, dat zich in het jaar 1880 in de gemeente Opsterland had voorgedaan, stelt de commissie nog eenige veranderingen voor. Het feit was dit. De *eigenaar* van een stuk land, veenspecie bevattende, had vergunning bekomen tot verveening, en de natte klijn aan een veenbaas verkocht, om die

binnen een bepaald getal jaren te verveenen. De veenbaas, die steeds gezorgd had voor de aangifte — art. XV regl. — en voor de betaling van het slikgeld, liet dit in 1879 na, en mocht dus niet het verveeningswerk voortzetten. Toch deed hij het, en pleegde dus eene strafbare daad, waarvoor volgens het reglement niet hij, maar wel de *eigenaar* van den grond aansprakelijk was, en deze wist van het geheele feit niets!

Wordt nu het doen van aangifte volgens art. XV. opgedragen aan den *verveener*, dan is een feit als het vermelde, niet meer mogelijk. Daarom wordt voorgesteld in art. XV de volgende wijzigingen te brengen:

»In den 2^{den} regel, in plaats van »eigenaar der gronden”, te lezen: »verveener”.

»In litt. b, in plaats van »verveener”, te stellen: »eigenaar”, en in plaats van »eigenaar”, te lezen: »verveener”.

»De laatste al. te laten vervallen en daarvoor te lezen: »Zij mogen echter niet worden aangenomen, en daarvoor wordt derhalve ook geen bewijs afgegeven, dan op vertoon van het bewijs, dat over het vorige jaar de slikgelden wegens gronden onder dezelfde vergunning tot verveening begrepen, en aan denzelfden eigenaar toebehoorende, zijn betaald.””

De Commissie neemt de door Ged. Staten voorgestelde wijzigingen over, en stelt voor, de laatste zinsnede van art. II eerste lid te veranderen en aldus te lezen:

»Aan de verveening van laag veen is verbonden de

verplichting tot betaling eener uitkeering, bekend onder den naam van slikgeld, bestemd voor de bepoldering en droogmaking der uitgeveende gronden."

Ook de door Ged. Staten voorgestelde verandering van art. IV al. 4 vindt bij de Comm. geen bezwaar en deze stelt dus voor te lezen:

»Onder de vereischte behoedmiddelen en naar de plaatselijke omstandigheden, kan echter tot de daarstelling van de noodige uitvaarten, vergunning worden verleend, en wanneer de indijking of bepoldering genoegzame zekerheid aanbiedt, van de verbodsbepalingen, om te verveenen binnen de afstanden vermeld in art. III, dispensatie worden verleend. Deze vergunning en dispensatie worden, den provincialen waterstaat gehoord, verleend door Ged. Staten."

Bij de behandeling van de hier genoemde voorstellen, blijkt het grootste verschil van gevoelen te bestaan over de bijvoeging van de 5de al. aan art. VII, d. i. de wijze, hoe de waterschapskas kan genieten uit de slikgelden. Nadat twee hierop voorgestelde amendementen waren verworpen, wijzigt de Commissie de tweede alinea van de door haar voorgestelde aanvulling van art. VII aldus:

»De bepaling van de hoegrootheid van dat gedeelte geschiedt naar de mate van het belang, hetwelk de veenkring, in geval van eventueele bepoldering, kan hebben bij de polderwerken van het waterschap, en van den last van het voortdurend onderhoud dier werken."

Deze wijziging wordt aangenomen, benevens eene

kleine verbetering van redactie van art IV al. 4. n.l. om aldaar. in plaats van de woorden: »de daarstelling" en »wanneer", te lezen: »het graven" en »indien."

Het geheele voorstel in stemming gebracht, wordt aangenomen met 38—4 stemmen, en, in verband met de conclusie van het rapport, besloten de voorstellen van de HH. Van Loon en Lijcklama à Nijeholt af te wijzen.

Bij K. B. van 2 Januari 1881 n°. 6 zijn de aldus gewijzigde artt. goedgekeurd.

Deze wijziging is de laatste, welke in het hier besproken reglement werd opgenomen.

BIJLAGEN.

.

.

.

Bijlage A.

Instructie voor den veenmeester. (16 December 1607)

Die Staten van Brieslandt. Allen den geenen die dezzen zullen sien, hoo-
ren ofte leesen salut. Alsoo het Landschaps Veenmeesterschap deur den doot-
lijcken affganc van w. Taco Folceri laeste bediener van dien is comen te
vaceren ende wij deurbien goedt, raetsaem ende noodich gebonden hebben,
dat opt spoedigste eenen anderen bequamen, neerstigen ende getrouwen per-
soone tot die bedieninge vant voorsz. ampt gecommiteert ende gestelt werde,
doen te weten dat wij omme tgoede rappoort ons gebaen van den persoone van
Fredrich Fredrichs zijnder vroomicheit, neersticheit ende getrouwicheit ons volco-
mentlijck vertrouwende, denzelven bij abhys van onse seer lieve ende getrouwe
Gedeputeerde Staten gestelt ende gecommiteert hebben, stellen ende com-
mitteeren mitsdeesen tot Veenmeester van alle Landschaps veenen daaraff
zijne predecesseur het bewindt ende administraitte gehadt heeft, ende hem bij
register aangeweesen zall worden, omme daarop goede ende sorgfuldige toe-
sicht te hebben ende holden, dat die ten meesten proufht vanden Landtschappe
aengestecken, gegraven ende gebruickt mogen worden, ende daeraff de gegrave-
ne ende gedroogde turff weeder te doen vuytkeeren aen alsulcke persoonen
als hem bij onse Gedeputeerden aangewesen ofte bij register ter handen ge-
stelt zall worden. Gebruyckende in alle swaarwichtige zaecken die hem in de
bedieninge vant voorsz. ampt zullen mogen voorvallen 't abhys van onse
Gedeputeerden; holdende meede van zijn ontfanc ende vuytgabe van turff
zampft oock van zijn vacatien ende expensen ter saecke voorsz. te doene
partinente register met behoortijcke documenten gesurneert om alle jaaren tot
vermaninge van onse gecommiteerde reeckenmeester van zijn administraitie
goede reeckeninge, bewijs ende reliqua te doene. Ende voorts generael hem
reguleeren, holden ende dragen als een goedt, neerstich veenmeester schuldich
is ende behoort te doene, ende gelijck kelve ampt is verehschende, achter-
volgende de speciale Instructie die hem beneffens die registeren van de vee-
nen meede ter handen gestelt zall worden. Ende dat op alsulcke gagie ende
proufhten als zijn predecesseur ter zaecken voorsz. van 't Landtschap gehadt
ende genooten heeft. Waerop ende van hem wel ende getrouwelijck int
voorsz. ampt te quiten, hij Veenmeester voorsz. gehouden wordt den behoor-

lijcken eedt van getrouwicheit in handen van onse Gebeduteerde te presteren. Ordonneeren allen ende een iegelijcke die dit zall mogen aengaen, dat zij den voorn. Fredrich Fredrichs int bedienen van dese zijne commissie ende last geensins willen turberen, verhinderen ofte beletten, maer veel meer des nood ende versocht hem daerinne alle behoorlijcke hulp ende beborderinge te doene ende bewijfen daerane den Landtschappe dienst ende onse goede meeninge geschieden wert. Gegeven binnen Leeuwarden onder 's Landtschaps zegel en de Secretaris handt den XVI December a^o XVI° ende seben. Ende stontd voort^s onder denzelven regell: D. Baerdt, vt. Den principale deeses in franchyn geschreven was onder met Landtschaps segell in rooden wasse overdeckt met een viercant pamplier daarop Landtschaps zegel gedruckt. Ende ter zijden van denselbe segell stontd geschreven: Bij de Staaten voorsz. ter relatie van hunne Gebeduteerden. Ende was onderteykent: A. Ahsma met sijn handtteycken. Opte plycke van de voorsz. commissie ten buitenste zijde int midden derzelver stontd zoo ende als volcht: Op huden den XVIIen Januarij XVI° acht heeft Fredrich Fredrichs van deesen benoempt den behoorlijcken eedt om deese commissie wel oprecht ende getroulijck te bedienen in handen der heeren Gebeduteerde Staten van Briedlant gepresteert, ende onderstontd me praesente ende was ondergeschreven A. Ahsma met sijn handtteecten.

(Naar de kopie, berustende in het provinciaal archief van Friesland.)

Bijlage B.

Armengeld wegens verveeningen.

Bracht de afgraving van de hooge veenen een wel te bebouwen grond te voorschijn, zoodat de vroegere daglooners, langzamerhand kleine grondbezitters wordende, zich opwerkten tot een rijken boerenstand, hoe geheel anders was het gesteld met de lage verveeningen.

Vroeger, vóór de verveening met den beugel, waren de werklieden, die in de veenen arbeidden, daglooners, meest Oostfriezen of Drenthelaren, die heen en weder trokken, al naarmate de tijd van het jaar de werkzaamheden regelde. Zij vonden arbeid eerst in de veenderijen, dan in de kleistreken bij het maaïen van het gras en het binnenhalen van het hooi, dan bij het dorschen van graan, en kwamen tegen den winter te huis met hunne verdiende penningen, waarvan het huisgezin den winter kon leven, om het volgende jaar van nieuws af te beginnen.

De invoering van den beugel of het moddernet (pag. 2) bracht echter verandering in deze omstandigheden. Door deze wijze van werken toch werd veel meer veen bovengebracht en dus meer verdiend, zooveel zelfs, dat de werklieden zich met hun huisgezin in de veenderijen begonnen te *vestigen* ¹⁾. Deze vestiging was ook daarom voordeeliger, omdat, terwijl de man het veen naar boven haalde, de vrouw de specie kneedde en bewerkte. Dit gaf dubbele verdiensten, zoodat een huisgezin *nu* meer in de week verdiende, dan *vroeger* de man alleen in de maand. De gevolgen bleven niet uit; niet gewoon aan zoo groote verdiensten, en niet geleerd hebbende te sparen, werd alles, wat verdiend was, verteerd, voornamelijk aan mondbehoefden. Jhr. Vegilin zegt van hen: „wat zij des daags verdienen, nemen zij 's avonds mede onder de deekens.”

De nadeelige gevolgen van deze spilzucht deden zich maar weinig gevoelen, zoolang er nog veen in den grond zat; maar was dit verdwenen, dan verdween ook met het werk, het inkomen van de arbeiders, die, veelal met schulden belast, niet konden verhuizen en dus armlastig

1) De veenlieden noemen hunne van hout opgetrokken huizen, tenten.

werden, tot groot ongerief van de bewoners der omliggende streken, voor wie hun brutaal gebedel een wezenlijke plaag was, en tot niet gering bezwaar van armbestuur en overheid.

Reeds bij art. III van het K. B. van 7 Februari 1819 Stbl. n°. 6 werd aan Ged. Staten een onderzoek opgedragen „omtrent den staat derzelve (der veenderijen), als ten aanzien van de gevolgen, welke uit derzelve voortzetting voor algemeene of particuliere belangen, zouden kunnen voortspruiten — zullende Ged. Staten na het stellen van een behoorlijken tijd, hun rapport moeten indienen aan het Departement van den Waterstaat, met bijvoeging van hunne consideratiën, omtrent hetgeen, tot stuiting en voorkoming van de misbruiken in deze, welke nadeelige gevolgen zouden kunnen hebben, zoude moeten worden in het werk gesteld.”

Zooals wij hierboven (blz. 56) zagen, werd voornoemd K. B. bij Missive van den M. v. B. Z. en W. dd. 12 Maart 1819 n°. 379 aan Ged. Staten ter uitvoering gezonden. Bij besluit van Ged. Staten dd. 12 Aug. 1819 n°. 3, werden dientengevolge aan de 19 Grietenijbesturen, onder wier ressort veen gevonden werd, eenige vragen ter beantwoording gesteld, o. a. of en zoo ja, welke nieuwe bepalingen tot opheffing van het hier bedoelde bezwaar, noodig of nuttig kunnen geacht worden.

Tengevolge van deze antwoorden wordt bij Miss. van Ged. Staten aan den Minister van B. Z. en W. geantwoord, dat Ged. Staten zich zeer wel kunnen vereenigen met de denkbeelden van het plaatselijk bestuur van Ooststellingwerf, namelijk om eene matige belasting op de turf te leggen, ten behoeve van de armen van de *plaats* (niet Grietenij), waar veengraverijen werden gevonden, mits zoodanige belasting worde aangelegd tot een blijvend fonds, uit welks inkomsten de behoeftigen kunnen worden verzorgd. In overeenstemming hiermede luidde art. 5 van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86: „dat bovendien „van alle 100 □ ellen vlak gemeten turf of slik, zal moeten worden „betaald zekere belasting, ten behoeve van de gemeene armen van de „plaatsen waaronder de verveening geschiedt, welke belasting naar „gelang der plaatselijke omstandigheden, voor elke verveening bijzonder „zal worden bepaald en tot een speciaal en duurzaam fonds aangelegd.”

Ook Jhr. de la Coste in zijne „Bepalingen en Voorzorgen” stelde het armengeld in. In de reglementen toch der veenderijen 1^e, 2^e, 3^e en 4de klasse, alsook in het reglement voor onderscheidene dorpen (pag. 79) bepaalde hij: „de verveeners zullen bovendien van iedere 100 □

„el gespreide slik, ten behoeve der gemeene armen betalen, zoodanige „belasting, als welke provisioneel door de Edel Groot Achtb. Heeren „Gedeputeerde Staten van Vriesland, op voorstel van het Grietenij- „bestuur, zal worden vastgesteld.”

Deze bepalingen en voorzorgen zijn goedgekeurd bij K. B. van 6 Mei 1823 n°. 120 (pag. 93).

In het reglement op de invordering der contributiën en belastingen, ten behoeve der gemeene armen in de veengraverijen, waarvan de provisioneele voortzetting door den Heer Staatsraad Jhr. de la Coste is toegestaan (pag. 94), lezen wij (art. 3):

„Bovendien zullen zij (nl. de Verveeners) ten behoeve der gemeene „armen, van dezelfde hoeveelheid vlak gemeten turf of slik, in die „districten, alwaar de contributie bij het voorgaande art. bedoeld, „bepaald is op 20 cents, dertig cents, en alwaar dezelve bepaald is „op 40 en 80 cents, twintig cents moeten betalen, de kosten van op- „meting en surveillance hieronder begrepen.”

Verder wordt volgens art. 16 de Grietenij-Ontvanger belast met de inning der voorgeschreven belasting, en bepaalt art. 20: „De belasting ten „behoefte der gemeene armen, zal provisioneel onder den Grietenij- „Ontvanger blijven berusten, ten einde op het aanleggen van het „provenu derzelve, tot een speciaal en duurzaam fonds, overeenkom- „stig art. 5 van het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86, nadere bepalingen „kunnen worden gemaakt.”

Wij zagen vroeger (pag. 98), dat de invordering van dit armen- geld zwarigheid opleverde. Om nu de inning gemakkelijker te maken werden deze gelden bij K. B. van 26 Juli 1826 gelijk gesteld met dijk- en polderlasten, en als zoodanig invorderbaar bij parate executie, volgens de wet van 17 Febr. 1815 n°. 16.

Ook in het reglement, dat op 25 Juli 1848 door Ged. Staten tot regeling van de lage verveeningen werd voorgedragen, ontbreken de voorzieningen omtrent het armengeld niet. Immers in art. 10 van dit ontwerp werd voorgeschreven, „dat enz. zoomede tot be- „strijding van de finantieele nadeelen, welke uit de verveeningen „ontstaan, door toevoer en vermeerdering van behoeftige bevol- „king, — van elke 100 □ ellen slik zal worden betaald eene „contributie, welke hoegrootheid voorloopig bij de provisioneele ver- „gunning zal worden bepaald, om vervolgens bij de finale beschikking

„of vergunning, met vermeerdering of vermindering, definitief te worden vastgesteld.”

Naar aanleiding van het derde deel der resolutie van 25 Juli 1848 n°. 1, waarbij vrijheid werd gelaten aan Ged. Staten, om bij het concept-reglement op de lage verveeningen eene memorie van toelichting te voegen, lezen wij onder de door hen voorgestane beginselen (pag. 134):

„Dat een deel der slikgelden zal worden te zamen gebracht, ter vergoeding der finantieele nadeelen welke de verveeningen veroorzaken, thans bekend onder den naam van armegelden; — en dat tot „richtige inning dier contributiën de wet van 9 Oct. 1841 Stbl. n°. 42 „op de veenlieden worde toegepast.”

Wij lezen in de notulen van Provinciale Staten van 3 April 1849, dat de Commissie van Rapporteurs over bovengenoemd ontwerp-reglement op de lage verveeningen, wat aangaat het armengeld, wil: „terzijdestelling van dat geld op den tegenwoordigen onwettigen voet van heffing, onverlet om daarin op eene andere wijze te voorzien.” De meerderheid, benevens een adviseerend lid ¹⁾ wees alleen op de ongrondwettigheid van de tegenwoordige heffing, en beweerde, dat in deze de wetgevende macht behoorde bij de plaatselijke besturen. Een ander adviseerend lid, benevens de minderheid, merkte op, dat men evengoed de finantieele als fysieke nadeelen, uit de verveeningen ontspruitende, konde wegnemen door het afzonderen van een gedeelte der slikgelden, als contributie beschouwd, voor de armen; terwijl niet alleen de Besturen, maar ook de Veenbazen erkenden, dat zoodanig armengeld nuttig, ja noodzakelijk was.

Bij de behandeling van bovenbedoeld rapport worden (pag. 138) vooraf eenige beginselen, die als grondslagen van het nieuwe reglement dienen moesten, in beraadslaging en in stemming gebracht, en daaronder ook dit:

„Het armengeld wordt bij het daar te stellen reglement niet opgenomen, onverlet om daarin op eene andere wijze te voorzien.”

Met 20 tegen 8 stemmen wordt dit beginsel aangenomen, nadat Jhr. Mr. F. J. J. van Eijsinga een voorstel had ingediend, houdende regeling van het armengeld, 'tzij dan in het reglement zelf, 'tzij daarnevens.

Na afdoening van dit beginsel wordt in overweging gegeven, om

1) Aan de Commissie waren twee adviseerende leden toegevoegd.

Ged. Staten te verzoeken, zich met de betrokken plaatselijke besturen te willen verstaan, ten einde maatregelen te beramen, om te voorzien in de heffing eener plaatselijke belasting ten behoeve der gemeene armen op de wijze, als vroeger is geschied op grond van het provinciaal reglement van 30 Oct. 1823. Aanvankelijk staakten over dit voorstel de stemmen, maar in de vergadering van 10 April 1849 werd het met 19—11 stemmen aangenomen, en ter uitvoering aan Ged. Staten toegezonden.

Aan voormeld besluit is gevolg gegeven bij Resol. Ged. St. 30 April 1850 n°. 25, waarbij de plaatselijke besturen in deze provincie, „voor „zooverre binnen derzelve bedrijven lage verveeningen vallen, werden „uitgenoodigd om 1°. aan Ged. St. op te geven of, en zoo ja, tot welk „bedrag het heffen eener plaatselijke belasting als de voorgeschrevene „in hunne Gemeenten noodig en wenschelijk wordt geacht; en 2°. in „het eerste geval daaromtrent, met inachtneming der grondwettelijke „en reglementaire voorschriften, te besluiten en voordrachten te doen, „die door deze vergadering aan de koninklijke goedkeuring kunnen „worden onderworpen.” In October 1850 beantwoordden twee Gemeenten, nl. Lemsterland en Haskerland, deze uitnoodiging.

Ziehier het ontwerp van Lemsterland:

„De Grietenijraad van Lemsterland,

„Overwegende dat het verveenen van Gronden in de Grietenij Lemsterland, *armoede veroorzaakt*:

„Overwegende dat ook reeds vroeger dit beginsel is aangenomen, en „tot het in werking brengen van het Reglement op de lage verveeningen in Friesland goedgekeurd bij K. B. van 22 Nov. 1849 n°. 30 (pag. 144) „eene plaatselijke belasting is geheven ten behoeve der gemeene armen.

„Overwegende dat bij het genoemde reglement op de lage verveeningen generlei belasting of contributie te dezer zake is voorgeschreven.

„Overwegende dat, ten einde in het lot der armen te kunnen voorzien, zoowel thans, als wanneer eventueel het exploiteeren der Veengronden zal zijn geschied, en den arbeid uit het verveenen voortvloeiende zal zijn verrigt; het noodzakelijk is te achten dat tot „voorschreven einde eene plaatselijke belasting wordt geheven.

„Gelet op op Resol. van H. H. Ged. Staten van Friesland d.d. 30 April 1850 n°. 25 (prov. blad n°. 63),

„Gezien art. 142 der Grondwet,

„Heeft goedgevonden en verstaan aan H.H. Staten van de provincie „Friesland voor te dragen, ten einde door bemiddeling van Hunne „Ed. Groot Achtb. de goedkeuring van Z. M. den Koning daarop te „erlangen; eene plaatselijke belasting, in te voeren binnen de Grietenij „Lemsterland, van de Verveeningen ten behoeve der gemeene Armen, „op zoodanigen voet, en tot zoodanig bedrag als bij navolgende bepa- „lingen wordt omschreven.

„Art. I. De Verveeners van Gronden in de Grietenij Lemsterland gelegen, zullen, aan te vangen met het jaar 1851, ten behoeve van de gemeene armen, aanwezig in den Verveeningskring, waartoe de gronden in welke wordt geveend, behooren; boven en behalven het verschuldigde slikgeld, van iedere 100 □ ellen gespreide slik of klijn, het mindere naar rato, betalen eene som van 10 cents.

„Art. II. De invordering dezer belasting, geschiedt door den ontvanger der slikgelden, op de wijze bij art. 11 van het Reglement op de lage Verveeningen in Friesland, goedgekeurd bij K. B. van 22 Nov. 1849 n°. 30, ten aanzien der slikgelden voorgeschreven, en bij wanbetaling, overeenkomstig de wet van 29 April 1819 Stb. n°. 15. De ontvanger zal voor dit beheer tot genoegen der Veencommissie borg moeten stellen.

„Art. III. De art. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 en 21 van het in het vorig art. omschreven reglement, zijn, voor zooveel daartoe betrekkelijk, op genoemde plaatselijke belasting ten behoeve der gemeene armen van toepassing.

„Art. IV. Bij wanbetaling van het eerste termijn van de voorschreven belasting, zal dadelijk ook het tweede termijn, en alzoo het geheele bedrag der belasting opeischbaar zijn, zullende in dat geval de nalatige verveener, boven de verschuldigde belasting eene boete verbeuren, van 25 guldens, ten profijte van de kas der Armegelden, en dezelve onmiddellijk moeten voldoen.

„Art. V. Voor de rigtige betaling der gedachte belasting, boete en kosten, welke de wanprestatie mogt veroorzaken, zullen de Verveeners voldoende borg tot genoegen der Veencommissie moeten stellen, of de vereischte gelden bij den Ontvanger dezer belasting consigneren welke borg, zich onder afstand van het voorregt van uitwinning zal moeten verbinden.

„Art. VI. De door den ontvanger geïnde armgelden zullen in de eerste

plaats strekken tot voorziening in, en tot bestrijding der behoeften van de armen waarvoor de belasting is geheven. Wanneer die belasting echter niet voldoende mogt worden bevonden, om in die behoeften te voorzien, zullen de renten van het bestaande fonds, daartoe geheel of ten deele worden gebezigd, en bijaldien onverhoopt de behoeften ook dit een en ander overschrijden, zal het restant door middel van een hoofdelijken omslag worden geheven.

„En zullen afschriften van deze enz.

(was get.) „W. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.”

Wat aangaat het ontwerp van Haskerland, dit was aldus ingericht:

„De Grietenijraad van Haskerland,

„Gelezen eene resolutie van H.H. Ged. Staten van Friesland ad 30 April 1850 n°. 25 (provinciaal blad n°. 63), nopens het al of niet heffen eener plaatselijke belasting van de Verveeningen, ten behoeve der gemeene armen.

„Overwegende dat op grond van het provinciaal Reglement van den 30sten Oct. 1823, eene plaatselijke belasting van 20 centen wordt geheven van de 100 □ ellen vlak gemeten slijk of klijn.

„Overwegende, dat dit fonds, hoezeer (het) nu reeds een bedrag oplevert aan inschrijvingen op het grootboek van f 8700, nominaal 2½ pct. werkelijke schuld en f 150 nominaal 3 pct.; nog op verre na niet toereikend is, om daaruit de armen van Oude en Nijehaske te onderhouden, onder welke beide dorpen hoofdzakelijk de Verveeningen in deze Grietenij (het eerste Veendistrict) plaats hebben.

„Overwegende dat het diensvolgens hoogst nuttig en noodzakelijk is, om maatregelen te nemen tot ondersteuning dier behoeftigen;

„Heeft na gehouden deliberatie geresolveerd,

„1°. Aan Heeren Ged. Staten van Friesland mede te deelen, dat deze Vergadering het noodig acht, dat de plaatselijke belasting van 20 centen op de 100 □ ellen gespreide klijn of slijk, in het eerste Veendistrict blijft behouden, en tot een fonds wordt aangelegd door inschrijvingen op het Grootboek der Werkelijke Schuld, rentende 2½ pct. ten name van het fonds voor de algemeene armen.

„2°. Aan HH. Edel Groot Achtb. een staat van voordracht voor deze belasting in duplo opgemaakt toe te zenden, ten einde hierop de koninklijke goedkeuring te verzoeken.

(was get.) „G. W. J. D. THOE SCHWARTZENBERG EN HOENLANSBERG.”

De Commissie voor de Verveeningen, met het onderzoek belast, gaf

als hare meening te kennen, dat, vóór er over de onderdeelen der beide ontwerpen kon worden beslist, twee praejudicieele vragen moesten uitgemaakt worden, te weten:

- a. of het plan tot heffing eener belasting, als hier bedoeld is, in de daartoe betrekkelijke gemeenten ondersteuning verdient, en
- b. zoo ja, of die belasting dan als een afzonderlijk fonds zal blijven beheerd. dan of de opbrengst in de algemeene gemeente-kas zal worden gestort.

Dienovereenkomstig werd gehandeld. De eerste vraag beantwoordden de Staten toestemmend, terwijl zij ten aanzien van die sub *b.* bepaalden: „dat in den regel de opbrengst van zoodanige *plaatselijke* belasting, als afzonderlijk fonds voor ieder bijzonder daarbij betrokken dorp zal worden beheerd, en dat alleen bij uitzondering of afwijking door omstandigheden van dezen regel, storting daarvan in de gemeentekas, ten behoeve van de *Algemeene* armen zal plaats hebben.”

Wat nu aangaat de voorgedragen regelingen zelve, zoo besloot men, het reglement van Lemsterland aan het bestuur terug te zenden, onder opmerking, dat dit niet aan den Koning ter goedkeuring konde worden aangeboden, dan onder de volgende wijzigingen:

- a. dat aan het slot der 1ste al. van art. 2 nog worde bijgevoegd: „of zoodanige nadere reglementaire en wettelijke bepalingen, als nader door het daartoe bevoegd gezag mogen worden daargesteld.”
- b. dat de boete, in het laatste gedeelte van art. 4 bepaald, worde weggelaten.
- c. dat het laatste gedeelte van art. 6 worde weggelaten.
- d. dat een nieuw art. ten slotte worde bijgevoegd, houdende de bepaling, dat de plaatselijke belasting van de verveeningen ten bate van de armen, als een afzonderlijk fonds voor ieder bijzonder daartoe betrokken dorp zal moeten worden beheerd.

Wat aangaat Haskerland, werd besloten, aan het bestuur kennis te geven, dat ingevolge de grondwet en andere bestaande wettelijke bepalingen, het niet voldoende is, alleen eene voordragt tot het heffen van eene plaatselijke belasting aan te bieden, maar dat een volledig reglement, niet alleen de belasting, maar ook de wijze van heffing, borgtocht en wat hiertoe meer mogt behooren, regelende, moet ingezonden worden, opdat daarvan door deze vergadering verslag aan den Koning gedaan kon worden, en men dientengevolge nader zoodanig volledig reglement zou inwachten.

Het Grietenij-bestuur van Lemsterland voldeed aan de ontvangen uitnoodiging, en den 24sten Maart 1851 werd bij missive van Ged. Staten het gewijzigd reglement van voornoemde Grietenij aan den Minister van B. Z. opgezonden, ten einde daarop de koninklijke goedkeuring te erlangen. Aan het einde van die missive lezen wij:

„Met het oog op het op handen zijnde tijdstip, waarin met het verveenen een aanvang wordt gemaakt, zoude het ons voorts bijzonder aangenaam zijn, indien 's Konings beslissing, met eenigen spoed. in dezen werd genomen.”

Hoe 's Konings beslissing „met eenigen spoed” werd genomen, blijkt uit de missive van den Minister van B. Z., Thorbecke, dd. 18 Mei 1851 n°. 1 aan Ged. Staten.

„Ik twijfel zeer, of de voorgestelde heffing wel als plaatselijke belasting kan worden beschouwd. De kenmerken van zoodanige belasting zijn, dat zij geheven worde ten behoeve der gemeentehuishouding, dat zij worde ingevorderd door den plaatselijken ontvanger, en dat de opbrengst worde gestort in de gemeente-kas.

„De voorgestelde heffing daarentegen, zou strekken ten behoeve der algemeene armen, zij zou worden ingevorderd door den ontvanger der slikgelden, bij art. II van het provinciaal reglement van politie op de lage verveeningen van Friesland bedoeld, en de opbrengst daarvan zou als een afzonderlijk fonds voor elk bijzonder daarbij betrokken dorp moeten worden beheerd.

„Die heffing mist dus alle kenmerken, die voor eene plaatselijke belasting worden gevorderd. Ik moet dus zwaarigheid maken, op het besluit van den Grietenij-raad, de goedkeuring van Zijne Majesteit aan te vragen, en verzoek U daarvan aan dien Raad kennis te geven.”

Bij resolutie van Ged. Staten dd. 23 Mei 1851 n°. 28 werd de Grietenij-raad met 's Ministers besluit in kennis gesteld.

Eene poging tot heffing van armengeld door een Grietenij-bestuur kwam na dien tijd niet meer voor.

Bij eene Missive van Burgemeester en Wethouders van Lemsterland, dd. 29 Dec. 1862 n°. 850, werd de aandacht van Ged. St. wederom op de zaak van het armengeld gevestigd, en er bovenal op gewezen, hoe irrationeel de toestanden daar zijn, getuige het feit, dat in den veen. polder van Echten (want deze was geotrooieerd) *wel*, en daarbuiten *niet* een armengeld wegens verveeningen wordt geheven.

Bij resolutie van den 12 Jan. 1863 n°. 16 besluiten Ged. Staten, de

neeningen in te winnen van de besturen der gemeenten, waar zich veenderijen bevinden, nl. Achtkarspelen, Dantumadeel, Gaasterland, Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, Idaarderadeel (1), Lemsterland (2), Opsterland (3), Smalingerland (4), Schoterland (5), Tietjerksteradeel en Weststellingwerf, en wel over het al of niet invoeren eener heffing van armengeld wegens verveeningen, en, zoo ja, over een daartoe strekkend voorstel tot aanvulling van het reglement op de lage verveeningen. De sub (1), (2), (3), (4) en (5) genoemde gemeenten schenken hare adhaesie, de gemeente Weststellingwerf wil het invoeren van armengeld afhankelijk maken van de afschaffing van den rijksaccijns op de turf, terwijl de overige gemeente eene verandering onnoodig achten. Door de ingekomen antwoorden overtuigd, brengen Ged. Staten bij Missive van 29 Juni 1863 n°. 63, een ontwerp bij de Staten, bestemd, om het reglement op de lage verveeningen aan te vullen met bepalingen omtrent de heffing van armengelden bij verveening buiten de gereglementeerde veenpolders. Wij lezen aldaar:

„In aanmerking nemende, dat er, met het oog op de gevolgen der „exploitatie van de lage verveeningen uit gronden, welke niet behooren „tot afzonderlijke geotroijeerde of gereglementeerde polders, ten aan- „zien van het armwezen in de betrokken gemeenten, noodzakelijkheid „bestaat, de heffing van een armengeld te bepalen; overwegende, dat „hiertoe nader aangevuld dient te worden het reglement van 18 De- „cember 1852 n°. 76 met de later daarin gebrachte wijzigingen, (pag. 192) „besluiten tot aanvulling aan te brengen achter art. 61 des regle- „ments, de volgende art. Deze art. regelen de heffing van een armen- „geld groot hoogstens f 0,50, bij verveening buiten afzonderlijk gere- „glementeerde veenpolders, ten behoeve van de armen, onverschillig „van welke godsdienstige gezindte der gemeenten waaronder de ver- „veening plaats grijpt. Dit armengeld te innen, bewaren en verant- „woorden, door den gemeente-ontvanger, volgens de regelen voor het „slikgeld gesteld, en op te leggen tot een duurzaam fonds, waarvan „de renten jaarlijks aan de armvoogdij-administratiën kunnen worden „uitgekeerd, tot een bedrag door Ged. Staten, op voordracht van het „betrokken gemeentebestuur te bepalen enz.

De memorie van toelichting zegt o. a.: „dat vroeger tengevolge van „het K. B. van 2 Sept. 1822 n°. 86 en de bepalingen van Jhr. de la „Coste, door de verveeners boven het slikgeld werd betaald een armen- „geld, ten behoeve van de gemeene armen van de plaats waaronder

„de Verveening geschiedde Dat de reglementen van 1849 en van 1852, „niets over armengeld bevatten, omdat men toen de heffing van armengeld „als eene plaatselijke belasting beschouwde, waarvan de heffing grond- „wettig, alleen van de plaatselijke besturen kon uitgaan. Dat echter „plaatselijke verordeningen op die materie niet tot stand kwamen, en dat „men spoedig na de invoering van een provinciaal reglement terug- „kwam van de beschouwing van armengeld als plaatselijke belasting, „zooals blijkt uit vele reglementen, sedert door de staten vastgesteld „en door den Koning goedgekeurd, waarin weder de betaling van „armengeld aan de verveeners werd opgelegd, en men dus weër terug- „keerde tot de meer juiste leer, dat die contributie, evenals die van „het slikgeld, in haren aard bevat eene *voorwaarde* onder welke ver- „gunning tot verveening wordt verleend. Hierdoor ontstond nu eene „ongelijkmatige stand van zaken; n l. *heffing* van armengeld in de „meeste gereguleerde polders, *niet heffing* daarvan in de vervee- „ningen buiten die polders.”

De voorgestelde veranderingen werden den 23sten Juli 1863 door de prov. Staten aangenomen en ter goedkeuring aan den Koning opgezonden. Maar, de beslissing op bovengenoemd besluit werd bij K. B. van 20 Sept. 1863 verdaagd, en Ged. Staten ontvingen een begeleidend schrijven van den Minister Thorbecke dd. 10 Oct. 1863, waarin deze als vrucht van zijn ingesteld onderzoek tot het besluit komt: „dat wanneer de „heffing van armengeld, die als belasting niet bij provinciale verorde- „ning kan worden opgelegd, wel in het reglement kan worden voorge- „schreven als eene *voorwaarde*, waarop vergunning tot verveening „wordt verleend (wat hij Minister niet aannemelijk acht), dat dan die „voorwaarde niet in het reglement te huis behoort, maar in het octrooi.”

Verder schrijft de Minister:

„Tengevolge van deze opinie, uitgedrukt in mijn brief van 19 Jan. „1853 n° 192, bleef ook in het reglement voor het 6e en 7e Veendistrict, onder Opsterland en Aengwirden, de bepalingen nopens het „armengeld achterwege. Alvorens echter den Koning eene beslissing „voor te dragen, wacht ik gaarne af, of de zaak U tot nadere beden- „kingen aanleiding geeft.”

Ged. Staten antwoordden hierop den 27sten Oct. d. a. v.:

„De bedenking, dat de heffing van armengeld, als voorwaarde der „vergunning tot verveening, niet in het reglement, maar in het octrooi „behoort, kan hier niet toepasselijk zijn, dewijl het algemeen reglement

„op de lage verveeningen in deze provincie niet beheerscht, de uit
 „vereening van meerdere veengronden zamengestelde waterschappen
 „of veenpolders, die als zoodanig vergunning of octrooi hebben tot
 „uitveening dier gronden onder gestelde voorwaarden, maar de lage
 „veengronden welke daarbuiten zijn gelegen, en wier eigenaren per-
 „ceelsgewijze de veenspecie daaruit willen exploiteren. Het reglement
 „omvat dus juist de *niet afzonderlijk* geoctrooijeerde verveeningen,
 „met andere woorden, er bestaat voor de daarbij bedoelde verveenin-
 „gen, geen van het reglement afgescheiden octrooi. In de plaats daar-
 „van treedt de vergunning, welke telkens aan den aanvragenden eige-
 „naar wordt gegeven, overeenkomstig art. 2, in verband met de artt.
 „11 en 12 des reglements.

„Aan de opmerking in den brief van 19 Januarij 1853 n°. 192 ten
 „aanzien der heffing van armengeld in den polder van het 6e en 7e
 „Veendistrict is indertijd gevolg gegeven, omdat voor dien Veepolder
 „afzonderlijk octrooi werd verleend bij K. B. van 20 Maart 1839 n°. 102
 „en 31 Oct. 1850 n°. 43, later bij K. B. van 25 Augustus 1853 n°. 48
 „gewijzigd en uitgebreid.

„Het gold dus daarbij een veenpolder die reeds voor de invoering
 „van een gewestelijk reglement op de lage verveeningen was geoctrooi-
 „jeerd, overeenkomstig het K. B. van 17 Februarij 1819 n°. 6, zooals
 „ook nog het geval is met drie andere veenpolders. Na de invoering
 „van het reglement is voor de sedert verzezen nieuwe veenpolders niet
 „meer afzonderlijk octrooi gegeven, maar zijn en de voorwaarden der
 „vergunning tot verveening en de voorschriften van bestuur steeds
 „zamengevat in de bijzondere reglementen, volgens de 4de alinea van
 „art. 7 van het algemeen veenreglement, door de Staten, onder 's Kon-
 „nings goedkeuring, vastgesteld. In deze reglementen vindt men steeds
 „opgenomen, heffing van armengeld, zooals blijkt uit die, goedgekeurd
 „bij K. B. van 19 Aug. 1854 n°. 71 art. 9 — van 17 Jan. en 22 Decem-
 „ber 1855 n°. 75 en n°. 65 art. 11 — en 22 Augustus 1856 n°. 60 art 10.

„De stand van het lage veenwezen in Friesland zamenvattende, naar
 „gelang der verschillende categoriën, die bestaan, kan men dus zeggen
 „dat er zijn:

- „1°. Veenpolders, die aanvankelijk reeds, met toepassing van het
 K. B. van 17 Februarij 1819, zijn geoctrooijerd.
- „2°. Veenpolders, die later, na de invoering van een algemeen regle-
 ment op de lage verveeningen, overeenkomstig art. 7, 4e alinea

van hetzelfde zijn gereglementeerd en wier octrooi mede in die reglementen is opgesloten.

„3°. Losse of afzonderlijke perceelsgewijze verveeningen, tot welke vergunning, met octrooi gelijkstaande, wordt gegeven op en bij iedere bijzondere aanvraag.

„Van deze laatsten is in casu alleen sprake.

„Wij vleijen ons, dat Uwe Excellentie, na deze nadere toelichting, geen bezwaar meer zal vinden in het bevorderen van s'Konings toestemming op der Staten betrekkelijk besluit. Het zij ons veroorloofd daarbij te voegen, dat op die goedkeuring bijzonder prijs wordt gesteld, omdat de heffing van armengeld overal, waar die plaats heeft, volkomen aan het doel beantwoordt, en een inderdaad evenredig tegenwigt oplevert van de anders aan de Veenindustrie uit een plaatselijk oogpunt, met betrekking tot het armwezen eigenaardig verbonden bezwaren.”

De Minister antwoordde hierop den 26. Nov. d. a. v. aldus:

„Uw schrijven van den 27 Oct. j.l. n°. 33, heeft mijne bedenkingen tegen het besluit der Staten van 23 Julij j.l. omtrent de heffing der armengelden niet opgeheven.

„Ten onregte schijnt uit mijn brief van 10 Oct. j.l. n°. 214 afgeleid, alsof ik geen bezwaar zoude hebben, de heffing van armengeld bij het octrooi van verveening te zien voorgeschreven. Ik zie geen grond voor die heffing, hetzij bij reglement, hetzij bij octrooi; ik heb alleen willen opmerken, dat *indien* de heffing, zooals Uwe meening was, moest worden beschouwd als eene voorwaarde, waarop vergunning tot verveening wordt verleend, ze *dan* niet in het reglement, maar in het octrooi zou te huis behooren.

„Uw jongste schrijven herinnert, dat het reglement op de lage verveeningen, de niet *afzonderlijk* geoctrooijeerde verveeningen omvat, voor welke geen van het reglement afgescheiden octrooi bestaat. In de plaats daarvan treedt de vergunning, welke telkens aan den aanvragenden eigenaar wordt gegeven, overeenkomstig art. 2, in verband met de art. 11 en 12, des reglements. Art. 2 bepaalt dat geene lage verveeningen mogen worden aangevangen of ondernomen, dan na gevraagde en bekomen vergunning van den Koning, op voordragt of na verhoor van Ged. Staten enz.; art. 11 en 12 regelen de bepalingen van het slikgeld en de wijze van aanvraag om vergunning.

„Wat is die vergunning, welke telkens door den Koning wordt verleend, anders dan een octrooi tot verveening?

„Uw College schijnt ten onregte onderscheid te maken, tusschen „Octrooijen van Verveening, verleend overeenkomstig het K. B. van „17 Febr. 1819 Stb. n°. 6, en de vergunning ingevolge het provinciaal „reglement. Ook art. 2 van dat besluit spreekt van octrooi of vergunning.

„Nu zou, wel is waar, het reglement op de verveeningen, onder „goedkeuring des konings, kunnen bepalen, dat aan elke vergunning „tot verveening, de verplichting tot betaling van armengeld zal verbonden worden; maar gelijk ik hierboven opmerkte, voor de heffing „zelve vind ik geen grond. Ik acht die integendeel in strijd met de „armenwet die geene verpligte armenzorg wil.

„Uw College stelt bijzonder prijs op de goedkeuring van het besluit „der Staten, omdat de heffing van armengeld, overal waar die plaats „heeft, volkomen aan het doel beantwoordt; maar zoo dat doel op zich „zelf niet juist en strijdig wordt geoordeeld, is de goedkeuring niet te „wachten.

„Ik heb de eer U in overweging te geven, aan de Staten in hunne „eerstvolgende vergadering voor te stellen: het genomen besluit in te „trekken; ik zou mij anders genoodzaakt zien, de niet goedkeuring „aan den Koning voor te dragen.”

Gedeputeerde Staten geven bij missive van den 7 Februari 1864 n°. 1 aan de Staten kennis van hunne boven genoemde correspondentie.

„Wij hadden” — dus schrijven zij — „ons, op grond der in dit antwoord gegeven inlichtingen, geveleid, dat hare kennismeming, de bezwaren tegen Uw besluit geopperd, zoude opheffen. In die verwachting werden wij echter teleurgesteld door een Ministerieel schrijven van den 26 Nov. jl. n°. 1813e afd. waarbij de Minister, behoudens eenige andere opmerkingen, betreffende het regt verstand van zijn vorig schrijven, uitgaat van de stelling, dat er geen grond bestaat voor de heffing van armengeld, hetzij bij reglement, hetzij bij octrooi, en dat zoodanige heffing zoude zijn in strijd met de armenwet, die geene verpligte armenzorg wil. Aan ons wordt ten slotte in overweging gegeven, in Uwe eerstvolgende vergadering, intrekking van het genomen besluit voor te stellen, vermits de Minister zich anders genoodzaakt zou zien, de niet goedkeuring aan den Koning voor te stellen.

„Wij leggen dat schrijven hierbij over, enz.

„Wat alsnu ons gevoelen betreft, overbodig achten wij het omstan-

dig stil te staan bij 's Ministers onjuiste meening, dat wij, uit een regtskundig oogpunt, onderscheid zouden maken, tusschen octrooijen van verveening, verleend overeenkomstig het K. B. van 17 Febr. 1819 n°. 6, en de vergunning, verleend ingevolge art. 2 van het reglement op de lage verveeningen. De geheele inhoud van onzen brief aan den Minister van 27 Oct. jl. n°. 38, toont dit aan. Daarin toch hebben wij er uitdrukkelijk op gewezen, dat de vergunning, bij art. 2 van het veenreglement gevorderd, voor de eigenaren van niet in afzonderlijke geöctrooijeerde veenpolders begrepen veengronden, in de plaats treedt van zoodanig octrooi, met andere woorden, dat het verveeningsoctrooi, dat aan bijzondere veenpolders is gegeven, hetzij volgens het besluit van 1819, hetzij volgens later vastgestelde reglementen, voor de niet daaronder begrepen verveeningen, opgesloten ligt in het algemeen reglement. Wij mogen daarom met bescheidenheid opmerken, dat, zoo er sprake kan zijn van minder juiste opvatting, deze zeker niet bij ons bestond.

„Ten aanzien voorts van het eigenlijk bezwaar des Ministers, daarin gelegen, dat heffing van armengeld bij verveening met de armenwet zoude strijden omdat deze geene verpligte armenzorg wil, zij opgemerkt, dat dit bezwaar door ons niet wordt gedeeld. Wel stemmen wij gaaf toe, wat trouwens eene overbekende zaak is, dat onze tegenwoordige wet op het armbestuur, het beginsel van verpligte armenzorg niet huldigt, in dien zin, dat de arme regt of aanspraak zoude hebben op onderstand, met daartegen over staande verpligting om dien te verstrekken, zij het ook al, dat de magt der feiten, blijkens de onderfinding, dat stelsel der wet in de praktijk zeer wijzigt; maar toegeven kunnen wij niet, dat een daarmede strijdig kenmerk zoude kleven aan het opleggen van armengeld bij verveening, — dat de heffing daarvan zoude insluiten verpligte armenzorg.

„Immers voor de armen wordt daaruit geen regt geboren om onderstand te vorderen, en, zoo den verveener de verpligting wordt opgelegd armengeld te betalen, 't is eeniglijk als eene voorwaarde, welker verbinding aan hunne exploitatie regtmatig en billijk is, vermits juist door dat feit, ter plaatse, waar de uitveening gepleegd wordt, voor het armwezen, een van den algemeenen of normalen toestand afwijkenden staat van zaken in het leven wordt geroepen. Het komt met de beginselen der regtvaardigheid overeen, dat zij, die hun eigendom wenschen te benuttigen op eene wijze, die dien staat van zaken

en het daaruit ontspruitend nadeel te weeg brengen, onder de verplichting tot vergoeding worden gelegd, — welk beginsel dan ook den grondslag uitmaakt, van de in meest alle, bijzondere veenpolders bestaande, armengeld-heffing. Met verplichte armenzorg heeft die heffing niets gemeens, naardien, zooals reeds is opgemerkt, voor de armen daaruit geen regt tot onderstand wordt geboren. Dit blijkt ook duidelijk uit de in Uw besluit gestelde bepaling, dat de armengelden worden opgelegd tot een duurzaam fonds, waarvan de renten jaarlijks aan de armoedij-administratiën *kunnen* worden uitgekeerd, tot zoodanig bedrag, als door Ged. Staten, op voorstel van het betrokken gemeentebestuur, wordt bepaald, — nadat vooraf is gezegd, dat de inning, bewaring en verantwoording, zaak is van het gemeentelijk beheer. Van verplichten onderstand, jegens de armen zelve, is hier naar onze meening schijn noch schaduw. Moesten wij het armengeld definiëren, we zouden het noemen: een gesteld aequivalent voor het nadeel, dat de verveener door zijn exploitatie toebrengt aan het armenwezen der gemeente, hem als voorwaarde daarbij opgelegd.

„Bij deze zienswijze zoude het ten eenenmale tegen onze overtuiging strijden, U de intrekking van Uw besluit aan te raden. Wij doen dit dan ook niet, maar geven Uwer Vergadering in overweging, bij dat besluit te verblijven, met magtiging op ons, om den heer Minister van binnenlandsche zaken, daarvan te verwittigen en daarna 's Konings beslissing af te wachten.”

Over deze mededeelingen van Ged. Staten en de daaraan verbonden voorstellen bestond in de afdelingen van de Staten en bij de Commissie van Rapporteurs groot verschil van meening.

Twee afdelingen waren het met den Minister eens, en stelden voor het besluit der Staten van 23 Juli 1863 in te trekken, als grond aangevende, dat deze voorzorgsmaatregel evenmin hier van toepassing diende te zijn, als elders, waar aardappel-, vlas- of cichoreibouw dezelfde nadeelige gevolgen voor de gemeente kunnen hebben, als waarvan hier sprake is.

Twee andere afdelingen waren van het tegenovergesteld gevoelen, en vereenigden zich geheel met de voorstellen van Ged. Staten, overtuigd als men was van de dringende noodzakelijkheid der voorgestelde voorziening. De vergelijking met bouwland of fabrieken toch ging in deze volstrekt niet op, daar de werkverschaffende oorzaken aldaar blijven of kunnen blijven, terwijl zij hier worden vernietigd.

De meerderheid echter was van oordeel, dat hier door den verveener een equivalent moest worden gestort aan de gemeente of het dorp, waar de verveening geschiedt, voor het nadeel, dat deze lijden door de opgelegde verplichting, om eene wegens gebrek aan werk verarmde volksklasse als ingezetenen te moeten opnemen.

Daar de Minister nu meende, dat de woorden „heffen van armengeld” in strijd zijn met de armenwet, en het de bedoeling geenszins was, een fonds als eigendom der armen te verzamelen, maar alleen om de gemeente of dorpskas te steunen, meende men, dat deze vergoeding onder eene meer algemeene benaming zou kunnen worden geïnd. Daarom werden eenige nieuwe art. als wijzigingen op het besluit der staten van 23 Juli jl. voorgesteld.

De hoofdwijziging was dan deze:

„Art 62.

„Bij verveening buiten afzonderlijk gereguleerde veenpolders, wordt, ter vergunning tot verveening, eene retributie voor de betrokken gemeente, of het betrokken dorp geheven, tot een bedrag van hoogstens f 0,50 van elke 100 □ el gespreide klijn of slik.”

De overige wijzigingen bedoelden, het woord armengeld te vervangen door: „gemeente of dorpsretributie.”

Bij de behandeling op den 3^{den} Maart werd o a. een amendement voorgesteld, luidende als volgt:

„Bij de verveening buiten afzonderlijk gereguleerde veenpolders, wordt, tot vergoeding van het tengevolge dezer verveening anders te lijden nadeel, door de algemeene armenfondsen van de dorpen, waaronder de verveening plaats heeft, van de verveeners eene retributie geheven tot een bedrag van hoogstens f 0,50 van elke 100 □ el gespreide slik.”

Dit amendement werd aangenomen met 20—13 stemmen. Hierdoor verviel het door de meerderheid der Commissie ondersteund voorstel van Gedeputeerde Staten. Tengevolge van het besluit, om Ged. St. op te dragen, de gevallen beslissing aan de goedkeuring van den Koning te onderwerpen, deelden deze den 4en Juli mede, dat op dit hun verzoek aan den minister van Binnenlandsche Zaken was ontvangen een schrijven van dien Minister dd 8 April 1864, aldus luidende:

„Met Uw schrijven van 7 Maart jl. n°. 47, ontving ik een nader door de Staten Uwer provincie genomen besluit, betreffende de heffing van armengeld bij verveeningen. Uw College meent, dat door de wijziging

in het besluit, mijne vroegere bedenkingen zullen zijn weggenomen, en dat eene nadere overweging der zaak, mij aanleiding zal geven, het besluit der Staten aan de goedkeuring des Konings te onderwerpen.

„Dit is intusschen niet het geval. Bij mijn schrijven van 26 Nov. 1863 n°. 181, deelde ik U mede, dat ik voor de heffing van armen-gelden, hetzij bij reglement, hetzij bij octrooi, geen grond zag, maar die heffing in strijd achtte met de armenwet, die geen verpligte armen-zorg wil. Hiertegen wordt door Uw College aangevoerd, dat er bij deze heffing van geen verpligte armenzorg sprake kan zijn, omdat den armen geen regt op onderstand wordt toegekend. De heffing zelve weet Uw College niet beter te omschrijven, dan als „een gesteld aequivalent voor het nadeel, dat de verveener door zijne exploitatie toebrengt aan het armwezen der gemeente, hem als voorwaarde daarbij opgelegd.”

„Volgens Uwe eigene woorden is dus het armengeld eene heffing op den verveener, ten behoeve der armen van de gemeente, waar de verveening geschiedt. Is dit geen armentax; met andere woorden geen verpligte armenzorg? De vraag is toch niet, of den armen een regt op onderstand wordt toegekend; maar of de verpligting wordt opgelegd, ten behoeve van armen bij te dragen.

„Het bezwaar wordt door de wijzigingen niet weggenomen. Zij komen toch in hoofdzak hierop neder, dat het woord *armengeld* heeft plaats gemaakt voor dat van *retributie*; welke retributie, zegt het besluit, van de verveeners geheven wordt „tot vergoeding van het, tengevolge van de verveening, anders te lijden nadeel door de algemeene armen-fondsen van de dorpen, waaronder de verveening plaats grijpt”.

„De zaak is volkomen dezelfde gebleven; *haar* gold mijne bedenking, niet den naam waarmede zij werd aangeduid.

„Bovendien zelfs, wanneer ik mij met het beginsel der heffing kon vereenigen, dan nog zou de regeling daarvan, mijns inziens, niet in het reglement, maar, zooals ik vroeger opmerkte, in het octrooi, dat is hier de bij art. 2 van het reglement gevorderde vergunning tot verveening, te huis behooren.

„Ik moet U, mijne heeren, dus nogmaals uitnoodigen, een voorstel tot intrekking van het besluit aan de Staten te doen. Mogt Uw college daartoe niet gezind zijn, of mogten de Staten in mijne meening niet kunnen treden, dan zou ik mij, tot mijn leedwezen, genoopt zien, den Koning tot niet goedkeuring van het besluit der Staten te doen adviseeren”.

„Van wege den bij art. 98 der provinciale wet gestelden termijn, verzoek ik spoedig berigt, of Uw college tot een nader voorstel aan de Staten genegen is.”

Ged. Staten antwoordden hierop, dat zij moeilijk een voorstel tot intrekking van bedoeld besluit doen konden, daar dit besluit niet van hen was uitgegaan, maar genomen werd naar aanleiding van een amendement, door een der leden van de prov. Staten voorgesteld. Meer doeltreffend toch meenden zij, zoude het zijn, dat den Staten zelve de gelegenheid werd gegeven, kennis te nemen van de ook nu nog bij den Minister bestaande bezwaren, om zich daarna omtrent een al of niet intrekken van hun besluit te bepalen.

Redenen, waarom Ged. Staten aan den Minister in overweging geven, om eene verdaging der koninklijke beslissing, zoover noodig, te willen bevorderen. In overeenstemming hiermede werd bij K. B. van 30 April 1864 n°. 40 de beslissing over dit besluit der Staten verdaagd

Toen de Staten hiervan in hunne eerstvolgende vergadering kennis kregen, benoemden zij eene commissie, ten einde te onderzoeken, wat hun nu te doen stond, en deze commissie, gedrongen door s'Ministers bepaalde meening, kwam tot het besluit voor te stellen:

„1°. In te trekken het Staten-besluit van 3 Maart 1864 n°. 3.

„2°. Aan H.H. Gedeputeerden op te dragen, aan den heer Minister kenbaar te maken, dat de Staten van Friesland, *niet uit overtuiging*, maar omdat Zijne Excellentie zich zoo bepaaldelijk heeft uitgedrukt, tot de intrekking van hun besluit van 3 Maart 1864 n°. 3 zijn overgegaan, in de hoop, dat nog bij het verleenen van vergunning tot verveening (volgens art. 2), de bepaling van een armengeld als eene verplichting moge worden opgelegd enz.”

Bij de beraadslagingen hierover wordt een amendement voorgesteld en aangenomen met 20—17 stemmen, nam. om:

„1°. Aan Ged. Staten op te dragen, aan den Minister van B. Z. te vragen, of naar het gevoelen van Zijne Excellentie, de heffing van armengeld bij octrooi of vergunning tot verveening (volgens art. 2) kan worden verkregen.

„2°. Vooralsnog niet in te trekken het Staten-besluit van 3 Maart 1864 n°. 3.”

In de zitting van 1 Nov. 1864 deelen Ged. Staten mede, dat op de vraag sub 1°. de Minister ontkennend had geantwoord op dezelfde gronden, als in vorige brieven. „Steeds bleef 's Ministers bezwaar, dat

de heffing van armengeld, hoe ook genoemd, was in strijd met de armenwet, omdat zij eene *verplichting* oplegde tot bijdragen ten behoeve der armen, wat in strijd is met die wet, en dat dus de vraag of die heffing als voorwaarde beschouwd, in het octrooi te huis behoorde, ook verviel, hoewel overigens op deze vraag (de heffing daargelaten) een toestemmend antwoord moest worden gegeven."

Gedeputeerden meenen zich in deze geheel van advies te moeten onthouden, maar laten de beslissing over het al of niet intrekken van het besluit van 3 Maart 1864 n°. 3, aan de vergadering over, hoewel zij er bijvoegen, dat, indien de Staten weigeren het besluit in te trekken, de Minister zich tot zijn leedwezen zou zien genoodzaakt, den Koning tot afkeuring daarvan te adviseeren.

De meerderheid van de Commissie van Rapporteurs, geroepen om over dit schrijven van Ged. Staten van advies te dienen, gaf in overweging, om het besluit in te trekken; maar bij de stemming wordt deze conclusie met 29—19 stemmen verworpen. Het gevolg van de genomen beslissing is dus, dat het besluit van 3 Maart 1864 n°. 3 blijft gehandhaafd.

Den 4den Juli 1865 deelen Ged. Staten tot hun leedwezen mede, dat bij K. B. van 15 Dec. 1864 n°. 46, de goedkeuring is onthouden aan het besluit der Staten van 3 Maart 1864 n°. 3. Dit K. B. is van den volgenden inhoud:

„Wij Willem III, enz.

„Op de voordragt van onzen Minister van Binnenlandsche zaken, van den 13den December 1864 n°. 191, 3de afd., betreffende het besluit der Staten van Friesland, van den 3den Maart 1864 n°. 3, tot aanvulling en wijziging van het reglement op de lage verveeningen in die provincie, ten aanzien van welk besluit onze beslissing is verdaagd bij besluit van 30 April 1864 n°. 4.

„Overwegende, dat het besluit der Staten strekt om van de lage verveeningen, buiten de afzonderlijke gereguleerde veenpolders, eene retributie te heffen, ter vergoeding van het nadeel, door de verveening aan de algemeene armenfondsen der dorpen, waar zij plaats vindt, toegebracht;

„dat hier dus sprake is van het opleggen eener heffing aan den verveener, ten behoeve van de armen der gemeente, waar de verveening geschiedt, dat is, met andere woorden, van een armentax;

„dat dit in strijd is met de armenwet, die geen verplichte armenzorg wil;

„Gelet op art. 98 en 99 der provinciale wet;
 „Hebben goedgevonden en verstaan;
 „Onze goedkeuring aan het besluit der Staten van Friesland van den
 3den Maart 1864 n°. 3 te onthouden.”

Hangende de beslissing over de rechtmatigheid van de heffing van armengeld, kwamen bij de Staten ontwerp-reglementen in voor de bedijking en indijking van verschillende veenpolders, maar Ged. meenden de behandeling van deze reglementen te moeten uitstellen tot aan de eindbeslissing in deze.

Wij noemen als voorbeeld de behandeling van het ontwerp-reglement op de bedijking van den Grooten Veenpolder in de gemeenten Opsterland en Smalingerland. Deze toch werd bij besluit van 20 Juli 1864 n° 8 aangehouden tot de wintervergadering van dat jaar. Toen nu dit ontwerp den 1sten November ter tafel kwam, oordeelden Ged. Staten het beter, de behandeling uit te stellen, totdat s' Ministers antwoord op de bewuste vraag was verkregen (in art. 12 van dit regl. kwam de heffing van armengeld voor). Den 17den November werd overeenkomstig de conclusie van de Comm. van Rapp. besloten, de behandeling van dat ontwerp-reglement te verdagen, totdat s' Konings beslissing in deze was bekend gemaakt.

De verdaagde behandeling van het ontwerp-reglement zou in de zomervergadering van 1865 wederom kunnen zijn opgevat. Daar echter Burgemeester en Wethouders van Opsterland, „*vooral met het oog op mogelijke wijziging in de inzichten der regeering, met betrekking tot de wettigheid der heffing van armengeld*”, die behandeling nader wenschten te hebben aangehouden, werd zij op nieuw verdaagd, totdat Ged. Staten den tijd voor hare hervatting gekomen zouden achten. In 1868 was die tijd gekomen, daar bij K. B. van 15 Febr. 1868 n°. 47, goedkeuring is verleend op de voorwaarden van octrooi tot bepoldering, verveening en droogmaking van de landen onder Beets, Terwispeel en Boornbergum, uitmakende den Grooten Veenpolder in Opsterland en Smalingerland.

Dat octrooi nu (later gewijzigd bij K. B. van 22 Maart 1871 n°. 2) is verdeeld in vier hoofdstukken nl.: I. Omschrijving der landen tot welke bepoldering, verveening en droogmaking octrooi is verleend; II. Plan van bedijking; III. Kosten van bedijking en verder onderhoud, en:

„Hoofdstuk IV. Van de armengelden.

Art. 11.

„Ten voordeele van de algemeene armen der dorpen, waaronder de verveening plaats vindt, zonder onderscheid van religie, wordt van de verveeners een armengeld geheven per 100 □ el gespreide slik, of vlak gemeten klijn, als

„onder het dorp Beets	f 0,15
„ „ „ Terwispeel	„ 0,15
„ „ „ Boornbergum	„ 0,20.

Art. 12.

„De uit deze heffing voortspruitende gelden, worden, ten behoeve der respectievelijke armen, belegd tot een duurzaam en afzonderlijk fonds.

Art 13.

„Dit fonds wordt, vereenigd met het reeds bestaande, even als dat der slikgelden, beheerd door het polderbestuur, en voor ieder der dorpen waaronder de verveening plaats vindt, afzonderlijk opgelegd. De intressen daarvan worden jaarlijks onder de armen-administratien verdeeld, krachtens een, door Heeren Ged. Staten goedgekeurd besluit van het polderbestuur, en, voor de gezamentlijke dorpen, Beets, Beesterzwaag en Oldeterp, voor het dorp Terwispeel, en voor het dorp Boornbergum afzonderlijk belegd.

„Mij bekend,
(w. g.) „HEEMSKERK.”

Bijlage C.

Reglementen, houdende maatregelen tot verzekering van dijkslasten in geval van vergraving of verveening van landen, met dijksfloeren bezwaard.

Notificatie

rakende het vergraven van Klyn en Kleylanden.

De Gedeputeerde Staten van Frieslandt, allen den geenen die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Salut: Doen te weeten: Ingevolge van de Resolutie der Ed. Mog. Heeren Staten deses Landts, van den 18 dezer, dat niemant eenige Klyn-landen, met floeren beswaart, zal mogen vergraven, ten waare dezelve alvorens voor yeder floeren, op voorsz. te vergravene Landen leggende, in 's Landts Comptoir van den Ontfanger Knok, zal hebben geconsigneert een Landtschaps Obligatie, ter somma van vijf hondert Car. guldens.

Dat mede geen Losse Kley-landen, floeren-plichtig, zullen mogen worden vergraven, als met kennisse en voorgaande approbatie van den Officier ter Plaatzte, dewelke onderzoek zal moeten doen, of na de voorsz. vergravinge die losse landen wel in staat zullen kunnen blijven, om haare Lasten te hoeden, en ingevalle bevonden of geoordeelt mochte worden, dat dezelve alsdan daar toe buiten staat zouden geraken die vergravinge in zulken geval te verhinderen, tot 'er tijdt en zoo lange door de Eygenaars voor yeder floeren, op voorsz. losse Kley-landen leggende, in 's Landts Comptoir zal wezen overgebracht een Obligatie als vooren, tot vijf hondert Car. guldens, mindere quantiteit van floeren naar advenant, zoo ten respecte van de te vergravene Klyn- als Kley-landen hier vooren gemeldt.

Ende opdat dezen alomme zal wezen bekend, zal hier van de nodige publicatie en affixie op de gewoone plaatzen geschieden.

Aldus gedaan en gearresteert op 't Collegie binnen
Leeuwarden, den 21 Marty 1718.

(get.) A. VAN BURUM vt.

Ter Ordonnantie van Haar Ed. Mog.

(get.) J. S. VAN WYCKEL.

(Naar een gedrukt aanplakbillet.)

Notificatie.

De Gedeputeerde Staten van Frieslandt, allen den geenen die deezen zullen zien ofte hooren leezen, Salut: Doen te weeten; Dat bij de Heeren Staten Onze Principalen is goedgevonden, dat bij vergravinge van Landen, verkogt zonder Lands floeren doch beswaart met Deels-Dorps- en Dijkslasten, ten opzigte van de consignatie zal worden geobserveert dezelve ordre en maniere, als conform Haar Ed. Mog. Resolutie van den 18 Maart 1718 plaatze heeft omtrent die landen, dewelke met 's Lands floeren zijn bezwaart, met dat onderscheidt alleen, dat, in plaats van 500 Car. guldens aan Obligatien, dewelke voor alle Landts floeren moeten worden geconsigneert voor yder Deels-Dorps- en Dijk-floeren, op de te vergravene Landen leggende, zal worden geconsigneert een Landtschaps Obligatie van 300 Car. guldens; doch dat dezen geenzins in diervoegen zal moeten worden opgenomen, dat daar uit t'eeniger tijdt zoude kunnen worden geinsereert, of Haar Ed. Mog. hier mede avoueeran, als of zodanige Landen, geeximeert zijnde van 's Landts floeren, door Insolventheit der Eigenaars aan de Provincie kunnen vervallen, zijnde het oogmerk van Haar Ed. Mog. in het be-ramen van voorengemelde ordres alleenlijk daar bij te praecaveeren, dat (de Eigenaars van zodanige vergravene Landen buiten staat rakende) ten allen tijde voor de betalinge van de Deels- Dijk- en Dorps-Lasten regres zoude kunnen worden genomen tot de geconsigneerde penningen.

Wijders Haar Ed. Mog. zijnde voorgedragen, dat derzelve Reso-lutie de dato den 18 Maart 1718, rakende het consigneeren van 500 Car. guldens aan Obligatien voor yeder floeren, leggende op Landen die vergraven worden, niet met behoorlijke exactitude wordt achter-volgt, en derhalven wel nodig zijnde, dat daar inne door het sta-tuëeren van een genoegzame poenaliteit worde voorsien, hebben meer-gedagte Haar Ed. Mog. gearresteert, dat alle de geene die in gebreke blijven achtervolgens de Resolutien en ordres hier vooren gemeldt, voorsz. consignatie van de 500 Car. guldens, mede van de 300 Car. guld. in Obligatien voor de te vergravene floeren te doen, voor yeder perceel Landts, dat vergraven wordt, zullen vervallen in een boete van een

hondert goudene Friesche Ridders, waar van een darde deel zal komen ten profijte van den Officier, in wiens Grietenije de Landen zijn gelegen; een dardedeel ten profijte van de Provintie; en een dardepart voor den Ontdekker en Aanbrenger; Wordende met een de Gecommitteerden tot de Insolvente resten geordonneert, om op het geene in dezen is vervat behoorlijk regard te nemen, en zorge te dragen, dat geen Landen worden vergraven, voor en al eer de consignatie zij geschiedt.

Ende opdat deze Haar Ed. Mog. welmeininge, vervat in twee distincte Resolutien van den 2 dezer, alomme zoude wezen bekend, ende niemant hier af eenige ignorantie zoude kunnen pretenderen, verzoecken wij hier mede en ordonneeren Amptshalven alle Grietslieden en Magistraten dezen te doen publicceeren en affgeeren, op zoodanige Plaatzen, als men gewoon is te doen.

Aldus gedaan en gearresteert op 't Collegie, binnen
Leeuwarden, dezen 4 May 1720.

(get.) JOHAN KNOCK vt.

Ter Ordonnantie van Haar Ed. Mog.

(get.) J. S. VAN WYCKEL.

(Naar een gedrukt aanplakbillet.)

Notificatie.

De Gedeputeerde Staten van Frieslandt, allen den geenen die dezen zullen zien ofte horen lezen Salut: Doen te weten, dat aan de Heeren Staten dezer Landtschappe is voorgedragen, dat wel volgens Resolutie van den 18 Maart 1718, bij vergravinge van Klynlanden met floeren beswaart, of ook van Kleylanden, wanneer na de Vergravinge niet suffisant zouden zijn voor de Lasten, voor yder floeren, in 's Lands Comptoir zouden worden geconsigneert een Landtschaps Obligatie ter somma van vijf hondert Car. guldens, voor mindere quantiteit van floeren na advenant, alles breder vervat in de voorz. Resolutie en Onze Notificatie daar op gevolgt, maar dat bij informatie gebleken is, dat zedert den voorsz. tijd zeer geringe Consignatie van Obligatien was geschiet, het welk voor een groot gedeelte wierde toegeschreven, dat de Consignatie wordt gedaan met Obligatiën in *Thoonder dezes*, welke weder ingelost, ende zonder onderscheid van den Houder verhandelt kunnen worden, waar inne nodig zijnde te voorzien.

Zo is't; Dat (ingevolge van de Resolutie van Welgedachte Heeren Staten, van den 6 dezer, blijvende in zijn kracht de ordre bij voorsz. Haar Ed. Mog. Resolutie van den 18 Maart 1718 gearresteert, en met een poenaliteit van een hondert goudene Friesche Rijders bekrachtigt, bij nadere Resolutie van den 2 Mei 1720) de maniere van de Consignatie te doen, zal worden verandert in dezer voegen: Dat die geene, die verplicht is te consigneren, een Landtschaps Obligatie tot zulken somma, als na de proportie van de floeren geconsigneert moet worden, dezelve zal overleveren in handen van den Ontvanger van 't Comptoir der Losse Renten, dewelke daar en tegens in plaats van een enkeldt Recepisse, voor den Houder van voorsz. Obligatie zal opmaken een nieuwe Landtschaps Obligatie tot gelijken hoogen somme, als de overgeleverde Obligatie zal bedragen, ende voorts van gelijken Inhout, uitgenomen, dat in de nieuwe Obligatie zal worden geinsereert:

Eerstelijk de Naam en Toenaam van de Perzoon, die de Vergravinge der Landen, en uit dien hoofde de Consignatie wil doen.

Ten tweeden, de oorzake van de vernieuwinge, dat namelijk de zelve

is herkomstig van een Consignatie van gemeene Landschaps Obligatien, die wegens vergraven Klyn of Kleylanden, voor de floeren, waar mede die Landen waren beswaart, ingevolge van Haar Ed. Mog. Resolutie hier voren gemeldt, ten Comptoire moesten geconsigneert worden.

Ten darden, de Naam van de Grietenije, en het Dorp, waaronder de te vergraven Landen ressorteren, als ook van de Plaats, waar onder de zelve behoren.

Ten vierden, dat die Obligatie noit zal kunnen worden ingelost, maar blijven een onaflosbare Obligatie, tot securiteit van de Provincie voor de floeren; dat de Ontvanger der Losse Renten de voorsz. nieuwe Obligatie vervolgens niet alleen aan 't Collegie, maar ook aan de Rekenkamer zal presenteren, om in behoorlijke forma getekent en geregistereert te worden. En vervolgens op die zelfde tijdt nevens de voorsz. nieuwe Obligatie aan de Rekenkamer zal overleveren de Landschaps Obligatie, die aan hem is in handen gestelt, voor de Consignatie, welke oude Obligatie door de Heeren van de Rekenkamer zal worden geroyeert en gecancelleert.

En op dat niemant eenige Ignorantie zal hebben te pretenderen, zo zal dezen alomme worden gepubliceert en geaffigeert, ter plaatzen daar men gewoon is publicatie en affixie te doen.

Aldus gedaan en gearresteerd, op 't Collegie binnen Leeuwarden dezen 19 Maart 1725.

(get.) R. A. L. VAN WYCKEL, vt.

Ter Ordonnantie van Haar Ed. Mog.

(get.) J. S. VAN WYCKEL.

(Naar een gedrukt aanplakbillet.)

Publicatie.

Behelzende eenige gemaakte veranderingen in de Verpligtinge van
consignatie van 's Lands Obligatiën, voor de vergravinge
van Klyn en kley-landen.

De Staaten van Vriesland allen den geenen die deezen zullen zien, ofte hooren leezen, Salut; Doen te weeten: Dat in Onze Vergaderinge is voorgesteld, hoe veele Ingesetenen deezer Landschappe, by het Vergraven van Klyn- en kley-landen niet in staat waaren punctuelyk te voldoen aan de Notificatie van den 19 Maart 1725, uit oorzake, dat er dikwils geene Obligatiën te bekomen waaren, eenigzints evenredig aan de bij voorschreven Notificatie bepaalde waarde van de floeren, terwijl de te vergravene landen veeltijds met niet meer dan 1, 2, of 3 stuivers waaren belast, en daarom aan Ons in consideratie gegeven, of er niet eenig middel zoude zyn uit te denken, waar door aan de eene kant gezorgd wierde voor de rigtige betalinge der floeren, en, aan de andere kant, de Ingesetenen ontheeven van de moeyelykheid, waar in dezelve zig bevinden, om aan de Wet te voldoen, Zo is't, dat Wij, na daar op ingenomen te hebben de consideratiën van de Heeren Onze Gecommitteerden in het Mindergetal met Heeren Commissarissen uit 's Lands Reekenkamer, het gedaane voorstel hebbende onderzocht en overwogen, hebben goedgevonden en verstaan, vinden goed en verstaan mits deezen, hoofdzakelyk te verblijven bij de Resolutiën, Wetten en Reglementen, op deeze materie, voormaals genomen en gemaakt, en speciaal bij de Staats Resolutiën van den 18 Maart 1718 en 2 Mey 1720, samt Notificatie van den 19 Maart 1725, alle be-roerende de Landen, zoo wel met Lands, als Dyks, Deels en Dorps Lasten bezwaard, gelijk meede by eene andere Staats Resolutie, meede van den 2 May 1720, opzigtelyk zoodanige Landen, welke vry van 's Lands floeren, alleen zyn belast met Dyks, Deels en Dorps Lasten, met deeze veranderinge nochtans, dat de Ingesetenen, die Vergravinge van eenige Landen, met floeren bezwaard, willen doen, en geene gelegenheid hebben, of ongenegen zyn, daar voor oude Obligatiën volgens gemelde Wetten, te consignerén, de vrijheid zullen hebben, om aan

't comptoir Generaal der Losrenten deezer Provincie *in Gelde* over te brengen, voor ieder stuiver floreen waarmede de te vergravene Landen zijn bezwaard, een somma van twintig Caroli guldens, zoo daar van zoo wel de Lands, Dyks, Deels als Dorps Lasten, worden geheeven, en van twaalf guldens, zoo alleen daarvan de Dyks, Deels en Dorps Lasten moeten worden betaald, zullende vervolgens van dit te doene consignatien in gelde, ten koste van de consignanten, worden opge maakt nieuwe Obligatien, tot het beloop van de geconsigneerde somma teegens een intrest van vier per cento, onder kortinge van een vierde voor het Reële, aanvang neemende met den dag der te doene Consignatie, en zullen in die Obligatien worden geinsereert de clausulen, verrat in de bovengemelde Notificatie van den 19 Maart 1725.

Wordende het collegie der Heeren Gedeputeerden zoo wel, als de respective Geregten en Magistraten, ernstig gelast, ieder zoo veel hun aangaat, ten stricsten te vigilceeren, dat de voornoemde Resolutien en Notificatie punctuelijk werden naargekomen, in voegen den inhoud derzelve bij deezen is verzagt, en specialyk, om te effectueeren, dat, by aldien bevonden mogte worden, dat eenige Vergravingen teegenswoordig waaren geschied, waar voor, by genoegzaame onmogelykheid, om eevenredige oude Obligatien te bekomen, voor als nog geene consignatie was gedaan, dezelve te doen geschieden voor den 1 November aanstaande, zonder daar omtrent de anderzints gestatueerde boete te vorderen, die *naa* het voorschreven termijn niet te min wederom volkomen effect zullen hebben.

En zal deeze Onze Publicatie, die Wy alleen tot gemak en geryf der ingezetenen doen uitgaan, alomme worden gepubliceert en geaffigeert ter Plaatzen, daar men gewoon is publicatie en affictie te doen.

Aldus geresolveert en gearresteert op 't Landschaps-huis binnen Leeuwarden den 16 Maart 1786.

(*get.*) J. C. BERGSMAN, ^{vt.}

Ter Ordonnantie van Hun Ed. Mog.

(*get.*) A. J. v. SMINIA.

(Naar de gedrukte verzameling van Placaaten enz. 5e deel,
berustende in het provinciaal archief van Friesland.)

Ordonnantie.

De Gedeputeerde Staten van Vriesland, doen te weten:

Alzoo wij, bij Resolutie van Hun Edele Groot Achtbaarheden de Staten dezer Provincie van den 9 Julij 1817, verzocht zijn, om de vereischte maatregelen daar te stellen, tot verzekering der Dijkslasten, in cas van vergraving of verveening van Landen, met Dijks-floreen bezwaard.

Zoo is het, dat wij, de dien te nevens bestaande verordeningen naar de tegenwoordige orde van zaken wijzigende, ter voldoening aan dezen last, na bekomene goedkeuring van Zijne Majesteit den Koning hebben gearresteerd de navolgende Ordonnantie, op de verzekering of waarborging der Dijks-lasten in deze Provincie:

Art. 1.

Een ieder, welke eenige Landen, met Dijks-Floreen of Dijks-Lasten bezwaard, wil verveenen of tot andere einden vergraven, zal gehouden zijn daarvan schriftelijke aangave te doen aan den Dijkgraaf of President van het Dijks-Bestuur der Contributie, waaraan zulke te vergravene Landen dijksplichtig zijn.

Art. 2.

Deze aangave zal moeten behelzen:

- a. Eene naauwkeurige omschrijving dier Landen, en waar dezelve gelegen zijn.
- b. Eene opgave van de Floreen, daar op leggende.
- c. Het nummer of de nummers, waarop dezelve ten Kohiere zijn aangeslagen.

Art 3.

Hij zal wegens ieder Floreen, waarmede zulke Landen bezwaard zijn, onder het genoemde Dijks-Bestuur moeten consigneren *zes en vijftig Nederlandsche Guldens*, en wegens mindere gedeelten naar evenredigheid.

Art. 4.

Hij zal met de verveening of vergraving geen aanvang mogen maken, dan na alvorens die consignatie gedaan te hebben, bij verbeurte van eene boete van *vijf en zeventig Nederlandsche Guldens*, ten voor-

deele van gezegde Contributie, en dadelijk op insinuatie moeten uitscheiden, bij verbeurte van gelijke boete telkens.

Art. 5.

Wanneer omtrent het getal der Floreenen, waarvoor consignatie moet gescheiden, eenig verschil tusschen het Dijks-Bestuur en den eigenaar der te vergravene Landen plaats grijpt, zal dit door Heeren Gedeputeerden beslist worden.

Art. 6.

De Dijks-Besturen zullen aan den consignant daar voor afgeven een behoorlijk schuldgebleek, rentende tegen *vier Nederlandsche Guldens* van ieder honderd, jaarlijks, geteekend door den Dijkgraaf of President van het Dijks-Bestuur en twee Leden, benevens den Ontvanger van dat Bestuur.

Art. 7.

Dit schuldgebleek zal onder anderen moeten behelzen:

- a. De causa debité, namelijk: wegens geconsigneerde gelden ter verzekering van Dijkslasten.
- b. Een omschrijving der Landen, wegens welke de consignatie geschied is en derzelver legging.
- c. Vermelding der Floreenen waarmede die bezwaard zijn, en het nummer of de nummers waarop ten Kohiere zijn aangeslagen.
- d. Eene stipulatie, dat de Crediteur geen regt of aanspraak zal hebben tot het vorderen der jaarlijksch verschenen intressen, dan na dat hij, door vertooning van Kwitantien van den Ontvanger der Dijkslasten of ander voldoende bewijs, aan het Dijks-Bestuur heeft aangetoond, dat de Dijkslasten van het loopende jaar, waarin de intressen verschenen zijn, betaald zijn, wegens de Floreenen in het schuldbewijs gemeld.

Art. 8.

De respectieve Dijks-Besturen zullen de alzo onder hun geconsigneerde penningen gebruiken tot het adquireren van inschrijvingen op het Grootboek der Nationale werkelijke Schuld, ten name van het Dijks-Bestuur der Contributie van N. N., spruitende uit onder dat Bestuur geconsigneerde gelden tot verzekering van Dijkslasten.

Art. 9.

Deze inschrijvingen, onvervreemdbaar zijnde, zullen ten allen tijde verstrekken tot securiteit der gezamenlijke consignanten en derzelver regt verkrijgers.

Art. 10.

De Dijks-Besturen zullen, jaarlijksch, in de maand Januarij, aan het Collegie van Heeren Gedeputeerden inzenden, een naauwkeurige staat der sommen, welke, ten gevolge dezer Ordonnantie, onder hun geconsigneerd zijn in het vorige jaar, behelzende mede de namen der consignanten en de nummers van de Floreenen waarvoor geconsigneerd is, en het emplooi dier penningen, overeenkomstig de Ordonnantie, constateren.

Art. 11.

Indien de Dijks-Besturen bevinden dat hier of daar onder hun ressort eenige Landen, met Dijkslasten bezwaard, verveend, vergraven of daartoe reeds aangestoken zijn, zonder dat deswegens voldaan is aan de vereischten en verpligtingen van vorige verordeningen op dit stuk, voor zoo verre dezelve tot de Dijks Floreenen betrekkelijk zijn, zullen zij, gedurende den tijd van vijf jaren, na het emaneren dezer Ordonnantie geregtigd blijven, om te eischen dat wegens zulke Landen de consignatie onder hun gedaan worde, binnen twee maanden, op den voet en ter somme bij deze Ordonnantie voorgeschreven.

Art. 12.

De Dijks-Besturen worden ten eerstigsten geadhorteerd, om voor de strikte uitvoering en nakoming dezer Ordonnantie te zorgen, op dat aan de algemeene belangen, in eene zoo belangrijke zaak als de goede instandhouding der zeeweeringen is, geen nadeel worde toegebracht.

En ten einde deze Ordonnantie ter kennisse kome van een ieder die het aangaat, zal dezelve worden afgekondigd en aangeplakt, overal waar men gewoon is zulks te doen.

Aldus gedaan op het Collegie binnen Leeuwarden,
den 24 Junij 1818.

De Gedeputeerde Staten voornoemd,
(get.) J. ÆBINGA VAN HUMALDA, ^{Vt.}

Ter Ordonnantie van dezelve,
(get.) D. B. VAN DER HAER.

(Naar het gedrukte aanplakbillet.)

De Ged. Staten van Vriesland, noodig geoordeeld hebbende, eenige Veranderingen te maken, in de ordonnantie, van den 24 Junij 1818, op de Verzekering of waarborging der Dijkslasten in deze provincie, doen te weten, dat wij na bekomene goedkeuring van Zijne Majesteit bij Hoogdsdezelfs Besluit van den 19 Mei 1829 n°. 15, en met buiten effectstelling van voorz. ordonnantie, hebben gearresteerd het volgende

Reglement, houdende maatregelen tot verzekering der Dijkslasten, in cas van vergraving of verveening van landen, met dijksfloeren bezwaard.

Art. I.

Een ieder, welke eenige landen, met Dijkfloeren of Dijkslasten bezwaard, wil verveenen, of tot ander einden vergraven, zal gehouden zijn, daarvan schriftelijke aangave te doen, aan den Burgemeester of Grietman, van die Stad of Grietenij, waaronder de landen gelegen zijn, welke men wenscht te verveenen of te vergraven.

Art. II.

Deze aangave zal moeten behelzen:

- a. Eene naauwkeurige omschrijving dier landen en waar dezelve gelegen zijn.
- b. Eene opgave van de Floeren daarop liggende.
- c. Het nummer of de nummers, waarop dezelve ten kohiere zijn aangeslagen.

Art. III.

De Burgemeester of Grietman zoodanige aangave ontvangen hebbende, zal daarvan dadelijk bij Missive kennis geven aan het dijksbestuur, waaronder de Stad of Grietenij-Bestuur behoort, en tevens zorgen, dat er met de verveening of vergraving van de aangegevene landen, niet wordt begonnen voor dat de aangever bewezen zal hebben, dat hij, wat de consignatie aangaat, aan zijne verplichting heeft voldaan.

Art. IV.

Hij zal wegens ieder floreen, waarmede zulke landen bezwaard zijn, onder het genoemde dijksbestuur moeten consigneren, zes en vijftig nederlandsche guldens, en wegens mindere gedeelten naar evenredigheid.

Art. V.

Hij zal met de verveening of vergraving geen aanvang mogen maken, dan na alvorens die consignatie gedaan te hebben, bij verbeurte van eene boete van vijf en zeventig Ned. Guldens, ten voordeele van gezegde contributie, en dadelijk op insinuatie moeten uitscheiden, bij verbeurte van gelijke boete telkens.

Art. VI.

Wanneer omtrent het getal der floreen, waarvoor consignatie moet geschieden, eenig verschil tusschen het dijksbestuur, en den eigenaar der te vergraven landen plaats grijpt, zal dit door Heeren Ged. Staten beslist worden.

Art. VII.

De dijks-besturen zullen aan den Consignant daarvoor afgeven een behoorlijk schuldgebleek, rentende tegen vier nederlandsche Guldens van ieder honderd jaarlijks, geteekend door den dijkgraaf of president van het dijksbestuur en twee Leden, benevens den Ontvanger van dat Bestuur.

Art. VIII.

Dit schuldgebleek zal onder anderen moeten behelzen:

- a.* De causa debet , namelijk; wegens geconsigneerde gelden ter verzekering van dijkslasten:
- b.* Eene omschrijving der landen, wegens welke de consignatie geschied is en derzelver ligging.
- c.* Vermelding der floreen, waarmede die bezwaard zijn, en het nummer of de nummers waarop ten kohiere zijn aangeslagen.
- d.* Eene stipulatie dat de crediteur geen regt of aanspraak zal hebben, tot het vorderen der jaarlijksch verschenen interessen, dan nadat hij, door vertooning van kwitanti n van den Ontvanger der dijkslasten, of ander voldoende bewijs aan het dijksbestuur heeft aangetoond, dat de dijkslasten van het loopende jaar, waarin de interessen verschenen zijn, betaald zijn, wegens de floreen in het schuldbewijs gemeld.

Art. IX.

De dijksbesturen zullen de noodige orders geven, dat de Consignant zijne verschenen interessen op den vervaltijd kan ontvangen bij den Floreen-ontvanger van zijne woonplaats tegen afgifte van eene behoorlijke quitantie, kunnende zoodanige Ontvangers die quitantien weder voor geld aan den Ontvanger-Generaal der floreenen voor die Contributie overgeven.

Art. X.

De respectieve dijksbesturen zullen de alzo onder hun geconsigneerde penningen gebruiken, tot het adquireren van inschrijvingen op het Grootboek der Nationale werkelijke schuld ten name van het dijksbestuur der Contributie van N. N. spruitende uit onder dat bestuur geconsigneerde gelden ter verzekering van dijkslasten.

Art. XI.

Deze inschrijvingen onvervreemdbaar zijnde, zullen ten allen tijde verstrekken tot securiteit der gezamenlijke Consignanten en derzelve regtverkrijgers.

Art. XII.

De dijksbesturen zullen jaarlijks in de maand Januarij, aan het collegie van Heeren Gedeputeerden inzenden een naauwkeurige staat der sommen, welke ten gevolge van dit reglement onder hun geconsigneerd zijn in het vorige jaar, behelzende mede de namen der consignanten en de nummers van de floreenen, waarvoor geconsigneerd is, en het emplot dier penningen, overeenkomstig het reglement, constateren.

Art. XIII.

Indien de stedelijke of Grietenije besturen bevinden, dat hier en daar onder hun ressort eenige landen met dijkslasten bezwaard, verveend, vergraven of daartoe reeds aangestoken zijn, zonder dat deswegens voldaan is aan de vereischten en verpligtingen, van deze of vorige verordeningen op dit stuk, voor zooverre dezelve tot de dijksfloreenen betrekkelijk zijn; zullen zij ten allen tijde geregtigd blijven, om te eischen dat wegens zulke landen, de consignatie onder hen gedaan worde, binnen twee maanden, op den voet en ter somma bij dit reglement voorgeschreven.

Blijvende echter van de bepaling, in dit artikel voorkomende, uitgezonderd, zoodanige landen met dijkslasten bezwaard, en waarvoor

geene gelden zijn geconsigneerd, welke op den 24 Junij 1818 reeds waren verveend, vergraven of daartoe reeds waren aangestoken, zonder dat de vervolgingen deswege binnen den tijd van vijf jaren daarna hebben plaats gehad.

Art. XIV.

De dijksbesturen, alsmede de Stedelijke en Grietenije-Besturen, ieder in hunnen bedrijve, worden ten ernstigsten geadhorteerd, om voor de strikte uitvoering en nakoming van dit reglement te zorgen, opdat, aan de algemeene belangen, in een zoo belangrijke zaak als de instandhouding der zeeweringen is, geen nadeel worde toegebracht.

En ten einde dit reglement ter kennisse kome van ieder die het nangaat, zal hetzelfde worden afgekondigd en aangeplakt, overal waar men gewoon is zulks te doen.

Aldus gedaan binnen Leeuwarden op het Collegie
den 17 Februarij 1829.

De Ged. Staten voornoemd,
VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT.
Ter ordonnantie van dezelve:
D. B. VAN DER HAER.

Goedgekeurd bij K. B. van 19 Mei 1829 n°. 15.

Bij Missive van den Heer Administrateur voor den Waterstaat, van den 19 Sept. 1831 n°. 22, werd ter fine van executie toegezonden een K. B. van 10 Sept. 1831, n°. 106, dat in het eerste lid goedkeurde een nieuw reglement ter verzekering van dijkslasten, van verveend of anders vergraven wordende landerijen, met dijksfloeren bezwaard, ter vervanging van het bij K. B. van 19 Mei 1829 n°. 15 vastgestelde, en aldus luidende:

Reglement ter verzekering van de dijkslasten, van verveend
of anders vergraven wordende landerijen.

Art. I.

Een ieder, welke eenige landen met dijksfloeren of dijkslasten bezwaard, wil verveenen, of tot andere einden vergraven, zal gehouden zijn, daarvan schriftelijk aangave te doen, aan den burgemeester of Grietman van die Stad of die Grietenij, waaronder de landen gelegen zijn, welke men wenschte te verveenen of te vergraven.

Art. II.

Deze aangave zal moeten behelzen:

- a. Eene naauwkeurige omschrijving dier landen, ten genoegte van het plaatselijk bestuur, en waar dezelve gelegen zijn.
- b. Eene opgave van de floeren daarop liggende.
- c. Het nummer of de nummers waarop dezelve ten kohiere zijn aangeslagen.

Art. III.

De burgemeester of Grietman, zoodanige aangave ontvangen hebbende, zal daarvan, zoodra mogelijk, en uiterlijk binnen vier weken, bij Missive kennis geven aan het dijksbestuur waaronder de Stad of Grietenij behoort, en tevens zorgen, dat er met de verveening of vergraving van de aangegeven landen, niet wordt begonnen, vóór dat de aangever bewezen zal hebben, dat hij, wat de consignatie aangaat, aan zijne verpligting heeft voldaan.

Art. IV.

Hij zal wegens ieder floeren, waarmede zulke landen bezwaard zijn, onder het genoemd dijksbestuur moeten consigneren vier en tachtig nederlandsche guldens, en wegens meerdere gedeelten van dien, tot stuivers ingesloten, naar evenredigheid; zullende de penningen floeren, geen stuiver uitmakende, tot volle stuivers gerekend worden.

Art. V.

Hij zal met de verveening of vergraving geen aanvang mogen maken, dan na alvorens die consignatie gedaan te hebben, bij verbeurte van eene boete van vijf en zeventig nederlandsche guldens, ten voordeele van gezegde contributie, en dadelijk op aanzegging van wege het plaatselijk bestuur, door een van deszelfs beambten gedaan, moeten uitscheiden, bij verbeurte van gelijke boete telkens.

Art. VI.

Wanneer omtrent de floeren, of eenig ander punt, de consignatie betreffende, eenig verschil tusschen het gemeente of dijksbestuur, of den eigenaar der te vergraven landen plaats grijpt, zal dat door Heeren Gedeputeerden beslist worden.

Art. VII.

De dijksbesturen zullen aan den consignant, in deszelfs kwaliteit als eigenaar van het land en de floeren waarvoor wordt geconsigneerd, ten zijnen koste, daarvoor afgeven een behoorlijk schuldgeblejk, ge-

teekend door den Dijkgraaf of president van het dijksbestuur en twee leden, benevens den ontvanger van dat bestuur, rentende tegen drie ten honderd 's jaars, in te gaan op den eersten der maand Julij, welke zal volgen op den eersten der maand Mei, voor of op welken de consignatie is geschied.

Art. VIII.

Dit schuldgebleek zal onder anderen, moeten behelzen:

- a. de causa debet, namelijk wegens geconsigneerde gelden ter verzekering van dijkslasten;
- b. Eene omschrijving der landen, wegens welke de consignatie geschied is, en derzelve ligging;
- c. Vermelding der floreenen waarmede die bezwaard zijn, en het nummer of de nummers, waarop elk derzelve floreenen of gedeelten van dien, ten kohiere zijn aangeslagen;
- d. Eene stipulatie dat de crediteur geen regt of aanspraak zal hebben tot het vorderen der jaarlijks verschenen interessen, dan nadat hij, door vertooning van kwitantien van den ontvanger der dijkslasten, of ander voldoende bewijs, aan het dijksbestuur heeft aangetoond, dat de dijkslasten van het loopende jaar, waarin de interessen verschenen zijn, betaald zijn, wegens de floreenen in het schuldbewijs gemeld.

Art. IX.

De dijksbesturen zullen de noodige orders geven, dat de consignant deszelfs verschenen interessen binnen vier maanden na den vervaltijd, kan ontvangen bij den Floreenontvanger waar de floreenschatting der geconsigneerde floreen moet voldaan worden, tegen afgifte van eene behoorlijke kwitantie, kunnende deze ontvangers die kwitantien weder voor geld aan den ontvanger-generaal der floreenen van die contributie overgeven.

Art. X.

De respectieve dijksbesturen, zullen de alzoo onder hun geconsigneerde penningen gebruiken tot het acquireren van inschrijvingen op het Grootboek der Nationale Werkelijke Schuld, ten name van het Dijkbestuur der contributie van N. N., spruitende uit onder dat bestuur geconsigneerde gelden tot verzekering van dijkslasten.

Art. XI.

Deze inschrijvingen onvervreemdbaar zijnde, zullen ten allen tijde strekken tot securiteit, zoo van het dijksbestuur als der gezamenlijke consignanten en derzelve regtverkrijgers.

Art. XII.

Het eigendom der consignatie, is en blijft steeds verbonden aan het eigendom van het land en de Floreen, waarvoor is geconsigneerd.

Art. XIII.

Wanneer echter die eigenaar, gedurende den tijd van vijf aaneenvolgende jaren, in gebreke mogt blijven te betalen, de op die floreen verschuldigde dijksschatting, zal hij zijn regt op de deswege geconsigneerde penningen verliezen, en dezelve dadelijk worden het vol eigendom der dijks-contributie.

Ook overigens, zullen de renten, welke, binnen vijf jaren na derzelve verschijndag, niet afgehaald mogten zijn, aan de dijks-contributie vervallen wezen, doch blijft de consignant des niettemin in beide gevallen aansprakelijk tot aanzuivering van de de renten te boven gaande Floreen aanslag.

Art. XIV.

De dijksbesturen, zullen jaarlijks in de maand Januarij, aan het College van Heeren Gedeputeerde Staten inzenden een nauwkeurigen staat der sommen welke, tengevolge van dit reglement, in het vorige jaar onder hun zijn geconsigneerd; behelzende mede de namen der consignanten en de nummers der floreenen waarvoor geconsigneerd is, alsmede casu quo gelijken staat aangaande de sommen, welke, krachtens art. XV, aan de dijkscontributien mogten vervallen zijn, en voorts het, met het Reglement overeenkomstig emplooi der penningen constateren.

Art. XV.

Indien de Stedelijke of Grietenije-Besturen, bevinden, dat hier of daar onder hun ressort eenige Landen, met dijkslasten bezwaard, verveend, vergraven of daartoe reeds aangestoken zijn, zonder dat deswegens voldaan is aan de vereischten en verpligtingen van deze of vorige verordeningen op dit stuk, voor zooverre dezelve tot de Dijkfloreenen betrekkelijk zijn, zullen zij ten allen tijde, gerechtigd blijven, om te eischen dat, wegens zulke landen, de consignatie onder hen gedaan worde binnen twee maanden, op den voet en ter somme bij dit of vorige reglementen, in der tijd voorgeschreven.

Blijvende echter van de bepaling in dit artikel voorkomende, uitgezonderd, voor zoo verre betreft het verveend, vergraven of aangestoken gedeelte, zoodanige landen met dijkslasten bezwaard, en waar-

voor geene gelden zijn geconsigneerd, welke op den 24 Junij 1818 reeds waren verveend, vergraven of daartoe reeds waren aangestoken, zonder dat de vervolgingen deswege binnen den tijd van vijf jaren daarna hebben plaats gehad.

Art XVI.

De dijksbesturen, alsmede de stedelijke en Grietenijbesturen, ieder in hunne bedrijven, worden ten ernstigsten geadhorteerd, om voor de strikte uitvoering en nakoming van dit Reglement te zorgen, opdat aan de algemeene belangen in eene zoo belangrijke zaak, als de goede instandhouding der zeeweringen is, geen nadeel worde toegebracht.

Aldus opgemaakt door de Staten van Vriesland.

VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT.

Ter ordonnantie van dezelveu.

D. B. VAN DER HAER.

Goedgekeurd bij 's Konings besluit van den 10^{den} September 1831 n° 106.

Dit reglement is in 1858 gewijzigd. In de vergadering toch der provinciale Staten van 21 Juli is vastgesteld het volgend besluit:

De Staten der provincie Friesland.

Overwegende, dat er noodzakelijkheid bestaat tot wijziging en aanvulling van het reglement ter verzekering van de dijkslasten van verveend of anders vergraven wordende landerijen, goedgekeurd bij K. B. van den 10den Sept. 1831 n° 106.

Gezien art. 131, 192 en 193 der Grondwet, zoomede art. 137 en 140 der provinciale wet.

Hebben besloten en besluiten:

Art. I te lezen, als volgt:

„Ieder die landen, met dijksfloeren of dijkslasten bezwaard, wil verveenen of vergraven tot beneden 0,30 el boven provinciaal zomerpeil, is gehouden daarvan schriftelijk aangave te doen aan den burgemeester der gemeente, waaronder de te verveenen of te vergraven landen zijn gelegen.

In den polder van Oost- en Westdongeradeel is men tot gelijke aangave gehouden, wanneer de vergraving geschiedt beneden 0,30 el boven het aldaar bestaande zomerpeil.

Ged. Staten zijn bevoegd, op aanvraag van belanghebbenden, van deze verpligting vrijstelling te verleenen, hetzij voor bijzondere stukken grond, hetzij voor bepaalde kavels land, hetzij voor den geheelen omvang van een waterschap, na vooraf deswege de betrokken dijks- of waterschaps-besturen te hebben gehoord.

Van de verleende vrijstelling doen zij mededeeling aan den burgemeester der betrokken gemeente."

Art. II te lezen, als volgt:

„De aangave, in het vorig artikel bedoeld, vermeldt:

a. de kadastrale omschrijving der landen;

b. waar dijksfloreem bestaat, de omschrijving dier landen in het floreen-register."

Art. III te lezen, als volgt:

„De burgemeester zendt deze aangave binnen vier weken na de ontvangst aan het betrokken dijksbestuur in.

Hij zorgt, dat met de verveening of vergraving van de aangegeven landen, niet worde begonnen, dan nadat hem het bewijs is geleverd, dat aan de verpligtingen ten aanzien der consignatie, bij dit reglement bepaald, is voldaan, tenzij de vrijstelling bij art. I al. 3 bedoeld, is verleend."

Art. IV te lezen, als volgt:

„Het bedrag der consignatie, onder het betrokken dijksbestuur te doen, wordt vastgesteld als volgt:

Waar de dijkslasten zijn verschuldigd naar de grootte der landen per bunder voor de landen, contributie pligtig aan:

het waterschap het Nieuwe Bildt	f 160.—
„ „ „ Workumer Nieuwland, voor de volle last f 136, voor de ligte „	40.—
„ „ de Engwierumer polder „	97.—
„ „ Visvliet en Gerkesklooster . . . „	21.—
de overige waterschappen vallende onder deze categorie „	13.—

Waar de dijkslasten zijn verschuldigd naar den dijksfloreem, per floreen:

Voor de landen, contributie pligtig aan:

Het Waterschap „De Vijf deelen zeedijken buitendijks”	f 120.—
„ „ Hemelum Oldephaert c. a. zeedijken	112.—
Doch ten aanzien van de landen in de gemeente Utin-geradeel met dijksfloreem belast, op	84.—
De overige waterschappen vallende onder deze categorie „	84.—

Voor roeden en stuivers wordt de consignatie naar evenredigheid berekend.

Onderdeelen beneden de roede en de stuiver worden als roede en stuiver aangemerkt.

Van het stellen van Consignatie zijn ontheven de landen, in het genot der vrijstelling van art. I, al. 3.

Bij vergraving of verveening van een gedeelte van een of meer kadastrale nummers, onder één floreen nummer voorkomende, worden de voorschriften nopens de splitsing van floreenen, vervat in het reglement op de herziening en instandhouding der floreen-registers in Friesland, zoo ver toepasselijk, opgevolgd."

Art V te lezen, als volgt:

„Al wie landen in art. 1 bedoeld en niet vallende in de vrijstelling van alinea 3 van dat art., beneden het daarbij gestelde peil verveent, of vergraaft, alvorens het bewijs bij art. III, alinea 2, vermeld, is geleverd, wordt gestraft met eene boete van minstens *f* 25, en hoogstens *f* 75, of gevangenisstraf van drie tot zeven dagen."

In art. VII, in stede van „twee leden" te lezen „een of twee leden".

In art. VIII letter *a*, in plaats van „de causa debet" te lezen: „de oorzaak der schuld".

Letter *b* van dat artikel te veranderen als volgt:

„de kadastrale omschrijving der landen."

Letter *c* te lezen als volgt: „waar dijksfloreen bestaat, de omschrijving der landen in het floreen-register."

In art. XI weg te laten de woorden: „onvervreemdbaar zijnde"

In art. XIV achter de woorden: „de nummers der floreenen waarvoor geconsigneerd is", te voegen: „en de kadastrale grootte der landen".

Art. XV en XVI worden ingetrokken en vervangen door navolgend nieuw art. XV:

„De geconsigneerde gelden worden teruggegeven, wanneer voldoende blijkt, dat het vergraven land genoegzame waarde behouden of terug bekomen heeft, om de inning der dijksfloreenen of dijkslasten te doen verzekerd zijn.

Het besluit tot die teruggave neemt het betrokken dijksbestuur.

Dat besluit behoeft om te werken de goedkeuring van Ged. Staten."

Aldus vastgesteld door de Staten van Friesland.

Leeuwarden, den 21 Julij 1858

Goedgekeurd bij K. B. van 13 Augustus 1858 n°. 55.

Op den 14 Nov. 1867 is dit reglement ingetrokken bij Resolutie, luidende aldus:

De Ged. Staten van Friesland doen te weten, dat door de Staten dier provincie, in hunne vergadering van den 14 Nov. 1867, is vastgesteld hetgeen volgt.

De Staten van Friesland.

Gelet hebbende op hun besluit van den 12 Nov. 1863 no 1, houdende, onder anderen, opdracht aan hunne gedeputeerden, om te onderzoeken in hoeverre het reglement ter verzekering der dijkslasten van verveend of anders vergraven wordende landerijen, zal dienen te worden aangevuld of gewijzigd;

Gehoord het daarop door Ged. Staten uitgebragt rapport van den 25 Oct. 1867 no. 32.

Gelet op de rapporten der gehoorde dijksbesturen:

Overwegende, dat het voortdurend bestaan van dit reglement niet meer is noodzakelijk.

Hebben besloten en besluiten:

In te trekken het reglement ter verzekering van de dijkslasten van verveend of anders vergraven wordende landerijen, goedgekeurd bij de K. B. van 10 Sept. 1831 en 13 Aug. 1858 nos. 106 en 55.

Aldus besloten door de Staten van Friesland.

Leeuwarden, den 14 Nov. 1867.

Goedgekeurd bij K. B. van 29 Oct. 1868 no. 17.

Provinciaal Blad.			
Datum.	Jaar.	N ^o .	
ga'ster veenpolder in Schoterland en Haskerland met daarin gemaakte wijzigingen	28 Aug.	1854	121
» »	»	»	122
1 Sept.	1856	107	
» »	»	»	108
10 Aug.	1857	88	
» »	»	»	89
22 »	1859	107	
» »	»	»	108
Wijziging en aanvulling van het reglement voor de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den veenpolder, als boven.	14 Jan.	1862	11
» »	»	»	13
12 April	1864	44	
» »	»	»	45
19 Juni	1865	64	
» »	»	»	65
18 Dec.	1866	205	
» »	»	»	206
4 Jan.	1872	3	
» »	»	»	4
19 April	»	»	57
» »	»	»	58
Besluit van Ged. Staten ter uitvoering van het K. B. van 12 Aug. 1867 n ^o . 14, houdende goedkeuring van het besluit der Staten tot wijziging van het reglement op de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den Grooten St. Johannesga'ster veenpolder in de gemeenten Schoterland en Haskerland . .	24 Aug.	1876	93

Provinciaal Blad.		
Datum.	Jaar.	N ^o .
Besluit van Ged. Staten ter uitvoering van het K. B. van den 7 Augustus 1880 n ^o . 5, houdende goedkeuring van het besluit der Staten van 20 Juli 1880 n ^o . 5, tot wijziging van het reglement voor den Grooten St. Johannesga'ster veenpolder enz.	19 Aug.	1880 103
—————		
Reglement voor de bedijking, verveening en droogmaking voor den Veenpolder van Echten.	29 Jan.	1855 23
» » »	»	24
7 Sept.	1860	103
» » »	»	104
Reglement voor de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den Veenpolder als boven	9 Dec.	1870 130
» » »	»	131
6 Jan.	1871	11
—————		
Reglement voor de bedijking, verveening, en droogmaking van den Haskerveenpolder .	29 Jan.	1855 26
» » »	»	27
23 Aug.	1858	97
22 »	1859	105
» » »	»	106
Wijziging en aanvulling van het reglement voor de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den Haskerveenpolder . .	11 Sept.	1861 94
» » »	»	95
14 Jan.	1862	11
» » »	»	12
4 »	1872	3
» » »	»	6
19 April	»	57
» » »	»	60

Provinciaal Blad.		
Datum.	Jaar.	N ^o .
<p>Besluit van Ged. Staten ter uitvoering van het K. B. van 16 Aug. 1877 n°. 10, houdende goedkeuring van het besluit der Prov. Staten tot wijziging van het reglement op de bedijking van den Haskerveenpolder</p>	30 Aug.	1877 97
<p>Besluit van Ged. Staten ter uitvoering van het K. B. van 17 Dec. 1879 n°. 24, houdende goedkeuring van het besluit der Prov. Staten tot wijziging van het reglement voor de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den Haskerveenpolder</p>	30 Dec.	1879 1
—		
<p>Reglement voor de bedijking, verveening en droogmaking van den Grooten Veenpolder in Weststellingwerf.</p>	31 Dec.	1855 162
	» »	» 163
	23 Aug.	1858 96
<p>Als voren van den Grooten Veenpolder in Weststellingwerf</p>	5 Jan.	1863 4
	» »	» 5
—		
<p>Reglement voor de bedijking, verveening en droogmaking voor den Veenpolder onder Ter Idsardt en Oldeholtwolde in Weststellingwerf</p>	31 Dec.	1855 166
	» »	» 167
	11 »	1860 138
	» »	» 139
<p>Wijziging en aanvulling van het reglement voor de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den Veenpolder onder Ter Idsardt en Oldeholtwolde</p>	26 Aug.	1861 80

Provinciaal Blad.		
Datum.	Jaar.	Nº.
26 Aug.	1864	81
15 Jan.	1866	13
» »	»	14
12 Sept.	1867	157
» »	»	158
16 »	1870	106
» »	»	107
4 Jan.	1872	3
» »	»	5
19 April	»	57
» »	»	59
13 Juni	1873	80
» »	»	81
8 Aug.	1878	83

1 Sept.	1856	109
» »	»	110

9 Jan.	1873	9
» »	»	10
14 »	»	12

Besluit van Ged. Staten ter uitvoering van het K. B. van 23 Juli 1878 n°. 32, houdende goedkeuring van het besluit der Prov. Staten tot wijziging van het reglement voor de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van den Veenpolder onder Ter Idsardt en Oldeholtwolde in de gemeente Weststellingwerf.

Reglement voor de bedijking, verveening en droogmaking van den Veenpolder, het zogenoemde Heidenschap, in Hemelumer Oldephaert en Noordwolde en Workum

Nieuw reglement voor den bedijkten, verveenden en drooggemaakten Grooten Noordwolder polder in de gemeente Hemelumer Oldephaert en Noordwolde

Provinciaal Blad.			
Datum.	Jaar.	Nº.	
Reglement betreffende de inrichting en macht van het bestuur over den Grooten Veenpolder in Opsterland en Smallingerland	14 Sept.	1868	113
» »	»	»	114
» »	2 Jan.	1869	2
» »	»	»	4
» »	21 Oct.	»	114
<hr/>			
Reglement voor den polder van het 4e en 5e Veendistrict, onder Aengwirden	16 Oct.	1874	129
» »	»	»	130
» »	18 Nov.	»	140
» »	23 Dec.	1875	126
» »	»	»	127
Besluit van Ged. Staten ter uitvoering van het K. B. van 6 Dec. 1880 n°. 38, houdende goedkeuring van het besluit der Staten van 11 Nov. 1880 n°. 10 tot aanvulling van het reglement op de bedijking, verveening, droogmaking en het beheer van het 4e en 5e Veendistrict, onder de gemeente Aengwirden.	16 Dec.	1880	160

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Een veenschap is geen waterschap.

II.

Slik- en armengelden zijn geen belastingen, maar voorwaarden waaronder, de vergunning tot verveening wordt toegestaan.

III.

Het stellen van zekerheid door notarissen is wenschelijk

IV.

Het doctoraat in de rechtswetenschap voor den notaris verplichtend te stellen zoude aanbeveling verdienen.

V.

Het door den heer Sannes voorgestelde stelsel van ressorten voor de uitoefening van het notariaat is af te keuren.

VI.

De echtgenooten, die eenen eisch tot scheiding van tafel en bed hebben ingesteld zonder opgave van bepaalde redenen, zijn bevoegd eene rechtsvordering tot echtscheiding in te stellen.

VII.

Wenschelijk zoude het zijn, om, waar in de Artt. 1406 en 1407 B. W. gesproken wordt van wederzijdschen stand en fortuin der personen, dit te veranderen in: »stand en fortuin van den verslagene of gekwetste”.

VIII.

Onder de vereischten, in Art. 11 van de Wet v/d 19 Augustus 1861. Stbl. n°. 72, betrekkelijk de nationale militie opgesomd, behoorde ook genoemd te zijn eene behoorlijke machtiging door vader of voogd in geval van minderjarigheid.

IX.

Samenvoeging van vele kleinere gemeenten is aanbevelenswaardig.

X.

Het in het openbaar dragen van eene vreemde, wettig verkregen ridderorde, zonder Koninklijke autorisatie, is niet strafbaar volgens Art. 259 C. P.

XI.

De instelling van klachtdelicten verdient afkeuring.

XII.

Er bestaat geen recht op arbeid, noch op onderstand.

XIII.

Algemeene dienstplicht is wenschelijk :

- a. in het belang van het regeeringsbeleid;
- b. in het belang van de defensie;
- c. in het belang van de dienstplichtigen zelven.

XIV.

Overal, waar de Wet de gymnastiek als verplicht leervak stelt, diende deze bepaling aldus gehandhaafd te worden, dat het niet voldoen aan de daaromtrent gestelde eischen bij toelatings- of overgangs-examens evenzeer aan afwijzing blootstelt, als het niet voldoen aan de eischen, voor een van de overige verplichte vakken gesteld.

XV.

Vrijheid tot crematie, mits onder de noodige waarborgen, moest steeds bestaan. In tijden van besmetting echter stelle men haar verplichtend.

ERRATA.

Blz.

25	regel 6 v. o.	<i>staat</i> : noodzakelijk;	<i>lees</i> : noodzakelijk.
50	" 3 " "	" communautées;	" communautés.
56	" 7 " "	" veengraverijen;	" veengraverijen".
59	" 11 v. b.	" laatgemelde;	" laatstgemelde.
60	" 6 " "	" rescort;	" ressort.
60	" 1 v. o.	" di;	" dit.
65	" 8 v. b.	" Bijl. I	" Bijl. B.
77	" 10 " "	" regel;	" regel.
77	" 10 v. o.	" wijzigingen;	" wijziging.
80	" 12 v. b.	" Hemelumer, Oldephaert;	<i>lees</i> : Hemelumer Oldephaert.
101	" 11 " "	" bedoeld;	<i>lees</i> : bedoelde.
122	" 6 " "	" 25 Juni;	" 25 Juli.
134	" 5 " "	" verveening;	" verveeningen.
139	" 1 v. o.	" veor;	" voor.
143	" 2 " "	" warden;	" worden.
161	" 5 & 14 v. b.	" gebrekkige;	" gebrekkige.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in financial reporting and auditing. The text notes that incomplete or inaccurate records can lead to significant errors and potential legal consequences.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used for data collection and analysis. It mentions the use of spreadsheets, databases, and specialized software to ensure that data is organized and accessible. The importance of data integrity and security is also highlighted, as well as the need for regular backups and updates to the systems used.

3. The third part of the document focuses on the process of data analysis and interpretation. It describes how raw data is processed and analyzed to identify trends, patterns, and anomalies. The text discusses the use of statistical methods and data visualization techniques to present the information in a clear and understandable manner. It also mentions the importance of cross-verifying data from different sources to ensure accuracy.

4. The fourth part of the document discusses the role of technology in modern data management. It highlights the benefits of cloud storage, which allows for easy access and sharing of data across different locations and devices. The text also mentions the use of artificial intelligence and machine learning algorithms to automate data analysis and identify complex patterns that might not be apparent to human analysts.

5. The fifth part of the document addresses the challenges of data management and the importance of staying up-to-date with the latest trends and technologies. It notes that the volume and complexity of data are increasing rapidly, and organizations must invest in the right tools and personnel to manage this information effectively. The text also mentions the importance of data privacy and security, particularly in light of increasing regulations and public concern about data breaches.

6. The sixth part of the document discusses the importance of data in decision-making and strategic planning. It notes that data-driven insights can help organizations identify opportunities, optimize operations, and make more informed decisions. The text mentions the use of data dashboards and reports to provide a clear overview of key performance indicators and trends. It also notes that data can be used to track progress and identify areas for improvement.

7. The seventh part of the document discusses the importance of data in marketing and sales. It notes that data can be used to understand customer behavior, identify target markets, and develop more effective marketing campaigns. The text mentions the use of data analytics to track the performance of different marketing channels and to optimize the sales funnel. It also notes that data can be used to identify and address customer pain points and improve the overall customer experience.

8. The eighth part of the document discusses the importance of data in human resources and talent management. It notes that data can be used to identify top performers, track employee engagement, and make more informed decisions about hiring and promotion. The text mentions the use of data analytics to identify skills gaps and develop targeted training programs. It also notes that data can be used to improve the recruitment process and reduce time-to-hire.

9. The ninth part of the document discusses the importance of data in research and development. It notes that data can be used to identify new opportunities, test hypotheses, and optimize product development. The text mentions the use of data analytics to track the performance of different products and to identify areas for improvement. It also notes that data can be used to identify trends and patterns in customer behavior and to develop more effective marketing strategies.

10. The tenth part of the document discusses the importance of data in the public sector. It notes that data can be used to improve government services, track performance, and make more informed decisions about resource allocation. The text mentions the use of data analytics to identify areas for improvement and to develop more effective policies. It also notes that data can be used to improve the transparency and accountability of government operations.

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

